TYROCINIUM ELOQUENTIAE, SIUE RHETORICA NOUA, ET FACILIOR. SIC...

Charles Pajot

Digitized by Google

XIX 2178 [illegible]

204.11.A.17.

NAZIONALE
BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
204
11 A
17
ROMA

TYROCINIVM ELOQVENTIÆ,

SIVE

RHETORICA NOVA, ET FACILIOR.

Sic verbis non redundans,
Vt Eloquentiæ præceptionibus abundet,
Sic Aphthonij Progymnaſmata, Et ſoarij Rhetoricam amplectens, Vt præſtantiſſimorum Rhetorum, qui hactenus de Eloquentia ſcripſerint, Vniuerſam artem facili methodo ſuppeditet,
Sic denique Rhetoribus vtilis,
Vt humaniſtis commoda ſit, & ſupremæ Scholæ Grammatices Auditoribus non inutilis.

AVTHORE
P. Carolo Paiot Pariſino è Soc. Ieſu.

BONONIAE, MDCL.
Typis Caroli Zeneri. Superiorum permiſſu.

Sumptibus Nicolai dù Solier Galli Bibliopolæ Bononienſis.

Digitized by Google

204. 11. A. 17

Digitized by Google

Illuſtriſſimis D. D.
HERCVLI, ET RAYNERIO
MARESCOTTIS
FRATRIBVS

Veram Eloquentiæ pulchritudinem, vel Adoleſcentiæ limine percipientibus.

Salutem, Felicitatem, multaſq; vitæ Trieteridas vouet, & precatur.

Addictiſſimus Seruus Nicolaus du Solier Francigena.

TYrocinium Eloquentiæ, ſiue nouam Rhetoricam, & faciliorem, non verbis redundantem, præceptionibus abundantem plurimis, Authore Patre Carolo Paiot Pariſino

Digitized by Google

è Societate Ieſù, ingenio, eruditione, prudentia per quàm ornatiſſimo viro, & præclariſſimo, ex Bleſenſi Typographìa cum Galliarum Regis priuilegio cuſum iam opus; per me recèns Bononienſi recuſum Vobis generoſa Propago, & Patritia, æqualium Flores integerrimi, quod veſtram animi celeritatem, captùmque ætatulæ licet anguſtijs maximè decet, vouendum, conſecrandùmque optimo iure putaui. Vos enim inter tot, tantòſque hac in vrbe Candidatos Eloquentiam non mediocri ſectantes ardore, hoc munere, quo veſtrum vterque communiter vteretur mihi occurritis digniſſimi; neque ſum veritus mea Vos Humaniorum Litte-

ra-

rarum ſtudijs occupatiſſimos inter-
pellare importunitate, quòd eoſ-
dem humaniſſimos, è veſtræ huma-
nitatis culmine meam humilitatem
non dedignaturos confido. Haud
Optimo, Maximòq; Deorũ numine
munus à mortalibus ſacrũ, ſpernitur
quercus, Pallas Oliua gaudet, vite
Bacchus fruitur, Lauro vireſcit
Apollo, ſua ſtant Cereri munera:
exuuias ardet quocunq; Diana tho-
lo, cingitur aſtris Luna: riuos mi-
nores accipit Oceanus; ſic munus
hoc inuſitatum quidem, ſed ab
humiliſſimo ſeruo dicatum, idèmq;
ætatulæ veſtræ non diſſonum, pi-
gnus obligatę voluntatis eò pretio-
ſius, non ementitus fulgor, ſed Elo-
quentiæ lumen omnibus iam terra-

 rum

Digitized by Google

rum Orbis tractibus diffuſum, ne-
vlla vi frangatur, temporis inte-
reat ſitu, commutabiliùmq; interi-
tu rerum cineribus euaneſcat, ve-
ſtris in manibus, nitidòq; ſinu ve-
ſtro precor ſuauiſſimè conquieſcat.
Iam nunc flauam Rhetoricæ facul-
tatis ſegetem habetis vberrimam,
ingenij falce metatis oportet; nihil
hac Flexamina fandi magiſtra vir-
tutes omnibus perſuadente, mentis
tumultus cohibente, ſit planè Vo-
bis iucundiùs, nihil ad gloriam, di-
gnitatem, amplitudinèmque ve-
ſtram ſit chariùs; etenim tantæ
clientes Deæ, Vos, quorum non
ſterili domus effulget ſplendore,
quos ceræ fumoſæ, maiorum picti
vultus, maiores dimidij; naſòque
ſaxa

Digitized by Google

ſaxa carentia, præclariſſima ſtem-
mata, ſanguiſque longus, ſpecta-
tiſſimos prçclariſſimòſq; facit Ado-
leſcentes, maiorum veſtrorum cur-
ſus ad honores, multiplicèmque
Lauream meliore anteuoletis pen-
na licebit. Hoc Eloquentiæ Ty-
rocinium, quo iter ad nouum Elo-
quium ſibi conſternit Adoleſcentia,
liquorem beato nectare precioſio-
rem, Reginæ Flexaminæ gazas
contuemini; non enim ſic niteſcit
Euphrates, flaueſcit Hermus, non
regia Bactra: non ſic antiquæ Ba-
bylonis opes mortalibus inſerui-
unt; non ſic florentis Idumes efflo-
reſcunt nemora, non ſic, iterum,
vadis iterata rutilat purpura. Ani-
mo vileſcunt, quis crederet? quæ

Digitized by Google

à Gadibus patent ad Auroram, & Gangem. Itaque vera bona, quæ ſunt amplectamini, vrbìq; ſoſpites viuite; ſitus Neſtoreos, Euboicum puluerem, & Troica ſæcula tranſcendite. Anno partę Salutis 1650. Pri. Kal. Aprilis.

VSVS

VSVS
Tyrocinij Eloquentiæ,

Ad illius candidatum.

CHARISSIME ADOLESCENS, *hactenus* Grammaticæ Latinæ & Græcæ præcepta, cum vtriuſque linguæ Dictionario, *&* Arte Poetica, *Quantùm in me fuit, facili methodo expoſita tibi obtuli, nec laborem meum repudiaſti: Nunc ab eadem hac beneuolentia tua,* Tyrocinium Eloquentiæ *Grato animo acceptum iri ſpero*; Tyrocinium *Inquam, quod ejuſmodi eſt, vt nihil ferè omittat, ſuaque verborum paucitate præceptiones penè omnes artis oratoriæ ſine faſtidio compleſtatur.*

Atque vt laboris mei facilior tibi ſit vſus, Rhetoribus, Humaniſtis, *&* ſupremæ Scholæ Grammatices

Au-

Digitized by Google

Auditoribus *Laboraſſe me fortè non inficiaberis. Non enim video, qui fieri poſſit, vt amplificationem oratoriam quis ſcribat, niſi periodum, & verborum ſtructuram nouerit, niſi figuras vſurpet, Niſi partes oratorias ſciat: cum nec exordio, nec epilogo carere omnis oratoria exercitatio vix debeat.*

Quapropter ſi me DISCIPVLI SVPREMÆ SCHOLÆ GRAMMATICES *audient, cum poſt ferias paſchales latinitati potiſſimùm operam Nauare ſoleant,* Librum quartum de Elocutione *conſulent, Eiuſque præcepta de* Periodo *memoriter addiſcent, & longiores figuras vel Latinè, vel gallicè, ad imitationem Ciceronis ſcribent, vt in ſequentibus Scholis ſtylum oratorium nullo negotio ſibi comparare poſſint.*

HVMANISTIS *author ſum,* 1. *Vt, priore Semeſtri, repetito* libro quarto de Elocutione, *legant & addiſcant* librum tertium de Diſpo-

ſpo-

ſpoſitione, *Sic tamen, vt ſolas definitiones, diuiſiones, & præceptiones memoriæ mandent, cætera verbis ſuis explicare ipſi conſueſcant, ſeq; exerceant in ſcribendis amplificationibus oratorijs ſecundùm Aphthonij methodum, quam breuiter & clarè ſuis locis expoſui, ſed ita, vt exempla* Ciceroniana, *quæ imitentur iuxta triplex genus cauſarũ ſibi proponant.*

2. *Vt poſteriore ſemeſtri* Librum primum de imitatione, & ſecundum de inuentione *Pariter legant, addiſcantque ſolas definitiones, & diuiſiones locorum Rhetoricæ, varioſque modos tractandi eos ſic intelligant, vt eoſdem ad propoſitam materiam ipſimet accommodent.*

RHETORES *denique, quorum præcipua cura eſſe debet, vt Tulliani fiant, ſic præceptionum Eloquentiæ memoriam redintegrabunt, vt* Imitationem, Inuentionem, Diſpoſitionem, & Elocutionem Oratoriam *ad frequentiorem, & grauio-*

rem

rem Orationis ſcriptionem redigant. Deſideraremque ab ijs vt priuato a-bore exempla Ciceroniana, quæ bre-uitatis cauſa ferè tantùm notaui, le-gerent in ipſo Cicerone, & in appoſi-ta charta ad ſingula folia hujuſce Tyrocinij exſcriberent; eo ſcilicet con-ſilio, vt crebra lectione familiarem haberent Ciceronem.

Quod ſi quis ex me quærat, quare non ſecutus fuerim ordinem, quem præſcribo, probabitur, vt opinor, re-ſponſio mea; nimirum, quòd præci-puè Rhetoribus ſeruire voluerim, quorum hec eſſe ſolet artis Oratoriæ diſpoſitio, vt prima pars ſit de Rhe-torica in communi, *&* Imitatione; *ſecunda* de inuentione locorum, & motuum; *tertio* de Diſpoſitione tum partium orationis, tum tri-plicis generis cauſarum; *quarta* de Elocutione complectente perio-dum & figuras; *quinta* de Memo-ria, *ſexta denique* de pronuntia-tione.

S Y-

Digitized by Google

SYNOPSIS

ALPHABETICA

PRÆCEPTIONVM ELOQVENTIÆ.

A

ABuſio vt eſt figura. pag. 502
Accuſatoria oratio. 440
Adiacentia. 106
Adiuncta. 52
Eorum tractatio. 55
Adiunctio. 510
Aemulatio. 194
Aenigma. 75. 76
Allegoria. 503
Alyton. 510
Amor. 171
Eius cauſæ. 172. 173
Amplificatio per locos Rhetoricos. 152.

Ana-

Breuitas narrationis. 273.

C

CAcophonia. 576.
Cacozelon. 575.
Catachreſis. 502.
Cauſæ, vt eſt ſtatus, definitio. 428
Cauſæ omnis definitio. 59
Efficientis. 60.
Materialis. 60
Formalis. 62.
Finalis. 63
Cauſidici genus dicendi. 466.
Chreiæ, definitio, diuiſio, & diſpoſitio. 400
Circumlocutio. 533.
Circunſtantiæ rerum, & perſonarum. 112.
Circunſtantiarum explicatio. 429. pag. 430
Ciuilium cauſarum diſpoſitio. 434
Climax. 509
Comma Periodi. 477
Commendatoria oratio. 414

Com-

Comminatoria oratio. 448
Commiſeratio. 188
Commonitoria oratio. 412. 413
Communicatio. 518
Commutatio. 514
Compar. 513
Comparatio, vt eſt locus Rhetoricæ. 67
Comparationis diſpoſitio. 375
Complexio. 507
Conceſſio. 521
Conciliatoria oratio. 415
Concionatoriũ dicendi genus. 459
Eiuſdem diſpoſitio. 460
Conduplicatio. 507
Confirmatio, vt eſt pars Orationis. 284
Confirmatio vt eſt progymnaſma. pag. 434
Confirmationis ratio. 308. 309
Confutatio vt eſt progymnaſmata. pag. 436
Confutatio duplex. 310
Confutationis vt eſt pars orationis varij modi. 285. 286. 287. 288.

Digitized by Google

288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304.
Confutationis figuræ. 305
Congeries ſiue collectio. 135
Coniugatorum definitio, diuiſio, modi tres. 36. 37. 38. 39.
Conqueſtio. 312
Eiuſdem modi, & cauſæ. 312. 313. 314.
Conſequentia. 56
Conſolatoria oratio. 415. 416. 417.
Conſultatio. 407
Cōtentio vt eſt pars orationis. 278
Contentionis artificium. 308
Contradicentia. 50
Contrapoſitum. 514
Contraria. 49
Conuerſio. 506
Copia orationis. 572
Correctio. 518
Cauillatoria oratio 200

De-

D

DEcorum oratorium. 492.493
Dedicatoria oratio. 386.387
Defenſoria oratio. 441.442
Definitio quid. 22
Deſcriptio quid. 22
Eiuſdem proprietates, claritas, breuitas, & proprietas. 23
Eiuſdem tractandæ modi quindecim. 23. 24. 25. 26. 27
Definitionis locorum Rhetoricorum. 22
Eorumdem proxima, & remota diſpoſitio. 209. 210
Animi motuum proxima, & remota Diſpoſitio. 210.211
Dehortatio. 410
Deliberatiuum genus. 390
Demonſtratiuum genus. 329
Eiuſdem materia, finis, & fontes. 330
Eiuſdem exornatio. 332
Eiuſdem diſpoſitio. 336

Digitized by Google

Deprecatio. 522
Deprecatoria oratio. 449
Deſiderium. 176
Deſperatio. 181
Dialyton. 510
Dicendi genus triplex. 458
Didaſcalicum genus dicendi. 463
Digreſſio. 307
Eiuſdem cauſæ. 307
Dilemma. 139
Diſiunctio. 510
Diſpoſitio. 443
Diſpoſitio orationis. 207
Eiuſdem diuiſio. ibid.
Diſpoſitio arbitraria, artificialis, analytica, ſynthetica. ibid.
Diſſimilitudo, vt eſt locus Rhetoricus. 47
Diſſolutio. 510
Diſſuadens oratio. 407
Diſtributio. 522
Diuiſionis modus duplex. 308
Docilitatis conciliatio. 235
Dubitatio. 561

E

EFfecta. 65

Eorum tractatio. 66

Elegantiæ ratio. 467

Elocutionis definitio. ibidem.

Elocutionis virtutes. 571

Vitia. 574. 575. 576

Emblema. 77. 78

Emphaſis. 520

Entimema. 130. 131

Enumeratio vt eſt ratiocinatio. 137

Enumeratio partium vt eſt locus Rhetoricæ. 81

Eiuſdem diuiſio, & modi quindecim. ibidem.

Enumeratio perorationis. 312

Epicherema. 131

Epidicticum genus. 329

Epinicium. 378. 379. 380

Epiphonema. 523

Epiphora. 506

Epithalamium. 380

Ethopeiæ diſpoſitio. 313

Digitized by Google

Deprecatio. 522
Deprecatoria oratio. 449
Deſiderium. 176
Deſperatio. 181
Dialyton. 510
Dicendi genus triplex. 458
Didaſcalicum genus dicendi. 463
Digreſſio. 307
Eiuſdem cauſæ. 307
Dilemma. 139
Diſiunctio. 510
Diſpoſitio. 443
Diſpoſitio orationis. 207
Eiuſdem diuiſio. ibid.
Diſpoſitio arbitraria, artificialis, analytica, ſynthetica. ibid.
Diſſimilitudo, vt eſt locus Rhetoricus. 47
Diſſolutio. 510
Diſſuadens oratio. 407
Diſtributio. 522
Diuiſionis modus duplex. 308
Docilitatis conciliatio. 235
Dubitatio. 561

Et-

Digitized by Google

E

EFfecta. 65
Eorum tractatio. 66
Elegantiæ ratio. 467
Elocutionis definitio. ibidem.
Elocutionis virtutes. 571
Vitia. 574. 575. 576
Emblema. 77. 78
Emphaſis. 520
Entimema. 130. 131
Enumeratio vt eſt ratiocinatio. 137
Enumeratio partium vt eſt locus Rhetoricæ. 81
Eiuſdem diuiſio, & modi quindecim. ibidem.
Enumeratio perorationis. 312
Epicherema. 131
Epidicticum genus. 329
Epinicium. 378. 379. 380
Epiphonema. 523
Epiphora. 506
Epithalamium. 380
Ethopeiæ diſpoſitio. 313

Eiuſdem diuiſio. ibidem.
Euentus definitio & diuiſio. 429
Euidentia Orationis. 571
Exclamatio. 523
Execratio. ibidem.
Exemplum. 141
Exercitationis præcepta. 13
Expeditio. 137
Expolitio. 129
Expoſtulatoria oratio. 446
Exprobratoria oratio. 447
Exordium. 213
Eiuſdem partes. 213
Quid requiratur ad exordium. pag. 215
Exordij duplex genus. 217
Exordium ex abrupto, ibidem.
Huius varij modi. 218
Exordium iuſtum & legitimum. pag. 220
Eiuſdem modi. 221. 222. 223. 224. 225. 226.
Exordij virtutes. ibidem.
Quæ ſint attendenda in exordio. 230

Exor-

Digitized by Google

Exordij figuræ. 242. 243
Exordij munera. 248
Exordij motus. 255
Eius qualitates ſeu virtutes. 257
Eiuſdem vitia. 258
Eiuſdem artificium. 259

F

FAbulæ diſpoſitio. 396
Eiuſdem diuiſio, & tractatio. 397
Facetiæ. 198
Facultas vnde probetur. 309
Figuræ per additionem. 506. 507. 508. 509.
Figuræ per detractionem. 509. 510
Figuræ per ſimilitudinem vocum, pag. 511. 512. 513. 514
Figuræ ſententiarum. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523.
Figuræ quæ docent. 536
Quæ delectant. 537
Quæ flectunt. ibid.
Figuræ verborum. 505

Figurarum non vulgarium alphabetica Synopſis 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536.
Figurarum per additioñe vſus. 547
Figurarum per detractionem vſus. pag. 552
Figurarum per ſimilitudinem vocum vſus. 553
Figurarum, quæ ſunt ſententiarum vſus. 555
Fuga, vt eſt animi motus. 177
Funebris oratio. 388. 389. 390

G

GAudium. 177
Generis ſecundum oratores definitio. 39
Eiuſdem tractandi ratio. 40
Genethliaca oratio. 376
Geſtus componendi ratio. 598. 599. 600.
Gradatio. 509
Gratia. 196. 197

Digitized by Google

Gratiarum actio. 384. 385
Grauitas orationis. 572

H

HOmæologia. 576
Hortatio. 407
Hyperbaton. 504
Hypotheſis. 326
Hypotypoſis. 519

I

IMitationis præcepta. 5
Eiuſdem modi ſeptem. 6. 7. 8. 9. 10. 11.
Eiuſdem vitia. 12
Inaugurationis oratio. 385
Incitatoria oratio. 414
Indignatio. 312
Eiuſdem modi, & cauſæ. 313
Eius concitatio. 190. 191
Inductio. 140
Inſinuatio. 215
Interpretatio. 509

Interrogatio. 516.517
Inuectiua. 444
Inuentionis definitio, fontes, partes, induſtria, materia. 16
Inuerſio. 503
Inuidia. 192
Ioci. 198
Ira. 185
Ironia. 504.522
Iſocolon. 513
Iudiciali genus. 427
Eiuſdem materia. 428
Finis. ibid.
Status. ibid.
Eiuſdem diſpoſitio. 429
Ius commune, & ciuile. 78
Iuſiurandum. 71

L

Lamentaria oratio. 380
Latinitatis oratio. 468
Laudis vniuerſa capita. 330
Dei. 332
Perſonæ. 333
Vir-

Virtutum. 341
Scientiæ, & artis. 357
Rerum inanimatarum. 358
Facti. 365
Rerum in genere. 364
Laudis diſpoſitio. 370
Legislationis diſpoſitio. 239
Licentia. 521
Locus communis. 437
Loci Rhetorici definitio. 20
Loci intrinſeci, & extrinſeci. 21
Intrinſeci loci Rhetorici ſexdecim. ibid.
Locus à definitione. 22
Vſus. 80
A notatione. 27
Vſus. 80
Ab enumeratione partium. 31
Vſus. 81
A coniugatis. 36
Vſus. 82
A genere. 39
Vſus. 83
A ſpetie. 41
Vſus. 84
A ſi-

A ſimilitudine. 43
Vſus. 84
A diſſimilitudine. 47
Vſus. 85
Ab appoſitis. 48
Vſus. 86
Ab adiunctis, 52
Vſus. 86
Ab antecedentibus. 56
Vſus. 87
A conſequentibus. 56
Vſus. 87
A repugnantibus. 58
Vſus. 88
A cauſis. 59
Vſus. 89
Ab effectis. 65
Vſus. 92
A comparatione. 67
Vſus. 94
A maiori ad minus. 68
Vſus. 94
A minori ad maius. 69
Vſus. 94
A pari. 69
Vſus

Vſus. 95
Loci extrinſeci, & aſſumpti. 70
Vſus. 97
Locorum accomodatio ad qualuis queſtiones propoſitas. 105
Huius accomodationis duplex exemplum. 106
Loci generis demonſtratiui. 115
Loci generis deliberatiui. ibid.
Loci generis iuditialis. 118
Luſtrica oratio. 377

M

Macrologia. 575
Magiſtratus dicendi genus. pag. 465
Maius, ſecundum Rhetores. 67
Manſuetudo. 187
Membrum periodi. 477
Memoriæ præcepta. 593
Metalepſis. 502
Metaphora. 499
Metus. 182
Minus, ſecundum Rhetores. 67

Mio-

Digitized by Google

Mioſis. 575
Motus animi. 159
Eorum vſus. 202
Eorundem figuræ. 202. 203. 204. 205.

N

Narratio vt eſt progymnaſma. 398
Eiuſdem diuiſio. ibidem.
Eiuſdem diſpoſitio. ibidem.
Narratio vt eſt pars orationis. 260
Eiuſdem diuiſio. ibidem.
Illius figuræ. 263. 264. 265. 266. 267.
Eiuſdem virtutes. 268
Eiuſdem artifitium. 276
Notationis definitio. 27
Eiuſdem tractandæ modi. 28. 29. 30. 31.

Ob-

Digitized by Google

O

OBiurgatoria oratio. 445
Odium. 173
Oniconomiton. 576
Omœoptoton. 512
Onomatopœia. 502
Oppoſita. 48
Eorum tractatio & modi. 51
Oppoſitio, vt eſt argumentatio. pag. 139
Optatio. 523
Orationis partes. 211
Ornatus orationis. 469

P

PActum. 79
Panegirica oratio. 376
Par ſecundum rhetores. 67
Parabolæ definitio, & diuiſio. 44.
141.
Parentheſis. 521
Paronomaſia. 511

Pe-

Digitized by Google

Periergia. 576
Periodus. 471
Eiuſdem diuiſio. 475
Rotunda quadrata. 476
Eiuſdem vſus. 478
Eiuſdem amplificandæ modi. 480. 481. 482.
Eiuſdem concinnitas. 492
Periphraſis. 503
Permiſſio. 522
Peroratio, eius partes. 311
Eiuſdem munera. 316
Eiuſdem modi quinque. 317
Eiuſdem figuræ. 321
Eiuſdem motus. 323
Eiuſdem artifitium. 324
Perſpicuitas narrationis. 275
Perſpicuitas ratio. 468
Piſcilogia. 576
Pleonaſmus. 575
Ploce. 508
Pœnitentia dicti. 515
Polyptoton. 508
Potyſyndeton. ibidem.
Polyſyntheton. ibidem.
Po-

Poſtulatoria oratio. 382
Prætermiſſio, præteritio. 520
Præiuditia. 72
Praxis Rhetoricæ. 588
Principium orationis. 213
Priuatiua. 50
Probabile quid. 19
Eiuſdem ſpeties. ibidem.
Probabilitas narrationis. 268
Prolepſis. 517
Pronuntiatio. 595
Propoſitio vt eſt pars orationis. pag. 278
Proſopopœia. 519
Protozeugma. 510
Pudor. 195

Q

QVeſtiones coniecturales. 327
Definitiuæ. ibidem.
Iudiciales. ibidem.

R

Ratiocinatio. 129
Ad recipiendum aliquem oratio. 387
Relata. 49
Repetitio. 507
Repugnantia. 88
Reſponſum. 71
Rhetoricæ definitio. 2
Diuiſio. 2
Materia. 3
Et partes. ibidem.
Rumores. 70

S

Sententiæ, vt eſt progymaſma, definitio. 401
Diuiſio, & diſpoſitio. 402
Similiter cadens. 512
Similiter deſinens. ibidem.
Similitudo vt eſt figura. 511
Similitudo vt eſt locus Rhetoricus.

cus. 43
Eiuſdem modi. 44. 45. 46
Sorites. 132
Speciei ſecundum Rhectores defi-
nitio, & modi. 41
Spes. 179
Status cauſæ. 281. 282, 283. 284
Stylus. 493
Eiuſdem vſus. 496
Suadens oratio. 405
Subiectis. 517
Subiectio vt eſt raciocinatio. 136
Submiſſio. 134
Suſtentatio. 529
Symbolum. 74
Symploce. 507
Synecdoche vt eſt tropus. 500
Vt eſt figura. 509
Synœcloſis. 510
Synonymia. 507

Digitized by Google

T

Tabulæ. 71
Tapinoſis. 575
Tautologia. ibidem.
Teſtes, teſtimonium. 71
Theſis. 325
Eiuſdem vt eſt progymnaſma, definitio diuiſio, & diſpoſitio. 403.404
Topicæ definitio. 26
Tormenta. 71
Totius definitio. 42
Traductio. 508
Tranſgreſſio. 504
Tranſitio. 577
Exempla tranſitionum. 578 ad. 585
Translatio vt eſt figura. 502
Triſtitia. 178
Tropi verborum, & ſententiarum. pag. 498
Troporum vſus. 540

Va-

V

VArietas orationis. 573
Vaticinatio. 71
Verborum delectus. 486
Eorum compoſitio. 487
Verborum ſtructura & collocatio. pag. 470
Verecundia. 195
Violatio. 138
Vituperationis, diſpoſitio. 370
Vituperij vniuerſa capita. 330
Voluntas vnde probatur. 309
Vſus orationum Ciceronis in genere demonſtratiuo. 436
In genere deliberatiuo. 402
In genere iudiciali. 451

FINIS.

Digitized by Google

V. Sebaſtianus Bernius Soc. Ieſu pro Eminentiſſimo Card. Archiep.

V. D. Ant. Bonnicinus Pænit. pro Eminentiſs. Card. Arch.

V. Fr. Hier. Allè pro Reuerendiſs. P. Inquiſit.

Imprimatur

Fr. Caſimirus de Cremona Lector Theol. & Vic. Generalis S. Officij Bonon.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TYROCINIVM ELOQVENTIÆ, SEV RHETORICA, NOVA ET FACILIOR,

Complectens Aphthonij progymnaſmata, Soarij præcepta, & præſtantiſſimorum Rhetorum Obſeruationes.

LIBER PRIMVS.

De Arte Oratoria.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Rhetoricæ.

RHetoricæ nomen duplex eſt; alterum Græcum, alterum Latinum; Græcè dicitur Rhetorica, Latinè Oratoria. Vtrumque nomen naturam huius di- Rhetoricæ nomen.

diſciplinæ, quam pertractamus, clarè ſignificat.

Quid Sophiſtica.

Sophiſtica, non eſt propriè Rhetorica, ſed per abuſum illi nomen Rhetoricæ tribuitur; quamuis apud veteres Gallos pro Rhetorica sũpta fuerit; & apud Strabonem legatur Iſocratẽ inter Sophiſtas numeratum fuiſſe. Quapropter Colligere licet Rhetoricam, & Sophiſticam differre tantum accidentariò, non ſecundùm naturam.

Rhetorica eſt duplex

Vera autem Rhetorica duplex eſt, Naturalis, & Artificialis.

Naturalis.

Naturalis, eſt facultas dicendi à Natura indita.

Artificialis.

Artificialis, eſt ea quæ præceptis acquiritur, Eſtque ars bene dicendi, Quia dat certas præceptiones ad ornatè pariter & copioſè dicendum.

Rhetoricæ artificialis officium & finis.

Huius Rhetoricæ Officium eſt dicere appoſitè ad perſuadendum; Finis, perſuadere.

Inter officiũ & finem hoc intereſt,

reſt, quod officiũ ſignificet id quod facere orator debet, finis verò id quod intendit.

Vtriuſque diſcrimẽ.

Dicere appoſitè ad perſuadendum, tria complectitur, docere, delectare, flectere.

Docere, neceſſitatis eſt.

Delectare, ſuauitatis.

Flectere, victoriæ.

Eiuſdem Rhetoricæ materia, eſt omnis quæſtio, ſiue ſit theſis, ſiue hypotheſis.

Rhetoricæ materia

Theſis rem continet vniuerſalem & infinitam. V. G. Studendum eſſe linguis.

Theſis.

Hypotheſis rem ſingularem & finitam. V. G. Studendum eſſe linguæ Latinæ. De vtraque infrà in diuerſis cauſarum generibus.

Hypotheſis.

Rhetoricæ partes ſunt quinque.

Rhetoricæ partes.

Inuentio.

Diſpoſitio.

Elocutio.

Memoria.

Pronuntiatio.

Digitized by Google

Inuentio. Inuentio, eſt excogitatio rerum verarum, aut veriſimilium quæ cauſam probabilem reddant.

Diſpoſitio. Diſpoſitio, eſt rerum inuentarum in ordinem diſtributio.

Elocutio. Elocutio eſt idonea verborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio.

Memoria. Memoria eſt firma orationis perceptio.

Pronuntiatio. Pronuntiatio eſt vocis & geſtus appoſita moderatio.

Quid ad Rhetoricã requiratur. Ad Rhethoricam ſibi comparandam tria ſunt neceſſaria; Ars, Imitatio, Exercitatio.

Ars. Ars dat præcepta, quibus inſtructi certam viam rationemque dicendi ineamus.

Imitatio. Imitatio facit, vt cum diligenti ratione peritorum Rhetorum ſimiles in dicendo velimus eſſe.

Exercitatio. Exercitatio eſt aſſiduus vſus, conſuetudoque dicendi.

Rethoricæ & Rhetorica & Dialectica conueniunt in eo, quod vtriuſque diſci-

plinæ

Digitized by Google

plinæ finis ſit perſuadere, & rei dubiæ fidem facere: Differunt verò ab inuicem in eo, quòd diſſimilem dicendi rationem ſequantur. Quare Zeno Dialecticā comparabat manui compreſſæ, Rhetoricam extenſæ: quia illius Oratio breuior eſt, huius fuſior & latior.

Dialecticæ paritas & diſcrimē.

CAPVT II.

De Imitatione.

IMitatio eſt expreſſio rationis, quam is, quem imitamur, in opere ſuo perficiendo tenuit.

Imitationis definitio.

Imitationis hę sūt pręceptiones.

Imitationis præceptiones.

1. Vt moderata ſit.
2. Vt præſtantiſſimum aliquem nobis oratorem proponamus imitandum.
3. Vt minutiora quæque non imitemur, ſed tantùm ſelectiſſima & optima.

Digitized by Google

Imitationis praxis. Atque vt illas vias ad praxim redigamus in authore aliquo imitando, V. G. Cicerone, Virgilio, & alijs, hæc tria obſeruabimus diligenter.

1. Inuentionem,
2. Diſpoſitionem,
3. Elocutionem.

Imitatio Inuentionis. Inuentionem imitamur, ſi rationem, quam tenuit inueniendi & excogitandi argumenta, ſequamnr.

Imitatio Diſpoſitionis. Diſpoſitionem imitamur, ſi ordinem naturalem & artificioſum ſingularum partium Orationis & argumentorum obſeruemus.

Imitatio Elocutionis. Elocutionem denique imitamur, ſi orationem noſtram ijſdem figuris illuſtremus, ſi paribus numeris periodos noſtras vinciamus; poſtremò ſi eadem verborum & ſententiarum varietate ſermonem noſtrum exornemus.

Prima ratio imitãdi. Ratio imitandi, multiplex eſt. Fit enim.

1. Cum mutatur quidem ſententias

tia, verba autem eadem retinentur. V. G. Cicero dixit. *Non placet Antonio Conſulatus meus, at placuit Seruilio.* Sic imitari quis poteſt. *Non placet negligentioribus diſcipulis ſtudium aſſiduum literarum, at placet diligentioribus &c.* vel, vt Cicero dixit Ironicè de morte P. Clodij. *P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre poteſt &c.* ſic de alio ſincerè dici poſſet, *Tanti viri mortem æquo animo ferre nemo poteſt, luget Senatus. Mæret equeſter Ordo &c.* vel contrario ſenſu, de aliquo ſcelerato, *Perditi huius hominis mortem iniquo animo nemo ferre poteſt, gaudet Senatus, exultat Equeſter Ordo, tota Europa affecta gaudio eſt, florent Municipia, eriguntur Coloniæ, agri denique ipſi tam peſtiferum tam immanem tam exitioſum virum cecidiſſe lætantur.*

2. Cùm mutantur quidem verba, ſed ſententia eadem retinetur. V. G. Cicero dixit Diuinat. in Verr. n. 37. Secũda ratio imitãdi

De te Cæcili, iam extra contentionem certamenque noſtrum familiariter tecum loquar: tu ipſe quemadmodum exiſtimes, vide etiam atque etiam; & tu te collige, & qui ſis, & quid facere poſſis conſidera. Putas-ne te poſſe &c. ſic Ciceronem imitabor: *ſed de te, nimium pertinax adoleſcens, iam extra omnem contentionis acerbitatem familiariter tecum loquar: tu quemadmodùm ſtudeas, vide etiam atque etiam; & quis ſit progreſſus tuus, & quos iudices expectaturus ſis, conſidera, Putas-ne te poſſe &c.*

Tertia ratio imitãdi

3. Cùm mutata ſimul ſententia, & locutione, eundem dicendi tenorem obſeruamus. V. G. Cicero dixit pro Milone Sect. 2. *Nam illa Præſidia quæ pro Templis &c.* ſic imitari poſſumus, *Nam illa Caſtra hoſtium, quæ pro muris ſtipata conſpicitis, etſi ad vim inferendam &c.*

Quarta ratio imitãdi

4. Cùm ſenſus & verba propè eadem aliquibus inſuper additis, retinentur. v.g. Cicero dixit, *Quouſque*

Digitized by Google

vſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra? ſic Ciceronis hunc locum imitabor: *Quo vſque tandem abutere, contumax adoleſcens, præceptoris patientia? Quo vſque animus tuus tot tamque amicis obdurates monitis obſtupeſcet? &c.*

5. Cùm pro ſententia aliam ſententiam, pro verbis alia verba eodem ordine & tenore collocamus. V. G. Cicero dixit. *Noui Iudicij noua forma terret oculos &c.* ſic imitabor: *Perditiſſimi viri inaudita impietas affligit bonorum animos &c.* Quinta ratio imitandi.

6. Cùm eaſdem figuras, mutatis verbis & ſententijs, imitamur. V. G. Cicero dixit pro Milone, Sect. 15. *Quid porrò quærendum eſt? factumne ſit? at conſtat? à quo? at patet &c.* ſic imitabor. *Ei vero qui velit in virum doctum euadere quid præſcribendum cenſetis? vt ſtudeat? at conſtat? &c. vt præſtantiſſimos ſcriptores imitetur? at patet &c.* Sexta ratio imitandi.

7. Cùm eadem argumenta & eun- Septima ra-

eundem argumentandi. dicendiq; modum ſequimur. V. G. Cicero exordium Orationis ſuę pro Milone diſtribuit in has duas propoſitiones, *Non debeo timore pro Milone dicturus*, En prima propoſitio. *Noua tamen forma iudiciј me terret*. En ſecunda. Item, vtramq; probat & amplificat; deinde concludit, ſed artificiosè: cum enim ſic concludere debuiſſet, *Etſi timere non debeo, tamen ſubeſt aliqua cauſa terroris*, nihilominùs, vt Milonem ac ſeipſum modeſtiùs commendaret, ex libertate quadam dicendi, concluſionem ad Iudices conuertit, his verbis, *Quamobrem adeſte animis, Iudices &c. timorem ſi quem habetis deponite &c.* Cuius concluſionis rationem affert, eamque amplificat. Hoc artificium Exordij in alia materia poteſt quis imitari. V. G. pro Argumento ſit conſolatio de morte fortiſſimi Ducis: ſic Exordium poterit diſtribui in

tio imitandi.

in duas pariter propoſitiones. *Non debemus gaudere de illuſtrium virorum morte.* En prima propoſitio. *Qui tamen patriæ fidelis eſt, cùm de illius ſalute agitur, nec quorumcunque, nec ſui ipſius vitam curare debet.* En ſecunda propoſitio. vtraque probanda eſt, & amplificanda: deinde concluſio conuertetur ad Ciues, quibus probabitur glorioſum eſſe pro patria mori; ſuiſque rationibus & amplificationibus illuſtrabitur hoc exordium, vt & cæteræ partes orationis, quæ tractari poterunt eodem ſeruato dicendi modo Ciceroniano in membris periodorum, tranſitionibus, argumentorum genere, amplificationum vijs & rationibus, cæteriſque Rhetoricæ ornamentis. De hac imitatione plura ſuis locis exempla ſuppeditabimus: quod enim hic de vno exordij genere attulimus, poteſt id accommodari ad cætera alia genera

exor-

Digitized by Google

exordiorum, eadem obſeruata, methodo; item in narrationibus, confirmationibus, confutationibus, perorationibus, Locis Rhetoricis, & alijs Oratoriæ Diſciplinæ inſtrumentis. Videatur infra vſus Orationum Ciceronis.

Praua imitatio. De praua Imitatione, ſeu Græcè Cacozelia, hæc pauca ſunt obſeruanda.

1. Cauendum eſt nè praua nobis exemplaria proponamus.

2. Ne ſic imitemur, vt omnia deſcribamus.

3. Ne argumenta omnia ad certa quædam tantùm Imitationis capita referamus.

4. Nè ſignificationem verbis incluſam non magis curemus, quàm ipſa verba.

5. Nè ſtyli noſtri rationem ad argumentum non accommodemus.

6. Nè cùm velimus magnos imitari authores, propter ingenij noſtri tenuitatem præcipites agamur.

7. De-

7. Denique nè, id quod nobis arriſit in authore, ſæpiùs vſurpemus.

Atque vt progreſſum faciamus, expedit paucos, ſed optimos imitari: libri tamen multi ad eruditionem ſunt neceſſarij. Monitio prima.

Optimum autem eſſet rudioribus Rhetoribus vnum legere Ciceronem, vt ex eo ſpiritum eloquentiæ haurirent. Monitio ſecunda.

CAPVT III.

De Exercitatione.

CVilibet incumbit neceſſitas, vt in omni arte ſe ſe, ſuamque naturam frequenter exerceat, quia, quod ingenium negat, labor & induſtria id ſuppeditant.

Exercitatio eſt vſus aſſiduus & conſuetudo meditandi, dicendi, legendi, ſcribendi, & audiendi. Sic cenſet Cicero. Exercitationis definitio.

Me-

Meditatio ad Inuentionem potiſſimũ requiritur, quamuis etiam & conferat ad Diſpoſitionem & Memoriam.

Lectio & ſcriptio Inuentioni, Diſpoſitioni, & Elocutioni non parum proſunt.

Auditio ferè ad omnes Eloquẽtiæ partes vtilis eſt, præcipuè tamen ad pronuntiationem.

Dictio quotuplex.

Dictio frequens multùm valet ad eloquentiam.

Dictionis autem genus eſt duplex, alterum declamatorium & Oratori maximè conueniens; alterum familiare & domeſticum.

Non probatur pleriſque tumultuaria & ſine apparatu dictio, niſi fortè in ijs, qui non parum in Eloquentiæ ſtudio profecerunt.

Familiaris dictio Eloquentiam adiuuat, niſi omninò corrupta ſit; expedit enim non tantùm poſſe loqui de rebus ſublimibus, & de ijs ornatè dicere, ſed etiam de rebus mi-

minimis, & familiari ſtylo.

Lectione ſimiliter Orator perficitur, quia eruditio eſt quaſi Orationis medulla. Acquiritur autem eruditio lectione probatiſſimorum Authorum. Eruditio.

Stylus denique eſt optimus & præſtantiſſimus dicendi effector & magiſter: de hoc infrà in Elocutione. Stylus.

Digitized by Google

LIBER II.

De Inuentione.

Inuentionis definitio.

INuentio eſt pars Eloquentiæ ad eas res omnes excogitandas, quæ ad perſuadendum valent, accommodata.

Inuētionis fontes.

Inuentionis fontes multi ſunt.

1. Eruditio.
2. Hiſtoria.
3. Apologi & Parabolæ.
4. Adagium, ſeu, Parœmia.
5. Symbola, Ænigmata, & Hieroglíphica.
6. Emblemata.
7. Teſtimonia Veterum.
8. Sententiæ.
9. Leges.
10. Sacræ Literæ.
11. Denique ingenij vis & ratiocinatio.

Inuētionis partes.

Inuētionis duæ ſunt partes præcipuæ.

Al-

Digitized by Google

Altera eſt vis inueniendi argumenta, quæ fidem cauſæ faciant.

Altera vis excogitandi motus, qui ad cauſam idonei ſint.

Ad Inuentionem quatuor deſiderantur; Acumen, Diligentia, Ars, & Iudicium. Quæ ſint ad inuentionem neceſſaria.

Acumen eſt a natura.

Diligentia quatuor deſiderat: Diligētia quot requirat.

1. Vt quæſtionem, quam pertractamus, clarè penituſque cognoſcamus, & argumenta idonea, motuſque conuenientes excogitemus:

2. Vt aduerſarium attentè audiamus, illiuſque geſtus, os, & verba conſideremus.

3. Vt animo percurramus Locos Rhetoricæ ad faciliorem delectũ:

4. Vt abiectis omnibus alijs cogitationibus in vnam noſtrã cauſam incumbamus.

Ars duplex eſt. Ars.

Altera ſingularis & maximè propria Oratoris:

Digitized by Google

Altera magis generalis & communis.

Ars ſingularis. Ars ſingularis, eſt quando Cauſæ ſeu Quæſtiones in ſingula genera diſtribuuntur, ipſiſq; ſingulis generibus ſua propria argumenta accommodantur. V. G. Generi Iudiciali, argumenta a cauſis, vel ab euentis, hoc eſt, ab vtili, ab odio, a ſpe, &c. Vide Orat. pro Milone.

Ars generalis. Ars generalis & communis, eſt quando non propria cuique generi argumenta vſurpamus.

Ars prior poſteriori anteponenda eſt, quia hæc magis ſpectat ad Topicam, quàm ad Rhetoricam.

Inuentionis Materia. Materia Inuentionis duplex eſt.
1. Argumenta quæ fidem faciunt.
2. Motus qui delectant & flectunt.

Intellectus enim & voluntas paſci debent.

Argumenti definitio. Argumentum eſt probabile inuentum ad faciendem fidem. Vel, eſt ratio rei dubiæ faciens fidem. Ita Cicero.

Ar-

Argumēta illa, quæ neceſſariam habent affinitatem cum re, faciunt ſcientiam: Illa verò quæ habent tantùm contingentem & probabilem, generant opinionem.

Argumenta Logica.

Argumenta Rhetorica.

Prior connexio pertinet maximè ad Logicam.

Poſterior ad Rhetoricam.

Probabile argumentum illud eſt ex Ariſtotele quod probatur vel omnibus vel pleriſque. Id autem non ſemper verum eſt.

Probabile argumentum.

Probabile a veriſimili differt in eo quòd probabile latiùs pateat, quàm veriſimile: veriſimile enim continetur ſub probabili tanquam ſpecies ſub genere: Cum probabile tres habeat ſpecies quarum.

Probabile differtà veriſimili.

Tres probabilis ſpecies.

Prima, eſt veriſimilium, quæ plerumque accidunt, non tamen ſemper.

Secunda, eſt eorum quæ ſemper fiunt, dubitationis tamen aliquid habent, quia pleriſque tantùm ita videtur.

Digitized by Google

Tertia, denique eorum eſt, quæ nunquam ita fiunt, quia prorſus falſa ſunt, putantur tamen ita fieri.

Quid Topica.

Topica denique eſt vis, & ratio inueniendi argumenta per Locos.

Loci autem ex frequenti,& aſſiduo vſu, qui totus fuit in adinueniendis argumentis, profecti ſunt.

Vnde Loci Rhetorici.

Vnde loci Rhetorici sũt quaſi quędam receptacula ſeu Notæ argumentorum, quæ afferri poſſunt ad faciendam fidem.

De Locis Rhetoricis.

Loci Rhetorici definitio.

LOcus Rhetoricus eſt id vnde ad propoſitam quæſtionem conueniens argumentum duci poteſt.

Duplex eſt locorum Rhetoricæ genus.

Loci Intrinſeci.

Alterum eſt locorũ Intrinſecorum ſeu Inſitorum, *hoc eſt*, rerũ quę ipſi rei, de qua quęſtio eſt, quodammodò inſitæ ſunt, & intrinſecæ.

Al-

Digitized by Google

Alterum eſt locorum Extrinſecorum ſeu Remotorum, *hoc eſt*, rerum quæ ab Oratore non excogitari quidem debent, ſed artificioſè tractari.

Loci extrinſeci.

De Locis Intrinſecis.

Loci Intrinſeci, & inſiti ſunt ſexdecim.

Loci Rhetorici sũt ſexdecim.

A Definitione, a notatione, ab enumeratione partium, à coniugatis, à genere, à ſpecie, ſeu formà, à ſimilitudine, à diſſimilitudine, ab oppoſitis, ab adiunctis, ab antecedentibus, & conſequentibus, à repugnantibus, à cauſis, ab effectis, à maiori ad minus vel à minori ad maius, denique à pari.

Ex his alij ſunt à toto, nempe definitio, notatio, & partium enumeratio.

Alij ſunt affecti, hoc eſt affinitatem naturalem habẽt ad alterutrã partẽ totius, hi ſunt tredecim reliqui.

Digitized by Google

Locus à definitione.

Definitio quid eſt.

DEfinitio, eſt Oratio quæ naturam rei explicat.

Propria definitio.

Quando fit per genus & differẽtiam ipſius rei: eſt propria definitio: quando verò fit per quodlibet aliud, eſt propriè deſcriptio. V. G. Quando definio hominem per animal & rationale, eſt propriè definitio. Quãdo verò definio eundẽ hominẽ per ipſius cauſas vel effectus aut per quodlibet aliud. V.G. quòd ſit animal ad immortalitatem natum, quòd ſit imago Diuinæ Maieſtatis; eſt propriè deſcriptio.

Impropria definitio, ſeu deſcriptio

Definitio per genus & differentiã, ſpectat potiùs ad Philoſophos, quàm ad Rhetores.

Cauendum tamen eſt, nè prolixior deſcriptio rem obſcuriorem faciat.

Definitionis

Definitio enim debet eſſe.

1. Dilucida.

2. Bre-

2. Breuis.
3. Propria. proprietates.

Breuitas autem deſiderat tantū vt nihil ſuperfluum ſit, nec deficiens. Propria definitio eſt quando, quæ rei definitæ tribuuntur, propriè ipſi ea conueniunt. Fieri autem tantùm poteſt per genus & differentiam. Talis eſt hæc definitio hominis, *Homo eſt animal rationis particeps*. Definitio propria.

Definitio minùs propria, ſeu deſcriptio rei ſit. Definitio impropria.

1. Per partes ex quibus res ipſa conſtat, Vt, *Quid eſt Sphara Archimedis, niſi as concauum varijs circulis. Aequatore, Zodiaco, Coluris, Tropicis, Definitore confectum? &c.* Varij modi deſcriptionis. 1.

2. Per Cauſas, vel efficientem. Vt, *Homo eſt eximium opus à Deo efformatum*: Vel formalem eſſentialem. Vt, *Homo eſt animal rationis vſum habens*. Vel formalem exēplarem, ſeu jdealem. Vt, *Homo eſt imago Diuina Majeſtatis*. Vel formalem 2.

accidentalem, Vt, *Imago Mercurij caduceum geſtat, & alijs inſtruitur.* vel materialem, vt homo eſt animal conſtans ex corpore. Denique finalem. Vt, *Homo eſt animal ad immortalitatem natum.*

3. 3. Per effectus. Vt cum dicitur, *Peccatum eſt peſtis animæ, conſcientiæ labes, vitæ pernicies &c.*

4. 4. Per negationem. Vt cum dicitur, *Deus non eſt pulchrum corpus, ſed vnde pulchritudo in corpore emanat: nõ eſt pulchrũ pratũ, nõ pulcrum cœlum, ſed vnde omnis pulchritudo.*

5. 5. Per affirmationem. Vt cum dicitur, *Curia eſt Templum ſanctitatis, amplitudinis &c.* V. Orat. pro Milone.

6. 6. Per affirmationem & negationem ſimul. Vt, *Tu ne Chriſtianum virum putas, qui ſe in omne vitiorũ genus effundat? &c. Ille ille profectò Chriſtianus eſt, qui totus Chriſto mãcipatus eſt, qui vexilla Chriſti ſequitur.*

7. Per

7. Per Synonymiam. Vt cùm dici- 7
tur, *Chriſti crux, eſt totius beatitudi-*
nis cauſa, diſcordiæ amputatio, pacis
fundamentum, ſpes Chriſtianorum, re-
ſurrectio mortuorũ deſperatorũ ſalus.

8. Per Accidentia. Vt cùm dicitur à 8.
Tertull. *Fama eſt malum quo nõ ve-*
locius vllum. Vel, *Amor eſt blandus,*
inops, &c. Vel, *Mare eſt hoſpitiũ flu-*
uiorum fons imbrium, deriuatio allu-
uionum. Vel, *Sol eſt cœli oculus, diei*
ornatus, diſtributor horarũ &c. Vel,
Homo eſt ſpeculator vitæ, mancipium
mortis, tranſiens viator.

9. Per contraria. Vt, *An vir Religio-* 9.
ſus eſt euerſor pietatis? &c.

10. Per Ironiam. Vt, *An tu Populum* 10.
Romanum eſſe illum putas qui cõſtat
ex iis qui mercede cõducũtur? qui im-
pelluntur vt vim afferant Magiſtrati-
bus &c. O ſpeciẽ dignitatemq́ Populi
Romani quam reges, quã nationes ex-
teræ, quam gentes vltimæ pertimeſcãt.

11. Per adiuncta. Vt cum dicitur, 11.
Inuidia quid eſt aliud, quàm laruæ

ſuo

ſuo ſanguine cruentata, confecta macie horrida, obliquo obtutu oculorum &c. Vel, *Alter vnguentis affluens, calamiſtrata coma &c.* Vel, *Tanta erat grauitas in oculo, tanta contractio frontis &c.* Vide pro ſext. n. 17.

12. 12. Per ſimilitudinem. Vt cum dicitur; *Mens irati viri, eſt forum plenum tumultu, vbi multus eſt euntium & redeuntium clamor &c.* Vel, *Mens tranquilla eſt vertex quidam montis, qui clementiorem cœli auram nactus eſt, puros ſolis radios, limpidas fontium ſcaturigines, multaſque florum amœnitates &c.* Vel, *Ambitio eſt futile malum, ſecretum virtus, doli artifex, mater hypocriſis, liuoris parens, vitiorum origo, tinea ſanctitatis.*

13. Per Comparationem. Vt cùm
13. dicitur; *Peccatum eſt omni detrimento pernicioſius, omni monſtro fœdius, omni ignominia turpius &c.*

14 Per negationem, affirmatio-
14. nem, & contrariorũ oppoſitionem ſimul. Iam de his ſingulis ſupra.

15. De.

15. Deniquè per res ſingulares. Vt cùm dicitur, *Huius viri calamitas eſt vulnus Reipublicæ, dedecus Imperij*. Vel, *Nero fuit Romæ odium, labes hiſtoriæ, monſtrum Principatus*. Vel, *Quid eſt aliud iraſci, quàm inſanire, quàm furere, quam in vltionem ferri?*

Locus à Notatione.

NOtatio, Græcis eſt etymologia vel ſymbolum. Verba enim ſunt rerum veluti notæ ac ſymbola. Notatio.

Quare Notatio definitur Oratio vim vocabuli explicans. Notationis definitio.

Sic autem ſe habet hic locus, vt ex vi nominis argumentum ducatur. v. g. *Ille eſt Conſul, qui conſulit Patriæ: ſed illi non conſulunt: Ergo non ſunt Conſules*. Cui enim non conuenit Notatio, huic nec vocabulum conuenit. Vide Orationem pro ſextio Sect. 17. Vbi Gabinium, & Piſonem probat non eſſe Conſules

ab

Digitized by Google

ab his verb. *Quid dicam Conſules &c.* ad hæc verba, *Alter vnguentis affluens &c.*

Ex hoc loco Ciceronis colligere potes, notationem tractari poſſe eleganter per Antitheſes.

Modi tractante notationis. Tractatur etiam per congeriem multarum interpretationum vocis. Vt ibid. pro Sextio, *Quid dicam Conſules? hoccine vt ego appellem nomine euerſores huius Imperij, proditores veſtræ dignitatis, hoſtes bonorũ omnium, qui ad delendum Senatum, affligendum Equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura atque inſtituta maiorum, ſe illis faſcibus cæteriſque inſignibus ſummi honoris atque Imperij ornatos eſſe arbitrantur?* Aduerte autem hanc interpretationem multiplicem vocis, eſſe per Antitheſes, vt antè dictum eſt.

Ducitur eiuſmodi argumentum ad facetias, acumen, & vrbanitates. Nonnunquam ex nomine ipſo laus, & vituperium colliguntur. Exemplum

Digitized by Google

plum huius loci a notatione ſit. *Quid legio Martia, quæ mihi videtur diuinitùs ab eo Deo traxiſſe nomen, à quo Populū Romanū generatum accepimus?* Alterum ſit exemplum: *Quid vnquam Iudices, eiuſmodi euericulum* (de Verre loquitur Cicero) *vlla in Prouincia fuit?*

Notatio nominis fit 1. per remōtionem ſyllabæ aut literæ. Vt cùm dicitur de Ferrando, quod nomen habeat ex ferro. — Quomodo fiat notatio?

2. Per immutationem ſignificationis. Vt cùm dicitur de Æ nea, quod ſuſtulerit patrem; & de Nerone, quod ſuſtulerit matrem.

Nonnunquam definitionis locus coniungitur cum loco a notatione, adhibenturque antitheta, vt orationi plùs ponderis accedat.

Ad hunc locum à Notatione referuntur Anagrammata. Fit autem Anagramma. — Anagrammatis conficiendi ratio prima.

1. Cùm alicuius vocis elementa ordine retrogrado ſumuntur. Vt

cùm

cùm *amor* dicitur pro *Roma*; *aura* pro *arua*; *omen* pro *nemo* &c. Id aliquando ſeruatur in verſu integro. Vt cum dicitur contrario ſenſu.

Patrum dicta probo, nec ſacris belligerabo.

Et contra ab hæreticis,

Belligerabo ſacris, nec probo dicta Patrum.

2. 2. Fit Anagramma cum literæ alicuius dictionis ita permiſcentur, vt fiat nomen nouum. v. g. cum dicitur pro *Logica*, *caligo*.

Nonnumquam ex vocibus homonymis acumen trahitur quod pertinet ad hunc locum à Notatione. v.g. cum dicitur de Cæſare, quòd plures annos impenderit vt verſum bonum faceret (per *Verſum* intelligitur Dalmatarum Dux) quã Virgilius in ſcribenda Æneide.

3. 3. Fit ex aliquarum litterarum tantùm vel conſonantium immutatione. Vt cum dicitur *ſanus*, pro *naſus*: *credulitas*, pro *crudelitas*.

4. Ex

4. Ex diuiſione vocum. Vt *Ter Tullus*, pro *Tertullus*. 4.

5. Vocum Analyſi, quæ duplex eſt. 5.

Altera in ipſa elementa vocis. Vt Adam, ad ſignificandam *anatolin*, Orientem; *dyſin*, occaſum; *arcton*, ſeptentrionem; *meſembrian*, meridiẽ.

Altera numerica eſt. v.g. LVX, Vt ſignificemus quinquaginta per L, quinque per V, decem per X.

Locus ab enumeratione partium.

Locus ab enumeratione partium plurimum habet ſplendoris, plurimumque confert tum ad rem dignoſcendam, tum ad rem amplificandam. Definitio Enum. partiũ.

Enumeratio partium eſt oratio ſuperius aliquod in ſua inferiora vel totum in ſuas partes diſtribuẽs.

Hic locus ab enumeratione partium, & locus a genere ac ſpecie & à toto, differunt; quia ex genere, ſpecie, & toto partes inferuntur

Digitized by Google

tur & probantur: ex enumeratione verò partium, genus, ſpecies, & totum inferuntur.

Partes ſunt du-plicis generis.

Partes ſunt duplicis generis.

Alteræ ſunt partes integrantes totius. Vt quando corpus diuiditur in humeros, brachia, pectus, & cæteras corporis partes.

Alteræ ſunt vel generis in ſuas ſpecies: Vt quando diuiditur virtus in prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & cæteras virtutes. Vel ſpeciei in ſua indiuidua: Vt Homo in Petrum, Ioannem, Iacobum &c.

Altero modo ſumi poſſunt partes, ſunt enim aliquæ eſſentiales, remque ipſam conſtituunt: Aliæ ſunt integrantes, remque ipſam perficiunt. v. g. eſſentiales hominis partes ſunt corpus & anima; integrantes ſunt manus, oculus &c.

Partium eſſentialium Enumeratio rem magis confirmat, quam integrantium.

Quando

Quando verò fit Enumeratio partium, cauendum eſt nè aut neceſſariæ partes omittantur, aut nè ſuperfluæ adiungantur, vel nè eædem bis numerentur.

Hic locus ab Enumeratione partium ſit. Enumerationis partiũ modi.

1. Partitione, hoc eſt tribuendo ſingulis membris quod proprium eſt. Vt Philippica 14. num. 34. ab his verbis: *Sed quoniam, Patres conſcripti, gloria munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumenti honore perſoluitur, conſolemur eorum proximos, quibus optima eſt hæc quidem conſolatio; parentibus quòd tanta Reipublicæ præſidia genuerunt; liberis &c.* 1.

2. Diuiſione, hoc eſt, quando genus diuiditur in ſuas ſpecies ſubiectas, vel ſpecies in Indiuidua. v. g. ſi quis, vt virtutem aliquam extolleret, virtutes enumeraret, illiſque omnibus poſthabitis, ſuam prædicaret. Vel quando totum 2.

Digitized by Google

aliquod in ſuas partes diuiditur. v. g. ſi exercitus diſtribueretur in Duces, Legatos, Tribunos, Equites &c.

3. 3. Collatione omnium partium, & ſingulis negatis. Vt contra Piſonem nu. 83. ab his verbis: *Confer nunc viciſſim reditum tuum &c.*]

4. 4. Affirmatione omnium partium. Vt Orat. poſt reditum ad Quirites, nu. 2. vel infrà ab his verbis, *Quid dulcius hominum generi? &c.*

5. 5. Collectis omnibus partibus, & vna tantùm affirmata aut negata.

6. 6. Per oppoſitiones. Vt, *Non venit in Templum vt in illo tanquam in foro de rebus domeſticis ageret, ſed vt inflammatæ charitatis in Deum daret indicia: non venit vt de rebus turpibus loqueretur, ſed vt totus Deo tanquam victima offerretur.*

7. 7. Negatione vel affirmatione omnium locorum aut temporum.

8. 8. Per effecta hoc eſt enumeratis ſingulis effectibus.

9. Per

9. Per adiuncta ſingula, hoc eſt allatis omnibus circunſtantijs. Vt pro Cluentio num. 107. *Ac nè ex facto ſolùm ſapientes iudicetis &c.* Vel pro Cælio nu. 42. ab his verb. *Quamobrem ſi quem fortè inueneritis &c.* 9.

10. Per interrogationem. 10.

11. Per communicationem. 11.

12. Per dubitationem coniunctam cum interrogatione. Vt 7. in Verrem num. 25. *Quo confugiunt ſocij? &c.* 12.

13. Induction. Vt Philipp. 7. n. 71. ab his verbis: *Quæ poteſt eſſe pax &c.* Vel 1. in Catilinam nu. 13. ab his verb. *Quid Catilina non dubitas &c.* 13.

14. Vel interrogatione coniuncta cum reſponſione. Vt pro domo ſua nu. 95. ab his verbis: *Obijcitur mihi &c.* 14.

Denique per Antitheta, per prætermiſſionem, per multas exclamationes, & per Aſyntheta.

Digitized by Google

Vide maximè 2. Catilin. quæ ferè tota eſt tractatio Enumerationis partium. Cùm enim ſtatus huius Orationis ſit, Populo Rom. non eſſe timendum ob coniuratos; ſic argumentum ducit ab Enumeratione partium: *Si quid eſſet timendum ob coniuratos, vel eſſet ob Catilinam, vel ob eius ſocios, eoſque vel qui ſunt in vrbe, vel qui ſunt foris: ſed nihil horum timendum: ergo &c.* Attende diligenter ad ſect. 17. huius Orationis, ad ſect. 18. 19. 20. 21. 23 & 24.

Vide etiam ſect. 9. Orationis pro Milone ab his verbis. *Quod ſi 12. Tabulæ &c.*

Locus à Coniugatis.

Coniugationis definitio

Coniugatio eſt Oratio in qua coniugata explicantur.

Quid coniugata.

Coniugata dicuntur ea quæ ab eodem vocabulo deducuntur.

Tales ſunt hæ voces, *aureus, aura-*

ratus, *aurifer*; ab eadem dictione *aurum*.

Appellantur autem coniugata, quia quodammodò ſimiliter coniugantur, licet variè commutentur. Vocantur Græcè Syzyga, id eſt eodem iugo nexa: vel Paronyma, id eſt denominatiua. Vt breuiter dicam, locum ducere à coniugatis, eſt in vocabulis ludere.

Tale argumentum ductum eſſet à coniugatis: *Fortitudo preſtat temperãtiæ, ſi præſtabilius eſt fortiter agere, quàm temperanter: ſed præſtabilius eſt fortiter agere, quàm temperanter: ergo fortitudo præſtat temperantia.*

Inter coniugata, alia ſunt ſola voce, qualia ſunt *ſtudium* & *ſtudioſus*: alia ſignificatione ſola, qualia ſunt, *virtus: honeſtas, paupertas*: Alia denique voce & ſignificatione ſimul, qualia ſunt, *piè, pius, pietas*. Argumentum ſit pro Marcello num. 12. ab his verbis: *Cæ-*

Coniugatorũ alia sũt ſola voce. Alia ſignificatione.

Digitized by Google

Alia vtraq; *teros quidem ore victores &c.*

Obſerua 1. quòd quando aliquid vni coniungatorum conuenit per ſe, & non per accidens, cæteris etiam coniugatis conueniat; & contra, quod non conuenit vni, non conueniat cæteris. v. g. valet hæc conſequentia: *Pietas eſt virtus: ergo qui piè agit eſt virtute præditus*. Non valebit autem: *Album aliquod eſt dulce, v. g lac; ergo albedo eſt dulcedo &c.*

Hic locus tractari ſolet.

Modus tractandi loci à coniugatis. 1. 1. Per Hyperbolen. Vt, 1. Verrina ſect. 26. *Vt mihi non vnus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt: ſed omninò omnis improbitas, id quod Populus Rom. Iamdiu flagitat, extinguenda atque delenda ſit*.

2. Per Paronomaſiam. Vt Verr. 2. ſect. 129. *Ridiculi inueniebantur ex dolore cum dicerent eum egregium Aſtrologum, qui non tam cœli, quam argenti cælati rationem duceret*.

3. Per

3. Per conglobationem ſeu congeriem multorum coniugatorum. Vt, *Quid militem eum appellas, cui nondum per ætatem militare licet? quid equitem vocas, qui nunquam niſi in arundine longa equitauit? quid Imperatorem nominas, qui ſibi & cupiditatibus ſuis non imperat &c.*

Cauendum eſt in huius loci vſu, nè aliquid ambiguum ſit.

Locus à Genere.

HIc locus maximam habet vtilitatem, cùm enim res aliqua ſpecialis proponitur, frequenter probatio petitur à genere.

Genus autem eſt, quod plura ſpecie diſtincta ſub ſe continet. v. g. Animal eſt genus, reſpectu hominis & leonis; virtus, reſpectu Prudentiæ, Iuſtitiæ &c. Quamquam & ſumatur pro omni eo, quod latius patet, & communius, vt proſapia reſpectu omnium, qui Quid genus.

ſunt eiuſdem familiæ; patria reſpectu omnium ciuium; perſona reſpectu actionum ſuarum.

Vſurpatur hic locus cùm ab hypotheſi ad theſim fit aſcenſus. Exemplum ſit pro Cælio nu.39. ab his verbis: *Hæc tua eſt igitur diſciplina &c.* Pro Archia Poeta, numero 19.ad 21.*Sit igitur ſanctus &c.* pro Roſcio Amer. à nu.62. ad 72. *Etenim quid tam eſt commune &c.*

Vſurpatur etiam cum à theſi ad hypotheſim fit deſcenſus, maximè in exordijs. Exemplum ſit Verr. 5. nu.4. *Atque hæc ego plus oneris habeo &c.*

Hic locus tractatur per affirmationem, vel per negationem.

Obſeruatio. Obſerua, quod ſublato genere, tollantur ſpecies, & quod poſito genere, ponantur & ſpecies ſaltem aliquæ. v. g. ſic duceretur argumentum à genere: *Non eſt animal, ergo neque homo eſt, neq; leo &c.* eſt animal ergo vel homo eſt vel

leo,

leo, vel aliquod aliud animal &c.

Locus à ſpecie ſeu forma.

SPecies ſeu forma eſt id quod plura continet ſolo numero diſtincta. v. g. homo eſt ſpecies reſpectu Petri & Pauli & cæterorum hominum. Sic duceretur argumentum à ſpecie: *Nulla prudentia, nulla fortitudo, nulla iuſtitia eſt in ſingulari certamine: Ergo nulla virtus.* Vſurpatur autem hic locus, 1. cum à theſi ad hypotheſim fit deſcenſus, v. g. cum laudatur virtus, laudatur iuſtitia; 2. cum ab hypotheſi ad theſim fit aſcenſus. v. g. Vt laudentur prudentia, iuſtitia &c. laudatur virtus. Quid ſpecies ſeu forma.

Hic locus tractatur. Rationes tractandi loci à ſpecie.

1. Per affirmationem,
2. Per negationem,
3. Per inductionem.

Exemplum ſit 1. Philipp. n. 18. ab his verbis: *Ecquid eſt quod tam proprie*

priè & c. 1. Catilin. n. 7. *Quid eſt, Catilina, quod iam ampliùs expectes &c.*

Obſerua; quòd deſtructa ſpecie, deſtruantur res ſingulares: & affirmata ſpecie, vnum ſaltem, aut plura, ſingularia inferuntur, vt ante dictum eſt de genere, v g. homo eſt, ergo Petrus eſt, vel Paulus, vel quiuis alius, vel omnes, vel plures.

Cùm totius duplex ſit genus, alterum vniuerſale, quòd complectitur genus & ſpeciem: alterum integrans, ſeu quod conſtat ex multis partibus quæ ad naturam vnam non ſpectant: Poſtquam egimus de loco à genere & ſpecie, hic pauca de *loco à toto* afferenda ſunt.

Quid totum. Totum, vocatur id cui nulla pars deeſt. Sic autem duci poteſt argumentum ex hoc loco. v. g. vt Cicero 2. Orat. in Cat. ſect. 15. vbi probare vult ſe non timere totum exercitum Catilinarium, probatq; diuiſione totius in ſuas partes integrantes & conſtituentes exercitũ.

Ad-

Aduerte, quòd in vſu huius *loci à toto*, vt & locorum à genere ſeu ſpecie & forma, more Ciceroniano, minor præponatur maiori ad cælendam artem. Monitio.

Locus à ſimilitudine.

Similitudo eſt oratio rerum diſtinctarum, quæ tamen in aliquo conueniunt. Quæ enim nullo modo inter ſe conueniunt, dicuntur diſparata. Similitudinis definitio.

Similitudo autem inſtituitur inter plura quæ in aliquo ſunt ſimilia, licet aliunde ſint diſparia. v. g. eſt ſimilitudo inter auarum, & hydropem; quia in hoc conueniunt. quòd ſatiari non poſſint; licèt ſint inter ſe diſpares. Vide 1. Orat. in Catilin. ſect. 10. ab his verb. *Quòd ſi ex tanto latrocinio iſte vnus tolletur, videbimus fortaſsè ad quoddam breue tempus &c.*

Similitudo differt à comparatio-

ne,

ne, quod comparatio verſetur in quantitate, ſimilitudo in qualitate.

Hinc intellige, ſimilitudinem non eſſe æqualitatem: Præterea vnum quid ſufficere ad rationem ſimilitudinis.

Similitudinis diuiſio. Similitudo diuiditur in parabolam, exemplum, & inductionem.

Parabola quid eſt? Parabola eſt rerum alioqui diuerſarum in vnà, vel pluribus affectionibus conuenientia. Exemplum ſin pro Roſcio Amerino. nu. 56. ab his verbis. *Illis (ſupple anſeribus) cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio &c.*

Parabola continet allegorias & metaphoras: de quibus in figuris.

Parabola eſt quadruplex. Parabola eſt quadruplex.

1. Habitudinis. *Vt agri cum animo.*
2. Affectus. *Vt auari cum ſitiente.*
3. Naturæ. *Vt formica cum prouido.*
4. Actionis. *Vt irati Leonis cum furioſ.*

Exempli definitio. Exemplũ, eſt facti vel dicti cum certi authoris nomine expoſitio.

Col-

Colliguntur autem exempla vel à pari, vel à maiori ad minus, vel à minori ad maius.

Inductio, eſt multorum ſimilium collectio. De his infrà fuſiùs.

Hinc intellige, ſimilitudinem fieri. Similitudo fit.

1. Per inductionem, quæ illuſtrari ſolet interrogationibus. Vt, *An qui naues aliorum merſerint facilè quis ſuam ijs committet? An qui alienos equos negligenter curauerint, ſuos ijs tradet quiſpiam? &c.* Per inductionem.

2. Per collectionem exemplorum. Vt pro Balbo num. 51. ab his verb. *Hic tu Cn. Pompeij beneficium &c.* vel pro Plancio ſect. 51. ab his verb. *Quæris etiam Latenenſis, quid imaginibus tuis &c.* Per collectionem.

3. Per comparationem. Vt pro Roſcio Amerino n. 131. ab his verbis: *Etenim ſi Iupiter &c.* vel act. 1. in Verrem. ſect. 48. ab his verb. *Vt in actoribus Græcis fieri videbimus &c.* Per cōparationem.

4. Per fictionem. Vt pro Sextio n. Per fictionē.

45. ab

45. ab his verbis: *Etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti &c.* & 4. in Catilinam n. 12. ab his verbis: *Etenim quæro ſi quis Paterfamilias &c.*

Per collationẽ. 5. Per rerum ſimilium collationem. Vt pro Comœdo nu. 55. ab his verbis: *Simillima enim & maximè ſocietas &c.*

Per cõglobationẽ. 6. Per ſimilitudinum conglobationem. Vt ex D Greg. Homil. 15. in Euangelia. *Sic vua calcibus tunditur & in vini ſaporem liquatur: ſic oliua contuſionibus expreſſa, ſuam amurcam deſerit & in olei liquorem pingueſcit: ſic per trituram areæ à paleis grana ſeparantur, &c.*

Per negat. & affir. 7. Per negationem cum affirmatione adiuncta hoc modo: *Qui patriæ ſalutem deſiderat conſeruare. Eius non domi tantùm ſed foris voces audiuntur; non domeſticis parietibus ſermo continetur, ſed palam irrumpit.*

Ad ducendum argumentum à ſimilitudine.

1. Vi-

1. Videndum eſt quid in rerum natura ſimile aliquid habeat.

2. Iuuerit abundare metaphoricis locutionibus.

Cauendum eſt diligenter nè turpia & obſcæna in ſimilitudinem afferantur; licèt aliquando vilia & abiecta proferri poſſint. Monitio.

In vſu ſimilitudinis his vti poſſumus particulis: *quemadmodum &c. ità &c. ſicuti &c. ſic &c. vt, tanquam, ſimiliter, haud ſecùs &c.* Particulæ ſimilitudinis.

Locus à Diſſimilitudine.

LOcus à diſſimilitudine petitur ab iiſdem capitibus, ex quibus ducitur locus à ſimilitudine.

Diſſimilitudo eſt rerum multarum, quæ inter ſe diuerſæ ſunt, diſſimilis affectio. Diſſimilitudinis definitio.

Hic locus tractatur eodem modo atque locus à ſimilitudine; niſi quòd ſimilitudo per affirmationem procedat, diſſimilitudo verò per ationem.

Lo-

Locus ab Oppoſitis.

HIC locus eſt veluti quoddam amphitheatrum, in quo pugnantium argumenta iucundiùs perſpiciuntur.

Oppoſitionis definitio.

Oppoſitio eſt repugnantia, ſecundùm quam duo ita inter ſe repugnant, vt neutrum illorum cum altero tertio eadem ratione pugnare poſſit. Quare intellige, oppoſita diſtingui à diſparatis, quia hæc non tantùm cum vno, ſed etiam cum multis eodē modo pugnant. v.g. eodem modo quo *linea* opponitur *cathedra*, eodem modo opponitur *ſaxo*, *equo* &c. At verò *calor* ita opponitur *frigori*, vt cum nulla re alia eodem modo pugnet: quapropter *calor* eſt oppoſitus *frigori*, non verò diſparatus à *frigore*.

Rhetores tamen non tam exactè hanc oppoſitionem requirunt in hoc loco ab oppoſitis.

Op-

Oppoſita ſunt quadruplicis generis. Alia sút cõtraria, alia sũt relata, alia priuatiua, alia cõtradicentia.

Oppoſita ſunt quadruplicis g. Oppoſita contraria.

Contraria dicuntur ea, quæ cùm ſub eodem genere ponantur, ſe ſe mutuo expellunt ab eodem ſubiecto. Eiuſmodi ſunt *virtus & vitium*, *calor & frigus*. Exemplum ſit Philipp. 2. nu. 31. Vel. 2. Catilin. ſect. 24. ab his verbis: *O bellum magnopere pertimeſcendum &c.* vel pro Milone ſect. 17. ab his verbis: *Niſi fortè magis erit parricida &c.*

Oppoſita relata.

Relata ſunt ea, quorum natura in hoc poſita eſt, vt ad aliud referantur. Eiuſmodi ſunt *filius & pater*, quia non poteſt intelligi filius vt filius, ſine patre; nec pater vt pater, ſine filio, amicus ſine amico. Exemplum ſit pro Milone ſect. 100. ab his verbis: *Nec verò ſi mihi eriperis &c.* Relatio enim erat mutuæ beneuolentiæ Ciceronem inter & Milonem.

Priuatiua ſunt ea quorum alte-

Oppoſita priuatiua. rum eſt habitus ſeu res ipſa habita: & alterum priuatio eiuſdem rei. Eiuſmodi ſunt auditus & ſurditas in auribus, vita & mors in animali. Exemplum ſit pro Milone ſect. 80. ab his verbis. *Cum ſic attenditis; Iudices &c.* vel ibid. ſect. 81. & 92.

Oppoſita contradicentia. Contradicentia ſunt ea, quorum alterum id negat, quod alterum affirmat. Eiuſmodi ſunt, *Eſt virtute præditus, & non eſt virtute præditus.* Exemplum ſit Orat. pro Milone cùm probat licere hominem occidere. ſcilicet in aliquo caſu iuſto.

Argumétum à contrarijs. Ducitur argumentum à contrarijs hoc modo. *Cùm fateamur magnam vim eſſe vitijs ad miſeram vitam, nonne fatendum eſt pariter eſſe vim virtuti ad beatam vitam?* vel hoc modo, *Cùm inter bellum & pacem medium nihil ſit, neceſſe eſt tumultum ſi belli non ſit, pacis eſſe.*

Hinc collige quòd contraria talia

lia eſſe debeant, vt in quo non eſt vnum, in eo ſit alterum, ſi ſubiectum eſt capax.

Tractatio Loci ab oppoſitis.

Hæc contraria tractari ſolent 1. per expoſitionem. Vt Verrina 5. num. 1. ad num. 7.

2. Per Antitheta.

3. Per oppoſitionem vnius verbi alteri verbo. Vt, *Ebrioſus ſobrio illudit, nequiſſimus ſanctiſſimo, fortiſſimus ignauo.*

4. Per oppoſitionem periodi periodo.

5. Per affirmationem & negationem, ſeu per ſubiectionem. Vt Verrina 4. nu. 192. *Nunc verò quid faciat Hortenſius &c.*

Denique per negationem ſolam criminis obiecti.

Ducitur argumentum à Relatis hoc modo. *Quod pater fecit impunè, id ſi filius faciat, plecti non debet: ſed &c.*

Argumétum à priuatiuis ſic ducitur: *Si cacitas grauiſſimum impor-*

tat incommodum ; viſio commoda non exigua afferre ſolet. Exempl. ſit pro Cælio nu. 33. *Sed tamen ex ipſa quaram priùs &c.*

Argumentum ducitur a contradicentibus hoc modo. *Pœnitentia eſt ad vitam, ergo pœnitentia non eſt ad mortem*. Exemplum ſit pro Cælio n. 12. ab his verbis: *Habuit enim ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror &c.*

Locus ab Adiunctis.

Adiunctorum definitio,

HIc locus ab adiunctis longè lateque patet in omni cauſarum genere.

Adiuncta dicuntur ea omnia, quę rem quidem non componunt, ſed augent, quocumque modo coniungantur.

Definitur autem clariùs: adiuncta ſunt ea, quæ cum re, qua de agitur, non neceſſariò ſed probabiliter coniuncta ſunt.

Inter illa, alia rem præcedunt, alia

alia concomitantur, alia cõſequuntur; alia rei ſunt ſigna, alia ſunt bona, vel illius mala; alia denique ſunt eiuſdem perfectionis vel imperfectionis.

Concomitantia ſunt v. g. — Adiuncta cõcomitantia.

Locus	Modus
Tempus	Facultas
Occaſio	Inſtrumenta.

Ad locum, hæc referri poſſunt, v. g. quòd ſit campus, mons, mare, domus, templum &c. Quòd ſit locus ſacer, profanus, frequens, infrequens &c. Quòd ſit amplus, anguſtus &c. Quòd ſit priuatus, publicus &c.

Ad tempus hæc referri poſſunt, quòd hæc vel illa ſit hora, dies, hebdomada, menſis, annus &c. Quòd ſit nocturnum tempus, quòd diurnum &c.

Ad modum hæc referuntur, v.g. Conſilia, finis, intentio, cauſæ propter quas &c.

Ad facultatem referuntur ſocij, ar-

arma, præſidia &c.

Adiuncta præcedentia.

Præcedentia ſunt, cauſæ, conſilia, colloquia, iniuria accepta vel illata, conſuetudo, minæ, promiſſa, ſuſceptum iter, omnis denique reliquus apparatus.

Adiuncta conſequentia.

Conſequentia ſunt v. g. ad rem geſtam, pallor, rubor, inceſſus titubans, frequens anhelitus, hæſitatio reprehenſio publica, exhauſtum patrimonium, clades, ſupplicium, morbi, gladius cruentus.

Signa rei.

Signa rei ſunt duplicis generis. Alterum eſt eorum quę neceſſariò cum re cohærent. Vt fumus cum igne, cicatrix cum vulnere, præſentia cum crimine admiſſo.

Alterum eſt eorum quæ neceſſariò non cohærent cum re, ſed probabilia ſunt. v. g. colloquia, præcedentia, auditæ minæ, pedum ſtrepitus, armorum apparatus, quæſitæ latebræ &c. Bona vel mala animi, corporis, & fortunæ.

Bo-

Bona corporis ſunt v.g. ętas forma, vires, valetudo, patria, natio, pulchritudo &c.

Bona animi ſunt, virtutes.

Bona fortunæ ſunt, diuitiæ, facultates.

Mala verò ſunt iiſdem contraria.

Vt breuiter dicam, continentur adiuncta hoc verſu,

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodò, quando.

Tractationem habes adiunctorum antecedentium Orat. pro Milone ſect. 52. ab his verbis: *Video adhuc &c.* Adiuncta omnia.

Concomitantium ibid. ſect. 54. & 55. ab his verb. *Cùm igitur victus eſt &c.*

Conſequentium ibid. ſect. 62. ab his verb. *Quòd ſi nondum ſatis cernitis &c.*

Digitized by Google

Locus ab Antecedentibus & Conſequentibus.

HIC locus maximi eſt momenti in omni cauſarum genere.

Definitio huius loci.

Hic enim locus ab antecedentibus & conſequentibus, complectitur ea quæ cum re tam neceſſario cohærent, vt illam antecedant vel conſequantur. v.g. *vulnus cordis mortem* antecedit, *culpa pœnam, pœna* verò cõſequitur *culpam; & mors, cordis vulnus.*

Antecedentia.

Antecedentia ſunt ea, quibus poſitis, neceſſe eſt alia conſequi.

Cõſeq.

Conſequentia verò ſunt illa quæ neceſſe eſt eſſe, ſi ea, quorum ſunt conſequentia, præceſſerint.

Sic ducitur argumentum ab antecedentibus: *Nemo ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit: ſed ille ſaltat: ergo vel non eſt ſobrius, vel inſanis.* Quando res probabiliter tantùm con-

coniungitur cum re altera, conſecutio tantùm pariter eſt probabilis:

Sic ducitur à conſequentibus: *Eſt fructuum copia; ergo & florum fuit*. Quia fructuum copia conſequitur copiam florum. Ita Cicero probat, Clodium feciſſe inſidias Miloni: *Conſcius fuerat Clodius profectionis Milonis, nam ſe diligenter inſtruxerat: Ergo fecit inſidias Miloni*. Contra probat à conſequenti, Milonem non feciſſe inſidias Clodio: *Milo poſt eadem ſe tradidit ſenatui, venit in Curiam &c. ergo non fecit inſidias*.

Hic locus tractatur per negationem vel affirmationem. Tractatio huius loci

Nonnunquam ex multis antecedentibus vnum tantum conſequens infertur: & contra ex vno antecedente multa conſequentia inferuntur.

Tractatur etiam per contraria. Exemplum ſit 3. Philipp. nu. 14 ab his verb. *Quamobrem omnia, mea ſententia &c.* Eo-

Digitized by Google

Locus à Repugnantibus.

Quæ ſint Repugnantia.

REpugnantia ſunt ea quæ ſimul ſtare non poſſunt. Qualia ſunt, *amare, & odiſſe; viuere, & mortuum eſſe.*

Hic locus nullo certo rerum genere circumſcribitur: ad hoc enim vt aliqua ſint repugnantia, ſufficit vt vel in natura vel in affectione aliqua inter ſe diſſideant.

Argumentum ex illo loco ſic duci poteſt: *Qui amat, non afficit iniuria: tu verò in me conuitia iactas identidem &c.* Vel, hæc duo non poſſunt cohærere: *Sol ortus eſt, & non eſt ſol ortus.* Vel, *Hic ſpirat, ergo non eſt mortuus.* Exemplum ſit pro Cælio n. 5. ab his verbis: *Repugnat eius mores non probari &c.* Vel pro Milone ſect. 69. ab his verbis: *Quòd ſi Miloni locus datus eſſet &c.* Vel ſect. 71. ab his verbis: *Quanquam quis hoc credat, amare Pompeium, & vo-*

voluiſſe eum interficere &c.

Hic obſerua, non valere ſemper argumentum à negatione repugnantis, ad confirmandam contrarium: Valere autem ſemper, quando contraria & conſequentia ſunt neceſſaria. v.g. Non valet hæc conſecutio: *Meo bono non lætatur, ergo me odit*. Quia poteſt non letari, & non me odiſſe. Obſeruatio.

Locus à Cauſis.

Cauſa eſt id, cuius vi aliquid fit. Hæc autem efficientia non eſt tantùm efficientis cauſę; ſed & cæterarum cauſarum, quæ ſuo modo rem efficiunt. Cauſæ definitio.

Locus à Cauſis, eſt locus complectens cauſas rei à quibus ducitur argumentum. v.g. Quia vulnus eſt cauſa mortis, probari mors poteſt à vulnere.

Quatuor autem ſunt cauſæ: efficiens, materialis, formalis, & finalis.

Cauſa efficiens eſt qua aliquid eſt, ſeu eſt principium vnde actio proficiſcitur.

Cauſa Efficiēs Procreans, Cōſeruās, Interimens: Cauſa efficiens multiplex eſt 1. procreans ſeu efficiens, vt Deus, Parentes, artifices 2. conſeruans, quæ rem conſeruat. 3. interimens, quæ perniciem affert. Vt febris reſpectu animalis.

Naturalis, Moralis. Iterum cauſa efficiens vel eſt naturalis ſeu phyſica. Vt artifex reſpectu alicuius quod efficit. Vel moralis, quæ rem quidem non efficit, ſed impellit ad rem illam faciendam. v.g. ille cenſetur cauſa efficiens moralis homicidij, qui homicidium perſuaſit.

Cauſa materialis. Cauſa materialis complectitur omnem materiam.

Materia. Materia autem eſt id ex quo aliquid fit aut componitur. v. g. marmor eſt materia ex qua fit ſtatua.

Materiæ diuiſio. Materia duplex eſſe poteſt, vna quæ remanet in ipſa re compoſita. Eiuſmodi ſunt lapides ex quibus domus conſtat. Al-

Altera eſt quæ tranſit & mutatur poſt rem factam. Eiuſmodi eſt lignum eſt quo combuſto fit ignis.

Materia remanens duplex eſt, altera naturalis. Eiuſmodi eſt corpus ex quo homo conſtat.

Altera artificioſa. Eiuſmodi eſt aurum ex quo fit calix.

Iterum materia diuiditur in materiam ex qua aliquid fit; in materiam in qua aliquid ineſt, & in materiam circa quam verſamur.

Materia ex qua fit aliquid, iam eſt explicata. Mat. ex qua.

Materia in qua, eſt ſubiectum alicuius formæ vel accidentis. Talis eſt paries in quo ineſt albedo. Mat. in qua.

Materia circa quam, eſt id circa quod verſamur. v. g. Color eſt materia circa quam, oculi; quia oculus verſatur circa colores. Mat. circa quã.

Quæſtiones ſunt materia circa quam, Rhetoricæ; quia circa illas occupatur.

Cauſa formalis complectitur omnes formas. For-

Digitized by Google

Formæ definitio. Forma in communi eſt id per quod res eſt talis v.g. *anima* eſt *forma hominis*, quia per animum homo fit talis, hoc eſt rationalis.

Forma autem vel eſt eſſentialis, vel accidentalis, vel artificialis.

Eſſentialis. Forma eſſentialis facit rem talem eſſentialiter,

Accidentalis. Accidentalis forma facit rem talem accidentaliter. Hæc non conſtituit naturam rei, ſed illam perficit. v. g. facultas ridendi non conſtituit hominem in ratione homiminis; ſed iam conſtitutum talem per animam rationalem, perficit. Similiter albedo non conſtituit parietem in ratione parietis, ſed illum tantùm perficit.

Artificialis. Artificialis forma eſt ea quæ ab arte proficiſcitur, eſtque poſita in certa quadam figura externa. Sic partium domus diſpoſitio eſt forma artificialis illius domus.

Cauſa finalis complectitur fines omnes qui nos mouere poſſunt ad aliquid faciendum:

Fi-

Digitized by Google

Finis autem duplex eſſe poteſt.

Alter eſt cuius gratia aliquid fit, vel propter quem aliquid fit.

Alter eſt finis cui aliquid fit.

Prior continet motiuum quod nos impellit. v.g. opera bona facio, ad ſalutem æternam conſequendã.

Poſterior includit perſonam cui liquid boni volumus vel mali.

Finis poteſt eſſe bonus vel malus. Vnde ex fine bonitas vel malitia actionis petitur.

Finis propter quẽ.

Finis cui.

Sic duci poteſt argumentum à cauſa efficiente: *Nulla produci poteſt cauſa efficiens & impellens huius criminis: Ergo non eſt admiſſum.* Vel, *Mundus eſt à Deo, Ergo eſt abſolutum opus.* Vel, *Fortis eſt ille Imperator, ergo fortiter pugnabit.* Vel, *gurges eſt atque belluo, ergo fortunas omnes noſtras deuorabit.* Exemplum ſit Ciceronianum in Piſon. n. 41. ab his verbis: *Nam ille gurges atque belluo &c.*

Argum. à cauſa efficiente.

Sic duci poteſt argumentum à cauſa materiali: *Qui non pauca po-*

Argum. à cauſa

cu-

mate-
riali.

cula ex auro ſubripuit, graue furtum admiſit: ſed Verres non pauca pocula ex auro ſubripuit: Ergo Vel, *Sidera nobiliſſima ſunt, quia ſunt puriſſima partes cœli &c.* Vel, *Nullus eſt paries; ergo nullus albus eſt paries.*

Argum. à cauſa formali

Sic poteſt duci argumentum à cauſa formali. *Mors non eſt timenda, quia anima noſtra immortalis eſt.* Exemplum ſit pro Sextio 47. *Hæc domus præclara eſt, quia forma eius præſtantiſſima eſt.* Et Verrina 6. 72. ab his verbis: *Fuit apud Segeſtanos ex ære Dianæ ſimulachrum &c.*

Argum. à cauſa finali.

Sic duci poteſt argumentum à cauſa finali. *Milo nullum habuit motiuum quo impelleretur ad occidendum Clodium: Ergo inſidias non parauit.* Exempl. ſit pro Milone n. 32. ab his verbis: *Quonam igitur hoc pacto probari poteſt. &c.* Vel, *Homo qui natus eſt ad immortalitatem, abijcere ſeſe ad res humiles non debet &c.*

Le-

Digitized by Google

Locus ab effectis.

EFfecta ſunt ea quæ ſunt orta de cauſis. Effectorum definitio.

Vnde tot ſunt effectus varij, quot ſunt variæ cauſæ.

Per ipſa effecta cauſæ probantur, quia ſunt notiora ipſis cauſis.

Effectus proprius finis eſt, opus vel actio ad finem conſequendum ſuſcepta. Effectus finis.

Effectus formæ, eſt ipſa actio quæ procedit à forma. Vel, eſt opus conſequens formam. v. g. *intelligere, ratiocinari*, eſt effectus formæ hominis, ſeu animæ rationalis. Formæ.

Effectus materiæ, eſt opus quod ex materia fit. v. g. *gladius* eſt effectus ferri, ſi ſit ex ferro. Materiæ.

Efficientis denique effectus eſt id quod ab illa fit. v. g. *Domus* eſt effectus architecti. Efficientis.

Hic locus effectorum ſæpiùs vſurpatur ab Oratoribus, quàm lo-

cus à cauſis; quia effecta ſunt cauſis notiora.

Cicero ad effecta ſolet referre euenta; quanquam euenti nomen latiùs pateat, quàm effectus.

Euenta.

Sic duci poteſt argumentum ab effectis. *Componimur ex corpore, ergo mutationi ſumus obnoxij?* quia mutatio eſt effectus corporis corruptibilis.

Ex affectis colliguntur cauſæ. Vnde ſic argumétari licet: *Delectum habet militum, conſcribit Legiones; ergo bellum meditatur.*

Tractatio effectorũ.

Hic locus tractari ſolet per negationem, vel per affirmationem, vel concisè, vel fusè, vel per conglobationem, vel per prolixiorem explicationem, per deſcriptionem, per oppoſitionem, per metonymiam. Vide Orat. pro Milone ſect. 88. ab his verb. *Dura mihi &c.*

Locus à Comparatione.

COmparatio eſt oratio quà duę pluresue res in aliquo tertio quod ſit vtriſque commune, conferuntur. — Comparationis definitio.

Hinc collige, cùm triplici modo res inter ſe conferri poſſint, eſſe tres locos à cõparatione, nempe 1. à maiori ad minus, 2. à minori ad majus, 3. à pari.

Rhetores per, *majus*, intelligunt quod eſt magis probabile; per, *minus*, quod eſt minus probabile; denique per *par*, quod eſt pariter probabile. — Quid ſit Majus, Minus, Par

Aduerte 1. quòd comparatio inſtituatur in quantitate virtutis: quæ quantitas virtutis refertur ad maiorem, vel minorem, vel æqualem probabilitatem.

Aduerte 2. quòd quæ comparantur, debeant eſſe eiuſdem ordinis; alioqui comparatio fallit.

Argum. à majori ad minus.

Aduerte 3. quòd tunc fit argumentum à majori ad minus, quando minus probabile concluditur ex magis probabili.

A minori ad majus.

Fit à minori ad majus, quando magis probabile concluditur ex minùs probabili.

A pari.

Denique ſit à pari, quando pariter probabile concluditur ex pariter probabili.

Locus à majori ad minus.

Definitio loci a majori ad min.

LOcus à majori ad minus, eſt cōparatio rei veriſimilioris & conuenientioris cum minùs veriſimili & minùs conuenienti. Exemplum ſit à majori ad minus Orat. pro Domo, nu. 8. ab his verbis. *Ciuis eſt nemo in tanto Populo.* Vel pro Milone ſect. 18. ab his verbis. *Itaque in eadem iſta Appia, &c.*

Locus à minori ad majus.

LOcus à minori ad majus, eſt comparatio rei minùs veroſimilis & minùs conuenientis, cum vero ſimiliori & magis conuenienti. Exempl. ſit 2. in Verrem. nu. 28. ab his verbis. *Quid eſt quaſo Metelle &c.* Pro lege Manilia, nu. 11. ab his verbis: *Maiores veſtri &c.*

Definitio loci à min. ad maius.

Sic ducitur argum. à minori ad majus. *Scelerati homines hoc non facerent: ergo multò minus vir religioſus.*

Locus à pari.

LOcus à pari, eſt comparatio parium inter ſe. Sic ducitur argumentum à pari. *Qui occidit patrem, inſutus in culeo deijcitur in profluentem: ergo & qui matrem occiderit:* Vel, *Beati omnes, innocentia, virtute, & laborum tolerantia glo-*

Definitio loci à pari.

riam æternam ſibi pepererunt : ergo & iȷſdem nos oportet gradibus ad eandem gloriam aſpirare .

Par, dicitur id quod eſt æquè probabile, ac alterum. Exemplum ſit pro domo, nu. 52. ab his verbis. *Tam Herculè eſt vnum, quàm quod vna lege tuliſti &c.*

De Locis Rhetoricæ Extrinſecis ſeu aſſumptis.

Loci Extrinſeci, ſeù Aſſumpti.

LOci Rhetoricæ extrinſeci ſic appellantur, quia non pendent ex artæ, vt excogitentur, ſed tantùm vt tractentur.

Dicuntur etiam aſſumpti, quia extrinſecùs aſſumuntur ad rei confirmationem.

Hi loci Extrinſeci ſex numerari ſolent : ſuntque.

1. Præjudicia.
2. Rumores ſeu ſama.
3. Tormenta, ſeu Quæſtiones adhibitæ.

4. Ta-

Digitized by Google

4. Tabulæ.
5. Iuſiurandum.
6. Teſtes, ſeu teſtimonium.

Teſtimonium vel eſt Diuinum; vel humanum. Teſtimonium eſt diuinum vel humanũ.

Teſtimonium humanum vel eſt Oraculum, vel Auſpicium, vel Vaticinatio, vel Reſponſum.

Oraculum eſt vox Dei. Oraculum.

Auſpicium ſeu Augurium eſt teſtimonium captum ex cantu, volatu, & paſtu auium. Auſpicium.

Vaticinatio eſt vatum reſponſum. Vaticinatio.

Reſponſum denique eſt triplex:

Vel enim eſt Sacerdotum; quia olim Sacerdotes conſulebantur de obſcuritate Oraculorum, Auſpiciorum, & Vaticinationum. Reſponſum, Sacerdotum.

Vel eſt Aruſpicum; qui ex inſpectione extorum conijciebant. Aruſpicum.

Vel Denique Conjectorum, quorum erat ſomnia exponere. Conjectorũ.

Hęc teſtimonia ad Paganos pertinebant, nunc de noſtris.

Teſtim. diuinũ. Teſtimonium Diuinum illud eſt cuius Deus eſt author, ſiue per ſeipſum, ſiue per alium.

Angelicum. Angelicum teſtimonium, eſt teſtimonium ab Angelo.

Humanum, quod eſt vel Ius Ciuile ſcriptum. Vel pręjudicia. Teſtimonium denique humanum, eſt ab homine.

Inter teſtimonia humana ſunt, 1. Ius Ciuile ſcriptum, quod complectitur Leges, Plebiſcita, Senatuſconſulta, Principum placita, Magiſtratuum edicta.

2. Præiudicia, quæ continent Teſtamenta, Tabulas, Reſponſa Prudentum, Chirographa, Libros ſcriptos Theologorum, Philoſophorum, Oratorum, Hiſtoricorum, & Poetarum.

Vel teſtim. rei aut actoris; liberum aut extortũ. Humana teſtimonia in Oratione poſita ſunt ea, quæ comprehendunt teſtimonia libera & extorta.

Teſtimonia in aliqua re poſita ſunt ea quæ complectuntur omne Ius, ſcriptum, vſus, & conſuetudines approbatas.

Ad

Digitized by Google

Ad teſtimonia humana referri poſſunt.

1. Ea quæ pendent ex authoritate, aut eruditione, aut opibus, aut virtute illuſtrium hominum.

2. Ea quæ pendent à voluntate, Regum, Principum, & Rerumpublicarum.

Denique ea quæ ſunt ab oratione quam homines liberè protulerunt; vel quam cruciati confeſſi ſunt.

Ad prima, pertinent exempla, ſententiæ, prouerbia, ſymbola, & alia quæ ex veterum libris eruuntur.

Ad ſecunda, pertinent Leges, Edicta, Præjudicia.

Denique ad tertia pertinent, teſtes, iuſiurandum, pacta, conuenta, & quæſita ſeu Cruciatibus extorta.

Exemplum, eſt rei gæſtæ vel quaſi gæſtæ commemoratio. Exempli definitio.

Ad Exemplum requiritur.

1. Vt

1. Vt ſit ab authore idoneo.
2. Vt ex ipſomet authore eruatur.
3. Vt conueniens ſit & appoſitum.
4. Vt non ſit frequentius.
5. Vt ex propriæ Gentis hiſtoria excerpatur.
6. Vt ex Annalibus ijs, qui gratiores ſint auditoribus, colligatur.
7. Et ornatè pertractetur.
8. Vt circunſtantijs ſuis inſtruatur.

Symboli definitio.

Symbolum, eſt ſignum & indicium rei alicuius, ſiue ſit dictum, ſiue ſcriptum, ſiue aliquid ſub ſenſum cadens. Vnde alia ſunt ſymbola quæ verbis, alia quæ picturis, & imaginibus exhibentur; & alia quæ verba & imagines ſimul complectuntur.

Symboli ſpecies.

Symbolorum ſpecies ſunt hieroglyfica ſigna, eaque ſunt vel per imitationem rerum quas ſignificare volumus. v. g. ſi *Sol* pingatur pro *Rege*, & *Stellæ* pro *Subditis*. Vel per conuenientiam aliquam, vt ſi per *ceruum*, *longa vita* ſignificetur,

Digitized by Google

cetur, per *leonem*, *robur & vigilantia*. Vel per ænigmata, quæ verbis vel imaginibus fiunt, aut verbis & imaginibus ſimul. Vt ſi *Nilum* ænigmaticè pingere volentes, *Senem* pingamus *cum vrna, iugiter ex ea aquis manantibus, ſubtùs verò crocodilum, & inter ſenis brachia colludentes pueros*.

Ænigma autem multiplex eſt. 1. Enim fit in Syllabis, vt ſi quis ponat *S*, vt ſignificet *Serpentem*; *C*, vt ſignificet *falcem*; *I*, vt ſignificet *columnam*; *E*, vt ſignificet *vncum*; *V*, vt ſignificet *viam*.

Ænigma fit in Syllabis, id eſt, litera pro re.

2. Fit cùm prima tantùm litera nominis, rei, aut perſonæ apponitur. Vt ſi quis ſcribat tantùm C, ad ſignificandum *Chriſtum*.

Litera pro nomine.

3. Fit cum pro multis nominibus, ſolæ eorum primæ litteræ ſcribuntur, v.g. *I*, & *C*, ad ſignificandum *Iulium Cæſarem*.

Litera pro numero.

4. Cùm multæ literæ ſimul coniunguntur, quæ ſigillatim aliquid ſigni-

Multis literis ſimul.

ſignificant. Vt ſi ſcribatur *Sal* ad ſignificandam *Salutem, arma, leges.*

Ꝑ multis rebus diuerſis Voce.

5. Cùm ex vna voce multæ intelliguntur interpretationes, ſiue illam retro legamus, ſiue ſyllabas permiſceamus, ſiue in partes diuidamus: idque vocatur *Logogryphus* Vt, *Sum ego vna litera pluſquàm medicus*: quia addita litera *n*, fit *mendicus*. *Vnum mitto tibi, reſeces modò millia menſem*: Litera enim *m*, *millia* ſignificat, vnde ſignificatur *enſem mitti*. Quòd autem fit in initio dictionis, poteſt fieri in medio, in fine, vel in qualibet alia parte vocabuli. Exemplum ſit *Luctus* à nomine *fluctus*, reiecto *f*, *&c. mus* à nomine *muſa*, reiecto *à*, finali: *aurum* à nomine *auarum*, reiecto *à* medio: *muſca* à nomine *muſica* reiecto *à* medio.

Diuiſione vocaboli.

6. Cùm diuiditur vocabulum in ſuas partes, & fit ſenſus alter. v.g. ex voce, *dominus*, fit *do minùs.*

Cōpoſitione.

7. Cùm oppoſita componuntur in-

inter ſe. Vt ſi diceretur, *ſum & non ſum volucris*, ad ſignificandum *medium aliquid inter volucrem & non volucrem*. oppoſitorum.

8. Cùm rei alicui ſingula tribuuntur quæ illi competunt, & quaſi in ſuas partes diſtribuuntur, vel verbis, vel picturà. v. g. ad ſignificandum annum, ſic poſſet dici ænigmaticè: *Eſt vnus genitor cuius ſunt pignora bis ſex; his quoque triginta nata, ſed diſpare forma, aſpectu hinc niuea nigris & vultibus inde: ſunt immortales omnes, moriuntur & omnes*. Quòd ſi pingeretur *annus*, ſic adumbraretur, Pingeretur *ſenex quem duodecim filÿ circunſtarent, quibus ſingulis ſua inſignia tribuerentur pro diuerſitate menſium; quilibet ex ÿs, triginta puellas bicolores traheret, ſe ſe inuicem pellentes & quaſi chorum ducentis*. Diſtributione omnium quę rei compe tunt.

Emblema eſt id, quod operi cuipiam vel inſeritur vel inſculpitur. Emblema.

In hoc ęnigma differt ab emblema- Embl. differt

ab ęnigmate.

mate, quòd ænigma ſit rerum expreſſio: emblema verò morum, virtutis, opum, fortunæ, & dignitatis.

Prouerbium.

Prouerbium, ſeu *Paræmia* Gręcè, eſt celebre dictum quod ſua nouitate inſigne eſt.

Lex.

Lex vel eſt æterna, vel naturæ, vel humana.

Æterna

Lex æterna eſt à Deo ſolo.

Naturæ

Lex naturæ eſt quidem à Deo, ſed vt authore naturæ: lex humana, ab homine.

Humana.

Lex humana vel eſt Eccleſiaſtica, vel Ciuilis.

Eccleſiaſtica.

Eccleſiaſtica eſt ab Eccleſia.

Ciuilis.

Ciuilis eſt à Magiſtratibus.

Ius Commune,

Ius vel eſt Commune, ſeu Gentium vel eſt Proprium, ſeu Ciuile.

Ius commune pertinet ad omnes Gentes.

Proprium.

Proprium ad certam aliquam prouinciam, vel regnum, vel ciuitatem.

Ius Ciuile.

Ius Ciuile vel eſt ſcriptum, vel

eſt

eſt longa conſuetudine receptum.

Teſtes ſunt ij qui aliquid teſtantur quocunque modo. Vnde teſtis vel eſt oculatus, qui oculis vidit; vel eſt auritus, qui audiuit; vel iuratus, qui ſe iurejurando aſtrinxit. Teſtes.

Pactum, ſeu conuentum, eſt id quod inter aliquos conuenit. Pactũ.

Tabulæ, ſunt teſtimonia ex ſcripto prolata. Tabulę

Signa, complectuntur chirographum, ſubſcriptiones, & ſigilla tabulis impreſſa. Signa.

Quæſtio, prout ſumitur hoc loco, eſt cruciatus, quo reus ad confeſſionem ſceleris adigitur. Quæſtio.

Iuſiurandum, eſt affirmatio vel negatio rei alicuius religioſo ritu facta. Iuſiurãdum

Præjudicia, ſunt iudicia facta ante cauſam de qua agitur. Præjudicia.

Rumor ſeu fama, eſt ſermo diſperſus ſine vllo authore. Fama.

De

Digitized by Google

De vſu Locorum Rhetoricorum.
Vſus Loci à Definitione.

DEfinitio per cauſas omnes, vim habet magnam ad amplificandum, & potiſſimum tractata per repetitionem.

Per Interrogationem, & reſponſionem, valet in Laudationibus.

Per Synonymiam, confert ad laudem & vituperium.

Per multiplicem ſimilitudinem, ad rem notam amplificandam & oblectandos auditores adhibetur.

Generatim loquendo, locus à definitione, vſurpatur tum ad confirmandum, tum ad amplificandum; nonnunquam ad delectandum.

Vſus Loci à Notatione.

LOcus à Notatione, vſurpatur præcipuè in facetijs & acuminibus ad laudem vel vituperium;

Digitized by Google

rium ; vel etiam aliquando ad faciendam fidem : nonnumquam ad motus concitandos, ſiue leues, ſiue vehementiores, pro ſignificatione nominis.

Vſus Loci ab Enumeratione Partium.

LOcus ab enumeratione partium, cùm ſit deſtributio vel generis in ſuas ſpecies, vel ſpeciei in ſua indiuidua, vel cauſæ in ſuos effectus, vel cauſæ vniuerſalis in ſuas ſpeciales, v.g. in efficientem, materialem, formalem, & finalem : vel accidentis in ſua ſubjecta, v.g. albedinis in niuem, hominem, telã &c. vel rei in ſua adiuncta & circunſtantias : vel totius in ſuas partes; ſiue ſit totum naturale, vt corpus humanum ; ſiue ſit totum politicum, vt Reſpublicæ &c. plurimùm facit ad confirmandum, refutandum, deſcribendum, & amplificandum.

Digitized by Google

Adhibetur etiam vt oratio clarior fiat.

Non parum etiam confert ad oppugnandum aduerſarium: Prætereà ad fidem faciendam: quod enim negatur aut affirmatur de toto, negatur pariter aut affirmatur de ſingulis partibus. Similiter quod negatur & affirmatur de ſingulis partibus, negatur aut affirmatur de toto.

Vſurpatur potiſſimùm in Exordijs, Narrationibus, & Confirmationibus, ſed maximè in Perorationibus.

Denique valet in Genere Demonſtratiuo, cum aliquid deſcribitur vel amplificatur.

Vſus Loci à Coniugatis.

LOcus à Conjugatis exilis eſt, & nullius roboris, niſi fiat & voce & ſignificatione, vel ſaltem ſignificatione.

Eiuſ-

Eiuſmodi locus vſurpatur in Comparationibus, in Amplificationibus: nec parum confert ad delectationem, cùm oratio varietate ſermonis illuſtratur.

Vſus Loci à Genere.

LOcus à genere valet 1: ad excuſandum crimen alicuius perſonæ, transeundo ad excuſationem criminum ſimilium in genere.
2. Ad docendum, laudandum, & vituperandum, progrediendo ab hypotheſi ad theſim.
3. Ad inſtandum vehementer.
4. Ad refutandum, traducendo ſcilicet ſpeciem ad genus.

Valet etiam in Exordijs, deſcendendo à theſi ad hypotheſim.

Cauendum eſt autem diligenter nè hic locus longiùs excurrat.

Digitized by Google

Vſus Loci à Specie ſeu Forma.

LOcus à ſpecie ſeu forma figuratè tractari debet; valetque plurimùm ad ornandum, & amplificandum. Non rarò vſurpatur in Exordijs, in quibus pars aliqua certa laudatur, vel plures aliæ ſingulares à quibus fit deſcenſus ad ſpeciem. v.g. ſi quis laudaret virtutem, poſſet exordiri à laude Iuſtitiæ, Temperantiæ, &c. deinde deſcendere ad laudem virtutis.

Vſus Loci à Similitudine.

LOcus à ſimilitudine diuerſimodè tractari poteſt.

1. Nulla expreſſa ſimilitudinis nota.

2. Data ſimilitudinis ratione, ſed conciſè & ſine vlla partium enumeratione.

3. Partibus omnibus ſimilitndinis expoſitis, ſed breuiter.

4. De-

Digitized by Google

4. Denique iiſdem partibus expoſitis, ſed longa & prolixa oratione.

Valet autem plurimùm ſimilitudo per allegorias, metaphoras, & parabolas, maximè ad amplificandum.

Per inductionem vſurpatur ad inſtandum, & vrgendum aduerſarium.

Per collectionem exemplorum, ad perſuadendum.

Per comparationem, ad vrgendum & ornandum.

Per fictionem, ad delectandum.

Nonnunquam adhibetur tãtùm ad ornatum orationis; aliquando ad rem illuſtrandam & magis confirmandam.

Vſus Loci à Diſſimilitudine.

LOcus à Diſſimilitudine vſurpatur

1. Ad rem illuſtrandam:
2. Ad amplificandam.

Digitized by Google

Vſus Loci ab Oppoſitis.

Locus ab oppoſitis magnam Oratori ſuppeditat copiam, gratiam, varietatem: Vſurpaturque præcipuè in amplificationibus & argumentationibus.

Locus à contrarijs per negationem, frequens eſt in Exordijs quorum initium eſt per has particulas, *Etſi*, *quanquam*, & ſimiles; quibus ſubijcitur, *tamen*.

Argumentatio à Contradicentibus non rara eſt in defenſionibus.

Vſus Loci ab Adiunctis.

Hic locus valet plurimùm 1. ad laudem.
2. Ad exaggerandum crimen.
3. In coniecturis firmandis;
4. In exquirendà intentione:

Exemplum ſit pro Amerino, n. 85. & pro Milone, n. 54. & 56. & pro

Digitized by Google

Roſcio, n.39. & 2. Philipp. n.
& n. 58. & n.104.
Valet ad laudem & vituperium.
Ad faciendam fidem in conie-
ctalibus cauſis.
Ad minuendam crimen.
Ad narrandum. Exempl. ſit de
coniecturà in Antonium Orat. 3,
8.
Denique valet ad deſcribẽdum.

Vſus Loci ab Antecedentibus & Conſequentibus.

HIc Locus ab Anteced. & Cõ-
ſeq. plurimùm confert.
Ad diſſuadendum vel ſuaden-
m.
Ad faciendum odium.
Ad mitigandum dolorem.
Ad confutandum.
Ad permouendos animos.
Denique ad deſcribendum.
Exemplum ſit de odio, pro Mi-
e, n.78. & in Piſonem, n.84.

Digitized by Google

Exempl. confutationis ſit pro Plancio, n. 14.

Vſus Loci à Repugnantibus.

HIc Locus plurimùm acuminis habere debet; valetque

1. In confutationibus, cum orator probat, aduerſarium pugnantia dicere, vel cogit fateri. Exemplum ſit pro Cælio, num. 45. ab his verbis. *Scitote, Iudices, eas cupiditates quæ obijciuntur Cœlio, atque hæc ſtudia de quibus diſputo, non facile in eodem homine eſſe poſſe: fieri enim non poteſt vt &c.*

2. Valet in Amplificationibus, cum ſingula ſingulis opponuntur. Vt Orat. 7. in Verrem. n. 84.

Vel quando multa Conglobata multis repugnantibus opponuntur. Vt pro domo ſua, n. 4. ab his verbis: *Tu-ne es ille quo Senatus carere non potuit? quem boni luxerunt? quem Reſp. deſiderauit? &c.*

Vel

Digitized by Google

Vel cùm rei vni multa repugnā-
opponimus.
Valet prætereà ad ornatum ora-
nis.

Vſus Loci a Cauſis.

ARgumentum à Cauſa Efficiē-
te vſurpatur.
Ad confirmationem rei.
Ad perſuadendum aliquid, vel
ſuadendum.
Ad rem diſcutiendam, & conij-
ndam.
Ad rem amplificandam, vel mi-
endam.
Ad hortandum, vel dehortan-
m.
Ad laudandum, vel vituperan-
m.
Exemplū ſit, pro diſcuſſione rei,
t.3. in Verrem.n.7. ab his verbis:
ulta & in Deos, & in homines im-
&c.
Pro hortatione, 1. in Verrem, n.
51.

Digitized by Google

51. *Cogita quo loco ſis, quid dare populo Rom. quid reddere maioribus tuis debeas &c.*

Pro dehortatione, lib. de Senectute, n. 40. *Nec enim libidine dominante, temperantia locum eſſe omninò &c. quò circa nihil eſſe tam deteſtabile, tamque peſtiferum, quam voluptatem &c.*

Pro amplificatione, orat. poſt reditum in Senatu, n. 6. ab his verb. *Quà ſtrage nõnulli permoti Magiſtratus, partim metu mortis, partim deſperatione Reipubl. paululum à mea cauſa receſſerunt: reliqui, &c.*

Denique pro vituperio, act. 3. in Verr. n. 17. ab his verbis: *Qui ſimulatque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad vrbem antequàm proficiſceretur quærere ipſe ſecum, & cum ſuis cogitare cœpit quibuſnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere poſſet &c.*

Argumentum ductum à Cauſa

Digitized by Google

ateriali, valet plurimùm.
In rerum manufactarum com-
endatione.
In extollendo rei pretio.
In exaggerando vel minuendo.
In præferendo rem alteri rei.
In laudandis diſciplinis.
In amplificando.
In hortando vel dehortando.
Argumentum ductum à Cauſa
rmali vſurpatur.
Ad rem clariùs explicandam, &
ſcribendam.
Ad perſuadendum vel diſſuadē-
m.
Ad amplificandum, vel minuen-
m.
Argumentum à Cauſa Finali du-
m, plurimùm valet
In laudibus, & vituperationibus.
emplum ſit Orat. in Piſon. n. 56.
his verb. *At audiſtis P.C. Philoſo-*
vocem, negauit ſe triumphi cupi-
n vnquam fuiſſe; O ſcelus! o peſtis!
ibes! cùm extinguebas Senatum,
ven-

vendebas authoritatem huius ordinis &c.

2. Ad rem confirmandam.

3. Ad rem amplificandam, vel minuendam.

4. Ad motus excitandos.

5. Ad hortandum, vel dehortandum.

Vſus Loci ab Effectis.

LOcus ab Effectis, magni eſt ponderis, tum in genere demonſtratiuo, tum in deliberatiuo etiam & in quæſtionibus infinitis. Exemplum ſit 1. de Oratore, n. 30. ab his verbis: *Neque verò mihi quicquam præſtabilius videtur, quàm poſſe dicendo tenere hominum cœtus, mẽtes allicere, voluntates impellere &c.* 5. Philippica, n. 24. *Poſt autem neque ſacrificijs ſolemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus; at quò? in prouinciam &c.*

Valet etiam non parùm in am-lificationibus, deſcriptionibus, notibus excitandis, hortationibus, bjurgationibus. Vt pro Cluentio. .32. ab his verb. *Memorià teneo Miſiam quandam mulierem, cùm eſſem Aſia, quod ab heredibus ſecundis ccepta pecunia partum ſibi ipſa meicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe amnatam &c.*

Valet in Suaſionibus, laudatiobus, vt pro Plancio n. 25. *Etenim ſi ite reditum meum Cn. Plãcio ſe vul. viri boni, cùm hic Tribunatum peret, vltrò offerebant, &c.*

Valet denique in vituperationiis. Vt in Piſonem n. 18. *Edicere auſus, cum illo ſuo pari, quem ta-n omnibus vitÿs, ſuperare cupiebat, Senatus, contra quàm ipſe conſuiſ-, ad veſtitum rediret, &c.*

Vſus

Vſus Loci à Majori ad Minus: vel à Minori ad Majus.

LOcus à majori ad minus, prodeſt ad confirmandum, vel deſtruendum. Exemplum ſit pro Amerino, num. 131. ab his verbis. *Etenim ſi Iupiter Opt. Max. cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaque reguntur &c. hominibus nocuit &c. quid miramur L. Syllam, cùm ſolus Remp. regeret &c. aliqua animaduertere non potuiſſe &c.*

Prodeſt 2. ad amplificandum, & ad delectandum. Exemplum ſit pro Milone num. 16. ab his verbis. *Domi ſuæ nobiliſſimus vir, Senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus &c. M. Druſus occiſus eſt: nihil de eius morte populus &c.* & nu. 62. *Quòd ſi nondum ſatis cernitis, cùm res ipſa tot, tam claris argumentis, ſigniſque luceat &c.*

Lo-

Digitized by Google

Locus à minori ad majus vſurpatur.

1. Ad confirmandum.

2. Ad perſuadendum.

3. Ad delectandum.

4. Ad amplificandum. v. 2. In Verrem, nu.28. ab his verbis. *Quid eſt quaſo, metelle, &c.*

Vſus Loci à Pari.

Locus à pari vſurpatur.

1. Ad amplificandum. Vt 5. Philipp.n.25. *Ergo Hannibal hoſtis, quis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic aut non fecerit, aut non faciat, aut non moliatur & cogitet? totum iter &c.* Item, 7. act.in Verr. num.48. *Atenim idcirco nam &c.*

Locus à Pari valet ad ornandum. Exemplum ſit pro Roſcio Amerino, nu.50. *Na tu, Eruci, accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cum ab aratro accer-*

cerſebantur , qui Conſules fierent. Etenim &c.

3. Valet ad refellendum. Exemplum ſit Orat.2. pro Lege Agraria nu.44. *Quid cenſetis cùm iſti decemviri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum vagabuntur? quo tandem animo, quo metu &c.* Pro Muræna nu.35. *Atenim in Prætura petitione, prior renuntiatus eſt Seruius &c.*

4. Locus à Pari valet ad vituperandum, vel laudandum. Exemplnm ſit 1. Catilinaria, num. 17. *Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Serui mehercle mei, ſi me iſto pacto metuerent, vt te metuunt omnes ciues tui, domum meam ralinquendam putarem &c.* Item, pro Plancio nu.70. *Quo loco quæro ex tenum id in iudicio Calidij putes, quod ego in plaucij facio &c.* Item, 6. in Verrem.nu.3.

De his omnibus locis intrinſecis per-

ertractandis lego caput de argu-
entatione.

Vſus Locorum Rhetorica Extrinſecorum.

TEſtimonium Diuinum magni
eſt momenti ad confirma-
nem rei.
Quia probatur omnibus Gen-
us.
Quia illius contemptores, gra-
poenas luerunt.
Debent autem eſſe oracula, cla-
non dubia, non incerta, non
bigua.
Vaticinationes & prædictiones
ent ad confirmationem & or-
um orationis, ſi tamen ſacræ
, & à prophetis; non verò ſi à
eratis hominibus, vel inſanis
ſtultis.
Auſpicia & auguria rem confir-
bant apud Paganos, ſed ineptè:
ſent tamen habere ſuam autho-
 rita-

Digitized by Google

ritatem, ſi à Deo eſſent data in
gna ſuæ voluntatis.

Reſponſa Sacerdotum, Aruſ
cum, & Coniectorum, olim e
ſdem erant ponderis, atque a
ſpicia.

Exempla, orationem illuſtra
& confirmant; valentque in a
plificationibus, ductis Locis.

1. Ab adiunctis.
2. Ab oppoſitis.
3. A maiori ad minus, à ſimili,
diſſimili, à contrario &c.

Symbola, Tropi, Allegori
Ænigmata, Emblemata, & Pr
uerbia orationem ornant, ſi m
deratè vſurpentur. Valent eti
ad Confirmationem. Prouer
præcipuè adhibentur, cum a
quem irridemus.

Leges multùm habent ponde
in Confirmatione.

Refutantur autem.

1. Si probatur eas mutari po
pro hominum arbitrio.

2. Si

Si oſtendatur cauſam legis non
ſſe ampliùs.

. Si aliquid iniuſtitiæ in ea de-
rehendatur.

.. Si lex legi opponatur.

:. Si neceſſitas agendi contra le-
;em confirmetur.

Teſtes, adhibentur ad confirma-
tionem rei, ſed cum magnifica lau-
de, vt maior ſit eorum authoritas.

Teſtes oculati, ſunt potiores.

Refutantur autem teſtes

1. Si práui mores illorum aperian-
tur.

2. Si doceamus teſtes ipſos venire
in partem periculi.

3. Si domeſtici ſint, ſi amici, & af-
fines.

4. Si inimici ſint.

5. Denique ſi ſint infames.

De his exempla paſſim apud Ci-
ceronem; vt Diuinat. in Verr. n. 13.
ab his verb. *Sunt teſtes viri clariſſimi
noſtra ciuitatis &c.*

Pro Roſcio Comœdo n. 42. *Que*

teſte igitur hoc planum faciam? Venerat, vt opinor. hac res in iudicium, certè: quis erat petitor? Fannius; quis reus? Flauius; quis iudex? Cluuius. Ex his vnus eſt mihi teſtis producendus qui pecuniam datam dicat: quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia qui omnium iudicio comprobatus eſt iudex &c. quam tu ſi ex cenſu ſpectas, eques Romanus eſt; ſi ex vita, homo clariſſimus eſt; ſi ex re, iudicem ſumpſiſti; ſi ex veritate, id quod ſcire potuit & debuit, dixit &c.

Pro eodem Roſcio Com. nu. 44. *Manilio & Luſcio negat eſſe credendum? dic, aude; eſt tua contumacia, arrogantia, vita-que vniuerſa vox: quid expectas? quàm mox ego Luſcium & Manilium dicam ordine eſſe Senatores, ætate, grandes natu; natura, ſanctos & religioſos &c.*

Pro Archia Poeta num. 8. Quid horum infirmari poteſt? *Hieracliæne eſſe eum adſcriptum negabis? adeſt vir ſumma authoritate & religione*

& ſi-

fide L.Lucullus, qui ſe non opinari, d ſcire, non audiuiſſe, ſed vidiſſe; non erfuiſſe, ſed egiſſe dicit. Adſunt eraclienſes Legati, nobiliſſimi hones &c.

Pro Flacco n. 9. *At quos teſtes? primùm dicam (id quod eſt commune) æcos: &c. ſunt multi impudentes, ilerati, leues &c.*

Pro Fonteio nu. 13. *Quid eſt igi- vbi elucere poſſit, prudentia? Vbi ſcerni ſtultus auditor & credulus religioſo & ſapienti iudice? nimim illud in quo ea quæ dicuntur à ibus, coniectura & cogitatione traatur: quanta authoritate, quanta imi æquitate, quanto pudore, quanide, quanta religione, quanto ſtudio ſtimationis bonæ, quanta cura, anto timore dicuntur.*

Pro Roſc. Amerino n. 102. *Alter Dijs Immortalibus placet) teſtinium etiam in Sextum Roſcium dirus eſt: quaſi verò id nunc agatur, ùm id quod dixerit, credendum; an*

quod fecerit, vindicandum ſit.

Pro Flacco nu. 22. *Hoc verò quid eſt? vna ſedent, ex accuſatorum ſubſellijs ſedent, non diſſimulant, non verentur &c.*

Pro Cælio nu. 63. *Atque equidem vehementer expectabam quinam iſti viri boni, teſtes huius manifeſtè deprehenſi veneni, nulli enim ſunt nominati, ſed non dubito quin ſint pergraues qui primùm ſint talis fæminæ familiares &c.*

Denique pro Flacco nu. 90. *At Falcidianum crimen eſt ingens, talenta quinquaginta ſe dicit Flacco dediſſe, audiamus hominem; non adeſt; quomodo igitur dicit? &c.*

Pacta & conuenta proferuntur ad confirmationem Iuris.

Debent autem in his explicari diligenter circunſtantiæ omnes.

Infringuntur verò ſi oſtendatur pacta opponi legibus aut Iuri ſcripto vel naturali.

Tabulæ ejuſdem ſunt authoritatis,

s, ſi magno numero ſimiles pro-
:rri poſſint, ſi integræ, nec ſup-
oſitæ, ſi ſint à viris probis & ſa-
ientibus.

Signa habent authoritatis nõ pa-
um ad vrgendum, modò non ſint
›er vim, metum, & fraudem ex-
:orta.

Quæſtiones ſeu Cruciatns rem
:onfirmant, ſi confeſſionem extor-
queant, quæ poſt Quæſtionem
à Reo comprobetur.

Infirmantur verò quæſtiones, ſi
metui & dolori confeſſio tribua-
tur. Exemplum ſit pro Sylla n.7.

Iuſiurandum eſt magni ponde-
ris.

Refutatur auté, ſi probetur vio-
latum eſſe aliquando, vel pecunià
extortum, aut quolibet alio crimi-
ne corruptum.

Præiudicia non parum conferũt
ad rei confirmationem; maximè ſi
illorum authoritas commendetur.
Vt pro Cluentio n.107. ab his verb.

Digitized by Google

Ac ne ex facto ſolùm ſapientes illos iudicetis, ſed etiam ex nominibus ipſis quod ij fecerint rectiſſimè ac ſapientiſſimè factum putetis &c.

Tractantur præiudicia per comparationem ad ea, quæ nunc ferēda ſunt iudicia; ſuntque hortandi, & monendi Iudices, vt aliorum iudicum decretis inhæreant.

Infirmantur præiudicia

1. Si probetur cauſam eſſe diſſimilem.
2. Si oſtendatur aliquid in his non rectè factum.
3. Si aperiatur aliquid noui, quod acceſſerit cauſæ.
4. Si doceatur obeſſe conſtantię, famæ, Religioni, quòd ſententia mutetur.

Deniq; rumores ſuam etiam habent authoritatem; modò nihil malitiæ irrepſerit, nec fuerit nimia credulitas: Quare, his duobus capitibus infirmantur.

Ordo, qui poteſt obſeruari in argu-

Digitized by Google

gumentatione varianda, infra diſcutietur.

OBSERVATIONES.

De Locorum Rhetorica ad quaſuis quaſtiones propoſitas accomodatione.

OBſerua 1. quòd, cùm argumétorum inuentio, vel probationi vel amplificationi vtilis eſſe poſſit, operæ pretium eſſe nemo non ſentiat ſcire, quæ rem probent, quæ amplificent, quæ rei aliquà ratione conueniant aut aduerſentur; contrariorum enim eadem eſt diſciplina.

Obſerua 2. quòd quædam intrinſecùs, quædam verò extrinſecùs rei cuilibet competant.

Intrinſecùs conueniunt, genus, ſpecies, differentia, definitio, proprium, accidens, pars, totum, cauſa, & effectus. Res enim nulla eſt cui

Quænã intrinſecùs rei conueniant.

cui hæc tribui non queant.

Inter accidentia numerãtur adiuncta, quæ aliter dicuntur adjacentia: & in tria tempora diuiduntur; ſcilicet in antecedentia, concomitantia, & conſequentia.

Quænã extrinſecùs rei cõpetant.

Extrinſecùs rei competunt ſimilia, diſſimilia, maiora, minora, paria, exempla, teſtimonia, & oracula.

Ex his omnibus tùm *intrinſecis*, tum extrinſecis, probatio omnis & amplificatio eruitur. Itaq; cùm propoſita tibi quæſtio, fuerit probãda, vel amplificanda, argumenta hauries ex hic fontibus, modo ſuperiùs dicto.

Quod vt facilius videatur, vtere hoc exemplo. Perſuadendum ſit *Sanctæ Orationis ſtudium*.

Primum argumentum ſumetur à genere, nempe *à religione*, quæ colenda eſt.

Secundum à ſpecie, ſeu à definitione, nempe *ab eleuatione mentis in Deum*.

Ter-

Tertium à cauſis, quæ ſunt 1. *Spiritus Sanctus* nos impellens ad orandum gemitibus inenarrabilibus. 2. *Huius vitæ miſeriæ ac pericula*, in quibus continua diuini numinis ope indigemus.

Quartum ab effectibus, qui ſunt v.g. *Augmentum gratiæ & gloriæ, ſatisfactio pro peccatis, impetratio rerũ quas petimus, animi corroboratio &c.*

Quintum à partibus, quæ ſunt, *oratio vocis, & oratio mentalis*, vel *obſecrationes poſtulationes, gratiarum actiones &c.*

Sextum ab adiunctis 1. neceſſariò cum illa cohærentibus. Huiuſmodi ſunt *fides, ſpes, charitas, attentio*, & cæteræ virtutes, ſine quibus oratio grata Deo minimè eſt. 2. ab adiunctis eam conſequentibus: Vt ſunt, *vitæ puritas, ſolitudinis amor, robur animi, deuotio &c.*

Septimum à ſimilibus, v.g. à *lectione, meditatione, & contemplatione*, quibus etiã mens eleuatur in Deũ.

Octauum

Octauum ab oppoſitis, v. g. *ab obliuione Dei*, quæ malorum omnium eſt origo; vt *oratio*, bonorum omnium fons & initium eſt.

Nonum ab exemplis & teſtimonijs Sacrarum Literarum, & SS. Patrũ, quæ orationem cõmendãt &c.

Secundum exemplum ſit, *linguis ſtudendum eſſe*: hæc propoſitio probari poterit

1. Ab authoritate virorum literis ac virtute illuſtrium, v.g. Hieronymi, Tertulliani, Origenis, qui nos ad hanc ſtudij rationem cohortantur.

2. A definitione; quia linguæ quibus probauimus ſtudendum eſſe, quidam ſunt quaſi fontes & capita ſcientiarum.

3. Ab enumeratione partium, quia noſſe quid Græci quid Latini, quid aliæ gentes quarum magna vis olim & potentia fuit, locutæ ſint, magnam tum voluptatem tum vtilitatem affert.

4. A

Digitized by Google

4. A notatione nominis, nempe *linguæ*, quod deduci videtur, quaſi *dingua*, à *dico:* in quo, à belluis diſtinguimur.

5. A coniugatis, Vt, *Quos enim homines intuemur, ſuſpicimus, admiramur, niſi viros multiplici linguarum notitia politos, qui vna ſua lingua, tot Gentium idiomata ſenſuſque exprimant?*

6. Ab adiunctis, proferendo eiuſmodi *hominem, qui ſe in omnes linguas ſtudio diligentiaque inſinuarit, qui proprietates illarum, origines, ſignificationes, ipſa etiam interiora probè calleat: quo quid excellentius fingi poteſt, quid mirabilius, quid ipſi* Deo *ſimilius? neque enim ipſas tantùm edidicit linguas, verùm & omnes omnium gentium mores, habitus, venuſtates, conſuetudines, leges, ſtatus, omnem denique humanitatem exhauſit.*

7. A genere, Vt, *Humaniores deſiderantur literæ, ergo linguæ exoptan-*

Digitized by Google

tandæ ſunt, è quibus humanarum artium fluit ac manat eruditio. Idem de cæteris luculentioribus diſciplinis.

8. A ſimili, *Non multò ſecùs ac Iuriſconſultum non vna Iuriſprudentia, non vna formularum & notarum omnicumulatum doctrina efficit, Ita &c.*

9. A diſſimili, Vt, *Imperites ipſos ac ruſticos qui ſine ſcientia, natura ipſa duce, loquuntur, ab honeſtorum & eruditorum catu remouemus: eos igitur qui quod dicunt ac loquuntur probè intelligunt, amplectemur.*

10. A contrario, *Si nihil eſt iniucundius, quàm in eum hominem incidere, qui dicti ſui rationem rogatus afferre nullam poſſit quid iucundius erit quàm ſi in eum incideris, qui omnia ſua diſtinguat ac diuidat, eaque tibi notatione verborum explicet, nihil vt requiras copioſius?*

A conſequentibus, *Fac, omnia antiquitatis monimenta quæ linguis gentium conſignata ſunt, aut iniuria tem-*

temporum, aut belli diuturnitate eſſe collapſa, quanta in ciuitatibus barbaries, & in academijs inſcitia dominabitur?

Confirmari poteſt eadem propoſitio 1. ab exemplis gentium, quæ linguam nullam colunt, præter ſuam, *Sunt enim agreſtes illæ & illiberales: quales ſunt Turcæ, Africani, & vltra Indum Sinenſes.*

2. A minori, Vt, *Sordidarum artium magiſtri atque opifices in diſcendis multis artibus ſingularem quandam operam ponunt: nos in liberali literarum ſtudio, multiplici linguarum facultati nullam nauemus operam.*

3. A maiori, eodem vti potes argumento.

4. A pari, Vt, *Vna ex liberalibus ſcientijs non ſumus contenti, ergo neque lingua nobis vna ſatis eſſe debet.*

5. A cauſis, Vt, *Cùm linguæ ſingulari quodam munere à Deo ſint in hominum mentes infuſæ quantùm à nobis coli debent?*

6. Ab

6. Ab effectis, Vt, *Cùm hac vna linguarum ſcientia tam elegantes ſint ac politæ noſtræ literæ, & honores amicitiaque comparentur, quis ab earum ſeſe ſtudijs libens amoueat?*

Obſerua 3. quòd quamuis ex cauſis & principijs res meliùs cognoſcatur, frequentiùs tamen ab effectibus ad cauſas progrediamur; quia effectus notiores ſunt cauſis. Hæc autem methodus vſurpatur ſæpiùs in commendatione virtutum & vituperatione vitiorum. Vide Senecam lib. 1. de ira, ab his verb. *Exegiſti à me, Nouate, vt ſcriberem quemadmodùm poſſet ita leniri &c.*

Obſerua 4. quòd circunſtantię rerum & perſonarum plurimùm facere ſoleãt ad probationem & amplificationem in quæſtionibus finitis.

Circunſtantię autem perſonarum ſunt vndecim; 1. nomen, 2. natura, 3. victus, 4. fortuna, 5. habitus, 6. affectiones, 7. ſtudia, 8. conſilia, 9. facta,

ꝺta, 10. caſus, 11. dicta.

In natura hæc conſiderantur, ſexus, natio, patria, cognatio, ætas, dignitas &c.

In dignitate attenduntur commoda, vel incommoda à natura data animo aut corpori. De cæteris aliàs.

Circunſtantię rerum ſunt ſeptem 1. complexio totius ipſius rei, 2. cauſa per quam, propter quam, & cuius gratia aliquid factum eſt, 3. locus, 4. tempus, 5. occaſio, 6. modus complectens quemadmodùm, & quò animo res facta eſt: 7. denique facultas continens inſtrumenta quibus res perfecta eſt. Circunſtantiæ rerum.

Obſerua 5. quòd quamuis hypotheſes ſeu quæſtiones finitæ tractari poſſint per argumenta ducta à circunſtantijs ſuperiùs enumeratis, hypotheſis tamen priùs reducenda ſit ad theſim, hoc eſt, oportet, vt quæſtionem de re ſingulari reuocemus ad quæſtionem de re in commu-

muni ſumpta: expedit enim à communioribus ad minùs communia deſcendere. Exemplum ſit; ſi vellim aliquem hortari ad colendam modeſtiam, agam priùs de virtute in communi, deinde ad ſingulares modeſtiæ circunſtautias deſcendam. Alterum ſit exemplum: Orator deterrere velit à ſuperbia; vbi mala quæ hoc vitium comitantur expoſuerit, poterit ad ſingulares perſonarum circunſtantias venire: v.g. agere debebit de circũſtantijs, quæ probant, *quàm turpè ſit ſenem, adoleſcentem, nobilem &c. ſuperbum eſſe*: Hęc obſeruatio magni momenti eſſe debet, præcipuè apud eos qui ſalutem animarum procurant, nè omnis ſermo in aerem, & ſine fructu abeat.

Quid perſona. Obſerua 6. quòd per *perſonam* intelligatur apud Rhetores res ſingularis ratione & voluntate prædita, v.g. *Petrus, Ioannes* &c. Per *res*, intelligantur ea omnia, quæ perſonæ

Digitized by Google

næ accidunt, v.g. *equi, gladius, cruor, vulnus &c.* Aliquando tamen perſona ſumitur etiam pro circunſtantia aliqua, vt cùm dicitur, *Petrus ſuſtinet perſonam Regis in theatro:* tunc enim impropriè *perſona* ſumitur. Item *res* complectuntur etiã actiones ipſas, v.g. *pugnare, percutere &c.* De his conſule confirmationem Orationis pro Milone.

Quid res.

Obſerua 7. quòd ab genus demonſtratiuum commodus ſit locus ab adiunctis, complectens adiuncta animi corporiſque, & externa adiuncta. Corporis adiuncta ſunt v.g. *pulchritudo, valetudo, robur, ætas &c.* Adiuncta animi ſunt, *virtutes*, tam à naturu inſitæ, quàm ab arte. A natura ſunt v.g. præclara memoria, elegans ingenium, propenſio ad bonum &c. Ab arte & ſtudio ſunt ſcientiæ & artes liberales, item habitus, & actus qui ex virtutibus emanant.

Loci generis demonſtr.

Obſerua 8. quòd generi delibe-

Loci generis deliber.

 ratiuo

ratiuo conueniat locus à cauſis, qui locus ex duplici fonte oriri poteſt, nempe ex voluntate & facultate, deliberatio enim eſt de re facienda vel non facienda: ſi autem alterum ex his duobus deſit v.g. vel voluntas, vel facultas, nihil fieri poteſt. Ita Cicero probat 1. Catilinaria, fuiſſe quidem facultatem Catilinæ, non verò voluntatem ſubleuandæ Reipublicæ.

Ad facultatem tria requiruntur, 1. opportunitas, 2. facilitas, 3. neceſſitas.

Opportunitas complectitur loca, tempora, opes, & cæteras omnes cauſas adiuuantes.

Facilitas continet opportunitatem rerum gerendarum, & ſpem rei obtinendæ.

Neceſſitas duplex eſt, vna eſt abſoluta, vt *Deum eſſe*: altera eſt cum conditione, vt, *Homini moriendum eſſe, niſi* v.g. *comedat*.

Ad voluntatem refertur bonum,

hoc

Digitized by Google

hoc enim vnum voluntas noſtra intendit, eiuſque eſt finis.

Bonum autem triplex eſt, 1. iucundum, vt *voluptates*, 2. vtile, vt *lucra*, 3. honeſtum, vt *dignitas*, *honor*, *& virtutes omnes*. Hæc ttia bonorum genera pro ratione perſonarum ad quas orationem habemus, proponenda ſunt, v. g. viris honeſtis & probis, quod honeſtum eſt ita debet proponi, vt vtili & iucundo anteponatur. Iuuenibus vtile & iucundum proponi ſolet, quia ætas illa propendet ad eiuſmodi bona. Auaris denique & ſordidis viris, & plebeculæ quod vtile eſt exponitur, & obtinendum demonſtratur.

Obſerua 9. quòd ad idem genus deliberatiuum, maximè ſit accommodatus locus à comparatione nihil enim eſt efficacius ad ſuadendum aut diſſuadendum, quam exemplum.

Obſerua 10. quòd ad genus iu-

Loci generis judicialis.

diciale, vtiles ſint duo loci inſiti, à cauſis & effectis, & duo aſſumpti, à teſtimonijs & cruciatibus: in coniecturis enim factum probatur, ſi oſtendatur voluntatem adfuiſſe & facultatem. Hæc autem voluntas adfuiſſe probabitur ab vtili, quia ſcilicet vtilitas ſperabatur ex facto. Eadem voluntas probabitur ab animi perturbationibus, v.g. ab ira, ab odio inueterato, ab vlciſcendi ſtudio, ab iniuriæ dolore. à cupiditate honoris, gloriæ, lucri &c. Item probabitur ex moribus & indole: item ex arte qua quis imbutus eſt, denique ex conſuetudine.

Facultatem adfuiſſe probari poteſt quatuor modis, 1. ſi quis ſperet impunitatem facti: 2. ſi ſperet ſe rem effecturum, 3. ſi minorem pœnam quàm facinus ſit, timeat: denique ſi voluptatem maiorem ex facinore, quàm ex pœna dolorem ſperet. Vide Orat. pro Milone ſect.64.

Fa-

Digitized by Google

Factum meliùs probatur ex effectis, quàm ex cauſis: cauſæ enim probant tantùm voluiſſe quemlibet & potuiſſe, non verò propterea feciſſe: effectus autem, rem factam eſſe. Peſſimi alicuius facinoris effecta eſſe ſolent *hæſitatio, titubatio, pallor, allocutio cum inimicis, cruor, fuga, &c.*

Idem factum confirmant teſtes, qui maximè laudandi ſunt, vt plus authoritatis habeant. Adduntur aliquando quæſtiones, ſeu cruciatus.

Defenſor & accuſator iiſdem vtuntur locis rhetoricis, prout cauſam ſuſtinent.

Obſerua 11. Ad iudiciale genus. locum de iure quæritur, pertinere locos inſitos à definitione & cauſis: ex aſſumptis, locos, à ſcriptis, factis, & dictis. Nihil enim tam clarè ius oſtendit, quàm ipſa definitio iuris: quòd ius oſtenditur ex cauſis, quæ vel crimen aſſerunt, vel remouent.

Ad cauſas referuntur pietas, neceſſitas, inſcitia, caſus, & velatio criminis: hoc eſt, ſi oſtendatur qui damnum paſſus eſt, cauſam fuiſſe ſui damni.

Ad ſcripta referũtur ea quæ ſunt moribus gentium & quaſi communi pacto populorum aut maiorum ſancita. Hæc autem ſunt vel priuata, vt *tabulæ, pacta, conuentum, & ſtipulatio*: Vel publica, vt, *Senatus conſulta fœdera, & leges*: quæ verò non ſunt ſcripta, vel conſuetudine, vel conſenſu hominum obtinentur.

Obſerua 12. quòd ad genus iudiciale, cùm factum negari non poſſit, vſurpandus ſit locus aſſumptus à deprecatione: quamuis hic locus non valeat in iudicijs legitimis, quæ ex allegatis & probatis fieri debent: valeret tamen apud eos qui poſſent diſpenſare de legibus. Ita Cicero pro Deiotaro & Ligario apud Cæſarem. Additur

etiam

etiam deprecatio in iudicijs legitimis, & ſeuerioribus, cùm ius noſtrum non ſatis conſtat, Ita Cicero pro Milone.

Obſerua 13. quòd ad quæſtiones de ambiguo ſcripto, de diſcrepantia ſcripti à voluntate illius qui ſcripſit, & de ſcriptis contrarijs, vtiles ſint loci ab adiunctis, à cauſis, effectis, conſequentibus, & præcipuè à comparatione.

Probatur autem hoc vel illud, ſcripto ſignificari, 1. ſi, quam afferimus interpretationem, laudemus, & dignam ſcriptore oſtendamus: oppoſitam verò interpretationem vituperemus, ideò quod ſit, 1. abſurda. 2. inutilis, 3. turpis. 4. iniqua; denique contraria ſcriptis alijs eiuſdem ſcriptoris, quæ ſi non ſuppetant, ſcriptis aliorum qui de eadem re ſcripſerint.

Probatur 2. ſi oſtendamus ſententiam noſtram conſentaneam eſſe prudentum virorum iudicijs, ve-

ram

Digitized by Google

ram eſſe, & iuſtam, nihil habere captionis aut vitij. Hic aduerte locum ab adiunctis & comparatione plurimùm facere ad commendationem ſententiæ quæ profertur.

Cùm quæſtio eſt de diſcrepantia ſcripti à voluntate ſcriptoris, qui ſcriptum defendit, cauſam ſuam ſic aget. 1. exponet ſcriptum clarè & ſecundùm natiuam ſignificationem. 2. ſcriptum recitabit. 3. inſtabit aduerſario frequentibus interrogationibus, vt Cicero in Philippicis, maximè in vltimis, 4. recitationem iterabit, ſed interruptè, permiſcendo aliquid identidem, vt Cicero 1. & 3. Philipp. 5. interrogationes ſuas renouabit. 6. Ad iudices orationem ſuam conuertet, eoſque quaſi officij ſui admonebit; & contendet, nequaquam eſſe iudicibus à vi ſcripti diſcedendum. Deinde totum negotium amplificabit, laudando legem

ad

Digitized by Google

ad ſcriptum accommodatam; vrgendoque aduerſarium, & eum increpando, quòd ſcriptum corrumpere voluerit: item & proferendo exempla quibus ſententiam ſuam magis & magis confirmet. Denique rationẽ ſciſcitabitur quare id quod aduerſarius aſſerat non ſit exceptum: probabit iniquam aut inutilem legem futuram, multaque incommoda recenſebit quæ ex interpretatione aduerſarij ſequerentur. Hoc autem fieri præſertim debet in peroratione. Sed aduerte hanc tractationem requirere locos ab adiunctis, ab effectis, à conſequentibus, & præſertim à comparatione.

Qui ſententiam ſuam contra ſcriptum tuetur, oſtendet non in literis, ſed in mente ſcriptoris legem eſſe poſitam: cauſam afferet rei ſic à ſe expoſitæ, & probabit exemplis, prætereà enumerabit incommoda quæ futura eſſent ſi ver-

Digitized by Google

verba & non rem ipſam ſequeremur: arguet aduerſarium doli & fraudis, qui nimirùm ſyllabis addictus ſit: denique à cauſis probabit mentem ſcriptoris, v. g. quod patriæ vtilitati ſtuduerit, quòd pacem & cōcordiam in familijs conſtanter obſeruari voluerit &c.

Cùm de contrarijs ſcriptis quęſtio eſt, idem obſeruari debet quòd in quæſtione de ſcripti diſcrepantia dictum eſt.

CAPVT II.

De Argumentatione.

TOta vis argumentationis in hoc poſita eſt, vt de re qualibet aliquid affirmemus aut negemus.

Dùm autem aliquid affirmatur, aut negatur, duo ſunt attendenda.

Pri-

Digitized by Google

Primum eſt, id de quo affirmamus aut negamus quippiam.

Alterum, id quod affirmatur aut negatur.

De re formari poſſunt hæ quæſtiones.

Quarum 1. eſt, an ſit, vel fuerit, vel futura ſit, vel eſſe poſſit. Quæſtio autem hæc diſcutitur vel per affirmationem, vel per dubitationem, vel per negationem.

2. Quæſtio eſt, quid res ſit. Diſſoluitur autem hæc quæſtio per definitionem vel per deſcriptionē.

3. Quæſtio eſt, à quo res illa ſit, ex quo conſtet. Explicatur autem per demonſtrationem cauſarum materialis & efficientis.

4. Eſt, quanta res ſit. Diſcutitur autem per rationem magnitudinis, aut paruitatis, vel multitudinis, vel per comparationem cum re alia.

5. Eſt, qualis ſit res. Hæc autem continet differentias: 1. vt ita di-

cam, eſſentiales: 2. proprietates quæ ex natura promanant: 3. reliqua accidentia quæ rei competũt, eamque diſtinguunt ab alijs.

6. Quæſtio eſt, quando res fuerit, aut futura ſit. Exponitur autem per temporis adiuncta & circunſtantias.

7. Eſt, vbi res ſit, fuerit, aut futura ſit. Explicatur autem per deſcriptionem loci, eius naturam, & ingenium.

8. Eſt, cur res facta ſit. Declaratur autem per rationes & motiua quorum impulſu res facta ſit, fuerit, aut futura ſit.

9. Eſt, quibus auxilijs res facta ſit, aut facienda. Explicatur autem per deſcriptionem inſtrumentorum, vel eorum qui opem afferre poſſint, aut potuerint.

10. Eſt, quomodo res fit. Declaratur autem per definitionem modi quo res fieri poteſt.

Quid argumẽtatio? Argumentatio eſt argumẽti explicatio.

Ar

Argumentatio diſtinguitur ab argumento, in eo quòd argumentatio ſit ratio quà explicatur argumentum: argumentum verò ſit materia argumentationis.

Duo ſunt genera argumentationis; nempe, Syllogiſmus, & inductio. Argumentationis diuiſio

Syllogiſmus, Latinè *Ratiocinatio*, eſt probatio rei alicuius ex altera re cum qua connexionem habet. Seu, vt clariùs loquar, eſt argumentationis ſpecies conſtans ex duabus propoſitionibus, maiori ſcilicet, & minori, & prætereà concluſione. Syllogiſmus.

Maior propoſitio ſic appellatur, quia ex ea vis omnis ratiocinationis emanat

Minor propoſitio aliter dicitur aſſumptio, quia in ea id quod allatum eſt in maiori ad rem probandam, aſſumitur.

Concluſio eſt ipſa quæſtio propoſita: Exemplum ſit; velim probare

re *Petrum eſſe rationalẽ*, ſic ratiocinabor: *Omnis homo eſt rationalis*: En maior: *atqui Petrus eſt homo*; En minor: *Ergo Petrus eſt rationalis* En concluſio. In hoc argumento obſerua quòd pro ratione huius propoſitionis qua dico *Petrum eſſe rationalem*, afferam quòd *ſit homo*: idque aſſumam in minori, aſſerens quòd *Petrus ſit homo*: vnde concludo meam propoſitionem, ſcilicet, *Ergo Petrus eſt rationalis*.

Ratiocinationis partes.

Ratiocinatio ſecundùm Rhetores continet quinque partes:

1. Prepoſitionem rei, quam vocant maiorem.
2. Propoſitionis rationem.
3. Aſſumptionem quam vocant minorem.
4. Rationem aſſumptionis:
5. Concluſionem.

Exemplum ſit. *Diuina amicitia modis omnibus eſt retinenda*. Hæc eſt maior propoſitio: *quia ex Deo pendent omnia &c.* hæc eſt ratio propo-

Digitized by Google

poſitionis: *Atqui miſericordia diuinam amicitiam retinet:* hæc eſt aſſumptio, ſeu minor propoſitio: *nam ſimilitudo amicitiam contrahit:* hæc eſt ratio aſſumptionis: *Ergo miſericordia colenda eſt*: hæc eſt concluſio. Quælibet autem ex his propoſitionibus illuſtrari debet figuris, amplificationibus, & Locis Rhetoricis.

Ad ratiocinationem referuntur enthymema, epicherema, ſorites, ſubmiſſio, enthymema compoſitum, expeditio, ſubiectio ſeu enumeratio, violatio, oppoſitio, dilemma, & expolitio ſeu exornatio. Species ritiocinationis.

Expolitio ſeu exornatio continet ferè totum argumentationis cultum & ornatum: quodque in ratione aut confirmatione propter breuitatem latere poſſet, ſolerter & acutè pluribus verbis exponit. Exemplum ſit, breuiter dictum fuerit: *Occiduntur pro Chriſto paruuli, pro iuſtitia moritur innocentia*. Hanc Expolitio.

propoſitionem D. Euſebius Emiſſenus ſic exornat: *Quàm beata ætas! quæ necdum Chriſtum poteſt eloqui, & iam pro Chriſto meretur interfici, nondum opportuna vulneri, & iam idonea paſſioni! Quàm feliciter nati, quibus in primo naſcendi limine æterna vita obuiam venit! incurrunt quidem, inter ipſa principia acceptæ lucis, periculum & finem ſalutis; ſed de ipſo protinus fine capiunt principia æternitatis: Immaturi quidem videntur ad mortem, ſed feliciter moriuntur ad vitam. Vixdum deguſtauerant præſentem, cum ſtatim tranſeunt ad futuram, nondum ingreſſi infantium cunas, iam perueniunt ad coronas: rapiuntur quidem à complexibus matrum, ſed redduntur gremijs angelorũ.*

Enthymema. Enthymema eſt imperfectus Syllogyſmus: quià altera ex duabus prioribus propoſitionibus illi deeſt, ſiue maior, ſiue minor: Exemplum ſit. *Sol lucet, ergo dies eſt*. Per ratiocinationem ſeu per Syllogiſmum

mum hoc enthymema ſit explicari poſſet: *Quando ſol lucet, dies eſt: ſed nunc ſol lucet: ergo nunc dies eſt.*

In enthymemate vna tantùm propoſitio debet probari.

Epicherema eſt expolita ratiocinatio: fitque cùm Syllogiſmi propoſitionibus ſingulis ſingulæ rationes apponuntur, aut alteri tantùm propoſitioni, aut non modò ſingulis propoſitionibus, ſed etiam concluſioni. Exemplum habes apud Ciceronem lib. 1. de inuentione, Sect. 58. vt probet mundum conſilio adminiſtrari, ſic argumentatur. *Melius curantur quæ conſilio geruntur.* Ratio huius propoſitionis ſit, quia domus ea quæ ratione regitur, omnibus inſtructior eſt rebus, & apparatior, quàm ea quæ temerè & nullo conſilio adminiſtratur: *Atqui nihil omnium rerum, meliùs quàm omnis mundus adminiſtratur:* En minor. Ratio huius propoſ. ſit: quia & ſignorum ortus & obitus

Epicherema.

Digitized by Google

definitum quendam ordinem ſeruant, & annuæ commutationes non modò quadam ex neceſſitate ſemper eodem modò fiunt &c. *Ergo conſilio mundus adminiſtratur.* En concluſio.

Epicherema ſumitur aliquando pro breui ratiocinatione, quæ vnicam propoſitionem continet, in qua tamen integer Syllogiſmus comprehenditur. Exemplum ſit. *Quis dubitet mundum, quo nihil meliùs regitur, conſilio & prudentia adminiſtrari?*

Vox autem *Epicherematis* ſignificat ratiocinationem qua aduerſarium vehementer vrgemus.

Sorites. Sorites, eſt argumentationis ſpecies, qua multis congeſtis propoſitionibus, veluti gradatim & coaceruatim collectis, aliquid infertur. Exemplum ſit. *Si Prætor pecuniam dedit, vt eſt ſcriptum, à Quæſtore numerauit, Quæſtor à publica menſa, publica menſa aut ex vectigali aut ex*

tributo:

Digitized by Google

tributo: Ergo ſi Prætor dedit pecuniam, ex vectigali dedit. Alterũ ſit exempl. *Quidquid bonum eſt, id expetendum eſt; quod autem expetendum, eſt, id certè approbandum, quod verò approbandum, id gratum acceptumque habendum eſt: Ergo etiam dignitas ei tribuenda eſt: bonum igitur omne eſt laudabile: ex quo efficitur, vt quod eſt honeſtum, id ſolum ſit bonum.*

Hæ autem propoſitiones gradatim procedentes debent ſe inuicem ſubſequi, & poſſe aliæ ex alijs inferri. v.g. Non valeret hæc argumentatio: *Bibliopola multos libros habet, & eos ſæpe euoluit: qui autem libros ſæpe euoluit, multùm ſtudet: qui multùm ſtudet, doctus euadit: ergo bibliopola doctus euadit:* Nam qui libros euoluit tantùm, non propterea ſtudet.

Sorites nõ parum valet ad exaggerandum aliquid, & ad colligenda ea omnia quæ ab probationem allata ſunt.

Submiſſio.

Submiſſio eſt ſpecies argumentationis, in qua nos ipſi rationem quærimus, cur hoc vel illud factum fuerit. Exemplum ſit. *Bene maiores noſtri hoc comparauerant, vt neminem Regem quem armis cepiſſent, vita priuarent; quid ita? &c.* Vide argumentationis ſpeciem quæ dicitur ſubiectio.

Enthymema compoſitum.

Enthymema compoſitum, eſt ſpecies argumentationis, qua plures propoſitiones ſimul componuntur, ex quibus vna duntaxat concluſio colligitur: Vel, ex vna propoſitione plures concluſiones inferuntur.

Exemplum ſit. *Hic adoleſcens dormit ad multam diem: plurimùm ſtudet? reliqua ferè die in ludis verſatur, plurimum ſtudet? ad mediam ferè noctem per vicos & plateas excurrit, plurimum ſtudet?*

Alterum ſit exempl. *Moriendum eſt, igitur ſtultè facitis qui caducis & perituris voluptatibus indulgetis: morien-*

riendum eſt, inſanum igitur exiſtimate quiſquis breuiſsimi temporis gloriam & exiſtimationem ſequitur.

Collectio eſt ſpecies argumentationis quæ requirit quinque partes, 1. propoſitionem, 2. rationem propoſitionis, 3. rationis confirmationem, 4. exornationem ſeu amplificationem confirmationis, 5. deniq; complexionem ſeu concluſionem. Collectio.

Propoſitio continet quod probare volumus.

Ratio, eſt cauſa quæ demonſtrat id verum eſſe quod proponimus.

Rationis confirmatio complectitur argumenta quæ corroborant breuiter expoſitam rationem.

Exornatio adhibetur ad locupletandam & amplificandam rationem allatam, varia figuriſque illuſtrata argumentatione adhibita.

Concluſio denique partes argumentationis colligit, ipſique ratio poſſet addi commodè. Tot

Digitized by Google

ferè ſunt Collectionum exempla, quot perfecta apud Ciceronem exordia. Vide etiam Authorem ad Herennium, lib. 2. ſect. 7. 8. & 9.

Subiectio.

Subiectio eſt ſpecies argumentationis qua quærimus id quod pro aduerſario vel contra nos dici poteſt: deinde ad ſingula reſpondemus pro vt expedit.

Exemplum ſit act. 3. in Verrem. n. 192. ab his verb. *Nunc verò quid faciat Hortenſius? auaritiæ crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumque defendit: an ab hac eius infamia, nequitia, veſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis vir inter mulieres nequam, impura inter viros muliercula proferri non poteſt. At mores commodi: Quis contumacior? quis inhumanior &c.* Item pro Quinctio nu. 41. *Apellandi tempus non erat? at tecum anno*

plus

plus vixit: In Gallia agi non potuit? at & in prcuincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. Reſtat vt, &c. Item lib. 4 ad Herennium. *Quære igitur vnde iſte tam pecunioſus factus ſit, amplum patrimonium relictum eſt? at patris bona venierunt: hæreditas bona obuenit? non poteſt dici, ſed etiam à neceſſarijs omnibus exhæredatus eſt: præmium aliquod ex lite aut iudicio cepit? non modò id non fecit, ſed etiam inſuper ipſe grandi ſponſione victus eſt: Ergo ſi his rationibus locupletatus non eſt, ſicut omnes videtis, aut iſti domi naſcitur aurum; aut vnde licitum non eſt, pecunias accepit.*

Expeditio.

Expeditio ſeu enumeratio, eſt argumentatio in qua pluribus rebus expoſitis, & cæteris infirmatis, vnum reliquum neceſſariò confirmatur, vel refutatur. Exemplum ſit: *Tu qui habes iſtum equum, aut emiſti, aut hæreditate poſſediſti, aut munere accepiſti, aut domi etiam tibi*

Digitized by Google

bi natus eſt, aut ex hoſtibus raptus, aut certè rapuiſti: ſed neque emiſti, neque hæreditate poſſediſti, neque munere accepiſti, neque domi tibi natus, neque ex hoſtibus raptus: ergo rapuiſti. Quòd ſi ad ſingula quæ numeratur in hac argumentatione, adhibeatur ratio, referri debet ad epicherema prioris generis, vt ſupra dictum eſt.

Violationis definitio.

Violatio, ſeu ex Cicerone, Conuerſio, eſt ſpecies argumentationis, quæ ſit cùm vtimur rationibus aduerſariorum contra ipſos; Fitque duobus modis:

1. Cum oſtendimus aduerſarium ſe impugnare.

2. Cum rationes aduerſarij detorquèmus ad illam ſententiam quam impugnat. Exemplum ſit Diuin. in Verr. nu. 61. *At vide quid differat inter, meam opinionem, & tuam; tu cùm omnibus rebus inferior ſis, hac vna in re mihi anteferri putas oportere, quòd Quæſtor illius fueris. Ego ſi*

Su.

Superior omnibus rebus eſſes, hanc vnam ob cauſam te accuſatorem repudiari putarem oportere &c.

Oppoſitio eſt ſpecies argumentationis quæ fit cum per oppoſitum noſtræ propoſitioni, propoſitionem ipſam probamus. Oppoſitionis definitio.

Exemplum ſit. *Si eo tempore quo hunc dicitis hominem penetraſſe ad bonæ Deæ; fuit Interamnæ; relinquetur, non penetraſſe: nam ſi eo tempore quo eò penetraſſe dicitis, Romæ fuiſſet, ad bonæ Deæ penetraſſe ſuſpicari poteratis: nunc autem quoniam Romæ non fuit, non eſt cur eum tanto ſe ſcelere obſtrinxiſſe ſuſpicemini.*

Dilemma, ſeu, ex alijs, Complexio, eſt ſpecies argumentationis quæ fit quando duæ propoſitiones ita inter ſe cum diuiſione conneƈtuntur, vt ambæ aduerſarium feriant. Vel breuiùs, eſt geminum enthymema, in quo vtrumuis conceſſeris, arguitur. Exemplum ſit: *Vel triumphi vel prædæ cupiditas te* Dilemmatis ſeu cõplexionis definitio.

ad

ad prouinciam petendam rapiebat: non triumphi, vt tute profiteris, ergo prædæ. Alterum ſit exemplum: *Improbus eſt? cur vteris? eſt probus? cur recuſas?*

Duobus modis ſoluitur dilemma,

1. Cum totum dilemma inuertitur, & contrarium opponitur.
2. Cum altera tantùm pars ſeu altera propoſitio dilemmatis infirmatur.

De Inductione.

Inductionis definitio.

INductio eſt ſpecies argumentationis, qua per enumerationem multorum ſingularium, propoſitio vniuerſalis infertur. Vide orationem pro Milone ſect. 8. ab his verbis: *Ahala, Naſica &c.* Item ſect. 9. *Licet furem necare, licet inſidiatorem &c.*

Hoc argumentandi genus plurimum habet roboris ad perſuadendum: fitque

1. Per

Digitized by Google

1. Per figuram Iſocolon.
2. Per interrogationes acutas, adhibitis antithetis.
3. Per congeſtas ſimilitudines vel diſſimilitudines ſecundùm naturam argumenti.

Ad inductionem pertinet exemplum.

De Exemplo.

Exempli definitio

EXemplum eſt argumentationis ſpecies qua ex vno ſingulari, vel certe paucis ſingularibus, ſingulare aliquid infertur. In hoc differt ab inductione.

Authoritas. Parabola. Apologus.

Authoritas, Parabola, & Apologus referri poſſunt ad exemplum: quia ſi ſingulare quod aſſumitur in exemplo, verum eſt & re ipſa geſtum, eſt authoritas: ſi fictum, vel quaſi geſtum, licèt geri non poſſit eſt apologus: ſi geſtum non fuerit, ſed geri tantùm poſſit vel potuerit, eſt parabola.

Digitized by Google

Exemplum authoritatis ſit: *Chriſtus paſſus eſt vt intraret in gloriam ſuam: quid nos vt ad eandem perueniamus?*

Exemplũ apologi ſint omnes fabulæ in quibus belluæ aut aliæ res quę vocis & rationis vſu carent, inducuntur tanquam loquentes.

Exemplum deniq; parabolæ ſit: *Non rectè ſibi vectorem conſulerent, qui rectorem ebrioſum naui præponerent: ergo non ſibi rectè conſulent ciues qui ſuæ Republicæ præficient hominem vino & crapulæ deditum.*

Nè autem Oratio faſtidium pariat, his prædictis argumentationibus diſtingui poterit. Id autem Ciceroniana lectio docebit.

Hic ordo ſeruari poteſt in argumentationibus mutandis: primò ſit ratiocinatio, deinde enthymema, poſtea inductio. Hæ verò ſingulæ argumentationes amplificandæ ſunt, ſumptis argumentis ex Locis Rhetoricis, qui diuerſis figuris exornari debent.

Vſus

Digitized by Google

Vſus Argumentationis.

CVm locorum Rhetoricæ tractatio varia eſſe debeat, ita varietatem eſſe in argumentatione neceſſe eſt, ne animus ſimilitudinis ſatietate defatigetur. Cicero enim ait lib. 1. de Inuent. ſect. 76. *Variare autem orationem magnopere oportet: nam omnibus in rebus ſimilitudo eſt ſatietatis mater.* Adde quòd oratoris munus ſit, delectare: quod fit, ſi variæ ſunt argumentationes, & ita variæ, 1. vt ars abſcondatur, 2. vt ſatietas vitetur, & ex conſequenti vtriuſque, auditor delectetur.

Maxima pars artis oratoriæ poſita eſt in variandis argumentationibus, ita vt modò nudis, & non expolitis vtamur, ſed breuiter tantùm quæ aperta ſunt exponamus: modò expolita vtamur argumentatione, nunc nihil concludamus, ſed

ſed auditoribus concludendum relinquamus: nunc addamus concluſionem: aliquando ſingularum propoſitionum afferamus rationes, aliquando non afferamus.

Varietas autem quæ requiritur in argumentatione, poſita eſt in tribus: Primum eſt, vt ordo partium varius ſit. Secundum eſt, vt aliqua minuantur, aliqua augeantur. Tertium eſt, vt varium ſit artificium.

Varietas ordinis conſiſtit in duobus; quorum primum eſt, vt ordo ſit naturalis & legitimus: Alterum, vt ordo quæſitus ſit, & arte quadam permutatus.

Ordo naturalis eſt, cum maior propoſitio præcedit, deinde eius probatio; poſtea minor, & eiuſdem probatio; denique complexio, & illius (ſi videtur) probatio.

Ordo non naturalis, ſed arte quæſitus ille eſt qui fit non ſeruato naturali ordine, ita vt modo à minori

nori

Digitized by Google

nori incipiamus, modo à concluſione: ſæpiſſimè à probatione minoris vel concluſionis. Ex quo ſequatur, maiorem propoſitionem medium frequenter obtinere locum; ne quod nobis propoſuimus probandum, ſtatim innoteſcat.

Obſerua 1. quòd cum minuere aliquid volumus vel alteram ex propoſitionibus omittamus, vel concluſionem negligamus, vel ſi tres propoſitiones adhibeamus, ordinem non curare videamur. Vnde poſitis duabus propoſitionibus, alterutram tantum cum concluſione probabimus: Vel nullam concluſionem adiungemus: vel etiam nullam propoſitionem præmittemus, ſed ſimplicem exponemus rationem. Nihilominùs tam prudenter res componenda eſt, vt ratiocinatio includatur, & concluſio lateat. Illis enim quæ clara ſunt fruſtra cõcluſio additur: quod tamen fit aliquando ad vrgendum

magis aduerſarium. Vt Cicero 1. Catilin. ſæpiùs concludit, Catilinæ eſſe egrediendum.

Obſerua 2. propoſitiones maiores prætermitti ſæpiùs quàm minores: quia minores ad rem magis pertinent & propiùs eam attingũt.

Obſerua 3. denique quòd ſingulæ propoſitiones argumentationis toties variari poſſint, quot ſunt figuræ ſententiarum, v. g. interrogando, exclamando, prætereundo, communicando &c.

Loci Rhetorici, tum inſiti, tum remoti, ad praxim educti.

Argumẽtum à definitione. 1. A Definitione ſic argumentum ducitur. Animal rationis compos ſuos debet ratione moderari appetitus; homo rationis compos eſt: ergo appetitus ſuos ratione moderari debet.

A partiũ enumeratione. 2. A partium enumeratione: ſi probare velis, cœlum non eſſe aliquod

quod ex primis rerum fundamentis, quę Philoſophi vocant elementa, ita argumentum concinnabis: Prima rerum initia ſunt quatuor, terra, aqua, aer, ignis: Atqui cœlum non eſt terra, quam terimus; non aqua, qua nauigamus; non aer, quem haurimus; non ignis, qui vicina corpora helluatur: ergo ex primis rerum initijs cœlum nullum eſt.

3. A notatione, ſeu etymologia, ita ducitur argumentum: Conſul ille eſt, qui reipubl. conſulit: ergo, qui illam euertit, Conſul non eſt. A notatione.

4. A coniugatis, ſic argumentaberis. Sapiens ille eſt, qui ſapienter loquitur, & ſapienter tacet: ſed qui tacenda loquitur, & dicenda tacet; neque loquitur, neque tacet ſapienter: ergo ſapiens non eſt. A coniugatis.

5. A genere. Sic argumentum duces: Omnis virtus eſt expetenda: atqui prudentia eſt virtus: ergo A genere.

Digitized by Google

prudentia expetenda eſt.

A forma. 6. A forma. Sic argumentum conficies: Auaritia eſt vitium: ergo omnis auarus vitioſus.

A ſimilitudine. 7. A ſimilitudine, hoc modo: Sicut auro amicitia, ita igni labor comparatur: ſed auri probitas nuſquam meliùs ſpectatur, quàm in igne: ergo amicitia nunquam apertiùs dignoſcitur, quàm in mole ingruentium laborum.

A differentia. 8. A differentia ita ducitur: Barbarorum hominum eſt in diem viuere: ergo ſapientum conſilia ſempiternum tempus ſpectare debent.

A contrarijs. 9. A contrarijs ita: Bello nihil reipubl. pernicioſius: ergo pace nihil reipubl. ſalutarius. Item, nihil eſt, quod magis expetatur, quàm vita: ergo nihil eſt, quod magis timeatur, quàm mors. Item, fugere militem crimen eſt grauiter puniendum: ergo fugere Imperatorem flagitium eſt non niſi morte ipſa expiandum. Tandem, omnis ho-

Digitized by Google

homo eſt laudis appetens: ergo ſi quis eſt, qui ad laudis ſtudium non accendatur, homo non eſt.

10. Ab adiunctis: diuitem comitantur inſomnia, faſtidium, ſolicitudo, taciturnitas: ergo eum cura mentem pungit, & exulcerat. Ab adiunctis.

11. Ab antecedentibus, ſic ducitur argumentum. Ortus eſt Sol: ergo dies eſt. Hic autem locus eò differt à proximo: quia antecedentia neceſſariò cum conſequentibus cohærent: non verò adiuncta. Ab antecedẽtibus.

12. A conſequentibus, hoc modo: Dies eſt, ergo ortus eſt Sol. Item, ingenti deformatus es cicatrice: ergo plagam accepiſti luculentam. A conſequentibus.

13. A repugnantibus, Ita. Amicus amicum amat: ergo conuitijs nunquam inſectatur. A repugnantibus.

14. A cauſis hac ratione: Se ipſum efficere nihil poteſt: ergo vnus eſt rerum omnium effector, & molitor Deus. Item, homo non viuit, vt edat; ſed edit, vt viuat: ergo non

debet ſe ad paſtum, & voluptatem abijcere, vt bellua ventri ſeruiens, & abdomini. Item, humanus animus immortalis eſt: ergo homo immortalitatem ſpectare debet. Tandem, corpus hominis pronum eſt ad vitia: ergo ab eius ſocietate & cõtagione animus ad virtutes erectus ſeuocandus eſt.

Ab effectis. 15. Ab effectis, ita ſtruitur: Virtus facit laudem, voluptas infamiam: ergo ſequenda virtus eſt, voluptas fugienda.

A comparatione maiorum, minorũ & parium. 16. A comparatione maiorum ita fit: Boni milites pro laude mortis ſubeunt acerbitatẽ: ergo exilij moleſtias faciliùs deuorabunt. A comparatione minorum ſic: Humana felicitas magni ab omnibus æſtimatur: ergo pluris æſtimari debet ab omnibus æterna. A comparatione parium ſic: In iuuenum viribus, ſeniorùmque conſilijs æquè reipubl. ſalus continetur: ergo vtrique ſunt paribus beneficijs cumulandi.

Hæc

Hæc de argumentis inſitis, iam de argumentis remotis: quorum primum eſt *præiudicium*, à quo ita duci poteſt argumentum: Parricidæ, quoties ab incorruptis Iudicibus præiudicati ſunt, toties capite ſunt damnati: ergo qui modò iudicantur, abire non debent impuniti. Argumenta remota Præiudicium

Secundum eſt *fama*, ex quo loco, ſic duci poteſt argumentum: Decantatiſſimum eſt apud omnes, hunc reum, eſſe immunẽ à culpa: ergo immunis eſſe debet à pœna. Fama.

Tertium eſt *tabulæ*, vnde ſic duci poteſt argumentum: Publicis tabulis conſtat, à reo plus acceptum, quàm datum: ergo cogi debet ad reſtituendam rem in integrum. Tabulę

Quartum eſt, *tormenta*, vnde ſic argumentaberis: Ab hoc homine in quæſtionem vocato nihil potuit extorqueri: ergo totius cauſæ inſcius credendus eſt.

Quintum eſt *iuſiurandum*, vnde ſic duci poteſt argum. Hic iuratam

ſidem interpoſuit, nullam in ſe culpam hærere: ergo religioſus cùm ſit, culpam contraxit nullam.

Sextum eſt, *teſtes*, vnde ſic duces argumentum. Multi teſtes, atque ij locupletes huic reo patrocinantur: ergo eius partes, ſuperiores proculdubio videntur.

CAPVT III.

De Amplificatione Orationis, per Locos Rhetoricos.

Amplificationis definitio.

AMplificatio, ex Cicerone, eſt grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem.

Fides autem per Amplificationem ita conciliatur, vt cùm illa fuſiùs & ſubtiliùs rem exponat, pariter etiam faciat vt maior fides comparetur.

Am-

Amplificatio non adhibetur niſi in rebus magnis, & in grauioribus cauſis. Vt pro Sextio nu. 88. *Huic grauitati hominis videbat ille gladiator ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam cædem, incendia, rapinas, ſe cum exercitu ſuo contulit, domum oppugnare, itineribus occurrere, vi laceſſere & terrere cœpit &c.* & pro Milone num. 89. *Dura mihi, medius fidius, iam fortuna Populi Rom. & crudelis videbatur, qua tot annos illum in hanc Rempublicam inſultare videret & pateretur: polluerat ſtupro ſanctiſſimas Religiones, Senatus grauiſsima decreta perfregerat &c.* vſque ad hæc verba: *Nos noſtris ſeruis addicent &c.*

Cauendum eſt in Amplificatione, ne ſinuoſis orationis flexibus & prolixiori ſermone moleſtiam faceſſat oratio: ſed curandum eſt vt ſi quæ de nouo addantur, hæc ſenſum augeant.

Ob-

Digitized by Google

Obſerua 1. quòd non omne genus argumenti capax ſit amplificationis: res enim minutæ & exiles vix amplificatione poſſunt ſplendeſcere.

Obſerua 2. quòd amplificatio eadem ferè ſit cum Loco Communi, de quo infrà.

Obſerua 3. quòd præcipuè nouem ſint loci à quibus amplificatio duci poſſit.

1. Locus eſt à definitione & deſcriptione.

2. Locus eſt ab authoritate quorumlibet teſtimoniorum.

3. Locus eſt à perſonis, attendendo ad dignitatem, ætatem, intentionem, qualitatem facti, & alia adiuncta.

4. Locus eſt à conſequentibus, explicando quæ commoda, quæ incommoda futura ſint.

5. A comparatione rerum ſimiliũ, maiorum, minorum, & parium.

6. Locus eſt ab enumeratione partium.

tium. Exemplum ſit apud Gregorium Theologũ homil. de ſeptem Machabeis, vbi matris eorum conſtantiam amplificat, ab his verbis. *Matris verò robur animique conſtantiam nihil flectere, & emollire ac debilitare potuit. Non inſtrumenta luxandis artibus accommodata, non rota propoſita, non exquiſitiſſima quæq; tormentorum genera, non ferrearum vngularum acies, non furentes beſtiæ, non enſes qui acuebantur, non feruentes ollæ, non ignis qui excitabatur, non miſcellanea turba, non vrgentes ſatellites, non generis aſpectus, non membra quæ diſcerpebantur, non carnes quæ lacerabantur, non defluentes ſanguinis riui, non flos ætatis qui abſumebatur, non præſentia mala, non impendentes acerbitates &c.*

7. Locus eſt à Cauſis.

8. Ab effectibus.

Amplificatio autem fit aut verbis, aut rebus. De verbis dicetur in periodo, de rebus hic pauca ſunt obſeruanda. 1. Quòd

1. Quòd amplificatio fiat cum plures ſententiæ eiuſdem ſignificationis ſimul componuntur. v. g. *Quos tum meandros, dum omnes ſolitudinum perſequeris, quæ diuerticula flexionesque quæſiſti?*

2. Quòd ad inſtandum & augendum facinus, variæ actiones, ſublatis coniunctionibus, coacervuentur. Exemplum ſit: *Erupit ex ædibus ſuis probris me & conuitijs onerauit, domeſticos ſuos in me concitauit, primus in me impetum fecit, vulneribus me multis oppreſſit &c.*

3. Quòd amplificatio fiat: Cum multæ definitiones eiuſdem rei ſimul componuntur.

4. Cum totum in partes diſtribuitur, & ſingulis partibus, quod ipſarum proprium eſt, tribuitur.

5. Cum afferuntur rei cauſæ.

6. Cum effectus eiuſdem rei ſimul congeruntur.

7. Cum enumerantur ea, quæ rem comitantur.

8. Cum

8. Cum afferuntur rei contraria.
9. Cum quæ rem preceſſerunt exponuntur.

Deniq; cum rei adiuncta ſingula & circunſtantiæ omnes exponuntur, de quibus iam ſupra.

Ad amplificationem referuntur
1. Incrementum, quod fit quando oratio creſcit, ſiue rebus ſiue verbs.
2. Ratiocinatio, quæ fit cum aliud augetur, vt aliud creſcat. v. g. Vt victoris gloria creſcat; hoſtis fortitudo extolli poteſt.
3. Comparatio, quæ fit cum diuerſa inter ſe, ſiue ſint maiora ſiue ſint minora, componuntur.

Hæc autem comparatio requirit vt circunſtantiæ omnes vtriuſque rei excutiantur, & aliæ cum alijs comparentur.

Hæ maximè figuræ pertinent ad Amplificationem (præter exempla & teſtimonia tum diuina, tùm humana.)

1. Hy.

1. Hypotypoſis, ſeu Deſcriptio, quæ vel eſt rerum, vel perſonarum.
2. Proſopopęia, quæ fit, cum oratio alicui tribuitur pro ſuo ſtatu.
3. Exclamatio, quæ poſt inſignem aliquam amplificationem adhibetur.
4. Apoſtrophe.
5. Interrogatio.
6. Obſecratio.
7. Optatio.
8. Denique imprecatio, & aliæ ſimiles figuræ. Vide has figuras ſuis locis.

S E-

Digitized by Google

SECVNDA PARS INVENTIONIS.

De Motibus, ſeu animi affectibus.

CAPVT PRIMVM.

De Motibus in genere.

CVm *Eloquentia*, animi affectus motuſq; regere debeat, vnde *Regina flexamina* vocatur à Cicerone, ideò breuiter hic de animi motibus agendum erit: adde quòd Inuentio non tantùm verſetur circa locos Rhetoricos, ſed etiã circa motus.

Animi motus ſeu affectus, eſt id cuius vi, auditorum animi voluntateſque mutantur; & ad voluptatem, aut ad moleſtiam, aut ad me-

metum, aut ad cupiditatem incitantur.

Vel, definitur motio. per quam aliquid optamus, aut auerſamur, & vehementiùs, quàm pro ſtatu quietæ mentis conueniat, impellimur.

Vel deniq; ex philoſophis, commotio appetitus ſenſitiui ex apprehenſione boni vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. Nam v.g. Cor in lętitia dilatatur, & in mœrore contrahitur. Hinc, vulgò *paſſiones* appellantur.

Clariùs dico & breuiùs. Animi affectus ſeu motus, eſt quidam impetus quo impellimur vehementiùs ad appetendum vel auerſandum aliquid.

Hinc intelligitur, bonum, vel malum, eſſe obiectum affectus animi.

Nonnulli putant vnum eſſe animi affectum, eumque amorem, ex quo affectus omnes animi noſtri & per-

permotiones proficiſcantur.

Alij dicunt eſſe quatuor animi motus, duos circa bonum; nempe ſpem, & gaudium: & duos circa malum, ſcilicet triſtitiam, & metú.

Philoſophi plerumque, vndecim aſſignant: quinque tribuunt appetitui iraſcibili, & ſex apetitui concupiſcibili.

Appetitus iraſcibilis verſatur circa bonum, malumque arduum & difficile.

Appetitus concupiſcibilis circa bonum, vel malum, ſimpliciter, & ſibi proprium vel tanquam proprium.

Appetitus concupiſcibilis complectitur ſex animi motus; tres circa bonum, & tres circa malum. Hi autem ſunt

1. *Amor*, qui verſatur circa bonum ſic duntaxat ſpectatum.

2. *Deſiderium*, quod verſatur circa bonum, ſed vt abſens.

3. *Gaudium*, quod verſatur circa

 bo-

bonum, ſed vt præſens.

4. *Odium*, quod verſatur circa malum ſic duntaxat conſideratum.

5. *Fuga*, quæ verſatur circa malum, ſed vt abſens.

6. Denique *triſtitia*, vel *dolor*, qui verſatur circa malum, ſed vt præſens.

Appetitus iraſcibilis continet quinque affectiones; quarum duæ ſunt circa bonum, & tres circa malum.

1. Circa bonum quod ſperatur, eſt *ſpes*.

2. Circa bonum quod deſperatur, eſt *deſperatio*.

3. Circa malum arduum præſens, eſt *ira*.

4. Circa malum futurum quod vinci poſſe putatur, eſt *audacia*.

5. Circa malum quod vehementiùs refugitur, eſt *timor*.

Zelotypia & gratia referuntur ad *amorem*.

Æmulatio ad *deſiderium*.

Mi-

Miſericordia & inuidia ad *dolorē.*

Admiratio ad lætitiam.

Verecundia & reuerentia ad *timorem,*

Indignatio denique ad *iram.*

Inter vndecim animi motus, *amor, deſiderium, & gaudium*, ſunt motus lenes, illiſque vtitur Orator cum delectare vult. Reliqui octo ſunt graues, & ad flectendum accommodati.

Inuentio motuum æquè pendet ex Locis Rhetoricis, atque argumenta: excitantur enim amplificatione locorum Rhetoricæ. v.g. 1. A loco definitionis, quod fit tribus modis: 1. multis definitionibus conglobatis: vt ſi philoſophia, multis prærogatiuis per definitionem illuſtraretur hoc modo: *O vitæ philoſophia dux! ò ſapientiſsima morum magiſtra! ò veræ felicitatis parens &c.* Vide orat. pro Sextio, n. 60. 2. multis congeſtis metaphoris, quibus res eadem explicetur: vt ſi

quærereturquid eſt homo? poſſet quis reſpondere per multas metaphoras, v.g. quòd ſit *fortunæ ludibrium, vanitatis imago, inconſtantiæ theatrum &c.* 3. pluribus inſtitutis deſcriptionibus quæ rem oculis ſubijciant. Eæ autem ſunt vel *rerum*, vel *perſonarum*, & fieri ſolent ex proprijs rerum ſingularum circunſtantijs. Vide Orat. pro Milone n. 65. vbi Clodius è villa egrediens deſcribitur.

2. Excitantur motus, ab enumeratione partium. Imitare Ciceronem Orat. pro Milone ſect. 3. ab his verbis. *Quamobrem illa arma Centuriones &c.* Orat. in Piſonem nu. 96. Hic obſeruabis, partes ſingulas rei quas exaggerare & amplificare volueris, ſedulò priùs eſſe conſpiciendas.

3. Affectus mouentur à notatione, ſed magis ad delectandum, qeàm ad flectendum.

4. A coniugatis, ferè ad eundem finem.

5. A

5. A toto & genere. Oratores enim quemadmodum maximam deſiderant copiam, ita ſingulares quæſtiones ſiue hypotheſes ad theſes, ſeu genus ad ſpeciem reuocant. Vide Orat. pro Milone, n. 81.

6. A forma & parte, cuius eadem vis eſt, ac loci à genere ad motum concitandum.

7. A ſimilitudine, quia cùm parum valeat ad probandum, plurimùm facit ad mouendum. 1. quia rem apertiùs declarat. 2. quia delectat. 3. quia flectit. orat. 1. in Catilin. nu. 31. 7. Verrina n. 144 & pro Murena n. 4. Philipp. 2. nu. 104 & 105. &c. exempla ſuppeditant.

8. A contrarijs, quia cùm mirabiliter contraria rem amplificent, ſic etiam eorum vſus familiariſſimus eſt. Vide Orat. pro Milone ſect. 10. ad 11. ab his verb. *Eſt enim hæc, iudices, non ſcripta ſed nata lex &c.* 2. in Catilin. n. 24. ad 26. ab his verb. *Inſtruite nunc Quirites &c.* Item eandem

dem Orat. ſect. 25. ab his verb. *Ex hac enim parte pudor pugnat, hic petulantia, hic pudicitia, illinc ſtuprũ; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc ſcelus; hic conſtantia, illinc furor; hinc honeſtas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido &c.*

9. Ab adiunctis. Ex quo loco magna vis ſuppetit oratori ad motus concitandos. Vide Orat. pro Milone ſect 88. ab his verbis: *Quamobrem ſi cruentum gladium tenens &c.*

10. Ab antecedentibns. Exemplum ſit pro Milone nu. 65. ab his verbis: *Scutorum, gladiorum &c.*

11. A conſequentibus ibid. n. 105. ab his verbis: *Hiccine vir patriæ natus vſquam niſi in patria morietur? ô terram illam beatam &c.*

12. A cauſis. Vnde ſunt frequentiſſimi motus. Exemplum ſit pro Milone n. 104. ab his verbis: *Quodnam concepit tantum ſcelus &c.*

13. Ab effectis: Ex quo mira vbertas

tas

tas motuum proficiſcitur. Vide Milonianam ſect. 88. ab his verb: *Dura mihi medius fidius &c.* Item ſect. 95. ab his verb. *O fruſtra ſuſcepti mei labores! ò ſpes fallaces &c.*

14. A comparatione: Ex hoc loco ducta amplificatio motuum præjucunda eſt. Exemplum ſit pro Milone ſect. 93. ab his verbis: *Etenim ſi in gladiatorijs pugnis & in infima quis hominum conditione &c.*

15. Denique ab aſſumptis locis. Eò maior autem authoritas erit & vis ad motum, quò teſtimonia illuſtriora erunt, & minùs ijs reſiſti poterit.

Animi motus, ſeu *affectus*, differunt à *moribus*, in eò quòd mores placidiores ſint, & ſuauiùs in animum influant: affectus verò ſint vehementiores.

Mores de quibus hic loquimur pertinent ad Ethopœiam, quæ eſt morum expreſſio, vt infra dicetur.

Quatuor requiruntur ad exci-

Motus quomodo excitentur.

tãdos motus in animis auditorum.
1. Probitatis exiſtimatio in dicẽte.
2. Ætatis maturitas in eodem.
3. Eadem in oratore expreſſa animi perturbatio, cum ea, quæ excitanda eſt in auditoribus, fruſtra autem quis vultum & vocem mutet, niſi & animum accommodet ad motum quem excitare vult in auditoribus. Vnde maximè morum ſimilitudo requiritur in oratore, vt aliorum mores ad ſuos conformet.
4. Cognitio naturæ & dignitatis eorum qui permouendi ſunt: accommodare enim ſe debet Orator ad indolem Auditorum: item & ad ipſorum inclinationem, mores atque etiam rerum, temporis & cuiuſcunque aliæ occaſionis præſentem ſtatum.

Additur oris forma & habitus: exterior enim facies, & corporis compoſitio interiorem animi noſtri motum exprimere debet, vt idem motus

motus in aliјs faciliùs oriatur.

De pijs affectibus hic non loquor, pendent enim ij ex ſpiritus ſancti afflatu.

De fontibus affectuum.

HI poſſunt eſſe fontes affectuum.

1. Vultus & corporis compoſitio. v. g. Os pallidum, vultus demiſſus, facies confecta macie, miſericordiam mouent. Armata manus, micantes oculi, ſupercilium minax iram concitant.

2. Virtus in aduerſo caſu, miſerationem mouet. Contra verò inuidia & indignatio excitatur ſcelerum exihitione.

3. Fortunæ, qua vtimur, ratio, valet plurimùm ad excitandos motus.

4. Ætas, v. g. ſi tenera, ſi ſenilis, ſi confirmatà &c.

5. Patriæ conſideratio.

6. Im-

6. Imbecillitas ſexus, vel ætatis.

7. Communio ſanguinis, affinitas parentum. coniugum, liberorum, amicorum &c.

8. Circunſtantiæ loci, in quo res geſta eſt.

9. Temporis rei geſtę diuturnitas, vel breuitas.

10. Cauſę propter quas aliquid factum fuerit.

11. Modus quo res acta fuerit.

His addi poſſunt inſtrumenta, ſupplicia, & alia eiuſmodi.

12. Effictio perſonæ quaſi præſentis eo ſtatu quo volumus eam videri.

13. Similitudines rerum naturalium quæ rem exprimant.

Motus quomodo temperẽtur

Ita autem ſunt temperandi motus, vt auditorem non obruant; ſed ita ſunt permiſcendi, vt ſcopus attingatur. v. g. poſt commiſerationis motum, excitandus erit motus indignationis, poſtea inuidiæ, deinde iræ, metus &c.

De

De ſingulis affectibus animi.

Ac 1. de Amore.

AMor, vinculum dici poteſt. Animos enim deſiderijs ſuis quaſi laqueis implicat.

Amor triplex eſt. Amoris diuiſio.

1. Naturalis, qui conuenit rebus omnibus etiam ſenſu carentibus.

2. Rationalis, quo mens ſeu voluntas fertur in rem bonam, quatenus bonam. v. g. in ſcientiam, modeſtiam &c.

3. Amor amicitiæ, qui mutuus eſt; nec tam eſt animi perturbatio, quàm virtus.

Amor definitur ab Ariſtotele, propenſio appetitus in bonum, ſiue ſit verum, ſiue putatum. Amoris definitio.

A S. Dionyſio. Vis pulchro & bono adhæreſcens.

Amor concupiſcentiæ, eſt propenſio in bonum quod nobis ma- Amor cócup.

lu-

lumus, quàm alteri.

Amor amicitiæ. Amor amicitiæ, eſt propenſio in bonum quod magis volumus illi quem amamus, quàm nobis.

Hic nihil addo de prauo & ſcelerato amore qui idolum amoris tantùm eſt.

Amoris cauſæ. Amoris in quemlibet cauſæ & incentiua ſunt.

1. Honeſtas, ſeu virtus & vitæ probitas in eo cognita.

2. Æquitas, & iuſtitia.

3. Modeſtia, & pulchritudo.

4. Animi nobilitas.

5. Comitas & manſuetudo ſiue in voce, ſiue in vultu, ſiue in verbis.

6. Innocentia, & animi candor.

7. Conſtantia.

8. Fidelitas.

9. Morum ſimilitudo.

10. Mutuus amor.

11. Beneficientia.

12. Bonorum & malorum communitas.

13. Integritas famæ.

14. Familiaritas.

15. Fi-

Digitized by Google

15. Fiducia in ſecretis.

16. Periculorum quę vel obita fuerint, vel obeunda ſint, paritas.

17. Sodalitas & conuictus.

18. Studiorum & exercitiorum communio.

19. Morum noſtrorum imitatio.

20. Virtutis alterius audita commendatio.

21. Iniuriarum obliuio.

22. Grati animi ſignificatio.

23. Bonorum procuratio.

24. Omnis motus exemptio.

25. Denique id omne quod honeſtum, iucundum, & vtile eſt.

2. De Odio,

ODium eſt auerſio animę à malo, vel vero, vel putato. Odij definitio.

Quadruplex eſt odium. Odij diuiſio.

1. Melancholicum.
2. Ferinum.
3. Humanum.
4. Denique naturale.

Me-

Melancholicum oritur ex
dantia atræ bilis, facitque v
placeat.

Ferinum odium, eſt rabioſ
dam nocendi cupiditas, ſæ
etiam in ipſa cadauera & res
matas.

Humanum, eſt quod h
more concipitur, & humanis
dijs ſanatur.

Odij cauſæ. Odij cauſæ ſolent eſſe qu
1. Antipathia, ſeu contrari
ctio.

2. Abundantia atræ bilis.

3. Immanitas & fœditas i
naturalis.

4. Denique ſunt cauſæ hum
g. calumnia, contemptus, in
lata, &c,

Motiua Concitant odium

1. Expoſitio incommodorum
illata ſunt.

2. Calumnia, quæ inuſta eſt

3. Contemptus.

4. Perſonæ, quæ leſit, indign
crudelitas. 5.

Digitized by Google

5. Perſonæ læſæ dignitas.
6. Comparatio improbitatis vnius cum improbitate alterius.
7. Injuriarum amplificata & figurata deſcriptio: v.g. per hypotheſes, antitheta, exclamationes, apoſtrophes, & conuerſiones.
8. Vitiorum expreſſio, v.g. libidinis, audaciæ, impudentiæ, iniuſtitiæ, ſuperbiæ, crudelitatis, auaritiæ, ingrati animi, impietatis, & aliorum eiuſmodi.

Odium temperari poteſt — Odium quomodo temperetur.
1. Precibus & lachrymis.
2. Explicatione incommodorum, quæ ex odio percipiuntur.
3. Expreſſione fortunæ aduerſæ, in quam inimicus incidit.
4. Explicatione perfectionum inimici.
5. Denique cauſarum odij, in meliorem partem explicatione.

Odium maximè dominatur in cauſis iudicialibus, & concitatur.
1. Imprecando aduerſarijs.

2. Iiſdem

2. Ijſdem ſcelera exprobrando &c.

3. *De Deſiderio.*

Deſiderij definitio. Deſiderium, eſt appetitus boni delectabilis, veri, vel putati, ſed abſentis.

Tot ſunt deſideria diuerſa, quot varia ſunt bona delectabilia. Immoderatum enim auri deſiderium, eſt auaritia; honoris, eſt ambitio; voluptatis, eſt libido; inutilis ſcientiæ, curioſitas &c.

Motiua. Deſiderium excitatur

1. Explicata boni honeſtate.
2. Propoſita vtilitate.
3. Spe obtinendi, & difficultate conſequendi vtriuſque boni.

Deſider. quom. temperetur. Deſiderium temperari poteſt ſi oſtendatur expleri non poſſe, perniciosum eſſe, abiectum eſſe denique felicitatem eſſe poſitam in cohibitione talis deſiderij.

4. *De Fuga.*

FVga eſt auerſio à malo, vero, vel putato, ſed abſente. Fuga quid ſit.

Concitatur autem fugæ motus motiuis & rationibus deſiderio contrarijs.

5. *De Gaudio & Lætitia.*

GAudium, eſt motus animi quo ferimur in bonum præſens, quatenus præſens eſt. Vnde oritur delectatio & quædam animi quies & tranquillitas. Gaudij definitio.

Hi ſolent eſſe fontes gaudij. Fontes

1. Spes fortunæ melioris.
2. Bonum inſperatum.
3. Res nouæ.
4. Res admirabiles.
5. Res delectabiles: v.g. deſcriptiones celebritatis, pompæ, victoriæ, triumphi, amœni loci &c.
6. Virtutis præmia.

7. Criminum ſupplicia.

8. Præteritorum laborum & dolorum recordatio.

Odium quom. reprimitur.

Reprimitur gaudium.

1. Vanitate rerum, & mœrore ijs adiuncto.

2. Earundem inconſtantia.

6. *De Triſtitia.*

Triſtitiæ definitio.

TRiſtitia, ſeu dolor, eſt motus animi quo dolemus de malo præſenti.

Fontes.

Ex ijſdem ferè fontibus emanat triſtitia, atque odium: maximè autem per hypotipoſes quæ malum oculis ſubijciant, mouetur.

Hæc mala vehementer animum feriunt.

1. Conſanguineorum vincula, mors & funera.

2. Egeſtas, & bonorum iactura.

3. Vexatio & calamitas eorum qui nobis ſunt chariſſimi. Non parum augent triſtitiam querelæ,

ex-

Digitized by Google

expoſtulationes, exclamationes, &c.

Emollitur dolor

Dolor quom. emollitur.

1. Perſonæ afflictæ probata innocentia.
2. Explicata vitæ noſtræ conditione.
3. Fortunæ inconſtantia propoſita.
4. Exemplis maiorum virorum, qui eadem paſſi ſunt.
5. Expectanda gloria &c.

7. De Spe.

Spei definitio.

SPes, eſt motus animi in bonum abſens arduum & difficile, quod tamen labore obtineri poteſt.

Spei motiua

Hæc addi poſſunt motiua concitandæ ſpei.

1. Honeſtas boni, eiuſque magnitudo.
2. Opes, & præſidia certa.
3. Vires corporis, & animi.
4. Potentia, & authoritas.

Digitized by Google

5. Induſtria, & prudentia; ſe-
lertia, & prouidentia.
6. Amicorum, fœderatorum
copiarum auxiliarium numeru
7. Experientia ducis fortis &
pientis ſub quo res gerenda eſ
8. Explicatio viarum & ratio
facilium quibus res ſperata c
parari poteſt.
9. Aduerſariorum imbecillita
10. Rerum iam proſperè geſta
narratio.
11. Præmia propoſita.
12. Fauor diuinus, cui max
innixi, maxima ſperare poſſu

Spes quom. infrin- gatur.

Spes infringitur
1. Rei difficultate.
2. Præſenti malo.
3. Imagine malorum.
4. Rerum & fortunæ mutati
crebera.

Denique metuendis pericul

8. L

8. *De Deſperatione.*

HIc motus deſperationis vtilis eſt maximè cum volumus aliquem auocare ab incepto negotio periculi pleno. Deſperatio ad quid

Deſperatio eſt animi motus quo diffidimus vel in bono aliquo conſequendo, vel in malo depellēdo. Deſperatio quid ſit.

Deſperatio naſci poteſt ex his capitibus.

1. Ex nullis ſubſidijs ac perfugijs.
2. Ex difficultate rerum.
3. Ex acceptis calamitatibus.

Denique ex ignauia.

Erigitur ſpes, & minuitur deſperatio.

1. Rei facilitate.
2. Fiducia in Deo &c.

Digitized by Google

9. De Metu.

Quid metus. Metus eſt animi motus quo malum abſens refugimus.

Quomodo excitetur. Metus excitatur proponendo quòd quiſque reformidat. v.g. honoris iacturam, ambitioſo; pecuniarum amiſſionem, auaro &c.

Metum augere ſolent

1. Periculi vicinitas & magnitudo.
2. Rerum Chariſſimarum iactura.
3. Impendentium malorum ſigna, vt portenta, prodigia.
4. Nocendi poteſtas in hoſte, vel in quolibet alio, vt in iudice &c.
5. Virtus ac probitas læſa & contumelijs affecta.
6. Armata improbitas.
7. Præceps furor viribus potens.
8. Acceptæ iniuriæ experientia.
9. Honoris contentio & ęmulatio.
10. Scelerum noſtrorum notitia.
11. Iræ diſſimulatæ ſuſpicio.
12. Improbitas & mala conſcien-

tia

tia aduerſariorum.

13. Malorum perpeſſio & recordatio

14. Denique iuſta Dei vindicta.

Mitigatur autem

1. Si nobis perſuademus vires noſtras ſatis eſſe firmas, alienas verò infirmas. Quomodo mitigetur.

2. Si ope & auxilio Diuino nitimur.

3. Deniq; ſi bona nobis conſcientia nihil exprobrat.

10. *De Audacia ſiue Confidentia.*

AVdacia eſt ſpes quædam proximæ ſalutis;& rerum horribilium vel non futurarum vel longè remotarum contemptus. Audaciæ definitio.

Audacia ſeu Confidentia reſpicit malum impendens.

Duplex autem eſt malum, publicum alterum, & alterum priuatum.

Malum publicum eſt v.g. *bellum xitioſum, peſtis, fames, cædes, ſeruitus,* Malum publicum.

tus, & alia eiuſmodi.

Malum priuatũ

Malum priuatum eſt v. g. *dolor priuatus, rerum inopia, infamia nota, mortis periculum &c.*

Audaciæ cauſæ.

Audaciam excitant

1. Erectus animus.
2. Mali periculique aſſidua meditatio.
3. Difficultas ex parte ſuperata.
4. Subſidia.
5. Expectatus fauor diuinus.
6. Rei indignitas quam patimur.
7. Periculi neceſſitas.
8. Vitæ probitas.
9. Æquitas cauſæ.
10. Honeſtas rei.
11. Spes victoriæ.
12. Recordatio nobilitatis ſuæ.
13. Spes mercedis.
14. Gloriæ cupiditas.
15. Fama & decus.

Denique diuina voluntas.

11. De Ira.

IRA definitur ab Ariſtotele, vlciſcendi ſui cum dolore coniuncta cupiditas, quæ oritur ex opinione contemptus. Iræ definitio.

Inter iram, & iracundiam, hoc intercedit diſcrimen, quod iracundia ſit veluti parens iræ, & ira veluti proles iracundiæ.

Ira quam proximè accedit ad odium.

Excitatur autem & incenditur. Iræ motiua.

1. Opinione contemptus & illatæ iniuriæ.

2. Inimici noſtri gaudio in aduerſis.

3. Contemptu dignitatis & excellentiæ noſtræ.

4. Contemptu propter leuem cauſam.

5. Fruſtrata ſpe auxilij, vel honoris.

6. Vituperatione eorum quæ laupamus, & contra.

7. Læ-

7. Læſione ab amicis & propinquis accepta.

8. Abiecta conditione eorum qui nos offendunt.

9. Maledictis in nos collatis.

10. Conatuum noſtrorum & conſiliorum retardatione.

11. Fraude & dolo.

12. Ingrati animi vitio.

13. Officij vel beneficij negatione.

14. Denique obtrectatione.

Ira quo modo ſedatur.

Mollitur ira & placatur ijſdem ferè capitibus, ex quibus miſericordia & clementia oriuntur.

Non parum confert ad reſtinguendam iram

1. Perſonæ mitigantis conditio, poteſtas, & veneratio.

2. Illata priùs iniuria.

3. Animi demiſſio ſeu humilitas pia & deuota.

4. Inimicorum noſtrorum incommoda.

5. Temporis ratio & opportuna occaſio.

6. Co-

6. Cognita ira eorum qui nos offenderunt.
7. Cognitio ſuorum defectuum.
8. Mora & vindictæ retardatio.
9. Accepta damna ex ira.
10. Animi fortitudo.
11. Excuſatio perſonæ offendẽtis.
12. Maturè conſilium datum.
13. Iræ fœditas & turpitudo in ſe vel in alijs agnita.

Denique iniuriæ illatæ leuitas perſpecta.

12. De Manſuetudine.

Manſuetudo ſiue clementia, eſt motus iræ contrarius, quo animus iratus ſedatur. Manſuetudo.

Conciliatur autem manſuetudo. Manſuet. quom. concilietur.
1. Depoſitione contemptus.
2. Criminis confeſſione.
3. Animi demiſſione.
4. Beneficiorum acceptorum commemoratione.
5. Amoris blanda ſignificatione.

6. Ex-

6. Explicatis grauioribus p
aduerſarij cui iraſcimur.
7. Virtutis commendatione
8. Timore incuſſo.
9. Deprecatione.
10. Exemplo æqualis ſeue
erga ſe & erga alios.
11. Propoſita vera ſolidaque
ria manſuetudinis.
12. Denique moderatione
& ſermonis, orationis illec
ſuauitate ac modeſtia.

De reliquis animi motibus qu
priores referri poſſunt.

De Commiſeratione.

Commiſeratio quid? COmmiſeratio eſt motu
mi ſeu dolor quidam e
lo alterius.

Hic motus concitari poteſ

Quomodo concitetur. 1. Explicata florentis fortuna
tatione.
2. Senectutis calamitoſæ vel
r

rius ætatis adiuncta circunſtantia.
3. Deſcripta morte propinquorum, amicorum, & parentum orbitate.
4. Enumeratis cruciatibus vel morbis, quos alij patiuntur.
5. Explicata malorum diuturnitate.
6. Subiectione ipſorum malorum quæ perferuntur.
7. Expoſito rerum inopinato caſu.
8. Orationis conuerſione ad ipſos auditores, quærendo ex ijs quid in hac calamitate agendum putarent ſi fortè in eam incidiſſent.
9. Expoſitione circunſtantiarum, loci vbi res acta fuerit, & perſonarum à quibus malum illatum ſit.
10. Appellatione rerum mutarum in teſtimonium rei tam lugubris.
11. Obſecratione frequenti, modò huius, modò illius &c.
12. Oſtendẽdo res minimè noſtras, ſed alienas nos lugere.
13. Denique ita nos præbendo miſericordes, vt nos fortes exhibeamus.

Ex-

Miſeratio quomodo extinguatur. Extinguitur miſeratio ijs potiſſimùm rationibus, quibus ira incenditur, & prætereà contrarijs miſericordiæ.

Item 1. Si probamus hominem de quo agimus dignum eſſe his calamitatibus.

2. Si æquum eſſe oſtendamus, vt propter vitia ſua puniatur.

Hic definitio conqueſtionis adiungenda eſt.

Conqueſtio quid? Conqueſtio, eſt oratio auditorum miſericordiam captans. Vt nunc dictum eſt.

De Indignatione,

Indignationis definitio. INdignatio eſt dolor perceptus ob res ſecundas alterius, quibus indignus iudicatur.

Hæc autem bona ſunt fortunæ, *diuitiæ, opes, potentia, honores, multitudo amicorum &c.*

Indignatio quom. Concitatur indignatio

1. Comparatione vitæ prioris quam du-

duxit is, in quem motum indignationis concitamus, cum preſenti eius vita. concitetur.

2. Explicatione modi quo peruenit ad ampliſſimam fortunam.

3. Exhibita bonorum illius prodigalitate in conuiuijs, ludis &c.

4. Expoſita eiuſdem inſolentia & ſuperbia.

5. Comparatione virtutis aliorum cum ipſius vitijs.

6. Expoſita facinoris admiſſi atrocitate ab antecedentibus, comitantibus, & conſequentibus. Item, & comparatione cum alijs criminibus.

7. Explicata eius, cui illata fuit iniuria, dignitate, innocentia, virtute conditione, merito in omnes. Et contra per antitheſes explicata arrogantia & impudentia illius qui iniuriam intulit.

8. Iniuria illata quodammodo ſubiecta oculis, per hypotipoſes, exclamationes, proſopopœias, & alias

alias eiuſmodi figuras.

Indign. quom. mitigetur. Mitigatur indignatio Inſinu-
ne, hoc eſt efficiendo vt quem
noribus, & fortunæ donis iu
exiſtimabant indignum, eum
dignum eſſe putent; quod fit
1. Aſſerendo bona illius com
ta eſſe virtute & rebus pra
geſtis.
2. Probando ingenium eius n
eſſe, & naturam egregiam.
3. Iampridem ea bona illum p
diſſe, nec peruersè vnquam
fuiſſe.
4. Oſtendendo modeſtum ſe
fuiſſe, nec vnquam inſolent
geſſiſſe.

De Inuidia.

Inuidiæ definitio. INuidia (quam Cicero voca
uidentiam) eſt motus quo
dolet de proſpera ſorte alic
nō quòd velit aliquid inde cō
di percipere; ſed quia nollet, i

cui inuidet, bonum aliquod poſſidere, quia ſuam propterea putat minui dignitatem.

Bona quæ ſub inuidiam cadunt, ſunt ea in quibus eſt aliquid laudis.

Inuidia ferè naſcitur inter pares, vel etiam aliquando contra inferiores.

Inuidia concitatur *Inuidia quom. concitetur.*

1. Si doceamus, bona non merenti contigiſſe.

2. Si oſtendamus, aduerſarium propter ſua bona inſoleſcere.

3. Si explicetur quàm paruo negotio paruoque ſumptu conſecutus fuerit honores quibus ornatus eſt.

4. Si eorundem ſtudiorum æmulatio ſit.

5 Si probemus aduerſarium alienę laudis eſſe æmulum.

Tollitur autem inuidia contrarijs capitibus: & præterea ſi probemus. *Inuidia quom. tollatur.*

1. Non ſua quæſita eſſe commoda.

2. Bona comparata eſſe proprio & magno labore.
3. Collatione bonorum quæ poſſidentur cum malis quibus hæc acquiſita ſunt.
4. Si oſtendamus, magni eſſe animi, non inuidere.
5. Declaratione damnorum quæ ab inuidia proficiſcuntur.

De Æmulatione.

Æmulationis definitio.

ÆMulatio eſt animi motus, quo dolemus de aliena ſorte, non quod aliquid boni alteri contigerit, ſed quia illud bonum nobis optamus.

Æmulationis diuiſio.

Duplex eſt æmulatio, altera mala, altera bona: mala felicitatem alienam ſibi quocunque modo deſiderat: bona eſt virtutis imitatio.

Æmul. quom. concitetur.

Concitatur Æmulatio
1. Explicatis præclarè geſtis maiorum, parentum virtutibus & egregijs facinoribus.

2. Pro-

2. Propoſitis illuſtribus exemplis virorum illuſtrium.

3. Promiſſa decoris & famæ amplificatione.

Minuitur autem æmulatio 1. contemptu laudis & perſonarum; 2. oſtendendo, nihil eſſe quod magnoperè commendatione dignum haberi debeat. Quom. minuatur.

De Pudore & Verecundia.

PVdor eſt animi dolor ex re, quæ famæ labem inferre poteſt. Pudoris definitio.

Excitatur pudor Pudor quom. excitetur.

1. Explicata rerum turpitudine.

2. Animi remiſſione & negligentia id rebus gerendis declarata.

3. Demonſtrata audaciori temeritate in agendo.

4. Ingrati animi labe exprobrata.

5. Probato contemptu.

6. Leuitate & inconſtantia in decretis & iudicijs oſtenſa.

7. Iniuſtitia facinoris patefacta.

8. Explicata auaritia, vel ex rebus minùs honeſtis quæſtum faciendo: vel ax parcimonia in abundãti fortuna, lucrum faciendo: vel miſerijs aliorum nunquam ſubueniendo: vel adulationibus lucrum captando &c.

9. Exhibita imbecillitate animi.

10 Denique inuſto dedecore & infamia.

Pudor quom. minuatur.

Minuitur verò pudor

1. Commendatione rei geſtæ.

2. Prolatis exemplis quibus pudor nocuit.

3 Erectione animi.

4. Denique gloria connexa rei qua de agitur.

De Gratia.

Gratia pro beneficio ſumpta.

GRatia, cum ſumitur pro collatione beneficij gratis facta, eſt animi motus, quo ferimur ad aliquid egenti gratis faciendum.

Gra-

Gratia, accepta pro animi teſtificatione, eſt animi affectus, quo ferimur ad gratias agendas de beneficio accepto, & parem gratiam referendam. Gratia pro gratiarum actione.

Gratia, ſecundùm priorem ſenſum, conciliatur. Prior gratia quomodo concilietur.

1. Expoſita perſonæ indigentia & miſeria.

2. Rei vrgentis neceſſitate.

3. Temporis conditione.

4. Perſonæ dantis merito & dignitate.

5. Modo gratiæ collatæ.

6. Habita loci ratione.

7. Denique fine propter quem conferenda eſt gratia.

Eleuatur autem & remouetur gratia accepta. Quomodo remoueatur.

1. Si oſtendatur, fortuitò factam eſſe.

2. Si non vtilem ſed pernicioſam eſſe.

3. Non eſſe gratis factam.

4. Vilem eſſe & abiectam.

5. Redditum eſſe beneficium.

6. Denique parem aut maiorem collatum eſſe inimicis.

De Iocis & facetijs.

Quom. iocandum ſit.

IOcari nonnunquam licet, modò moderatè & ingenioſè fiat, & cachinnus abſit.

Et ad quid riſus mouendus.

Nonnunquam orator riſum mouere poteſt, 1. ad conciliandam ſibi beneuolentiam & exiſtimationem ingenij: 2. Ad eludendum aduerſarium: 3. ad eruditionem ſuam oſtentandam & vrbanitatem ſignificandam: 4. denique ad triſtitiam deliniendam, & odium diſſoluendum.

Videndum eſt etiam vtres quæ pertractatur, à riſu non abhorreat.

Abeſſe autem debet omnis agreſtis aſperitas & turpitudo: Adeſſe verò ſemper modeſtia, & decorum ſeruari.

Denique cauendum eſt nè argutiæ

tiæ & lepores in ſcurrilitatem, procacitatem, & obſcœnitatem incidant.

Orator fugere debet riſum omnem procacem, dicacitatem petulantem, ſales inſulſòs, nugas aniles, dicta frigida vel ſordida.

Item non debet ſcurram agere & mimum, nec mordax eſſe, nec cauillator.

Hi Ioci Oratori permittuntur.

1. Vrbanitas, quæ eſt ſermo præ ſe ferens in verbis & ſono proprium vocis vſum, & ex conuerſatione doctorum eruditam ſignificationem. Vrbanitas quid?

2. Ruſticitas, quæ eſt ſermo ingenuus & ſimplex. Ruſticitas quid?

3. Venuſtas, quæ eſt ſermo ſuauis, cum lepore & gratia coniunctus. Venuſtas.

4. Sales, qui ſunt quaſi quoddam orationis condimentum.

Triplex eſt iocus ſerius: Ioci ſerij diuiſio 1.

1. Honorificus.

 2. Con-

Diuiſio 2. 2. Contumelioſus.

3. Medius ſeu Apophtegmaticus.

Diuiduntur etiam ioci in iocos qui conſiſtunt in re, in iocos qui conſiſtunt in verbo, & in iocos qui vtrumque complectuntur.

Cauillatio vnde ſumitur.

Cauillatio ſumi poteſt

1. Ab apologo.
2. A fabula.
3. A narratione rei fictæ.
4. Ab hiſtoria.
5. Ab expreſſione morum, vultus, & ſermonis.
6. Ab eo quòd poſteriùs legantur vel narrentur, quæ priùs legi vel narrari deberent.
7. Ab irriſione & Ironia.
8. A ſuſpenſione animorum.
9. A corruptione dictionum.
10. A ficta ſuſpicione.
11. A ſimulatione ignorantiæ, quę abſurdum aliquid proferat.
12. A Paronomaſia.
13. Ab Etymologia.
14. A comparatione cum re turpiori.

15. A

15. A lepida rei depreſſione.
16. A feſtiua ſimilitudine.
17. A diſſimilitudine.
18. A contrario.
19. A cauſa.
20. A partitione.
21. A refutatione iucunda.
22. Ab ambiguitate verborum.
23. Ab inopinata rei prolatione.
24. Ab immutatione vocabuli.
25. A lepida interpretatione nominis.
26. A prouerbijs.
27. Ab interpretatione ſententiæ ad verbum, non ad veram ſententiæ ſignificationem.
28. A metaphora.
29. Ab inuerſione dictionum.
30. A familiari admonitione.
31. A deſiderio rerum quæ fieri non poſſunt.
32. Denique à non expectata reſponſione.

Digitized by Google

Vſus Motuum.

Motus generis demonſtrat.

AD genus Demonſtratiuum in laudatione pertinent motus lætitiæ, amoris, & gratiæ.

In vituperatione ſpectãt motus triſtitiæ, odij, iræ, & indignationis.

Motus generis deliber.

Motus generis deliberatiui in ſuaſione ſunt, motus confidentiæ & ſpei; In diſſuaſione, timoris, & deſperationis.

Motus generis judicialis.

Motus generis iudicialis in accuſatione ſunt motus iræ & indignationis contra crimina & ſceleratos: in defenſione ſunt motus clementiæ & commiſerationis in accuſatos.

De Figuris quæ aptiores ſunt ad concitandos affectus.

AFfectus excitari ſolent poſt rem aliquam inſignem amplificatam aut probatam.

Au-

Digitized by Google

Augentur autem per figuras ſequentes. Affect' quibus augeantur figuris.

1. Per exclamationem. Vt, *O ingratum hominem, qui tot Dei tui beneficiorum memoriam tam facilè deponis &c.* Vel, *Sic pergis inſane, ſic pergis Deum lædere &c.* Vel, *Væ tibi Veſane, qui perniciem amas tuam &c.* Vel, *O ſuaues Chriſti puelluli lachrymas &c.*

2. Per apoſtrophen. Vt, *Ob ſtupeſcite cœli!* Vel, *Audi cœlùm, & auribus percipe terra quia Dominus locutus eſt.* Vel, *Lætentur cœli, & exultet terra.* Vel, *Te, te appello, mons Caluariæ, hic teſtis adſis dolorum Chriſti, &c.*

3. Per hyperbolen. Vt, *Tacui, ſemper ſilui, patiens fui; ſicut parturiens loquar, diſſipabo ſimul & abſorbebo; deſertos faciam montes & colles, & omne gramen eorum exſiccabo.* Quibus verbis, diuini furoris magnitudo exprimitur. Eſ.48.

4. Per interrogationem, quæ quò fre- 1. Cor.9.

frequentior erit, eò erit vehementior. Vt apud D. Paulum. *Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? nonne Chriſtum vidi? nonne opus meum eſtis in domino?* Et paulò poſt. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? nunquid ſecundùm hominem hoc dico? An & lex hæc non dicit? &c.* Vel apud Ciceronem, *Quo vſque tandem abutere,*
1. Catil. *Catilina, patientia noſtra &c.*

5. Per obſecrationem. Qua figura ſæpiſſimè Oratores vti ſolent in motibus excitandis. Vt apud D. Paulum. *Ipſe ego Paulus obſecro vos per manſuetudinem & modeſtiam Chriſti &c.*

6. Per adjurationem. Vt, *Adjuro te, Lector quiſquis es, Vt Chriſtiano pectore etiam atque etiam perpendas quàm miſeranda ſit ſors hominum, qui propter anguſtiſſima huius terræ auguriola, immenſam illam cœleſtis*

regni amplitudinem amittunt &c.

7. Per optationem. Exemplum ſit. *Vtinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.* Pſal. 24.

8 Per admirationem. Vt, *Quomodo cecidiſti de cœlo Luciſer, qui mane oriebaris.* Eſ. 14. Vel, *Quid eſt tibi mare quod fugiſti, & tu Iordanis quia conuerſus es retrorſum.* Pſal. 13.

His figuris addi poſſunt repetitio, conuerſio, complexio &c.

De Iudicio adhibendo in motuum inuentione & vſu.

ORator diligenter obſeruet circunſtantias omnes & adiuncta perſonarum, quas permouere cupit. Iudiciū in vſu motuū.

2. In ſe priùs excitet motum eum, quem in alijs concitare deſiderat: moueri enim debemus, vt alij moueantur.

3. Voces, ſententias, & geſtum, ad mo-

motum, quem intendit, accommodet.

4. Rem oculis ſubijciat, quantum fieri poterit, quæ apta ſit ad motũ.

5. Etſi motus per vniuerſam orationem diffundi poſſint, videat tamen ſedulò vbi præcipuè ſint adhibendi.

6. Denique caueat, ne cum lepidus videri velit, nugax potiùs & ſcurilis videatur.

Digitized by Google

LIBER III.

PRIMA PARS

De Diſpoſitione Partium Orationis.

DIſpoſitio, eſt ſecunda pars Eloquentiæ ad res inuentas in ordinem diſtribuendas accommodata. Vel breuius, eſt rerum inuentarum in ordinem diſtributio. Diſpoſitionis definitio.

Triplex eſt diſpoſitio 1. Naturalis 2. Arbitraria: 3. Artificialis.

Diſpoſitio *naturalis* eſt ea, quæ ordinem naturæ ſequitur, ſcilicet tempore, natura, loco, & dignitate. Diſpoſ. naturalis.

Priora tempore ſunt v. g. dies hodiernus reſpectu diei craſtini.

Priora natura v. g. ſol reſpectu luminis; cauſa reſpectu effectuum &c.

Priora loco ſunt v. g. firmamentum

mentum reſpectu cœli Planetici.

Denique priora ſunt dignitate, quæ ſunt præſtantiora v. g. aurum reſpectu argenti &c.

Diſpoſitio arbitraria.

Diſpoſitio *arbitraria*, ſeu *prudentia*, eſt ea, quæ nullum habet certum ordinem, ſed pendet ex ſola voluntate ſcribentis aut dicentis, pro neceſſitate cauſæ. Ita Cicero pro Milone, Vbi contentionis partem vnam narrationi premiſit: quia prudenter conijciebat fore vt narrare non poſſet rem geſtam, niſi quæ inuidioſa erant, priùs ſejunxiſſet ab reliqua narratione poſtea inſtituenda.

Diſpoſitio artificialis.

Diſpoſitio *artificialis*, eſt ea, quę vel ad voluptatem vel ad vtilitatem ſpectat, ordinem naturæ non ſeruans, ſed modò à fine, modò à medio, modò ab initio rem exordiens, prout iucundior futura eſt.

Diſpoſ. artificialis triplex.

Hæc diſpoſitio artificialis triplex eſt.

Prima eſt *Analytica*, quæ fit 1.

cùm

Digitized by Google

cùm à toto ad partes fit progreſ- Analy-
ſus, v.g. à laude hominis ad laudem tica.
ſingularum partium hominis. Vel
cum à laude fortitudinis in genere
gradatio fit ad magnanimitatem in
aggrediendo, ad patientiam in to-
lerando &c.

2. Cum res reſoluitur in ſua prin-
cipia v.g. ſi diceretur dolorem eſſe
tolerandum, quia honeſtum eſt; ho-
neſtum eſſe, quia cum virtute con-
iunctum eſt &c.

3. Cum à fine ad media fit regreſ-
ſus v.g. ſi diceretur finem Rhetori-
cæ eſſe benedicere, benedici non
poſſe ſine elocutione, ergo ab elo-
cutione initium eſſe ducendum.

Secunda eſt *Synthetica*, fitque Synthe-
contrarijs modis analyticæ, nempe tica.
à partibus ad totum, à principijs
ad rem ipſam, à medijs ad finem.

Tertia eſt *definitiua*, quæ vtram- Defini-
que complectitur. tiua.

Ex fine totius Orationis nume-
rus partium quas continet facilè

ac certò colligi poteſt. Finis autem eſt perſuaſio, quæ duabus maximè rebus nititur, fide, quæ argumentis conciliatur; & motu, qui ex prudenti affectionum animi commotione excitatur. Hinc intelligi poteſt, orationis partes alias eſſe quæ ad fidem, alias quæ ad motum, & alias quæ ad vtrumque pertinent.

Diſpoſ. 2. Addi poſſet alia diſpoſitionis ratio ex arte Oratoria, nempe locorum Rhetoricæ & animi motuum.

Diſpoſ. locorũ Rhetor. Vtraque autem diſpoſitio, tum locorum Rhetoricæ, tum animi motuum, duplex eſt, vna proxima, & altera remota.

Proxima. Proxima locorum Rhetoricæ diſpoſitio fit per argumentationis varietatem.

Remota. Remota eorundem locorum diſpoſitio fit per partes orationis. De quibus hoc libro.

Proxima motuum diſpoſitio fit per

per amplificationem. Diſpoſ. motuũ proxima.

Remota ipſorum motuum diſpoſitio fit per diffuſas amplificationes in ſingulis partibus orationis. Remoti.

De motuum diſpoſitione. De motuum diſpoſ.

Obſerua 1. quòd cùm motus duplex ſit, alter lenior, & alter grauior; lenior pertineat ad exordium, in quo gratia conciliatur; grauior maximè ad Perorationem, cuius finis eſt flectere auditores & mouere. Obſeruatio 1.

2. Quòd cum fides duplicem habeat viam, alteram quæ initur per ſolam rei expoſitionem, & alteram quæ per probationem; prior via ad narrationem tendat, poſterior ad confirmationem.

Ex his collige quatuor eſſe Orationis partes, nempe. *Exordium*, *Narrationem*: *Confirmationem*, vel *Contentionem*, & *Perorationem* vel *Epilogum*.

Obſerua 2. quòd abſolutè dici Obſeruatio 2.

 poſ-

ac certò colligi poteſt. Finis autem eſt perſuaſio, quæ duabus maximè rebus nititur, fide, quæ argumentis conciliatur; & motu, qui ex prudenti affectionum animi commotione excitatur. Hinc intelligi poteſt, orationis partes alias eſſe quæ ad fidem, alias quæ ad motum, & alias quæ ad vtrumque pertinent.

Diſpoſ. 2. Addi poſſet alia diſpoſitionis ratio ex arte Oratoria, nempe locorum Rhetoricæ & animi motuum.

Diſpoſ. locorũ Rhetor. Vtraque autem diſpoſitio, tum locorum Rhetoricæ, tum animi motuum, duplex eſt, vna proxima, & altera remota.

Proxima. Proxima locorum Rhetoricæ diſpoſitio fit per argumentationis varietatem.

Remota. Remota eorundem locorum diſpoſitio fit per partes orationis. De quibus hoc libro.

Proxima motuum diſpoſitio fit

per

Digitized by Google

per amplificationem. Diſpoſ. motuū prox - ma.

Remota ipſorum motuum diſ-poſitio fit per diffuſas amplificationes in ſingulis partibus orationis. Remo-ta.

De motuum diſpoſitione. De mo-tuum diſpoſ.

Obſerua 1. quòd cùm motus duplex ſit, alter lenior, & alter grauior; lenior pertineat ad exordium, in quo gratia conciliatur; grauior maximè ad Perorationem, cuius finis eſt flectere auditores & mouere. Obſer-uatio 1.

2. Quòd cum fides duplicem habeat viam, alteram quæ initur per ſolam rei expoſitionem, & alteram quæ per probationem; prior via ad narrationem tendat, poſterior ad confirmationem.

Ex his collige quatuor eſſe Orationis partes, nempe. *Exordium*, *Narrationem*: *Confirmationem*, vel *Contentionem*, *&* *Perorationem* vel *Epilogum*.

Obſerua 2. quòd abſolutè dici poſ- Obſer-uatio 2.

poſſet, duas eſſe tantùm Orationis partes: *Narrationem*, quæ eſt expoſitio rei geſtæ; & *Contentionem*, in qua cauſæ jus diſcutitur. Quia ſcilicet hæ duæ partes nullo modo prætermitti poſſunt.

In contentione tum ea probantur quæ aſſerimus, tum ea refutantur quæ ab aduerſarijs allata ſunt. Hinc fit vt refutatio & confirmatio ad vnam & eandem orationis partem pertineant, ſaltem ex multorum Rhetorum ſententiâ.

Quod verò ſpectat ad propoſitionem, digreſſionem, & amplificationem, nulla partem orationis nouam conſtituit. propoſitio enim eſt tantùm poſtrema pars exordij, vel prima pars narrationis. Digreſſio verò referri debet ad partem eam orationis, à qua proficiſcitur. Amplificatio denique, eſt tantùm ſingularum orationis partium inſtrumentum.

Digitized by Google

CAPVT I.

De Exordio.

EXordium eſt prima pars orationis, quæ animum auditoris præparat ad reliquam orationem, conciliata beneuolentia & attentione, factoque docili Auditore. Vel, ex Cicerone, eſt principium Orationis per quod animus auditoris vel iudicis præparatur ad audiendum. Hinc à Græcis dicitur prooemium. Exordij diſpoſitio.

Artic. I. De Partibus Exordij.

PArtes Exordij, quatuor eſſe poſſunt, nempe *Expoſitio, Ratio, Redditio, & Comprobatio.*

Expoſitio eſt explicatio rei, qua de agitur. Vt, *Neminem veſtrum* Expoſitio.

Digitized by Google

latet, Quirites, quanta mala Carthaginienſes propter vectigalium magnitudinem patiantur &c.

Ratio. Ratio, eſt cauſa propter quam res in ſe habet. Vt, *Neque enim res ita parua eſt, vt latere poſſit.*

Redditio. Redditio eſt quaſi concluſio aſſumpta conſequens expoſitionem & rationem. Vt, *vos autem decet, Quirites, pro gloria, & laude veſtri nominis, tributa miſeris diminuere, &c.*

Cõprobatio. Comprobatio denique, eſt huius concluſionis aſſumptæ cauſa. Vt, *Nè cogantur tantam calamitatem experiri, vt & filios quos genuerunt, in perpetuam vendant ſeruitutem.*

Duæ partes neceſſariæ. Non eſt tamen neceſſe, has quatuor partes in omni exordio reperiri: aliquando enim pauciores ſunt. Saltem vna ex his duabus, ſcilicet *principio*, & *inſinuatiône requiritur.*

Principium. Principiũ autem eſt cum ſtatim

&

& quaſi a aperto marte ſine metu aut ſcrupulo idoneum reddimus auditorem ad audiendum.

Inſinuatio verò fit veteratoria quadam adhibita verborum ambage, ac circuitione obſcura, vt in animum auditoris nihil minùs cogitantis irrepamus. Vel, vt clariùs loquar, inſinuatio occultè facit, quod apertè facit principium: de illa inferiùs. Inſinuatio.

Art. 2. Quæ prænoſcenda ſint ad Exordium.

VT exordium ducatur, Ad exordiũ quid requiratur.

1. Natura *cauſæ* cognoſci debet.

2. Habenda eſt ratio *circunſtantiarum, perſonæ, rei, loci, & temporis*.

Exordium aliquando fit ex neceſſitate, aliquando ad ornatum.

Vt autem prudenter ducatur, attende ad ſtatum quæſtionis, de quo infra, poſt explicationem propoſitionis.

Digitized by Google

Attende prætereà ad qualitatem cauſę quam pertractaturus es.

Cauſæ qualitas.

Hæc qualitas eſt quintuplex, nempe *honeſta*, *admirabilis*, *dubia*, vel *anceps*, *humilis*, & *obſcura*.

Quæ *turpis* eſt, vel ad humilem vel ad admirabilem referri poteſt.

Honeſta.

Qualitas cauſæ *honeſta* eſt, cùm ſtatim ſine oratione noſtra fauet auditoris animus.

Admirabilis.

Qualitas cauſæ *admirabilis* eſt, cùm ab ea auditoris animus alienus eſt.

Humilis.

Qualitas cauſæ *humilis* eſt, cùm ab auditore negligitur.

Dubia.

Qualitas *dubia* vel *ancipitis* cauſæ eſt cùm auditori videtur honeſtatis & turpitudinis particeps.

Obſcura.

Qualitas denique *obſcura* cauſæ eſt, cùm difficilioribus ad cognoſcendum ambagibus implicatur. Pro diuerſitate autem huius qualitatis cauſæ, variè eſt exordiendum.

Art. 3.

Art. 3. De Duplici Exordiorum genere.

EXordij duplex eſt genus.
Alterum eſt *ex abrupto.*
Alterum *iuſtum* ac *legitimum.*

Exordium ex abrupto.

EXordium *ex abrupto* eſt illud quod eſt ſine præparatione animi, id eſt, ſine animi conciliatione. Fitque

1. Per quãdam *dicendi libertatem.* Vt, *Veſtrum nunc iam in conſpectum venio iudices, non vt facinori meo excuſationes prætexam; ſed vt illius æquitate fretus, veſtra me iudicia non vereri manifeſtem: atque ſi per aduerſam fortunam nulla defenſionis meæ ratione habita, & cauſa cadam, & capite plectar, animo tamen non cadam, nec ob iniuſtam iniuſte honori meo labem, plexiſſe hoſtem* Libertas dicendi.

ſtem pœnitebit. Vel vt Liuius lib.2. *Romanus ſum ciuis &c. Hoſtis hoſtem occidere volui; nec ad mortem minus animi eſt, quàm fuit ad cædem; & facere, & pati fortia, Romanum eſt.*

Deprecatio. 2. Per *deprecationem*, initium ducendo à precibus. Vt, *Ah fili* (ſic diceret Iocaſta.) *Matrem interficis, dum ſæuis in fratrem, in eo vita mea deliteſcit. Emolliant lachrymæ, fili mi, cor tuum: cedat amori meo furor tuus &c.*

Increpatio. 3. Per increpationem ipſo initio arguendo eum quem alloquimur. Vt dux ad milites, hoc ferè modo: *Quæ tam hæc turpitudo veſtra, Milites huc-vſque fortiſſimi? Patria, parentes, Princeps, terra, cœlum erubeſcunt, plectentque hanc iſtam ignauiam: an-ne tot ac tam illuſtribus victorijs finem faciat tam indigna defectio? flectite iamjam in hoſtes vultum, irrumpite, & memoranda ſtrage lauream vobis immortalem capiti imponite.*

4. Per

4. Per expoſtulationem, conquerendo de re aliqua. Sic Ciuitas principis abſentiam ægrè ferens, ingemiſceret: *Quo-vſque tandem non tangēt animum tuum fletus mei, ſuauiſſime Princeps? quo-vſque te extera tenebunt terra, & Ciuitati tua te depereunti, ipſas antepones? &c.* Expoſtulatio.

5. Per emphaſim, rem augendo & verbis amplioribus vtendo. Sic Darius tertiò prælium commiſſurus: *Poſt tot ac tam grauia fortuna tela, ò milites, ipſa iam in eam retorquere, vtile eſſe non dicam, ſed neceſſe; hoc pralij caput eſt, hac vna vita ſalus ac libertatis via &c.* Emphaſis.

6. Per commiſerationem. Sic Philippus Rex inter filios Perſeum accuſatorem; & Demetrium parricidij reum: *Quis me malus Genius, quod funeſtum omen cogit ſedere inter vos Iudicem? tu fratris accuſator, tu reus; ambo ſanguinis mei labes & dedecus; alter alteri tam infenſus! quàm pœnitenda ſors mea &c.* Commiſeratio.

7. De-

Excla-matio.

7. Denique per exclamationem & lætitiæ motum. Vt, O *millies fortunatam gentem &c.*

Exordium iuſtum ac legitimum.

Exord. iuſtum ac legi-tim.

EXordium *iuſtum* ac *legitimum* illud eſt in quo animi auditorum per quandam inſinuationem præparantur ad reliquam orationem.

Inſinua-tio quid?

Inſinuatio autem eſt artificium quo callidè & latenter inſinuamus nos in beneuolentiam auditorum vel iudicum. De hac paulò infra.

Exord. iuſtum ducitur ab opi-nione.

Exordium iuſtum duci poteſt

1. Ab opinione & ſenſu eorum apud quos agimus, vt nos ad eorum mentem flectere cum videamur, ipſos ad mentem noſtram faciliùs alliciamus. v. g. ſi quis velit perſuadere *bellum*, is exordium ducet ab *laude virtutis bellicæ*, quæ in animis illorum ineſt, ad quos orationem habet.

Hinc

Hinc colligendum eſt, ita oportere nos vti hoc exordio ab opinione, vt ſi eorum opinio, apud quos dicimus, nobis minimè faueat, eam auellere cautè ſtudeamus: ſi verò nobis faueat, ea vtamur ad conciliandam nobis, & amicis noſtris beneuolentiam, vel ad concitandum odium in aduerſarios, contra quos agimus.

2. A diuiſione, quæ (in Genere præſertim Demonſtratiuo) eſt, quando ex multis conſideratis, vnum duntaxat eligitur. Hoc exordij genus commune eſt ac vulgare. Vt, *Non immeritò Roma, Præſtantiſſimorum parens bellatorum, virtutum templum ac palatium exiſtimata eſt: Iuſtiſſimæ illius laudes, vt animum meum rapiunt, ita eum in anguſtias adducunt, præ rerum dicendarum copia. An eius originem, quæ ſanè diuina eſt, an Senatus maieſtatem, an ædificiorum ſtructuram, an triumphos &c. collaudabo?* A diuiſione.

vno

vno verbo Roma, mundi caput, Regina, domina, miraculum eſt.

Ab adiunctis. 3. Ab adjunctis, ad imitationem Ciceronis, hoc autem exordium ſumitur. Vel *à perſona aduerſarij*, cui inuidia conflatur: Vel *à propria perſona Oratoris*, qui à ſe malam omnem ſuſpicionem remouet, vt ante dictum eſt; Vel *à tempore*, cuius occaſio commoda eſt: Vel *à loco*, qui propter majeſtatem ſuam & dignitatem commendatur: Vel denique ab alijs adiunctis. Exemplum ſit pro Milone, vbi Cicero exordium ducit ab occaſione, & noua iudiciorum forma, propter milites adſtantes in foro.

Ab inſigni quæſtione. 4. A propoſita quæſtione inſigni. Exemplum ſit 1. de Inuentione, dum Cicero ſic exorditur: *Sepè & multùm hoc mecum cogitaui &c.* Videatur hoc exemp.

A contrario. 5. A contrario rei quam proponere volumus, idque maximè ad laudem vel vituperium. Exemplum

ſit.

ſit. ***Poſt tot ſubiectas ditioni noſtræ*** *& gentes & terras, Chariſſimi milites poſt tot exantlatos labores, &c. Si vos aliquantulum quietis cogitatio, & Patriæ deſiderium afficiat, minimè id mirum mihi videtur: nomen enim veſtrum celebre ſatis eſt. Atque ſi his omnibus frui nos tutò poſſe intelligerem, ergo ipſe reditum vobis in patriam ſuaderem: ſed cùm ea vi, non amore, teneamus, cùm ſuperſint hoſtes, qui nobis exitium minitentur, ſi arma depoſuerimus, ſaluti profectò renuntiamus &c.*

6. A ſimilitudine. Exemplum ſit *Nonne is commiſerationem vobis moueret, auditores, qui vtroque caſſus oculo, nulla aut naturæ aut artis opera poſſet intueri? Qui cùm in magnificas ædes, omniumque diuitiarum genere circunfluentes deduceretur, atque inde in aream miris ſculptilibus decoratam, poſtea in hortum ſuauiſſimo florum diſcrimine contextum, & in amœna loca, vbi &c.* Nul-

A ſimilitudine.

lum

lum tamen præ cæcitate perciperet oblectamentum? At quantò miſeratione is dignior eſt, qui animi oculis orbatus, hoc eſt, indoctus & ignarus eſt, cui nulla bene viuendi ratio prælucet, qui in tam dubia hominum ſorte nullius conſilij capax eſt, qui &c.

A diſſimilitudine. 7. A diſſimilitudine. Vt, *Exploratum eſt nobis Auditores, & experientia perſpectum homines benemultos ita ſibi addictos eſſe ac mancipatos vt ſe vſura lucis non dignos eſſe arbitrari videantur, niſi omnibus ac ſingulis contumaciter inſultent, & elatiori ſupercilio cæteros inferioris notæ homines aſpernentur. Is profectò ſenſus longiſſimè abhorret à diuina ratione agendi cum hominibus, quam Chriſtus Dominus, eiuſque mater conſtantiſsimè tenuerunt &c.*

8. A conſuetudine v.g. *Conſuetudo erat profectò ſingularis apud ipſas gentes, deprauata licet natura tenebris inuolutas, vt &c.*

Poſſet etiam duci Exordium ab hi-

hiſtoria quæ cum ea re, de qua agimus conſentiret. Ab hiſtoria,

Poſſet prætereà duci ab Apophtegmate. v. g. *Præſtantiſſimus aliquando Philoſophus ſaltanti Regi dixit, (Agamemnonis perſonam tibi impoſitam ne ignores.) Sed quàm aptiùs Chriſtianis noſtris id obijci poſſet. Num pudet vos Chriſtiani, ad ſcurrarum ſordes deſcendere, qui ad Dei ſimilitudinem perfectam aſpirare poteſtis &c.* Ab Apophtegmate.

Poſſet inſuper duci ab inaudito aliquo facto quod vel rem augeret, vel minueret pro argumentatione. Ab inaudito. caſu.

Nonnunquam exordium ducitur ab Ænigmate quod proponitur. Ab Ænigmate.

Nonnunquam à iudicio quod de re ſimili latum fuit ab alijs gentibus vel iudicibus. A iudicio.

Aliquando ab exemplo vero, vel ficto aut fabula. Ab exẽplo.

Aliquando ab aliquo inſigni pro- Ab effato.

Digitized by Google

pronũciato: dq;genus exordij plurimum præſtat in deliberationibus.

A fictione. Aliquando ducitur à fictione, cum ſcilicet Orator, vt voluptatis aliquid Auditoribus afferat, ingenioſè fingit ſibi, vel alijs quidpiam accidiſſe, vnde ſumat exordium. Attendere autem oportet in hac fictione, vt accommodata ſit ad finem orationis noſtræ.

A locis Rhetoricis. Denique, vt exordiorum fontes claudam, ex omnibus locis Rhetoricis, maximè tamen à definitione, Adjunctis, & cauſis duci poteſt.

Artic. 4. Quæ maximè Orator attendere debeat in Exordijs.

Probatio virtutis in exordio requiritur. CVM nihil ſit quod vehementiùs & ſuauiùs Auditores ac Iudices alliciat, quàm ſi ſe virum probum Orator oſtendat; ideò diligenter curare debet, vt ſententiarum & verborum habito delectu, lenique actione, ac

dicendi

dicendi facilitate ſe virtutis ſtudioſum eſſe confirmet, & præſertim in Exordijs: cum id etiam obſeruandum ſit in Narratione & Peroratione.

Probat autem Orator ſe virum probum eſſe, cùm ex ipſius verbis ac ſententijs virtutis cogitatio ſuſcipi poteſt ab Auditore. v. g. Cicero 2. Orat. in Catilinam, num. 29. Se ex pietate agere probat ijs verbis: *Quæ quidem ego neque mea prudentia neque humanis conſilijs fretus polliceor Quirites, ſed multis & non dubijs Deorum Immortalium ſignificationibus: quos vos precari, venerari, atque implorare debetis &c.* Vel pietatis.

Orat. 4. in Catilinam, ſe ex charitate in Patriam agere oſtendit hoc Exordio: *Video, Patres Conſcripti, in me omnium veſtrum ora atque oculos eſſe conuerſos: video vos non ſolùm de veſtro ac Reipublicæ, verum etiam ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſolcitos &c.* Legatur hic locus, & Vel charitatis in patriâ.

obſeruētur motus, maximè ad hæc verba; *Neque meam mentem non domum ſæpe reuocat exanimata vxor, abjecta metu filia, & paruulus filius qui mihi videtur amplecti Rempub. tanquam obſidem Conſulatus mei.*

Vel iuſtitiæ. Orat. Pro Roſcio Amerino nu. 10. ſe ex juſtitia & æquitate agere ſignificat his verbis: *Sin à vobis, quod non ſpero, deſerar, tamen animo non deficiam &c.*

Vel gratitudinis. Orat. De Lege Agraria, num. 5. ſe ex gratitudine agere probat ijs verbis: *Verſantur in animo meo multæ & graues cogitationes &c.* Idem præſtat. orat. pro Archia Poeta, nu. 1. Item orat. pro ſuo reditu ad Quirites, num. 1. Item orat. pro Sextio, nnm. 2

Vel pacis. Philippica 13. num. 1. ſe ex ſtudio pacis & concordiæ agere ſignificat, his verbis: *In principio huius belli, Patres Conſcripti, quod cum impijs ſceleratiſq; ſuſcepimus, timui nè conditio inſidioſa pacis, liberta-*

tis

Digitized by Google

ȝis recuperandæ ſtudia reſtingueret.

Ne longior ſit hæc obſeruatio, paucis complecti oportet quæ ad eam pertinent. Liberalitas & beneficentia ſignificatur oratione pro Flacco num. 1. Item Orat. pro Plancio num. 1. ſolicitudo, cura, & metus. Orat. 5. In Verrem num. 4. ab his verbis: *Atque ego hoc plus oneris &c.*

Liberalitas. Beneficentia.

Pro Quinctio n. 1. Item pro Milone, nu. 1. Item pro Dejotaro, n. 1. Humanitas, & amor doctrinæ. Orat. pro Archia Poeta ab his verbis: *Adductus ſum, iudices, officio &c.* Modeſtia, quæ abeſſe nunquam debet ab oratione noſtra, oſtenditur. Orat. 2. de Lege Agraria num. 2. ab his verbis. *De me autem ipſo vereor, ne arrogantis ſit, apud vos dicere; ingrati, tacere.* Item orat. pro Amerino, num. 5. ab his verbis. *Ego huic cauſæ patronus extiti.* Item pro Quinctio nu. 1. Item pro Lege Manilia num. 1. Hinc collige quæ

Modeſtia.

virtutes in exordijs deſiderentur. Hæ autem virtutes potiſſimùm in exordijs elucere debent: *Pietas, amor in Patriam, iuſtitia, gratitudo, concordiæ & pacis ſtudium, humanitas, officij cura, magnitudo animi, & modeſtia.*

Artic. 5. Quæ obſeruanda ſint in Exordijs.

Exordiorum Induſtriæ. Translatio culpæ.

DE Exordijs obſeruandum eſt. 1. Quod is, à quo audiri volumus, reprehendi non debeat. Quare ſi quid arguendum eſt, illud transferendum eſt vel in Aduerſarium, vel in quamlibet aliam cauſam.

Excuſatio.

2. Quòd, cum acriorem, & vehementiorem motum exprimimus, vtendum ſit excuſatione. Vt, *Si aut acriùs egero, aut liberiùs quàm qui ante me dixerunt, peto à vobis vt tantum Orationi meæ concedatis, quantum & pia & juſta iracundia con-*

concedendum putetis.

3. Quòd præmunire nos oporteat, & rationem reddere, ſi quando in aliquem inuehi velimus. Vt Cicero Philippica 2. num. 10. *Non tractabo vt Conſulem, nè ille quidem me vt Conſularem, etſi ille nullo modò Conſul &c. Ego ſine vlla controuerſia Conſularis.* Vel, *Non conſueui homines appellare aſperiùs, Quirites, niſi laceſſitus: Vellem fieri poſſet, vt à me ſine controuerſia nominarentur ij, qui ſe Decem-viros ſperant eſſe futuros &c.* Vel, *Nimis vrgeo, commoueri videtur adoleſcens, ad me reuertar.* &c. Præmunitio.

4. Quòd, ſi aliquid jracundiæ & odij expromere volumus, laudatio præmittenda ſit. Exemplum ſit pro Lege Manilia, num. 51. ab his verbis. *At enim Vir Clariſſimus Reipublica & veſtris beneficijs ampliſsimis affectus Q. Catulus; itemque ſummis ornamentis honoris, fortunæ, virtutis præditus Q. Hortenſius, ab* Laudatio.

Digitized by Google

hac ratione diſſentiunt; quorum ego authoritatem apud vos pluribus locis plurimùm valuiſſe & valere oportere confiteor: ſed in hac cauſa, tametſi cognoſcitis authoritates contrarias fortiſsimorum virorum & clariſsimorum; tamen omiſsis auctoritatibus, ipſa re & ratione exquirere potiſsimum rationem.

Fictio amoris & beneuolentiæ.

5. Quòd, cum alicui fidem derogare volumus, fingendum ſit, nos amorem, ſtudium; beneuolentiam profiteri. Exemplum ſit, Orat. pro Flacco num. 9. Ab his verbis: *At quos teſtes? primùm dicam (id quod eſt commune) Græcos; non quò rationi huic ego vnus maximè fidem derogem, nam ſi quis vnquam ex noſtris Hominibus à genere iſto, ſtudio ac voluntate non abhorrens fuit, me & eſſe arbitror, & magis etiam tum, cum plus erat otiȷ, fuiſſe: Sed ſunt in illo munere multi boni, docti, prudentes, qui ad hoc judicium deducti non ſunt; multi im-*

pu-

Digitized by Google

pudentes, illiterati, leues, quos varijs ex cauſis video concitatos. Veruntamen hoc dico de toto genere Græcorum, tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam &c.

6. Quòd idem fieri debeat, cum de aliquo vel querela eſt habenda, vel cum ille ipſe eſt arguendus, nè videatur oratio aſperior. Exemplum ſit Oratione pro Sylla n.46. Ab his verbis: *Fero ego te Torquate, jamdudum fero, & nonnunquam animum incitatum ad vlciſcendam orationem tuam reuoco ipſe & reflecto; permitto aliquid jracundiæ tuæ, do adoleſcentiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti; ſed niſi tibi aliquem modum vitæ conſtitueris, coges oblitum me noſtræ amicitiæ, habere rationem noſtræ dignitatis.*

7. Quòd venuſta ſit præteritio in Exordijs, nè plura congerere videamur. Exemplum ſit ſecunda actio- Præteritio.

actione in Verrem, num. 32. Ab his verbis: *Omnia præteribo quæ mihi turpia dictu videbuntur; neque ſolùm quid iſtum audire, verum etiam quid me oporteat dicere, conſiderabo. Vos, quæſo, date hoc & concedite pudori meo, vt aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim; omne illud tempus, quod fuit antequam iſte ad Magiſtratus Rempublicamque acceſſit. habeat per me ſolutum ac liberum; ſileatur de nocturnis eius bacchationibus ac vigilijs &c.*

Alterum ſit exemplum Diuinatione in Verrem. num. 28. Ab his verbis: *Hic ego de te plura non dicam, vnum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à ſiculis potuiſſe cognoſci; ſiculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſe ſe tamen te Actore ad Iudicium non affuturos; quæ negent ex me non audies, hoc patere id ſuſpicari quod neceſſe eſt.*

Tertium exemplum ſit pro Roſcio

ſcio Amerino, num. 49. ab his verbis: *Permulta ſunt quæ dici poſſunt, quare intelligatur, ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſcipiendi, quæ non modò idcirco prætereo, quòd te ipſum non libenter accuſo, verùm eo magis etiam, quòd ſi de illis cædibus velim commemorare, quæ tum factæ ſunt eadem ratione qua ſextus Roſcius occiſus eſt, vereor, nè ad plures oratio mea pertinere videatur.*

8. Quòd, cum viri alicujus dignitatis, vituperantur, nomini parcendum ſit. Nominis reticentia.

9. Quod diligenter curandum ſit, vt nos in Auditorum animos inſinuemus; idque fit ſi Orationis noſtræ ſtylum argumento accommodemus nihilque afferamus, à quo animus Auditoris ſit alienus. Quare vtendum eſt præmunitione, ſi quid vel incredibile, vel abſurdum, vel humile, vel dubium, vel obſcurum, vel præter opinionem, vel turpe videri poſſit. Exemplum Orationis accommodatio.

Digitized by Google

emplum ſit pro Marcello, num 12. ab his verbis: *Vereor, vt hoc quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio, ipſam victoriam viciſſe videns, cum ea ipſa quæ illa erat adepta, victis remiſiſti: Nam cum ipſius victoriæ conditione iure omnes victi occidiſſemus, Clementiæ tuæ judicio conſeruati ſumus. Rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipſius victoriæ conditio, viſque deuicta eſt.*

Alterum ſit exemplum in Piſonem, num. 32. ab his verbis: *Tum verò forſitan, hoc quod dicturus ſum, mirabile auditu eſſe videatur. Sed certè id dicam quod ſentio, cum tantis à vobis, P. C. beneficijs affectus ſum, tantis honoribus; non modò illam calamitatem eſſe non duco, ſed ſi quid mihi poteſt à Republica eſſe ſejunctum (quod vix poteſt) ad meum nomen augendum, optandam duco mihi fuiſſe illam expetendamque fortunam.*

Ter-

Tertium ſit exemplum Philippi. ca 7. num. 1. *Paruis de rebus ſed fortaſſe neceſſarijs conſulimur, P. C. de Appia via & de moneta Conſul, de lupercis Tribunus- plebis refert; quarum rerum etſi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat à ſententia, ſuſpenſis curis à majoribus, adducta eſt enim P. C res in maximum periculum & extremum pene diſcrimen.*

Quartum ſit pro Ligario, nu. 2. *Habes igitur, Tubero, quod eſt maximè Accuſatori optandum, confitentem Reum, ſed tamen ita confitentem ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque priùs de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarij vllam culpam reprehendatis.*

Quintum ſit pro Cluentio, n. 17. *ab his verb. Illud me non præterit, cuiuſmodicunque mater ſit, tamen in Iudicio filij de turpitud ne parentis dici vix oportere. Non eſſem ad vl-*

lam

lam cauſam idoneus, Iudices, ſi hoc quod in communibus hominum ſenſibus atque in ipſa natura poſitum atque infixum eſt, id ego cum ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem. Facile intelligo non modò reticere homines parentum iniurias, ſed etiam animo æquo ferre oportere. Sed ego ea quæ ferri poſſunt ferenda, quæ taceri tacenda eſſe arbitror.

Motuũ explicatio.

10. Quod, ſi Res vel cauſa ſuſcepta honeſtatem contineat, plerumque lætitia ad Iudices pertineat. v. g. *Victi ſunt hoſtes ope alicujus qui in exilium pulſus fuerat*, Si Orator velit probare *eum reuocandum eſſe in Patriam*. Exordium ſuum ducet à gratulatione. Vt Cicero 2. in Catilinam, Exordium incipit à gratulatione Deorum Immortalium.

11. Quòd, ſi Res vel Cauſa ſit improba, aut turpis, dolor ac indignatio ad Iudices pertineat. Quare Exordium ducetur ab indignatione & dolore.

12. Quod,

12. Quòd, ſi Accuſator venire poſſit in aliquam inuidiam, id primùm curare debeat, vt ſuſpicionem hanc deleat.

Remotio ſuſpicionis.

13. Quòd ſi vir illuſtris virtute, aut nobilitate inſignis accuſetur, curandum ſit, vt ipſo initio Exordij tollatur opinio alicuius odij, vel inuidiæ.

14. Quòd, ſi Magiſtratus aut Viri Nobiles accuſentur, vel in deliberationibus contraria ijs ſentẽtia dicatur; contemtus, odij, vel ſuperbiæ opinio diſcutienda ſit.

15. Quòd in defenſionibus ſi aliqua lucri ſuſpicio eſſe poſſit, remoueri ea debeat.

16. Quòd, vt faciliùs ſuſpiciones illæ omnes ab Auditorum animis remoueantur, proferri cauſa debeat Orationis, quæ animos conciliet.

Art.

Art. 6. De Inſinuatione requiſitæ in exordijs.

Inſinua tionis cauſæ.

INſinuationis præcepta hæc pauca eſſe poſſunt, 1. Vt beneuolentia comparetur, 2. vt in re quæ proponitur, aſſeratur plus eſſe, commodi, quàm detrimenti. plus honoris, quàm dedecoris; plus delectationis, quàm laboris, 3. vt ſi quid alienum videri poſſit, acceptius fiat, 4. ſi quid incredibile ſit, exemplis & teſtimonijs confirmetur, 5, Si humile, Orator illud amplificet, reſque nouas polliceatur, 6. Si obſcurum, leporibus, & talibus oratio condiatur, vel lepida aliqua narratio adhibeatur. Deniq; ſi turpe ſit, cum excuſatione obſcurè declaretur.

Cum res, quam propoſituri ſumus, honeſta eſt, non opus eſt inſinuatione, vel certè breuiſſima, tantùm opus eſt.

Cum

Cum admirabilis, incredibilis, humilis, anceps, & obſcura eſt, vtendum eſt inſinuatione. Vide, Orat. pro Marcello num. 12. ab his verbis. *Vereor vt hoc quod dicam* &c. In Piſonem num. 32. ab his verbis. *Tum verò forſan hoc* &c. Pro l. Manilia nu. 30. ab his verbis. *Teſtis eſt Italia* &c. Philippica 7. num. 1. *Paruis de rebus*. Pro Ligario num. 2. ad his verbis. *Habes igitur quod eſt accuſatori maxime optãdum confitentem reum* &c. Pro Cluẽtio, num. 17. ab his verbis. *Illud me non præterit cuiuſmodicunque mater ſit* &c.

Cum aliquid contra quam propoſitum fuerit, afferendum eſt, adhibenda eſt inſinuatio, vel cum, oratio prolixior eſſe debet, vel fuit, vide 2. In Rullum n. 1. *Eſt hoc in more poſitum* &c. Pro ſextio n. 87. ab his verbis. *Adijt ad Rempub. Trib. Plebis Milo* &c. Pro Plancio num. 3. ab his verbis. *Equidem re-*

Digitized by Google

liquos labores &c. Pro Archia Poeta num. 3. ab his verbis. *Sed ne cui veſtrum mirum eſſe videatur*, &c.

Denique cum Auditor perſuaſus à perſuaſione dimouendus eſt, valet inſinuatio; vide Orat. pro Mil. Vbi prœiudicia refutantur ante narrationem rei geſtæ.

Rem non gratam excuſatio Lenit ac mitigat. Vide Orat. de Haruſpicum reſponſis num. 61. ab his verbis: *Atque ego hanc orationem* &c.

Art. 7. Quæ figuræ in exordijs vſurpentur.

Exordij figuræ.

HÆ ſolent eſſe Figuræ Exordiorum.

dubitatio.

1. Dubitatio, maximè in defenſione, & cùm aliquem arguimus, vt ſcilicet Auditoris animus ſuſpenſus teneatur.

Hypotheſis.

2. Hypotheſis, ſed potiſſimùm cum

cum aliqua ſictione, vt ante dictum eſt.

3. Occupatio, & præcipuè in Cauſis Iudicialialibus. vt euellatur ex animis iudicum ſuſpicio, quæ reo nocere poſſet. Occupatio.

4. Licentia. Licent.

5. Diſtributio. Diſtrib

6. Antitheſis, & plerumque in Panegyricis. Antith.

7. Suſpenſio, qua magnum aliquid promittitur. Suſpenſio.

8. Denique, ne longiores ſimus, Apoſtrophe, vt affectio ſit vehementior. Vide ſingulas in Elocutione. Apoſtrophe

Exempla figurarum Exordij.

1. Dubitationis in defenſione.

DVbium mihi nunquam fuit quin verba Copiosè ſuppeterent in defēſione viri Innocentis; ſed cum me in extremas propè ad- Exēpl.

ductum anguſtias videam, neſcio quæ ſeligam verba, vt dolorem vobis meum exprimam &c.

Dubitationis in increpatione.

Exẽpl. EQuidem non ignoro, quæ veſtra fuerint hactenus illuſtria nomina; ſed me nouus rerum ſtatus ita perturbat, vt prorſus ignorem, quo nunc vos appellare nomine debeam: Ciues? qui patriam deſeruiſtis; milites? qui vos totos voluptatibus permiſiſtis; hoſtes? qui bonis & opibus noſtris fruimini &c.

2. Hypotheſeos cum fictione.

Exẽpl. SI corpus veſtrum par eſſet ingenio, quo præditi eſtis, quoties multiplicandum eſſet? non centum profectò manus ſufficerent, adeo multa conſilia machinamini &c.

Vide

Digitized by Google

Vide Orat. in Vatinium, ab his verbis *ſi tua tantũmodo, Vatini, quid indignitas poſtularet, ſpectare voluiſſem &c.*

3. Occupationis.

ALieniſſimi ſane omnes ſumus, ò imperatos, vel etiam à Leuiſſima cogitatione ferenda, quæ mandatis tuis aduerſetur, nec propenſione vlla ducimur in aliud, quàm in mortem fortiter tecum ſubeundam. Si gratiæ tamen aliquid nobis non deneges, dum nos rerum anguſtiæ premunt, aliquantulùm quietis humaniſſimè concedes &c. Exẽpl.

4. Licentiæ.

QVantumcumque temeritatis damnandus eſſe videar, dicam tamen, iudices, innocentiam meam aduersùs calumnias omnes Exẽpl.

Digitized by Google

quæ mihi afflictæ ſunt, tutam eſſe ac munitam oportere.

5. Diſtributionis.

QVæ duæ res captare beneuolentiam ſolent, eæ pro me ambæ plurimum faciunt in hoc tempore, Amor, & beneficium &c.

Vide Orat. pro Quinctio ab his verbis, *quæ res in ciuitate duæ* &c.

6. Antitheſeos.

VIde Cic. in Oratore ad Brutũ, ab his verbis. *Vtrum difficilius aut maius eſſet negare tibi ſæpius roganti, an efficere id, quod rogares, diù multumque, Brute, dubitaui &c.*

7. Su-

7. Suſpenſionis.

LEge 1. Verr. Cic. ab his verbis. *Quod erat optandum maximè, Iudices* &c.

8. Apoſtrophes.

O Cœlum! o terra! an hoc feretis crimen, quod pudore vos ſuffundere, vobiſque ſenſum imprimere debuit, vt vindictam repeteretis? ò Cœlum! cur non diſrumperis & ſceleſtum caput non obruis? ò terra! quid moraris? cur non dehiſcis? cur monſtrum hoc non abſorbes? Neſcio quò me vertam, Auditores, adeò me vel etiam cogitatio criminis percellit. Vide Orat. pro Ligario ab his verbis. *Nouum crimen C. Cæſar* &c. Exēpl.

Art. 8. De muneribus Exordij.

TRia ſunt munera Exordij, primũ eſt, facere Auditorem beneuolum; ſecundum facere docilem; tertium, facere attentum.

Conciliandæ beneuolentiæ. Conciliatur autem beneuolentia, poſtquam remotæ ſunt quælibet ſuſpiciones, putà temeritatis, impudentiæ, & calumniarum.

1. Ratio 1. Si Aduerſarij in inuidiam & odium vocentur, recenſitis eorum vitijs.

2. Ratio 2. Si Auditores, vel iudices concilientur, enumeratis eorum laudibus & meritis. Quare cùm hoc præcipuum ſit in Exordio, diligenter curandum eſt, vt & Aduerſariorum vitia nouerimus, & Auditorum ſeu Iudicum virtutes & indolem cũ laude explicemus.

3. Rat. 3. ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudemus, & quales eſſe velimus, vel fuerimus in parentes, amicos, auditores, explicemus. 4. ſi

ex-

Digitized by Google

exponamus noſtra incommoda v. g. inopias, ſolitudinem calamitatem, & rogemus vt nobis ij ſint auxilio, ad quos orationem habemus, ſtatimque addamus nos in alijs ſpem noſtram collocare noluiſſe. Exempla ſint; Orat. 3. De lege Agraria, num. 1. vbi ab iniuſtitia Tribunorum plebis beneuolentiam ſibi conciliat Cicero ab his verbis: *Commodiùs feciſsent Tribuni-plebis, Quirites, ſi qua apud vos de me detulerunt, ea coram potiùs me preſente dixiſsent. Nam & æquitatem veſtræ diſceptationis, & conſuetudinem ſuperiorum, & jus ſuæ poteſtatis retinuiſsent: ſed quoniam adhuc præſens certamen contentionemque fugerunt, nunc, ſi videtur ijs in meam concionem prodeant, & quò prouocati à me venire noluerunt, reuocati ſaltem reuertantur.*

Pro Dejotaro num. 2. idem præſtat ab his verbis: *Crudelis Caſtor, nè dicam ſceleratum & impium, qui* ne-

nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit, adoleſcentiaque ſua terrorem incuſſerit & cuius ſenectutem tueri & tegere debebat, commendationẽ ineuntis ætatis ab impietate & ſcelere duxerit; qui ſeruum corruptum præmijs ad accuſandum Dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit.

Beneuolentiam ſibi conciliat Cicero ab Auditorem & iudicum laude. pro Quinctio num. 5. ab his verbis: *Certè aut apud te, & eos qui tibi adſunt, veritas valebit, aut ex hoc loco repulſa vi & gratia, locum vbi conſiſtat, reperire non poterit. Non eo dico, C. Aquili quò mihi veniat in dubium tua fides & conſtantia, aut quò non ijs quos tibi aduocaſti, viris electiſsimis ciuitatis, ſpem ſummam habere P. Quinctius debeat.*

Pro Milone nu. 2. ab his verbis: *Sed me recreat & reficit Cn. Pompeij ſapientiſſimi viri conſilium, qui profectò nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe, quem reum*

reum ſententijs iudicum tradidiſſet, eundem telis Militum dedere, nec ſapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis, authoritate publica armare.

Pro Rabirio nu. 5. ab his verbis: *Deinde, Quirites, quorum poteſtas proximè ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obſecro, quoniam vno tempore vita Caij Rabirij hominis miſerrimi atque innocentiſſimi, ſalus Reipublicæ veſtris manibus ſuffragijſque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in Reip. ſalute ſapientiam, quam ſoletis.*

Pro Mil. nu. 4. & 5. à perſona ſua beneuol. captat Cic. ab his verbis, *quamobrem adeſte animis &c.*

Rationes docilitatis conciliandæ.

Docilitas obtinetur. 1. ſi orator polliceatur ſe breuem fore, 2. ſi poſtquam fuſior fuit, ſimulet ſe inuito id feciſſe, 3. ſi Oratio ſit ordinata, & Auditorum memoriam adiuuet: quod fit, ſi res, de qua

di-

dicendum eſt, in partes ſuas clarè diuidatur. Exemplum ſit pro Cluentio nu.1. *Animaduerti; Iudices, omnem Accuſatoris Orationem in duas diuiſam eſſe partes, quarum altera mihi niti & magnopere confidere videbatur inuidia jam inueterata Iudicÿ Iuniani; altera tantummodò conſuetudinis cauſa timidè & diffidenter attingere rationem veneficÿ criminum, qua de re Lege hac eſt quæſtio conſtituta. Itaque mihi certum eſt, hanc eandem diſtributionem inuidiæ & criminum ſic in defenſione ſeruare, vt omnes intelligant nihil me nec ſubterfugere voluiſſe reticendo, nec obſcurare dicendo.*

Rationes attentionis conciliãdæ.

Denique attentio conciliatur 1. attentionem petendo. 2. magna pollicendo 3. aſſerendo rem pertinere ad ipſos Auditores. 4. pericula obijciendo, ſi non audiatur. 5. rem auditorum iudicio permittendo. 6. affirmando ſe rem demonſtraturum eſſe. Denique diuidendo

do & diſtribuendo clarè quæſtionem, quæ proponitur. Exempla ſint.

Diuinatione in Verrem. num.7. *Quid eſt, prob Deum hominumque fidem! in quo Reipublicæ ſolus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt quod aut Populo Rom. gratius eſſe debeat, aut ſocijs Exteriſque Nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti fortuniſque omnium magis accommodatum.*

Oratione in Verrem.nu.1.*Neminem veſtrum ignorare arbitror, Iudices, hunc per hoſce dies ſermonem vulgi atque hanc opinionem Populi Rom. fuiſſe. C. Verrem non fuiſſe, neque ad Iudicium affuturum. Quæ fama non idcirco ſolùm emanarat, quòd iſte certè ſtatuerat ac deliberauerat non adeſſe, verum etiam quod nemo quenquam tam audacem tam amentem tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora Iudicum adſpicere, aut ſuum Populo Rom.*

Rom. oſtendere auderet.

Orat. 3. in Catilinam, n. 4. ab his verbis; *Atque ego vt vidi quos maximo furore & ſcelere eſſe inflammatos ſciebam, eos eſſe nobiſcum, & Romæ remanſiſſe, in ea omnes dies noctesque conſumpſi, vt quid agerent, quid molirentur, ſentirem ac viderem; vt quoniam auribus veſtris propter incredibilem magnitudinem ſceleris, minorem fidem faceret Oratio mea, rem ita comprehenderem, vt tum demum animis ſalutique veſtræ prouideritis, cùm oculis maleficium ipſum videretis.*

Pro Plancio num. 3. *Niſi eius integerrimam vitam, modeſtiſſimos mores, ſummam fidem, continentiam, pietatem innocentiam oſtendero; nihil de pœna recuſabo ſin omnia præſtitero, quæ ſumma bonis viris expetenda, petam, iudices, à vobis, vt cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit, ei vos miſericordiam veſtram me deprecante, tribuatis.*

Art.

Digitized by Google

Art. 9. De motibus Exordij.

EXordij motus vt plurimum ſunt leuiores; vel ſunt grauiores, ſi grauiores, ſunt tantùm quaſi Inchoati.

Hi autem motus ſunt vel lætitiæ, vel doloris, vel ſpei, vel timoris, vel amoris, vel odij & indignationis. Vide hos motus ſuis locis in inuentione motuum.

Artic. 10. Formula quadam Ciceroniana attentionis conciliandæ.

PRo Flacco num. 32. *Itaque attende iam, Torquate &c.*

Pro Placio, num. 47. *Illud vnum vos magnopere oro atque obſecro, cùm huius quem defendo tum communis periculi cauſa, nè fictis auditionibus, ne diſſeminato diſperſoque ſermoni fortunas innocentium ſubijciendas putetis &c.*

Pro-

Digitized by Google

Pro Cluentio, num. 6. *Deinde ſi quam opinionem iam veſtris mentibus comprehendiſtis, ſi eam ratio conuellet, ſi ratio labefactabit, ſi denique veritas extorquebit, nè repugnetis, eamque animis veſtris aut lubentibus aut æquis remittatis. Tu autem cùm ego vnaquaque de re dicam & diluam, ne ipſi quę contraria ſunt, tacitè cogitationi veſtræ ſubijciatis, ſed ad extremum expectetis, & me meum dicendi ordinem ſeruare patiamini: cùm perorâro, tum ſi quid erit prętermiſſum, à me requiratis.*

Pro eodem Cluentio, num. 66. *Vos quęſo, vt adhuc me attentè audiſtis, item quæ reliqua ſunt, audiatis: profectò nihil à me dicetur, quod non dignum hoc Conuentu & ſilentio, dignum veſtris ſtudijs atque auribus eſſe videatur.*

Art.

Art. II. De virtutibus Exordiorum.

PRima virtus exordij eſt vt ſit proprium, hoc eſt, vt aptum ſit ad cauſam, nec aliud faciat, quàm cauſa poſtulet v. g. Auditorem non reddat beneuolum, cum tantùm debet fieri docilis. 1. Virtus exord.

2. Eſt, vt ſit accuratum, hoc eſt, verbis apertum & inſtructum ſententijs. 2.

3. Eſt, vt ſit verecundum. 3.

4. Eſt, vt ſit moderatè longum, vel potius breue. 4.

Hic obſerua exordium fieri proprium Exordij proprij ratio 1.

1. Quando ex re nata & præſenti ductum eſt, nec domo allatum videtur: quare attendendum eſt, quid quæratur, apud quem, pro quo, contra quem, quo loco, quo rerum ſtatu, qua vulgi fama &c. tale eſt exordium pro Milone.

2. Quando initium ducitur ab ino- 2.

pinato aliquo euentu. Exemplum ſit exordium pro Rabirio.

3. 3. Denique quando exordimur ab aduerſarij dicto aliquo, præſertim quod illi vltima parte orationis excidit.

Art. 12. *De vitijs exordiorum.*

Exord. vitium QVod ſpectat ad Exordiorum vitia, hæc ſunt.

1. 1. Si vulgaria ſunt, & pluribus cauſis poſſunt accommodari.

2. 2. Si tam reo, quàm accuſatori, tam laudi quàm vituperio, tam deſuaſioni quàm diſſuaſioni, tam defenſioni quàm accuſationi conueniunt.

Vitium exord. 3. Si paucis mutatis, in contrarium ſumi poſſunt.

3. 4. Si longiora ſunt: habent enim ſe per modum capitis, reſpectu totius orationis.

4.

5. 5. Si nullam habent cum reliqua oratione connexionem.

6. Si

6. Si arrogantiora, & minus modeſta videntur. 6.
7. Si non ſatis verecunda ſunt. 7.
8. Denique ſi non ſatis ſunt accuratà. 8.

Art. 13. & vltimus de Artificio componendi exordij.

PRimo proponenda eſt aliqua propoſitio, quæ ita cauſę conueniat vt ex ipſius viſceribus ducta videatur.

2. Eſt afferenda ratio illius propoſitionis, educta etiam ex viſceribus cauſæ.

3. Hæc ratio amplificari debet, vel exemplis, vel apophtegmate, vel ſententia graui, vel aliqua figura, qua pluribus exponatur id, quod in ratione paucis tractatum eſt. Vide quæ ſuperius dicta ſunt de amplificatione.

4. Concluſio accommodata ad propoſitionem afferenda eſt: quan-

quam aliquando propoſitioni reſpondere non debeat, ſed intentioni oratoris.

5. Hæc concluſio ratione aliqua firmari debet atque amplificari, vt ante dictum eſt de cæteris partibus.

CAPVT II.

De Narratione.

Articulus 1. *De Narratione in genere.*

Narrationis definitio.

NArratio eſt, pars ſecunda orationis quæ rem explicat, de qua quæſtio eſt. Vel, eſt rerum geſtarum aut quaſi geſtarum expoſitio. Per *res geſtas* intelligimus *hiſtoriam*, per *res quaſi geſtas* intelligimus *fabulas*.

Hic obſerua quòd narratio ſit qua-

quaſi ſedes & fundamentum conſtituendæ fidei per reliquam orationem.

Narratio duplex eſt.

Altera, eſt expoſitio quæſtionis, ſeu rei, qua de agitur. Duplex narr.

Altera, rerum, quę ad illam quęſtionem pertinent.

Vtraque ita tractari debet, vt ornatè quidem & copiosè tractetur: ſic tamen vt artificium non facilè agnoſcatur, ſtyluſque ſit quaſi per inciſa, & non per periodos. Modus tractandæ narrationis

Ipſo initio narrationis adhibetur quaſi præparatio, vel per explicationem antecedentium, vel per aliquem timorem, vel per admirationem, vel per quamuis aliam rationem. Diſpoſitio ad narrationem

Exemplum ſit pro Amerino nu. 5. *Forſitan quæratis quis iſte terror ſit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales viros impediat quominùs pro capite & fortunis alterius quemadmodum conſueuerunt cauſam velint dicere.*

 Non-

Præparatio ad narrationem

Nonnunquam omittitur illa præparatio, & initium ducitur orationis à deſcriptione, vel temporis, vel perſonæ.

Digreſſio narrationis.

Aliquando digreſſio interſeritur in narratione, maximè cum res continet plurimum atrocitatis. Vt Cic. verr. 6. ab his verb. *Ad ea autem quæ dicturus ſum* &c.

Pro Cluentio, in medio narrationi, ab his verb. *Sentio, iudices, vos pro veſtra humanitate* &c.

Quæ obſeruanda ſunt in narrat.

Cum res grauis narranda eſt, adhibetur aliquando præuia explicatio conſequentium.

In narratione circumſtantiarum res diſtinguntur, & pro argumenti natura diuerſimodè tractantur. Vide locum ab adiunctis.

Quæ narrationem illuſtrãt

Hæc ſolent narrationẽ illuſtrare. 1. Si multa verba infiniti modi, ſubaudito alio verbo, à quo regi poſſint, inter ſe componantur. Vt, *ego mirari, ille clamare* &c. (ſupple cœpit)

1. Si

2. Si phraſis conciſá ſit, & in tempore præſenti vſurpetur.

3. Si plures ſententiæ ſine coniunctione congerantur. Vt, *incenſus ille cupiditate contendit à Pythio ut villam venderet, grauatè ille primò: quid multa? impetrat enim homo cupidus & locuples, Pythius voluit &c.*

4. Si plura eiuſdem temporis in diuerſis ſententijs ſimul componantur. Vt, *conuocabat Tribus, ſe interponebat, Coloniam nouam, delectum perditiſſimorum, quanto plura ille, & tantò hic magis in die conualeſcebat.*

5. Si interſerantur hæ voces, *ait inquit, tum* &c. Vel aliquæ minùs vtiles. Vt, *vnus dies, alter plures* &c.

Art. 2. De Figuris Narrationis.

IN narratione hæ potiſſimum vſurpantur figuræ.

1. Hypotypoſis, vt verr. 6. nu. 161. Hypotypoſes

Digitized by Google

narra-- tionis. Cædebatur virgis in medio foro Meſſanæ Ciuis Romanus, iudices, cùm intereà nullus gemitus, nulla vox alia iſtius miſeri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc, Ciuis Romanus ſum. Hac ſe commemoratione ciuitatis omnia verbera expulſurum cruciatumque à corpore dejecturum arbitrabatur. Is non modò hoc non perfecit, vt virgarum vim non deprecaretur, ſed cùm imploraret ſæpiùs, vſurparetque nomen ciuitatis, crux, crux, inquam, infelici & ærumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem viderat, comparatur, ò nomen dulce libertatis! O ius eximium noſtræ ciuitatis! ò Lex Porcia legeſque ſemproniæ! ò grauiter deſiderata & aliquando reddita Plebi Romanæ Tribunitia poteſtas.

Suſpenſio narrationis. 2. Suſpenſio. Vt verrina 6. n. 10. Quid deinde, quid cenſetis? furtum fortaſſe aut prædam expectatis aliquam? nolite vſquequaque eadem quærere: in metu belli, furandi quis

locus

locus poteſt eſſe? etiam ſi qua fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt.

3. Ethopœia. Etopœia.

4. Exclamatio, & Admiratio: ſed vtraque adhiberi ſolet poſt Narrationem rei alicuius extraordinariæ, ſiue in laudem, ſiue in vituperium, vel vt affectus expromatur. Pro Cluentio, num. 15. *ò mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc vnam in omni vita inauditum! ò libidinem effrenatam & indomitam! ò audaciam ſingularem! non timuiſſe ſi minùs vim Deorum hominumque famam: at illam ipſam noctem faceſque illas nuptiales, non limen cubiculi, non cubila filiæ, non parietes denique ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum! perfregit ac proſtrauit omnia, cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Exclamatio admiratio.

5. Epiplexis ſeu interrogatio. Exemplum ſit verrina 6. num. 162. *Si te illius acerba interrogatio & vox miſerabilis non inhibebat, nè ciuium* Epiplexis ſeu interrogatio.

quidem

quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quenquam, qui ſe Ciuem Romanum eſſe diceret? Nolui tam vehementer agere hac prima actione, iudices, nolui.

Alterũ ſit exemplum in Catilinã *Patere tua conſilia non ſentis? conſtrictam iam omnium horum conſcientia teneri coniurationem tuam non vides? quid proxima quid ſuperiore nocte egeris, ubi fueris, quos conuocaueris, quid conſilij ceperis, quem noſtrum ignorare arbitraris?*

Communicatio. Denique communicatio, multumque valet ad amplificationem Narrationis, & ad conſilium aduerſarij aperiendum. Exemplum ſit verrina 6. num. 165. *Si tu apud Perſas aut in extrema India deprehenſus, Verres, ad ſupplicium ducerere, quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanum? & ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in*

ex-

extremis atq; in vltimis Gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cum ciuem ſe Romanũ eſse diceret, apud te Prætorem non effugium, nè moram quidem mortis, mentione atque vſurpatione ciuitatis aſsequi potuit?

Alterum ſit exemplũ pro Cluentio, num. 52. *Si de prædijs tuis ageretur* &c. Vide locum in Cicerone?

In Narratione reperiũtur etiam nonnulli motus, prout poſtulat argumentum, Idque fit, ſi orationis ſtylus accommodatus ſit motui, qui excitandus eſt. Hi autem motus plerumq; ſunt lenes & moderati: vt res tamen exaggeretur, nunnunquam animi perturbatio in narratione ſimulatur. Exemplum ſit pro Roſcio Amerino num. 24. *Hunc miſerum Lucum perditum qui nondum etiam paterno funeri iuſta* Motus narrationis.

ſo-

ſoluiſſet, nudum eijcit domo, atque focis Patrijs. Dijſque penatibus præcipitem, iudices, exturbat. Ipſe ampliſſimæ pecuniæ fit dominus, qui in ſua re fuiſset egentiſſimus. Erat, vt fit, inſolens, illa aliena multa palam domum ſuam auferebat, plura clam de medio remouebat, non pauca ſuis auditoribus largè effuſeque donabat, reliqua conſtituta auctione vendebat &c.

Art. 3. De virtutibus Narrationis.

Narrat. virtu. tes.

QVatuor ſunt virtutes narrationis,

1. Probabilitas.
2. Breuitas.
3. Suauitas.
4. Denique perſpicuitas.

Probabilitas.

Probabilitas conciliabitur orationi.

1. Si nihil contra decorum deferatur, & ſi quæ dicuntur, perſonæ vel rebus conueniant.

2. Si

2. Si narratio ſit ſimplex, & ſucata non videatur.

3. Si perſonæ, vel rei circunſtantiæ conuenienter explicentur. Circunſtantiæ narrationis.

4. Si nomen, natura, victus, fortuna, habitus, affectiones, ſtudia, facta, caſus, ſermones, & cætera eiuſmodi cum oratione quadrent.

5. Si nihil afferratur quod abhorreat ab hominum ſenſu.

6. Si expeditè res narretur.

7. Si Orator habeatur vir probus.

8. Si Orator verbis proprijs, non tamen ſordidis vtatur.

Denique ſi loca, tempora, cauſæ, & reliquæ circunſtantiæ ordine ſuo & clarè exponantur. Exempla ſint.

Pro Milone num. 25. *Vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus, fortiſſimum virum inimiciſſimũ ſuum certiſſimum conſulem: idque intellexit, non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragijs Populi Rom. ſapè eſſe declaratum palam agere cæpit, & apertè*

dicere

Digitized by Google

dicere occidendum Milonem.

Ibidem, num. 57. *Cur igitur victus eſt? quia non ſemper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros.*

Pro Quinctio n. 11. *Caius Quinctius fuit Publij Quinctij huius frater, ſane cæterarum rerum Pater-familias & prudens & attentus, una in re paulò minus conſideratus, qui ſociatatem cum ſexto Nœuio fecerit, viro bono, veruntamen non ita inſtituto, vt iura ſocietatis & officia certi Patris-familias noſſe poſset, nõ quod ei deeſset ingegenium &c.*

Pro Archia Poeta num. 4. *Nam vt primùm ex pueris exceſſit Archias, atque ab his artibus quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet, ſe ad ſcribendi ſtudium contulit primùm Antiochiæ: nam ibi natus eſt loco nobili & celebri quondam vrbe & copioſa, atque eruditiſſimis homini-*

ni-

nibus, liberaliſsimiſq; ſtudijs affluenti celeriter antecellere omnibus ingenij gloria contigit.

Pro Roſcio Amerino, num. 28. *Ab his verbis reliquit annum ſuum &c.*

Pro Milone, num. 45. *Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo? Te, Qu. Petilli, appello, optimum & fortiſsimum Ciuem: Te, Marce Cato, teſtor, quos mihi diuina quadam ſors dedit iudices: vos ex Marco Fauonio audiſtis Clodium ſibi dixiſſe & audiſtis, viuo Clodio periturum Milonem: triduo poſt diem tertium geſta res eſt, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire quid cogitaret, vos poteſtis dubitare quid fecerit.*

Pro Roſcio Amerino, num. 39. *Patrem occidit Roſciu, qui homo? adoleſcentulus; corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta: vetus videlicet ſicarius, homo audax & ſæpe in cæde*

Digitized by Google

de verſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo. & indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt? De luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc, nè in conuiuio quidem vllo ferè interfuiſſe: nihil vnquam debuit; cupiditates porrò quæ poſſunt eſse in eo, qui vt ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, & in agro colendo vixerit? quę vita maximè diſiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta.

Pro Milone, num. 54. *Videamus nunc id quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe vbi congreſsi ſunt, vtri tandem fuerit aptior. Id verò iudices etiam dubitandum, & diutiùs cogitandum eſt. Ante fundum Clodij, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facilè mille hominum verſabatur valentum, atque excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat &c.*

Pro Flacco, num. 21. *Non eſt igitur*

illa

illa expectatio quę verſari in iudicijs ſolet? Nam antea cum dixerat accuſator acriter, & vehementer cumque defenſer ſuppliciter demiſſeque reſpõderat, tertius ille orat expectatus locus teſtiũ; qui aut ſine vllo ſtudio dicebant, aut cum diſſimulatione alicuius cupiditatis.

Breuitas narrationi conciliatur. Breuitas narrat.

1. Si non ſit manca, nec conciſa nimis, aut intricata & obſcura, nihil tamen ſuperfluum contineat.

2. Si adhibeatur aliqua diuiſio & partitio.

3. Si inducantur aliqui interlocutores.

4. Deniq; ſi nonnullæ interponãtur interrogationes quæ ſermonem amputent. Pariter ſi excuſatio adhibeatur longioris ſermonis. Hæc paſſim apud Ciceronem.

Suauitatem habet narratio

1. Si non eodem tenore decurrat, ſed modò breuiori ſtylo, modò prolixiori.

2. Si figuris illuſtretur, ſi colloquijs ſuſpenſionibus, & alijs Rhetoricæ ornamentis.

3. Si magna, noua, & inaudita dicantur.

4. Si rerum inopinati euentus afferantur.

5. Si mores hominum & affectiones exprimantur.

6. Si breues addantur Epilogi.

7. Si feſtiua ſit narratio.

Denique ſi interponatur hiſtoria.

Exempla ſiut Philipp. 4. num. 3. *Cæſar adoleſcens, penè potiùs puer incredibili ac diuina quadam mente atque virtute, tum cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; ille à Brũduſio crudelis & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis: quia fieri poſſe non videbatur, firmiſſimum exercitum inuicto genere veteranorum Militum comparauit, patrimoniumque ſuum effudit, quanquam non ſumus vſi eo verbo quo decuit, non enim*

enim effudit, ſed in ſalute Reipublicæ collocauit.

Verrina 3. num. 66. Ab his verb. *inuitantur, maturè veniunt* &c. Philippica 13. num. 3. ab his verb. *Hoc verò quid eſt? cum Antonijs pax poteſt eſſe? cum Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Numatio, Lentone, Saxa? Exempli cauſa paucos nominaui, genus infinitum immanitatemq; ipſi cernitis reliquorum. Addite illa naufragia Cæſaris amicorum, Barbas, Caſſios Barbatios, Polliones. Addite Antonij colluſores* &c.

Poſtremò perſpicuitas eſt in oratione, quando verba propria ſunt & vſitata, nec perturbato ordine inter ſe compoſita. Hinc colligimus vitia narrationis; nempè ſi alia, quàm quæ dicta ſunt hactenus in narratione reperiantur. Perſpicuitas narrat.

Narrationes ſolent concludi epiphonematis, de quibus infra in Elocutione.

Poſt narrationem nonnunquam

Digitized by Google

fiunt digreſſiones, Hoc eſt, excurrimus in ea, quæ nobis prodeſſe poſſunt, antequam pergamus ad confirmationem vel confutationem.

Digreſſio autem eſt non ſtam pars orationis, quam quoddam orationis lumen & ornamentum (de hac inferius) Cauendum tamen eſt nè intempeſtiuè fiat, & nè excurramus in rem, quæ noſtræ cauſæ non conueniat nec ad eius vtilitatem pertineat.

Art. 4. Artificium Componendæ Narrationis.

PRimo Rerum ac temporum ordo ſeruandus eſt.

2. Non ſunt ntermiſcendæ digreſſiones importunæ.

4. Vtendum eſt verbis vſitatis & claris.

5. Quæ narrantur, debent probabiliter conuenire naturæ rei, per-

Digitized by Google

perſonis, temporibus, & locis.

6. Cuiuſque facti & euenti cauſa proferri debet, & probari vel ab affectu, vel ab alio quovis Rhetorico loco.

7. Vt ſit breuis nihil afferri debet, quod ſit extra rem; nec altius repetenda eſt nec vltra progredi debet, quàm par eſt.

8. Singula & minutiſſima quæque non ſunt explicanda.

9. Tantum afferenda ſunt, quæ ad cauſam noſtram faciunt, nec ſine damno poſſnnt prætermitti.

Vt breuiter dicam expende, 1. quæ rem præceſſerunt, 2. quæ rem comitata ſunt, 3. quæ rem conſequuta ſunt.

Digitized by Google

CAPVT III.

De Contentione.

COntentio ex tribus conſtat, ex propoſitione, confirmatione & confutatione; quare ſit

Art. 1. De Propoſitione in genere.

Propo-ſitio. PRopoſitio eſt breuis ſtatus & ſummæ totius cauſæ comprehenſio, Habetque duas partes, ſejunctionem ſcilicet, & diſtributionem.

Seiun-ctio. Sejunctio eſt oratio breuis declarans, quid cum aduerſarijs conueniat, quid in controuerſia relinquatur.

Diſtri-butio. Diſtributio eſt oratio proponẽs quibus de rebus dicturi ſumus. Item eſt explicatio ordinis, quem ſe-

Digitized by Google

ſequi volumus per totam oratio-nem.

Vtraque debet eſſe, 1. breuis, 2. Abſoluta, 3. non multiplex, 4. clara.

Breuis eſt, ſi nihil ſuperfluum interſeratur.

Abſoluta eſt, quando enumerantur omnia, quæ ad cauſam pertinent.

Propoſitionis virtu-tes.

Non multiplex, ſi nec ſpecies cum genere, nec pars cum toto, nec effectus cum cauſa permiſcentur.

Denique clara eſt, ſi verbis proprijs vtamur.

Præterea, vtraque propoſitio non minuta quæque debet complecti, nec ferè pluſquam tria capita.

Exempla ſint pro Muræna, n. 12. *Intelligo, Iudices, tres accuſationis partes fuiſſe, & earum vnam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam &c.*

Philipp.2. num.24. ab his verb. *Quid ego enim ab illo diſtrahere conarer, ſtulti erat ſperare, ſuadere impudentis &c.*

Philipp.7. nu.79. *Cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſse non poteſt, Quæ tria dum explico, peto à vobis &c.*

Pro Quinctio, num.36. *Nego fuiſse cauſam cur poſtularet, nego ex Edicto poſſidere potuiſse, nego poſsediſse. Hæc tria cum docuero, perorabo &c.*

Pro Roſcio nu.35. *Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſsum, quæ obſtant hoc tempore Sexto Roſcio, crimen aduerſariorum, audacia, potentia. Criminis confictionem accuſator Erucius ſuſcepit. Audaciæ partes Roſciŋ ſibi propoſuerunt. Chryſago autem is qui plurimum poteſt, potentia pugnat. De hiſ-ce omnibus me dicere oportere intelligo.*

Art.

Digitized by Google

Art. 2. De Propoſitione in particulari, ſeu de ſtatu cauſæ.

STatus dicitur à ſtando quia eſt id in quo orator inſiſtit. Status definitio.

Status autem eſt *conſtitutio*, vel *quæſtio*, vel *quod eſt in quæſtione*: vel denique (quod clarius & verius eſt) *caput eſt cauſæ ad quod referuntur cętera omnia*; Eſtque veluti primus cauſæ congreſſus. v. g. Ex hac duplici contentione, *Paulus occidit Ioannem*, *Paulus non occidit Ioannem*; oritur id quod vocatur *ſtatus cauſę*, nempe *an Paulus occiderit Ioannem*. Idem obſeruari debet in omni alia quæſtione.

Vt clariùs dicam, ſtatus, eſt illa tantùm quæſtio, de qua iudici ferenda eſt ſententia.

In eadem cauſa poſſunt eſſe, vel plures ſtatus, vel vnus tantùm, prout quæſtiones & contentiones multiplicantur. Sta-

Status triplex. Status triplex eſt, nempe *Coniecturalis, definitiuus & qualitatiuus.*

Coniecturalis. Coniecturalis ſtatus, pertinet ad quæſtionem facti, nempe *an res facta ſit*;

Definitiuus. Definitiuus ſpectat ad quæſt. nominis v. g. *an largitio pecuniæ ſit ambitus.*

Qualitatiuus. Denique qualitatiuus pertinet ad quæſtionem qualitatis, ſcilicet *an homicidium factum, ſit iure an iniuria factum.*

Ad coniecturam voluntas & facultas. Coniecturalis cõplectitur tempus præteritum, *an res facta ſit:* tempus præſens, *an bono animo res fiat:* Poſtremò tempus futurum, *an res ſit facienda.*

Coniectura firmatur *voluntate & facultate rei faciendæ.*

Probatio volũtatis. Voluntas probatur *impulſione*, hoc eſt explicatione affectuum, qui ad rem faciendam impulerunt. v. g. *iræ, odij, amoris* &c.

Hæc ratiocinatio ſtabilitur expo-

poſitione *lucri & commodi*.

Facultas comprobatur *ſignis*, & *rei circunſtantijs*. De his ſingulis ſuo loco in locis extrinſecis.

Definitiuus ſtatus maximè nititur definitione.

Qualitatiuus duplex eſt, Iudicialis, & negotialis.

In Iudiciali quæritur quid ius poſtulet in hoc vel illo facto.

In negociali requiritur quid Cõſtitutio Ciuilis, & conſuetudo præſcribant.

Iudicialis duplex eſt, abſolutus, & aſſumptiuus.

Abſolutus factum abſolute defendit, vel damnat.

Aſſumptiuus abſolutè factum non defendit, ſed poſitis talibus adiunctis. v. g. *Non licet hominem occidere*, orator fatetur: quod autem parauerit inſidias, negat. Aſſumptiuus continet vel conceſſionem criminis, ſed veniam poſtulat, excuſatque voluntatem, & impru-

Facultatis probatio.

Qualitatiuus ſtatus duplex.

Iudicialis ſtatus duplici.

Aſſumptiui ſtatus rationes.

prudentiæ aut caſui aut neceſſitati tribuit; Vel continet criminis remotionem; vel relationem criminis, rejecta illius cauſa in alium à quo vel laceſſitus vel coactus crimen quis admiſerit; Vel denique comparationem, demonſtrando ex duobus criminibus alterutrum neceſſarium fuiſſe, quod autem factum eſt, id minus eſſe.

CAPVT IV.

De Confirmatione.

Art. I. *De Confirmatione.*

Confir. matio-nis definitio. CONfirmatio, eſt pars contentionis in qua rem à nobis propoſitam confirmamus, eſtque probatio rei à nobis propoſitæ.

Ordo confir- Hæc autem Confirmatio poſita eſt in ordine legitimo argumento-

Digitized by Google

rum, quibus cauſæ noſtræ fidem, authoritatem & firmamentum adiungimus.

De hoc ordine dictum eſt in vſu Locorum Rhetoricæ.

Hic vniuerſim addi poteſt quòd priore loco firmiora argumenta collocanda ſint; Item & in fine: Quæ verò ſunt imbeciliora, in medio conſtituenda. Quod enim prius eſt, altiùs in animum imprimitur & maiorem ſibi fidem facit.

matio-nis.

Art. 2. De Confutatione.

Confutatio, eſt pars contentionis, in qua quæ ab aduerſarijs allata ſunt diſſoluimus.

Ordo tenendus in confutatione contrarius eſt ei, quem in confirmatione obſeruamus.

Primo enim & vltimo loco infirmiſſima aduerſarij argumenta collocanda ſunt, in medio potentiſſima, & quaſi confuſis ac turbatis ordinibus. Non-

Confutationis definitio.

Ordo confutationis.

Nonnunquam tantùm refutamus aduerſarium.

Aliquando, poſtquàm confirmauimus propoſitionem noſtram, pergimus ad confutationem.

Denique, priùs aliquando aduerſarium confutamus, deinde cauſam noſtram confirmamus. Hęc obſeruatio & ingenio noſtro & cauſæ accommodari debet.

Vt autem faciliùs aduerſarium confutemus, obſeruandum eſt hæc requiri poſſe.

Variæ rationes cõfutationis. 1. 1. Vt omninò rem allatam ab aduerſario negemus.

2. Vt, ſi rem non poſſimus negare, ſaltem redarguamus, & oſtendamus eſſe dubiam.

2. 3. 3. Vt probemus factum aut dictum aduerſarij pugnare moribus vitæ, aut cuilibet alteri conditioni, quam defendimus.

Exemplum ſit pro Roſcio, n. 39. *Patrem occidit Sextus Roſcius, qui homo? adoleſcentulus, corruptus, &*

ab

ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta, vetus ſcilicet ſicarius, homo audax & ſæpe in cæde verſatus? at hoc ab accuſatore nè dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum & æris alieni magnitudo, & indomiti animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt? De luxuria Erucius, cum dixit hunc nè in conuiuio quidem vllo ferè interfuiſſe. Nihil autem vnquam debuit. Cupiditates porrò quæ poſſunt eſſe in eo qui (vt ipſe accuſator obiecit) ruri ſemper habitarit & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè diſiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta? quæ res igitur tantum iſtum furorem Sex. Roſcio obiecit? Patri, inquit, non placebat: patri non placebat? quam ob cauſam? neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam & magnam & perſpicuam fuiſſe; nam vt illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis & maximis cauſis: ſic hoc veriſimile non

eſt,

Digitized by Google

eſt, odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis magnis & neceſsarijs. Rurſus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint in vnico filio, quare is patri diſpliceret: at perſpicuum eſt nullum fuiſse. Pater igitur amens, qui odiſset eum ſine cauſa, quem procrearat. At is quidem fuit omnium conſtantiſsimus: ergo illud iam perſpicuum profectò eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij cauſam patri, neque ſceleris filio fuiſse &c.

4. Ratio Confutationis

4. Vt oſtendamus cauſas adiunctorum, quæ explicata ſunt, eſſe diuerſas ab ijs quas aduerſarius attulit. Exemplum ſit pro Dejotaro, num. 17. *En crimen, en cauſa cur Regem fugitiuus, Dominum ſeruus accuſet. Ego me hercule, C. Cæſar, initio cum eſt ad me delata illa cauſa, Philippum Medicum ſeruum Regium, qui cum Legatis miſsus eſset, ab ipſo adoleſcente exiſtimaui eſse corruptum. hac ſuſpicione ſum percul ſus;*

Me-

Medicum Iudicem ſubornabit, finget ſcilicet examen aliquod veneni; etſi à veritate, longè tamen à conſuetudine criminandi non multum res abhorrebat.

5. Vt probetur à circunſtantijs, rem fieri non potuiſſe, vel non poſſe: aut contra potuiſſe. Exemplum ſit pro Cœlio num. 55. & nu. 56. & 58. vbi oſtendit Cicero Cœlium non admiſiſſe crimen de quo accuſabatur, ab his verbis; *Hæc eſt innocentiæ defenſio*, vide locum in Cicerone. Alterum ſit exemplum pro Cluentio, nu. 173. *Iam verò illud quàm non probabile quam inuſitatum, Iudices! quàm nouum! in pane datum venenum! faciliùs ne potuit, quàm in poculo? Latentiùs potuit abditum in aliqua parte panis, quàm ſi totum colliquefactum in potione eſſet? celeriùs potuit comeſum, quàm epotum in venas atque in omnes corporis partes permanare? Faciliùs fallere in pane ſi eſſet animad-* 5. Ratio

T *uerſum,*

uerſum, quàm in poculo; cum ita confuſum eſſet vt ſecerni nullo modo poſſet? At repentina morte perijt: quod ſi eſſet ita factum, tamen ea res propter multorum eiuſmodi mortem, ſatis firmam veneni ſuſpicionem non haberet; ſuſpicioſum ſi eſſet, ſuſpicio tamen ad alios potiùs quàm ad auitum pertineret.

3. Sit exemplum pro Dejotaro n. 19. *Tua te, inquit, eadem quæ ſemper, fortuna ſeruauit, negauiſti iam te inſpicere velle: quid poſtea? An Dejotarus re illo tempore non perfecta, continuò dimiſit exercitum? nullus erat alius inſidiandi locus? at eodem te, cum cœnauiſſes rediturum dixeras; Itaque feciſti: horam vnam aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit: Cum in conuiuio comiter & iucundè fuiſſes, tum illuc iuiſti, vt dixeras: Quo in loco Dejotarum talem erga te cognouiſti, qualis Attalus in P. Africanum fuit, cui magnificentiſſima dona, vt*

ſcriptum

ſcriptum legimus, vſque ad Numantiam miſit, quæ Africanus, inſpectante exercitu accepit. Quod cum præſens Dejotarus Reg. & animo & amore feciſſet, tu in cubiculum diſceſſiſti, obſecro, C. Cæſar repete temporis illius memoriam, pone illum ante oculos diem, vultus hominum te intuentium atque admirantium; recordare num quæ trepidatio, num qui vultus, num quid niſi moderatè niſi quietè niſi ex hominis grauiſsimi & ſanctiſsimi diſciplina.

6. Vt à conſequentibus oſtendamus grauia multa conſecutura fuiſſe, ſi admiſſum fuiſſet crimen, vel ſi res fieret. Exemplum ſit pro Dejotaro, num. 15. *Vt enim omittam cuius tanti ſceleris fuerit in conſpectu Deorum necare hoſpitem; cuius tantæ importunitatis, omnium gentium atque omnis memoriæ clariſsimum lumen extinguere, cuius tantæ ferocitatis, Victorem Orbis Terrarum non extimeſcere, cuius tam inhumani & in-* 6. Ratio confutationis.

grati animi à quo Rex appellatus eſſet, in eum, Tyrannum inueniri? vt hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorum finitimi erant iſti, omnes liberos populos, omnes ſocios, omnes Prouincias, omnia denique omnium arma contra ſe vnum excitare? quo nam ille modo cùm regno, cùm domo, cùm coniuge, cum cariſsimo filio diſtractus eſset, tanto ſcelere non modo perfecto ſed etiam cogitato? at, credo, hæc inconſultus homo & temerarius non videbat, quis conſideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquam hos loco Dejotarum non tam ingenio & prudentia quàm fide & religione vita defendendum puto.

7. Ratio 7. Vt prius quam rem abſolute negemus, tollamus cauſam rei, vt id tutò fiat.

8. Ratio confutationis. 8. Vt quæ attulit aduerſarius, contemnamus. Exemplum ſit pro Cœlio, num. 61. *Neque verò illud me commouet quod ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cœlium, dixit, fera quadam*

dam ſodalitas & planè paſtoritia atque agreſtis Germanorum Lupercorum quorum coitio illa ſylueſtris ante eſt inſtituta, quàm humanitas atque leges, ſi quidem non modò differunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando, vt nè, ſi quis id fortè neſciat, timere videatur.

9. Vt loco communi vtamur, qui rem ſaltem infirmet & excuſet ſi negari non poſſit. Exemplum ſit pro Quinctio, nu. 10. *Cum adhuc ei propter vim aduerſariorum, non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus æquus reperiri potuerit, cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica atque infeſta fuerint Caj Aquili, voſque qui in concilio adeſtis, orat atque obſecrat, vt multis iniurijs iactatam atque agitatam æquitatem in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini.* 9. Ratio

10. Vt deſtruamus ſequelam Argumentorum Aduerſarij. Exem- 10. Ratio.

 plum

plum ſit pro Cœlio, num. 10. *Nam quod Catilinæ familiaritas objecta Cœlio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet, hoc enim adoleſcente, ſcitis conſulatum meum petiſſe Catilinam, ad quem ſi acceſſi, aut ſi à me diſceſsit vnquam (quanquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam atque improbo ſtuduerunt) tunc exiſtimetur Cœlius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe, at enim poſteà ſcimus & vidimus eſſe hunc illius amicum: quis negat? ſed ego illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo; fuit aſsiduus mecum, prætore me, non nouerat Catilinam.*

11. Ratio confutationis.

11. Vt cum res clara eſt, eam aliò detorqueamus & in alios reijciamus. Exemplum ſit pro Sextio, nu. 84. *Homines, inquit emiſti, coegiſti, paraſti, quid vti faceret? Senatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incen-*

cen-

cenderet? tecta diſturbaret? templa Deorum immortalium inflammaret? Tribunos plebis ferro è Roſtris expelleret? Prouincias quas vellet, quibus vellet, venderet, Reges appellaret? rerum capitalium condemnatos, in liberas ciuitates per Legatos noſtros reduceret? Principem Ciuitatis ferro obſeſſum teneret? hæc vt efficere poſſet, quæ fieri, niſi armis oppreſſa Republica nullo modo poterant, idcirco manum ſibi P. Sextius & copias comparauit.

12. Vt aduerſariorum argumenta in ipſos conuertamus. Exemplum ſit pro Sextio num. 47. *An mihi ipſi, vt quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res vlla quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos verſabantur? non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipſa re* 12. Ratio.

gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum quas mihi aut natura aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam conſilij expers & ingenij? nihil audieram? nihil videram, nihil ipſe legendo quærendoque cognoueram? neſciebam vitæ breuem eſſe curſum, gloriam ſempiternam? cum eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, vt vita, quæ neceſſitati deberetur, patriæ potiùs donata, quàm reſeruata naturæ videretur? neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, vt alij dicerent, animos hominum ſenſuſque morte reſtingui; alij autem, tum maximè mentes ſapientum ac fortium virorum cum è corpore exceſſiſſent, ſentire ac vigere? quorum alterum fugiendum non eſſet, carere ſenſu; alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu?

13. Vt

13. Vt crimen in aduerſarium retorqueatur, allatis probabilioribus argumentis, quàm quæ ab ipſo allata ſint. 13. Ratio confutationis.

14. Vt cum crimen negari non poteſt, vtamur compenſatione, allatis virtutibus oppoſitis crimini, & iiſdem affirmatis de illo quem defendimus. 14. Ratio.

15. Vt contra aduerſarium oſtendatur rem obiectam aliquando factam eſſe, nec vitio datam eſſe. Exemplum ſit pro Rabirio, nu.23. *Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo Patruo prædicas, neminem adhuc vnquam de ſe eſſe confeſſum; nemo eſt vnquam inuentus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modò honeſtate, ſed etiam ſimulatione honeſtatu relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cum Saturnino fateretur, At fuit veſter patruus, fuerit, & fuerit nulla deſperatione rerum ſuarum, nullis domeſticis vulneribus coactus: induxerit eum L.* 15. Ratio.

Sa-

Saturnini familiaritas, vt amicitiam Patriæ præponeret; idcirco-ne oportuit C. Rabirium deſciſcere à Republica? non comparere in illa armata multitudine bonorum? conſulum voci atque imperio non obedire? Atqui videmus hæc in rerum natura tria fuiſſe, vt aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. Latere, mortis erat inſtar turpiſſimæ; cum Saturnino eſſe, furoris & ſceleris, virtus, & honeſtas & pudor cum conſulibus eſſe cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos, amentiſſimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet, turpiſſimus, ſi reliquiſſet &c.

16. Ratio confutationis.

16. Vt quod crimini ab aduerſario vertitur, virtuti dandum eſſe oſtendatur. Exemplum ſit pro Milone, num. 84. *Quamobrem vteretur eadem confeſſione Titus Annius, qua Hala, qua Naſica, qua Opimius, qua Marius, qua Noſmet ipſi; & ſi grata reſponſio eſſet, lætaretur; ſi ingra-*

gra-

grata, tamen in graui fortuna conſcientia tua niteretur. Sed huius beneficij gratiam, Iudices, fortuna Populi Romani, & veſtra felicitas, & Dij immortales ſibi deberi putant. Nec verò quiſquam aliter arbitrari poteſt, niſi qui nullam vim cœleſtem exiſtimat numenque Diuinum, quem neque imperij veſtri magnitudo, neque ſol ille, nec cœli, ſignorumque motus, nec viciſſitudines rerum atque ordines mouent, neque (id quod maximum eſt) Majorum ſapientia, qui ſacra, qui ceremonias, qui auſpicia & ipſi ſanctiſſimè coluerunt, & nobis ſuis poſteris prodiderunt.

17. Vt quia crimen negare non poſſumus, aut diſſimulemus eo prætermiſſo, aut aliud obiectum ab aduerſario confingamus. Exemplum ſit pro Dejotaro, nu. 25. *At eo tempore ipſo Nicæam Epheſumque mittebat, qui rumores Africanos exciperent & celeriter ad ſe referrent. Itaque cùm eſſet ei nunciatum, Domi-* 17. Ratio confutationis.

mi-

Digitized by Google

initium naufragio periiſſe, te in Caſtello circumſideri, de Domitio dixi verſum Græcum eadem ſententia, quæ etiam nos habemus Latinum; Pereant amici, dum vna inimici intercidant. Quod ille, ſi eſſet tibi inimiciſsimus, nunquam tamen dixiſset: ipſe enim manſuetus, verſus immanis. Cui autem Domitio poterat eſſe amicus, qui tibi eſſet inimicus? tibi porrò inimicus cur eſſet, à quo cum vel interfici belli lege potuiſset, Regem & ſe filiũ ſuum conſtitutos eſſe meminiſset?

18. Ratio. 18. Vt, quando res negari non poteſt, proferamus aliam cauſam, quàm quæ allata ſit ab aduerſario.

19. Ratio. 19. Vt fatendo crimen eſſe factum, petamus, vt precibus amicorum, vel ipſius perſonæ accuſatę meritis & officijs venia concedatur. Res tamen deſperata eſſe debet Exemplum ſit pro Ligario, num. 36. *Sed ierit ad bellum, diſſenſerit non à te ſolùm, verum etiam à fratribus; hi te*

orant

orant tui. Equidem cùm tuis omnibus negotijs intereſſem, memoria teneo qualis T. Ligarius Quæſtor Vrbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. Sed parum eſt, me hoc meminiſſe, ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui te aliquid de huius Quæſtoris officio cogitantem, etiam de alijs quibuſdam Quæſtoribus reminiſcentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, neque enim hæc diuinabat, niſi vt tu eum ſtudioſum & bonum virum iudicares, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit &c.

20. Vt, quando nobis timemus à re objecta, alio deducamus auditorem vel iudicem, pollicendo nos plura dicturos eſſe de ijs quæ objecta ſunt, & ita ſenſim Auditoris animum vel iudicis alio traducamus. 20. Ratio confutationis.

21. Vt aduerſario cōfidenter imponamus ſilentium, quòd fit, allato 21. Ratio.

exem-

exemplo eiuſdem facti in aliqua il-luſtri perſona. Exemplum ſit pro Milone num. 7. *Negant intueri lucẽ eſse fas ei, qui à ſe hominẽ occiſum eſſe fateatur: In qua tandem Vrbe hoc hominum ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortiſſimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Populi Rom. comitijs liberatus eſt, cùm ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur.*

22. Ratio. 22. Vt aduerſarij propoſitionem, ita concedamus, vt eum ſolum in obiecto crimine verſatum oſtẽdamus. Vide orat. pro Cluentio ab his verb. *Quid? negas ne illud iudicium eſſe corruptum? non; ſed ab hoc corruptum non eſſe confirmo.*

23. Ratio confutationis. 23. Vt cum aliquid factum eſſe aut fieri potuiſſe honeſtè, negare non poſſumus vtilitatem honeſtati opponamus.

24. Ratio. 24. Vt cum aliquid ſoluere non poſſumus, id non tam ad cauſam per-

pertinere alli. ramus, quàm id quod ab aduerſario veriſimiliter dici nõ poſſet; aut ſi dicerereretur, facile ſolui poſſet. Vide orat. pro Roſcio.

25. Vt quod ver ſimile eſt, ita cauſa ficta vel veriſimiliter verà, v. g. propter infamiam perſonæ, rumorem aliquem ſparſum per vulgus, conceptam ſuſpicionem, cognitum rerum euentum, non veriſimile eſſe oſtendatur, fideſque omnis tollatur. Exemplum, ſit pro Milone. 25. Ratio.

26. Vt totum id quod obiectum eſt ab aduerſario, in minutiores partes diuidamus, & vnamquamq; partem debilitemus. 26. Ratio.

27. Vt obiectiones aduerſariorum ita ſoluamus, vt eas tamen non proferamus. 27. Ratio.

28. Vt aduerſarium vtiliter & beneuolè ſic admoneamus, vt illum nobis conciliemus. 28. Ratio.

29. Vt quæ faciliora ſunt, nullo ordine diſſoluamus. 29. Ratio.

Digitized by Google

30. Ratio confutationis. 30. Vt multitudine rerum auditores vel iudices ſic obruamus, vt obiectionis allatæ ab aduerſario ampliùs non recordentur.

31. Ratio. 31. Vt non reprehendamus obiectionem aduerſarij, ſed illius intentionem improbemus v.g. oſtendendo, non veri inquirendi cauſa, ſed ex inuidia, aut malitia crimen obieciſſe.

32. Ratio. 32. Vt aduerſario legem vrgente, nos legislatoris mentem retineamus.

33. Ratio. 33. Vt vtrinq; prolatis teſtimonijs, aduerſariorum teſtimonia deprimamus, noſtra extollamus.

34. Ratio cōfutationis. 34. Deniq; vt argumento, quod vocant ad hominem, hoc eſt, quod ex ipſis verbis & ratiocinatione aduerſarij ducitur, eundem illum, vt ita dicam, iugulemus.

Art.

Art. 3. De Figuris Confutationis.

IN Confutatione hæ potiſſimum adhiberi ſolent figuræ, Figuræ confu-tatio-nis.

Hypotypoſis,
Sermocinatio,
Exclamatio.
Subiectio,
Interrogatio,
Indignatio, & cæteræ, quibus vis & ardor augeatur. Vide has figuras ſuis locis lib. 4. de Elocutione.

Legatur pro Quinctio numerus 38. *Moritur C. Quinctius, qui tibi, vt ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit. Hæres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipſum venit in agrum communem, eò denique vbi non modò res erat, ſed ratio quoque omnis, & omnes literæ. Quis tam diſſolutus familiari fuiſſet, quis tam negligens, quis tam tui, Sexte, diſsimilis, qui cum res ab eo, qui*

V *cum*

tum contraxiſſet, receſſiſset, & ad hæredem perueniſset, non hæredem cum primum vidiſset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam veniret, aut intra parietes aut ſummo iure experiretur? Ita-ne eſt? Quod viri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos ac neceſsarios, caros & honeſtos eſse atque haberi volunt; id Sext. Nœuius non faceret, qui vſq; eò feruet ferturq; auaritia, vt de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere, vt aliquam partem huic propinquo ſuo vllius ornamenti relinquat: Et is pecuniam, ſi qua deberetur, non peteret, qui, quia quod debitum nunquam eſt, id datum non eſt, non pecuniam modò, verum etiam hominis propinqui ſanguinem vitamque eripere conatur; huic tu moleſtus eſſe videlicet noluiſti, quem nunc reſpirare liberè non ſinis, quem nunc interficere nefariè cupis, eum tum pudenter appellare nolebas. Ita credo, hominem propinquum, tui obſeruan-

uantem, virum bonum, prudentem, maiorem natu nolebas, aut non audebas appellare.

Art. 4. De Digreſsione.

IN oratione digredi aliquando perutile eſt & neceſſarium, nec tantum in confirmatione, aut confutatione, ſed etiam in narratione, vt ante dictum eſt. preterea etiam in rebus vniuerſis, & ſingulis, modo digreſſio ſit appoſita, nec ab oſtentatione ſola proficiſcatur. Cauſæ digreſſionis.

Digreſſio autem delectum habere debet, & iudicium. Eſtq; alienæ rei, ſed ad vtilitatem cauſæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio. Digreſſionis definitio.

Art. 5. Artificium Contentionis.

COntentio cum tres partes habeat, ſcilicet diuiſionem, confirmationem, & confutationem;

Cauſæ diuiſionis. Omittitur aliquando diuiſio: eſt autem neceſſaria cũ orator debet oſtendere, quid ſit in controuerſia, vel quæ ipſi cum aduerſario conueniant, aut diſſentiant, vtque facilius intelligatur, quot de rebus dicturus ſit.

Diuiſionis modus duplex. Diuiſio fit 1. per ſeiunctionem, proponitque ea quæ ſunt communia, & ſeiungit, quæ ſunt in controuerſia.

2. Per diſtributionem exponit res ſine vlla enumeratione, eaſdemq; poſtea prudenter enumerat. Vide diuiſionem orationis pro Milone num. 7. Eius expoſitionem n. 30.

Poſt diuiſioné, Sequitur confirmatio, quæ, vt probat id quod eſt in cauſa, ita vtitur

Digitized by Google

tur locis à cauſis, ab euentis & adiunctis, item & aſſumptis locis à teſtimonijs, teſtibus, tabulis, iureiurando &c. & expoſitionem.

Locis à cauſis probat *in accuſatione* voluntatem & facultatem adfuiſſe hoc modo *voluit & potuit, ergo fecit. In defenſione* nec voluntatem, nec facultatem adfuiſſe, hoc ſimiliter modo, *nec voluit, nec potuit, ergo non fecit.* Voluntas & facultas.

Voluntas colligi poteſt ex tribus, 1. Ex vtilitate rei, 2. Ex aliqua perturbatione animi, quæ nota fuerit v. g. ex odio, ex voluptate, ex timore &c. 3. Ex conuenientia cum moribus & conſuetudine ipſius perſonæ. Voluntas ex 3. capitibus.

Facultas colligitur ex quatuor capitibus, 1. Ex ſpe rei faciendæ, 2. Ex ſpe impunitatis, 3. Ex contemptu pœnæ lenioris, 4. Ex maiore voluptate credita in facinore, quàm pœna ſit, quæ opponatur. Facultas ex 4. capitibus.

Adiuncta ſunt vel antecedentia

Adiunċta triplicis generis. rem, vel concomitantia, vel conſequentia, de his tractandis conſule librum primum de inuentione. Lege cõfirmationem orationis pro Mil. vbi Cicero probat à cauſis, & euentis Clodium fuiſſe inſidiatorem, non Milonem.

Confutatio duplex. Confutatio denique duplex eſſe poteſt: ita enim defenſor confirmat reum non eſſe eum, quem defendit, vt tunc confirmatio ſit confutatio aduerſarij: quare altera confutatio, & defenſio & ſimul confirmatio eſt. Quia probat alterum eſſe reum, non verò eum pro quo agit; altera eſt propriè dicta confutatio, eſtque argumentorum aduerſarij, vel refutatio, vel infirmatio, vel dilutio, vel reprehenſio, vel negatio, vel obiecti criminis per aliud oppoſitum non minoris ponderis ac meriti compenſatio.

Impropriè dicta. Propriè dicta confutatio.

Collocatio argumẽtorum. Quæ leuiſſima ſunt aduerſariorum argumenta initio clarè ſunt diluenda, vt cætera pari, facilitate di-

diluenda videri poſſint. Quæ fortiſſima ſunt & perſpicua vel irridéda ſunt, vel pluribus conglobatis rationibus & argumentis obruenda ſunt, vel compenſanda, vel obſcurioribus verbis, & ambagibus digreſſionum infuſcanda, vel diſſimulanda, vel motibus varijs obſcuranda, ſi deſunt opponendæ rationes. Conſule confutationem orationis pro Mil.

CAPVT V.

Art. 1. De Perorationis Partibus.

PEroratio eſt vltima pars orationis, vel eius eſt terminus, ſeu, exitus vel, concluſio. Perorationis definitio.

Perorationis tres ſunt partes, Enumeratio, indignatio, & conqueſtio.

Enumeratio eſt pars peroratio-

Perorationis — nis, in qua ferè res omnes dictæ ſimul congeruntur.

Enumeratio. — Hæc enumeratio varios habet modos, quos poteris colligere ex articulo de perorationis muneribus.

Indignatio. — Indignatio eſt pars perorationis, in qua concitatur odium in aduerſarios. De hac indignatione vide in motibus.

Cōqueſtio. — Conqueſtio eſt pars perorationis, in qua commiſeratio excitatur. De hac etiam in motibus.

Hic tamen obſerua.

Enumerationis modi. — 1. Quòd enumeratio fieri poſſit, vel præcipuis tantùm cauſæ capitibus allatis cum firmioribus ſuis rationibus; vel retrogrado ordine recenſitis breuiter ijs, quæ in tota ſerie argumentationum diſcuſſa ſunt; Vel omiſſis cauſæ capitibus, & prolatis dumtaxat firmioribus rationibus. Quod fieri poterit orationem tribuendo vel perſonæ noſtræ, vel alienæ, vel etiam rei ina-

inanimatæ, quæ grauitatis & ponderis plurimùm habeat, idque per proſopopœiam, vel iterum quemadmodum dicetur in articulo ſequente de muneribus exordij.

Obſ. 2. Quod ad indignationem maxime pertineant, circunſtantiæ propriæ quæſtionis, de qua agitur v.g. rei, perſonæ, loci, temporis &c. præterea quod declarandum ſit 1. rem eam, quæ in diſceptationem adducta eſt magnæ curæ fuiſſe ijs, quorum authoritas grauiſſima eſſe debet 2. ad omnes, vel plures, aut ad ſuperiores, & eos, quorum authoritate indigemus, cauſam extendi 3. multa conſecutura eſſe damna 4. nullam veniam voluntario crimini concedendam eſſe 5. facimus vulgare non eſſe 6. nunquam eſſe factitatum, ne ab audaciſſimis quidem hominibus ſuſceptum. 7. admiſſum fuiſſe v.g. contra parentes, liberos, coniuges, ſupplices, maiores natu, nobiles, bo-

Indignationis modi & cauſæ.

bonos, & qui lædere alios nunquam conſueuerunt, nec ſe defendere potuerunt, vt ſunt pueri, ſenes, mulieres &c. Nihil denique eſſe cuius tanta eſſe atrocitas videatur.

Obſ.3 Quod omnia & ſingula, quæ in negotio gerendo acta ſunt, quæque illud conſecuta ſunt, cum exaggeratione ante oculos poni debeant.

Obſ. 4. Quod ſignificandum ſit iniuriam illatam eſſe ab ijs, qui nos defendere, ac tutari debuiſſent.

5. Quod rogandi ſint auditores, vel iudices, vt ex rebus ſuis perpendant calamitates noſtras.

6. Quod hę omnes obſeruationes pro argumenti ratione, pro conditione perſonarum, & loci, temporiſque opportunitate vſurpandæ ſint, modo hæ, modo iliæ, prout commodius àc prudentius videbitur.

7. Quod in genere iudiciali, vt in-
di-

dignatio valet cum accuſamus, ſic conqueſtio valeat cum defendimus: quanquam etiam aliquando contrarium fieri poſſit. Aduerte. Quòd conqueſtio maxime ſumatur 1. à præcedentibus, hoc eſt ab incommodis præteritis 2. à concomitantibus ſtatum præſentis fortunæ 3. à conſequentibus, hoc eſt à futuris miſerijs. Præterea. Quod conqueſtio tribui poſſit etiam rebus mutis & rationis expertibus. Quod iudices vel auditores rogari debeant, vt miſereantur. Quod ſignificandum ſit aliorum miſerias, non noſtras defleri Quod aliquando patientiam, animique fortitudinem in præſenti calamitate præ ſe ferre orator debeat, vel in eo, quem defendit, oſtendere, vt virtute cognita miſericordiæ motus concitetur. Denique quòd inducendæ ſint perſonæ inter ſe de ſuis ærumnis colloquentes.

Cōqueſtionis modi & cauſæ.

Obſ. vltimò quod orator Chriſtia-

ſtianus in fine exhortationis, ſi ſuadeat, vbi rei dignitatem & vtilitatem probauit, aculeos adijcere debeat; Contra verò ſi diſſuadeat, ad odium & contemptum ac deteſtationem acriter incitare. Quare obſecrationibus, increpationibus, concitationibus, & alijs ſimilibus vti ſolet.

Art. 2. De perorationis muneribus.

Perorationis duo sũt munera. Primũ.

PErorationis munera ſunt duo; primum eſt, ea, quæ per totam orationem ſparſa ſunt, quaſi in vnum colligere. Exemplum ſit pro Quinctio, nu. 86. *Oſtendi quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur; præſertim cum Romæ domus eius, vxor, liberi eſſent, & procurator æquè vtriuſque neceſſarius. Docui, cùm deſertum eſſe dicat vadimonium, omninò vadimonium nullum fuiſſe; quo die hunc ſibi*

pro-

promiſiſſe dicat, eo die nè Romæ quidem eum fuiſſe, id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui & ſcire deberent, & cauſam cur mentirentur non haberent. Ex Edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui &c.

Hæc autem repetitio fit, vel conferendo argumenta aduerſarij cum noſtris argumentis. Exemplum ſit, orat. 3. De lege agraria num. 15. *Et, quoniam, qua de cauſa, & quorum cauſa ille hoc promulgauit, oſtendi: doceat ipſe num ego quem poſseſsorem defendam, cum Agrariæ Legi reſiſto. Syluam ſcantiam vendis, Reſpub. poſſidet, defendo. Campanum agrum diuidis, vos eſtis in poſseſſione: non cedo. Deinde Italiæ Siciliæ, cæterarumque Prouinciarum poſſeſſiones venales ac proſcriptas hac lege video: veſtra ſunt prædia, poſseſſiones: reſiſtam atque repugnabo.* Repetitionis modi. Primus.

Vel eadem Repetitio fit, enume-

me-

2. Modus repetitionis. merando tantùm quæ ab Aduerſario dicta ſunt. Exemplum ſit pro Amerino, num. 145. *Prædia mea tu poſſides, ego aliena miſericordia viuo, concedo, & quod animus æquus eſt & quia neceſſe eſt: mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt, fero: familia mea maxima vteris, ego ſeruum habeo nullum, patior & ferendum puto. Quid vis ampliùs? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? vbi tuis commodis officio? quid tibi obſto?* &c.

3. Modus. Vel fit Enumeratio per ironiam. Exemplum ſit orat. 1. de Lege Agraria, num. 24. *Hoc motu atque hac perturbatione animorum atque rerum cum Populo Rom. vox & authoritas conſulis repente in tantis tenebris illuxerit, cum oſtenderit nihil eſſe metuendum, nullum exercitum, nullam manum, nullas Colonias, nullam venditionem vectigalium, nullum imperium nouum, nullum*

Re-

Digitized by Google

Regnum Decemuirale, nullam alteram Romam, neque aliam ſedem Imperij nobis conſulibus futuram, ſummamque tranquillitatem pacis atque otij: verendum, credo, nobis erit, nè veſtra iſta præclara Lex Agraria magis popularis eſse videatur. Cum verò ſcelera Conciliorum veſtrorum, fraudemque legis, & inſidias quæ ipſi Populo Rom. à popularibus Tribuni pl. fiant, oſtendero, pertimeſcam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione conſiſtere.

Vel eadem enumeratio fit per interrogationem. Exemp. ſit pro Amerino, nu. 152. *An verò Iudices, vos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi vt proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur, & eius rei initium in veſtro iureiurando atque in S. Roſcij periculo quæri? Dubium eſt ad quem maleficium pertineat, cùm videatis ex altera parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundemque accuſatorem hoc tempore: ex altera parte* egen-

4. Modus enumerationis.

egentem, orbatum ſuis filium, in quo non modò culpa nulla, ſed nè ſuſpicio quidem potuit conſiſtere. Nunquid hic aliud videtis obſtare Roſcio, niſi quòd patris bona venierunt? &c.

5. Modus repetitionis. Vel enumeratio fit ſimplici repetitione rerum quæ dictæ ſunt per orationem: Exemplum ſit pro Manilia, nu. 49. *Quare cùm & bellum ita neceſſarium ſit, vt negligi non poſſit: ita magnum, vt accuratiſſimè ſit adminiſtrandum: & cum ei Imperatorem præficere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſcientia, ſingularis virtus, clariſſima autoritas, egregia fortuna, dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Dijs immortalibus oblatum & datum eſt in Remp. conſeruandam atque amplificandam, conferatis?*

Obſeruandum eſt autem 1. quòd in hac repetitione afferri ea duntaxat debeant, quæ in Auditorum animos & memoriam altiùs imprimi velimus.

Ob-

Obſer.2. quod in peroratione Elegantioribus verbis, & ſententiarum varietate opus ſit. Dubitatio non parum valet inter cœteras figuras, cum ſcilicet dubitamus, an aliquid omiſerimus.

Obſeru 3. nonnunquam adhiberi præteritionem, ne omnia repetere velle videamur. Exemplum ſit pro Cluentio, num.188. *Mitto primam illam libidinis iniuriam, mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam, quæ nondum ad huius-ce vitæ periculum ſed ad commune familiæ dedecus pertinebant. Nihil de alteris Oppianici nuptijs queror; quarum illa, cùm obſides filios ab eo mortuos accepiſſet, tum denique in familiæ luctum atque in priuignorum funus nupſit. Prætereo quò l Aurium Melinum, cuius illa quondam ſocrus, paulò ante vxor fuiſſet: cùm Oppianici eſſe opera proſcriptum occiſumque cognoſceret, eam ſibi domum*

Figuræ perorationis.

mum ſedemque coniugij delegit, in qua quotidie ſuperioris viri mortis indicia & ſpolia fortunatum videret.

Repetitionis ſtylus.

Obſeru. 4. quòd eadem repetitio fiat quaſi membratim & cœſim. Exemplum ſit pro Cluentio. num. 200. *Quare, Iudices, ſi ſcelus audiſtis, prohibere aditum matris à filij ſanguine; dare parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute ex victoria liberum! patiamini matrem, ne orbata filio, lætetur, victam potiùs veſtra æquitate diſcedere. Sin autem, id quod veſtra natura poſtulat, pudorem, bonitatem, virtutemque diligitis, leuate hunc aliquando ſupplicem veſtrum, Iudices, tot annos in falſa inuidia periculiſque verſatum; qui nunc primùm poſt illam flammam aliorum facto & cupiditate excitatam, ſpe veſtrę æquitatis erigere animum & paulùm reſpirare à metu cœpit: cui poſita ſunt in vobis omnia; quem ſeruatum eſſe plurimi cupiunt, ſeruare ſoli vos poteſtis.*

Orat

Digitized by Google

Orat vos habitus, Iudices, & flens obſecrat, nè ſe inuidia, quæ in iudicijs valere non debet; nè matri, cuius vota & preces à veſtris mentibus repudiare debetis: ne Oppianico homini nefario, condemnato iam, & mortuo condonetis.

Secundum perorationis munus eſt motuum excitatio, de quibus ſuo loco egimus. Hic breuiter motus illos attingo. Secundũ munus perorationis.

1. Cum laudamus, *amoris, gratulationis, admirationis, & lætitiæ* motus excitandi ſunt; Cum vituperamus, *odij, inuidiæ, contemptus, & pudoris.*

2. Cum deliberamus de re facienda, *ſpes* excitanda eſt; de re non facienda, *timor, & periculi metus.* Motus perorationis.

3. Cum accuſamus, *odium, inuidiam, indignationem* mouere debemus; cum defendimus, *amorem & miſericordiam.*

Cauendum eſt tamen nè in rebus leuioribus vehementiores motus concitentur.

Denique peroratio debet eſſe breuis, ne inflammatus iudex refrigeſcat, vel aliò animus rapiatur.

Artic. 3. Artificium componendæ perorationis.

PEroratio primo per enumerationem, vt ante dictum eſt, præcipua repetit, quod fit etiam poſt confirmationem & confutationem, ſi longiores fuerint, 2. indignationem concitat. 3. per conqueſtionem Auditores ad miſericordiam mouet. 4. Apoſtrophes ſubijcit. 5. Rem auditoribus commendat. 6. Eoſdem deprecatur &c. Vide quæ priùs dicta ſunt de conqueſtione articulo primo huius capitis, & lege perorationem pro Mil.

S E-

SECVNDA PARS

De diuerſis cauſarum generibus.

CAPVT I.

De quæſtionibus in genere.

ANtequam ſingulas orationum ſpecies attingamus, breuiter exponendum eſt quid ſit quæſtio; & quotuplex.

Quæſtio eſt propoſitio rei in dubitationem, & ambiguitatem adductæ. Vel, eſt oratio nihil enuntians, ſed interrogans vnum ex his quatuor, an ſit, quid ſit, an ita ſit, cur ita ſit. Quæſtionis definitio.

Quæſtio autem duplex eſt, nempe Theſis, & Hypotheſis. Quæſtio duplex.

Theſis, dicitur quæſtio infinita Theſis.

quia eſt propoſitio generalis. Qualis eſt hæc, *virtus eſt expetenda*.

Hypotheſis. Hypotheſis, dicitur quæſtio definita, quia eſt propoſitio determinata & alligata ad certas quaſdam perſonas, loca, tempora, & quaſuis alias circunſtantias. Talis eſt hæc propoſitio, *Modeſtia eſt appetenda*.

Vtraque poteſt diuidi, in quæſtionem quæ ſit tantum cognitionis, & in quæſtionem quæ ſit actionis. Prioris quæſtionis finis eſt, ſcire: poſterioris, eſt aliquid efficere.

Theſis reducitur ad hypotheſim, quando, quod vniuerſim propoſitum eſt, ad res ſingulares applicatur, hoc modo. *Virtus eſt amanda, modeſtia eſt virtus, igitur modeſtia eſt amanda. Bellum gerendum eſt aduerſus hoſtes patriæ, hæ vel illæ gentes ſunt hoſtes patriæ: igitur bellum gerendum eſt aduerſus illas gentes. Qui furtum admiſit puniendus eſt, hic furtum admiſit: ergo puniendus eſt.*

Quæ-

Digitized by Google

Quæſtiones ſiue finitæ, ſiue infinitæ poſſunt eſſe

1. Vel coniecturales, ſeu an res ſit, an fuerit, an futura ſit: an fiat, an facta ſit, an facienda ſit. v. g. *an futurus ſit Antichriſtus, an mundus fuerit ab æterno, an bellum gerendum ſit: an peſtis oriatur ex corruptione aeris* &c. Coniecturales quæſtiones.

Vel definitiuæ ſeu qualitatiuæ, hoc eſt, an res ſit talis: v. g. an cœlum ſit incorruptum, an oratoris proprium ſit benedicere, an hominis proprium ſit ridere: an ſit auari perinde mures timere, ac fures: an idem ſit currere & volare, an æquũ ſit diſcipulum ingratum amare: an honeſtum ſit amicum exhibere ſe ingratum: an idem ſit amicus & aſſentator &c. Definitiuæ ſeu qualitatiuæ quæſtiones.

Vel ſunt finitæ. v. g. an orator dicere debeat ex ſuggeſtu, vel ex plano; an modeſtia potior ſit diligentia in ſcholaſtico &c. Quæſtiones finitæ.

Vel ſunt iudiciales, hoc eſt à iudice dirimendæ. v. g. an iuſtè quis alium Quæſtiones iudiciales.

Digitized by Google

alium occiderit, an iniuria &c.

Hæ autem quæſtiones, cum pertineant ad triplex genus orationis, Demonſtratiuum ſcilicet, Deliberatiuum, & iudiciale, ideo præmittenda ſunt pauca prænoſcenda.

1. Demonſtratiuum Genus, aliter Epidicticon, non ad pugnam, ſed ad pompam inſtitutum eſt.

2. Deliberatiuum ad Rempublicam optimis conſilijs admininiſtrandam, & ad prudenter ſe gerendum in rebus ſuis, ſibique cautè conſulendum conſtitutum eſt.

Iudiciale, ad vnicuique ius ſuum tribuendum, & ad pacem, tranquillitatemque publicam & priuatam ſuſtentandam inſtitutum eſt.

S E.

SECVNDA PARS

CAPVT I.

De Genere Epiſtico, ſeu Demonſtratiuo.

GEnus demonſtratiuum complectitur rerum omnium, laudes, & vituperia. Quare huius generis materia poſita eſt in rebus, quæ laudandæ ſunt vel vituperandæ. Finis huius generis demonſtratiui, eſt voluptas aliqua, quæ percipitur ex cõtemplatione obiecti pulchri. Vel eſt, odium, & moleſtia percepta ex conſideratione obiecti turpis & deformis. Hic autem finis ordinatur ad vlteriorem finem, qui eſt vel commendatio virtutis, vel deteſtatio vitij,

Generis demõſtratiui materia & finis.

quæ

Digitized by Google

quæ vtraque ab oratore perſuaderi debet.

Art. I. Demonſtratiui Generis Fontes.

Laudis & vituperij vniuerſa capita.

CVM perſona laudatur aut vituperatur, huius laudis poſſunt eſſe fontes, Natura, & Fortuna: natura, corpus & animum complectitur; fortuna, conditionem, & opes. Corpus, continet bona corporis: animus, animi: fortuna, fortunæ. Bona corporis, ſunt eius affectiones omnes, puta agilitas, robur, valetudo, pulchritudo &c. Animi bona, ſunt affectiones intellectus, & voluntatis. Affectiones intellectus ſunt v. g. prudentia, ſcientia, ars, intelligentia &c. Affectiones voluntatis, ſunt virtutes. Fortunæ bona ſunt v. g. diuitiæ, honores, gradus, dignitates, fama, laus, gloria, amici. Conditio, complectitur genus, parentes, patriam, edu-

educationem, natiuitatem, tempus, præcedens natiuitatem, prodigia, vaticinia (ſi quæ fuerint ante natiuitatem) populorum vota &c. Mala, ſunt his oppoſita.

Art. 2. Accuratior explicatio eorum quę faciunt ad laudem aut vituperium rerum ſingularum.

ANtequam explicemus, quæ cuilibet rei competere poſſunt ad laudem, aut vituperium prænotandum eſt, 1. laudem fundari debere in veritate, non in blanda quadam & adulatoria mentiendi dulcedine. Quis enim non arguat oratorem qui deformem vultum laudet tanquam pulchrum? 2. cùm aliquem laudamus, aut vituperamus, ordinem ſequi nos poſſe honorum, aut malorum quæ per oppoſitionem colliguntur, prout ſuperiùs à nobis diuiſa ſunt.

In

Digitized by Google

Demõſtratiui generis exornationis ratio.

In his autem explicandis & deſcribendis bonis, aut malis, plurimum habent ornamenti Definitiones Conglobatæ, Enumerationes partium, Similitudines, Comparationes, Adiuncta, Effecta, Contraria, & Sententiæ, Antitheſes, Iſocola, Diſtributiones, vno verbo, requiritur magna varietas.

Hic obſeruandum eſt nè in ſingulis exponendis bonis aut malis leuiora & minutiora conſectemur.

Art 3. Laus Dei.

FAteor cum pſalte regio ſilentio potiùs & admiratione laudari Deum quam ieiunis, & abiectis exornationibus noſtris Dicam tamen pro ſumma illius erga tenuitatem noſtram beneuolentia laudari à nobis poſſe, vel per negationem, vel per affirmationé per negationem, profitendo Deum nihil eſſe ex his omnibus creatis rebus,

rebus, vel quæ creari poſſent, ſed infinito eas interuallo poſt ſe relinquere; per affirmationem, illi tribuendo quidquid magni, quidquid auguſti, quidquid ornamenti concipere poſſumus, & colligere ex aſſidua rerum creatarum contemplatione. Ac licet in laudes diuinas ampliſſimus dicendi campus pateat ex Rhetoricis locis, potiſſimus tamen locus eſt à definitionibus conglobatis, ita diuus Bernardus, ita diuus Gregorius Nazianzenus, Arnobius, Chryſoſtomus, & alij ſancti Doctores, Ita etiam ſeneca Philoſophus.

Art. 24. Laus perſonę.

PEtitur

1. Ab honeſtate rei propter quam laudatur.
2. A veritate eorum quæ de illa affirmantur.
3. A ſolidis rationibus & argumentis,

mentis, quibus allata comprobantur.

4. A magnitudine rerum, quas geſſit.

5. Ab eo, quòd nihil fuci & blanditiarum inſtituta laudatio contineat.

6. Petitur à natura, quæ corpus, & animum, virtutes, facultates, ſcientias &c. comprehendit.

7. A corpore v.g. à pulchritudine, robore, agilitate &c.

8. A patria, maioribus, opibus, honoribus, affinibus, amicis &c.

9. Ab inſtitutione, educatione, magiſtris &c.

10. A reliquis circumſtantijs totius vitæ.

Art. 5. Laus Patria.

LAus Patriæ petitur.

1. Ab eius nobilitate.

2. Ab inſigni aliqua virtute propter quam celebratur.

3. Ab

3. Ab illuſtribus viris quos genuit, vel à quibus fundata eſt.
4. Ab illius adminiſtratione.
5. A fertilitate.
6. A ſitu.
7. Ab aeris temperie.
8. Ab vrbibus.
9. A moribus.
10. A pietate.

Denique ab omni alia virtute, v. g. fortitudine, humanitate, &c.

Art. 6. Laus Nobilitatis.

Laus Nobilitatis petitur
1. Ab Antiquitate.
2. A virtute Majorum.
3. Ab honoribus.
4. A liberalibus diſciplinis quę nobilem decent,

Art. 7. Laus Natiuitatis.

Laus Natiuitatis petitur.
1. A tempore quod præceſſit, &

& à prodigijs quæ tunc temporis contigere.
2. Ab rebus comitantibus natiuitatem.
3. A modo natiuitatis.
4. Denique ab ordine natiuitatis.

Art. 8. *Laus Nominis*.

LAus Nominis petitur,
1. Ab occaſione, propter quam datum eſt.
2. A perſona, à qua datum eſt.
3. A ſignificatione.
4. A modo, quo datum eſt.

Art. 9. *Laus Educationis*.

LAus Educationis petitur
1. A cura parentum.
2. Ab inſtitutorum, ſeu Magiſtrorum commendatione.
3. A modo, quo inſtituta eſt.

Art.

Digitized by Google

Art. 10. Laus facultatum & opum.

LAus Facultatum & opum petitur

1. Ab earum abundantia.
2. A virtute, cum qua coniunguntur, v. g. à liberalitate, modeſtia, magnificentia &c.
3. A bono illarum vſu.

Art. 11. Laus Honorum.

LAus Honorum petitur

1. A ſtatu.
2. A ſplendore.
3. A celebratione.
4. Ab authoritate.
5. A perſona, quæ honorem defert.
6. A meritis perſonæ, cui defertur.
7. A modo obtinendi honores.
8. A modeſtia, quæ in honore obſeruatur.
9. A ſuauitate morum in illis honoribus.

Art. 12. Laus Felicitatis.

LAus Felicitatis petitur
1. A celeritate præclarè geſtorum.
2. A rei nouitate.
3. A numine fauente.
4. A bonis acceptis & collatis.
5. A communicatione alijs facta felicitatis ſuæ.
6. A modeſtis moribus & virtute.
7. A caſibus fortunatis.
8. A tempore, quo hi caſus contigerunt.
9. Ab animi celſitudine.
10. A modo adipiſcendæ felicitatis.

Art. 13. Laus Pulchritudinis.

LAus pulchritudinis petitur
1. A formæ dignitate.
2. Ab amabili vultus honeſtate.
3. A liberali quadam humanitate oculis affuſa.

Digitized by Google

4. Ab emicante gratia per totum vultum.

5. A colore.

6. A membrorum debita proportione.

7. Ab eo quòd pulchritudo ſit animi imago.

8. Ab eo quòd virtutis ſit initium.

9. A virtute, cum qua coniungitur.

Art. 14. *Laus Roboris.*

LAus Roboris petitur.

1. A firmitate corporis, & neruorum

2. Ab eo quòd homini Principatum & Imperium aſcribat, ſaltem apud Medos. Et ex ſententia Platonis 7. de Republica.

3. Ab animi fortitudine cum eo coniuncta.

4. A præmijs, quibus viri robuſti aliquando donati ſunt.

5. A bono vſu roboris & virium.

6. A preclarè geſtis.

Art. 15. Laus ætatis.

LAus ætatis petitur
1. Ab honeſtis affectibus.
3. Ab immunitate à vitijs.
4. Ab expectatione, & ſpe quæ concipi poteſt.
5. A maturitate, & aptitudine ad res magnas.

Art. 16. Laus Exercitationum Corporearum.

LAus exercitationum corporis petitur
1. Ab eo quod in Adoleſcentibus ſint aliquando futuræ virtutis indicia.
2. Ab eo quod in Regibus ac Principibus viris honeſta ſint maiorum curarum argumenta.
3. Ab eo quòd tempore pacis ad bellicas exercitationes diſponant.
4. Ab eo quòd fortitudinem foueant, & alant.

5. Ab

Digitized by Google

5. Ab eo quòd animos excitent ad victoriam.

Art. 17. Laus Virtutis.

LAus Virtutis ducitur

1. Ab eo quòd bonis corporeis longè præſtet.
2. Ab eo quòd rebus omnibus ornamentum & decus afferat.
3. Ab eo quòd ſit bonum conſtans ac perpetuum, nec imperio fortunæ ſubiectum.
4. Ab eo quòd poſt mortem viuat, & ſplendeat.
5. Ab eo quòd ſola in hoc mundo felicitatem noſtram ſtabilire poſſit.

Art. 18. Laus Prudentiæ.

LAus Prudentiæ petitur

1. Ab eo quod ſit animæ lucerna, cuius beneficio cuncta videat, proſpiciat, & perficiat.
2. Ab eo quòd ſit virtutũ nutrix & moderatrix.

Digitized by Google

3. Ab eo quòd aliorum conſilia non repudiet in ſuis negotijs.

4. Ab eo quòd ſtudiosè eligat, à quibus conſilium petat, nec vtatur adulatoribus.

5. Ab eo quòd pertinaciam omnem ex animo deijciat, & impetum voluntatis licentioris reprimat.

6. Ab eo quòd diligenter præterita, præſentia, & futura diſcutiat, & inter ſe componat.

7. Ab eo quòd loco, & tempore, ratione audita, ſententiam mutare non dubitet.

8. Ab eo quòd non leuiter & iuueniliter agat, nec temerè cuiuis animi ſui arcana retegat.

9. Ab eo quòd promptè & celeriter perficiat, quòd maturè deliberatum eſt.

Denique ab eo quòd fraudem omnem & calliditatem ferre non poſſit, & virtute magis quam dolo contendat, nec fidem vnquam datam violet.

Art.

Art. 19. *Laus Sapientię.*

LAus Sapientiæ petitur
1. A longo rerum vſu.
2. A liberalibus honeſtiſque diſciplinis, quibus aliquis ornatus eſt.
3. Petitur ab eo quòd originem ducat à diuina ſapientia.
4. Ab oraculs, quæ edere ſolet.
5. Si cum eloquentia coniungatur.
6. Si fortitudinem habeat adiunctam & comitem.

Denique petitur ab eo quòd ſoli ſapientes adminiſtratione rerum digni ſint.

Art. 20. *Laus Temperantię.*

TEmperantia laudatur
1. Ex eo quòd ſumptus omnes ſuperuacaneos reijciat.
2. Ex eo quòd delicatiorem cultum non admittat.
3. Ex eo quòd muliebrem ornatum non ferat.

4. Ex eo quòd rebus honeſtis & neceſſarijs contenta ſit.

5. Ex eo quod nihil molle & effœminatũ patiatur in victu & veſtitu.

6. Ex eo quòd ita ſibi ſit parca, vt in alios ſit liberalis.

7. Deniq; ex eo quod virtutes foueat & nutriat.

Art. 21. *Laus Liberalitatis*.

Liberalitas laudatur

1. Ex eo quod multum valeat ad conciliandam hominum beneuolentiam.

2. Ex eo quod ſit quaſi expreſſa & ſpirans imago Dei.

3. Ex eo quòd ſit quaſi proprius Principis character.

4. Ex eo quòd in eximia fortuna nihil ſit dignius.

5. Ex eo quòd, quibus, quæ, & quando debeat, largiatur.

6. Ex eo quòd pauperes ſubleuet.

7. Ex eo quòd etiã debita remittat.

8. Ex

8. Ex eo quod eximia morum probitate & neceſſitate ſola ducatur.

9. Ex eo quod ita in eà magnificentia ſeruetur, vt nihil ſit luxus.

10. Ex eo quod miſeros conſoletur, recreet, & reficiat.

11. Ex eo quod bene meritis nunquam deſit.

12. Ex eo quod verecundiam inferiorum præuertat.

13. Ex eo quod educationem liberalem puerorum curet.

14. Ex eo quod, non ex alieno, ſed ex ſuo largiatur, hilariter quidem, promptè, liberè, & gratuitò.

Denique ex eo quod ſolo amore honeſtatis ducatur.

Art. 22. *Laus Munificentiæ.*

LAus Munificentiæ petitur

1. Ab eo quod Nobilium & Heroum propria ſit.

2. Ab

2. Ab eo quod Diuinam in Terris bonitatem & excellentiam imitetur.

3. Ab eo quod diuitijs affluere, nolit, niſi ad commune bonum.

4. Ab eo quod ſit veluti omnium parens.

5. Ab eo quod ſit veluti mundi.

6. Colligitur ex ampliſſimis donis quibus virtutem compenſat & pietatem exornat.

7. Ab operibus ſacris, publicis, vtilibus, & diuturnis: qualia ſunt, templa, palatia, vrbes, arces, congiaria, donationes, gymnaſia, academiæ & cætera eiuſmodi.

Art. 23. *Laus Caſtitatis.*

CAſtitas Laudatur

1. Ex eo quod virtus ſit præſtantiſſima, quæ Deo plurimùm, placeat.

2. Ex

2. Ex eo quod ſit propria Principis virtus.

3. Ex eo quod ſit virtutum cuſtos per modeſtiam ſuam.

4. Ex eo quod voluptatis illecebras conculcet.

5. Ex eo quod nihil in ædibus, nihil in cubiculis ferat, quòd oculos offendat; turpia ſpectacula fugiat; ac turpe nihil legere poſſit ac fœdum.

Art. 24. *Laus Fortitudinis.*

LAus Fortitudinis & magnitudinis animi petitur.

1. Ab eo quod aduerſa omnia contemnat, iniurias non ſentiat; in aduerſa fortuna tranquilla ſit ſemper: omnia patiatur, & conſtans in virtute ſit.

2. Ab eo quod nonniſi magna appetat, nihil paruum moliatur, nil niſi honeſtum ambiat, omnia præter virtutem infra ſe putet.

3. Ab

Digitized by Google

3. Ab eo quod virtutem ſolam & veram conſectetur.

4. Ab eo quod diuinum (vt ita loquar) hominem faciat.

5. Ab eo quod nihil metuat, labores ſponte ſufferat, impauida ſit ſemper & ipſa etiam pericula laceſſat: nunquam à conſilio ſuſcepto minis & terroribus amoueatur, nunquam difficultatibus frangatur, felicem ſemper exitum ſperet: ſibi ſemper ſit ſimilis, & ſemper Regia.

6. Ab eo quod in alios moderate ſe gerat, & fortuna ſua nunquam abutatur.

Denique ab eo quod tam ſponte grauia & acerba patiatur, cùm neceſſitas cogit, quàm felici fortuna vtatur.

Art.

Art. 25. Laus Iuſtitię.

LAus Iuſtitiæ petitur

1. Ab eo quod adeò ſit neceſſaria, vt etiam ſcelerati ſine aliqua ſaltem iuſtitiæ vmbra viuere non poſſint.

2. Ab eo quod ſit virtus maximè neceſſaria principibus.

3. Ab eo quod, qui iuſtus eſt, magnam authoritatem habere ſoleat.

4. Ab eo quod ab omnibus diligatur, illique fides facilè habeatur.

5. Ab eo quod fundamentum ſit perpetuæ exiſtimationis & famæ.

6. Ab eo quod ſine iuſtitia nihil eſſe poſſit laudabile.

7. Ab eo quod reſpiciat Dei cultum & obſeruantiam, charitatem in patriam, pietatem in parentes, fidelitatem in amicos, in Principes amorem & venerationem, in præceptores, & ſenes honorem & reuerentiam, charitatem in omnes

fi-

Digitized by Google

ſidem in promiſſis & creditis &c.

Art. 26. *Laus Religionis.*

PEtitur laus religionis

1. Ab eo quod bene ſentiat de obſeruantia & cultu Dei.

2. Ab eo quod ſapienter de Diuina Prouidentia iudicet.

3. Ab eo quod res Diuinas complectatur & quodammodo inſpiciat.

4. Ab eo quod Dei gratiam & auxilium ſibi conciliet.

5. Ab eo quod vni ſoli Deo omnia ſuá bona accepta referat.

6. Ab eo quod ſoli Deo honores omnes deferat.

7. Ab eo quod ſacras ceremonias multi faciat, & cum reuerentia vſurpet; denique Deum templis & donarijs colat, magnoque ardore amplificandæ illius gloriæ incendatur, multaſque preces fundat & vota nuncupet, reſque ſacras & ho-

homines ſacros honori magno habeat.

Art. 27. Laus Charitatis in Patriam.

PEtitur
1. Ab eo quod communis omnium antiquiſſima & ſanctiſſima ſit parens, quæ omnium omnes charitates complectatur.
2. Ab eo quod habita olim fuerit à Paganis tanquam Dea, quam obſeruare magis & colere debemus, quàm matrem, & pro qua nemo bonus mortem oppetere, & quodlibet arduum ſuſpicere non debeat.

Art. 28. Laus pietatis in Parentes.

PEtitur
1. Ab amore erga eos.
2. A votis pro ijſdem nuncupatis vt longius viuant.
3. Ab honoribus illis habitis.

4. A

Digitized by Google

4. A concordia cum ijs ſeruata. Denique à periculis eorum cauſa perlatis.

Art. 29. Laus venerationis & amoris in Principes obſeruantiæ in præceptores, in ſenes, Charitatis in omnes, & fidelis Iuſtitiæ.

LAus venerationis in Principes petitur.

1. Ab eo quod magnos viros deceat.

2. Ab eo quod oſtendat magnam mentem, & ſagax ingenium, quia Principes quodammodò Dei munere erga ſubditos funguntur.

Laus obſeruantiæ in præceptores petitur

1. Ab eo quod ſint quaſi parẽtes.

2. Ab eo quod non parum laborent in docendo, & ſæpiùs tædium pati cogantur.

3. Ab eo quod bonam indolem ſuis horrationibus inſtillent.

4 Ab

4. Ab eo quod deſidiam diſcutiant.
5. Ab eo quod ingenium labens & pigrum in lucem proferant.

Laus obſeruantiæ erga Senes petitur

1. Ab eo quod exemplis ſuis nos ad virtutem impellant.
2. Ab eo quod ſint quaſi præceptores Iuuentutis.
3. Ab eo quod, quemadmodum magnorum fluminum capita aliquo modo veneramur, ſic & ſeniores venerari nos oporteat.

Laus Charitatis in omnes petitur

1. Ab eo quod amicos noſtros ægros inuiſamus.
2. Ab eo quod miſeris opem feramus.
3. Ab eo quod de nemine vix ſuſpicemur malum &c.

Denique laus fidelis Iuſtitiæ petitur

1. Ab eo quod fidelis iuſtitia ſit quaſi certiſſimum ſalutis humanæ pignus.

2. Ab eo quod fideliter reddat, quæ accepit, vel quæ pacta eſt.
3. Ab eo quod ſuis ſemper ſtet promiſſis.
4. Ab eo quod etiam hoſtibus fidem ſeruet, quantumcumque magna inde oriantur incommoda.

Art. 30. Laus Clementiæ.

PEtitur
1. Ab eo quod ſit virtus Regia.
2. Ab eo quod abhorreat à ſanguine & crudelitate.
3. Ab eo quod conciliet hominum beneuolentiam.
4. Ab eo quod ad Deum prope accedat, ſalutemque homini concedat.
5. Ab eo quod ſponte ignoſcat victis hoſtibus iniurias.
6. Ab eo quod ſibi illatas iniurias remittat.
7. Ab eo quod nonniſi coacta puniat.

8. Ab

Digitized by Google

8. Ab eo quod nihil crudele ferat in pœnis, quas exigit.

Art. 31. Laus Seueritatis.

PEtitur

1. Ab eo quod improbos coerceat, & probos tueatur.
2. Petitur ab eo quod ſit pars iuſtitiæ, & à zelo æquitatis proficiſcatur.
3. Ab eo quod puniat tantùm vel vt hoſtis terreatur, vel vt Reus ampliùs non peccet.
4. Ab eo quod leges ſuſtentet & Remp. defendat.
5. Ab eo quod perſonarum acceptionem non habeat ſiue in puniendo, ſiue in eligendo ad Magiſtratus, & dignitatis gradus.
6. Ab eo quod nihil ex animi impetu agat, ſed moderatè omnia & prudenter.

Digitized by Google

Art. 32. Laus Verecundiæ.

PEtitur

1. Ab eo quod ſit quaſi tutrix & conſeruatrix cæterarum virtutum.

2. Ab eo quod ea nihil ſit amabilius.

3. Ab eo quod ſit indicium animi moderati, & virtutis ſtudioſi.

4. Ab eo quod ſit quaſi nuntia bonæ ſpei.

5. Ab eo quod pudicitiæ ſit cuſtos.

6. Ab eo quod authoritatem conciliet.

7. Ab eo quod nec honores ſupremos ambiat, nec laudes aucupetur.

8. Ab eo quod vanitatem omnem fugiat.

9. Ab eo quod manſueta ſit.

10. Ab eo quod renuntiet dignitatibus, & honoribus.

11. Ab

Digitized by Google

11. Ab eo quod nunquam ſe iactitet.

12. Ab eo quod ſe legibus ſponte ſubijciat.

13. Ab eo quod ſponte obſequatur, quamuis ſit in ſupremo dignitatis gradu.

Denique ab eo quod humaniter omnes accipiat, & in omnibus humilem ſe præbeat.

Laus artis aut ſcientiæ.

PEtitur

1. Ab inuentione, & illius vſu.

2. A multitudine rerum, quas complectitur.

3. A ſolertia, quæ adhibenda eſt.

4. Ab ingenio quod requirit.

5. A diſpoſitione præceptionum apta, prudenti & clara.

6. Ab elocutione pura, eleganti, perſpicua, culta, venuſta, plena, molli, florida, ſuaui, incitata, gra-

tui, omni denique verborum ornatu, & grauitate ſententiarum affluente.

7. A pronuntiatione eleganti, venuſta, & decenti.

8. A dignitate perſonæ loquentis, dexteritate, facilitate, grauitate, prudentia, & felicitate.

9. A victorijs quas reportauerit vir doctus v.g. orator ſi moueat, perſuadeat, flectat, & in animis hominum dominetur.

Laus rerum inanimarum.

Articulus primus.

LAus rerum inanimarum petitur

1. Ab earum pretio, & communi æſtimatione.

2. Ab vſu.

3. A genere.

4. A figura.

5. Ab antiquitate.

6. A

6. A cauſis.
7. Ab effectibus.
8. Denique à fine.

Art. 2. *Laus regionis*.

PEtitur
1. Ab antiquitate.
2. A primis cultoribus.
3. A principibus.
4. Ab amplitudine. ſitu, amoenitate, aeris clementia & ſalubritate.
5. A fluminibus, lacubus, mari, vrbium frequentia, celebritate, fertilitate.
6. A frugibus.
7. Ab animalibus.
8. A tuto itinere.
9. A virtute bellica incolarum, ſtudijs, & humanitate.

Art. 3. Laus Vrbis.

PEtitur
1. A conditore.
2. A cœli temperie.
3. A ſitu.
4. A figura.
5. Ab amplitudine.
6. A munitionibus.
7. A fluminibus.
8. Ab ædificijs.
9. A numeroſitate ciuium.
10. A viris illuſtribus.
11. A rebus præclarè geſtis.
12. Ab adminiſtratione.
13. A Magiſtratibus.
14. Ab Academijs.
15. A Templis.
16. A ciuium moribus.

Digitized by Google

Art. 4. Laus *Academiæ*.

PEtitur.
1. A Conditoribus.
2. Ab antiquitate.
3. A diſciplinis, quæ in ea pertra-
ctantur.
4. Ab ijs, qui illi præſunt.
5. A loci commoditate.
6. Ab aeris ſalubritate.
7. Ab amenitate, & vbertate loci.
8. Ab ingeniorum dexteritate.
9. A compenſatione eorum, qui præcellunt.
10. A præceptorum celebritate.
11. A bonis moribus.
12. A ſcolaſticorum aſſiduitate.

Art. 5. Laus *Fluminis*.

FLumen laudatur.
1. Ab ortu, ſcaturigine copioſa, velocitate, colore.
2. A piſcium generibus & multitudine.

3. Ab

3. Ab alijs fluuijs, quos recipit.
4. A locis, quæ alluit.
5. A nauium frequentia, & alijs commodis.

Art. 6. Laus Domus.

DOmus laudatur
1. Ab amplitudine, figura, materia.
2. A ſitu, & proſpectu.
3. Ab horto.
4. A puteo, vel fontibus.
5. Ab atrio, penetralibus, cubilibus &c.

Art. 7. Laus Agri.

AGer commendatur
1. Ab amoenitate loci.
2. A fertilitate & vbertate frugum, & fructuum.
3. A varietate pomorum, arborum, & herbarum generibus.
4. A cultura, prædijs &c.

Art.

Digitized by Google

Art. 8. *Laus Montis* .

MOns laudatur
1. A magnitudine , altitudine &c.
2. A radicibus , vallibus &c.
3. A miraculis , prodigijs , & rebus memorabilibus .
4. A fontibus , torrentibus &c.
5. Denique à frugum vbertate & copia .

Art. 9. *Laus Plantæ* .

PLanta & radix commendantur
1. A colore .
2. Ab odore .
3. A ſapore , figura , virtute &c.
4. A ruſticorum teſtimonijs , inuentoribus .
5. A cõparatione cum alijs plãtis.

Digitized by Google

Art. 10. Laus in genere.

Laus rerum in genere

RES denique ſingulæ laudantur ab his omnibus, quæ ipſis pro ſuo ſtatu, & conditione competunt. v. g. puer, adoleſcens, vir, ſenex, Diſcipulus, Miles, Dux, Magiſtratus, Pictor, Sculptor, Architectus, Chirurgus, Medicus, Mathematicus, Philoſophus, Theologus &c. laudantur ab ijs capitibus quæ ad eorum laudem pro ſuo ſtatu aſſumi poſſunt.

Laus pueri.

Puero maxime conueniunt docilitas, ingenij puerilis alacritas, totius corporis decor, ſemina & principia virtutum, deſiderium rerum magnarum, pudor, integritas vitæ, ſermonis affabilitas &c.

Laus adoleſcentis.

Adoleſcenti maxime conuenit ſtudium virtutis & ſapientiæ; quare in eius laudem afferatur apud quos egerit, quibus vſus fuerit præceptoribus, quibus æqualibus, qui-

Digitized by Google

quibus ſtudijs, quibus artibus ac diſciplinis, &c. commendabitur potiſſimũ dexteritas, & aptitudo.

Virili ætati conueniunt prudentia, rerum vſus & cognitio, magnitudo animi & fortitudo, facultates, honores, præclare facta, prudenter dicta tum publicè tum priuatim &c. Laus viri.

Senectuti conueniunt longus rerum vſus, experientia, conſilium, prudentia, vitæ integritas, comitas, morumque dulcedo &c. Laus ſenis.

Laus Facti.

FActum aliquod laudari poteſt 1. Ab honeſtate, ad quam referuntur æquitas, gloria, magnitudo, præſtantia, & cæteræ virtutes facto coniunctæ.

2. Ab vtilitate.

3. A iucunditate, celeritate, facilitate, & conſtantia, qua peractum eſt.

4. A ſtis

4. A perſona, quæ rem geſſit.
5. A tempore & cæteris circumſtantijs.

CAPVT II.

Quæ obſeruanda ſunt in diſpoſitione generis demonſtratiui.

Primus modus diſpoſitionis demóſtratiui generis.

IN genere demonſtratiuo Obſeruari poteſt.

1. Temporum ſeries, debetque per ſingulos ætatum gradus, ſtatuſque procedere laudatio, vel vituperatio. v. g. 1. dicentur, quę ante vitam 2. quæ in vita, 3. quæ poſt mortem. Ante vitam, ſunt patria, parentes, oracula, ſomnia &c. In vita, natiuitas, educatio, inſtitutio ingenua, mores, pacta, dicta, facta, cogitata &c. Poſt mortem, miracula, poſteritas &c. vide orationem pro Archia Poeta.

2. Lau-

Digitized by Google

2. Laudis vel vituperij capita ad certa quædam membra reuocari poſſunt, & in ſingulis, quæ rei competunt, afferendo ea conuenienter, commorari poſſumus. v. g. in bonis corporis, animi, & fortunæ &c. adde quod genus demonſtratiuum verſari poſſit circa perſonas, facta, dicta, gratiarum actiones, gratulatiònes, orationes funebres, & alias eiuſmodi; præterea circa deſcriptiones quarumlibet rerum v. g. animantium, regionum, vrbium &c. 2. Modus.

3. In hoc genere demonſtratiuo ſeruari poteſt ordo dignitatis rerum, initio ducto vel à minoribus ad maiora, vel à maioribus ad minora. Vide orat pro Marcello; 2. Philipp. nu. 78. & vatinianam. 3. Modus diſpoſitionis in genere demonſtratiuo.

4. Haberi debet ratio diuerſitatis rerum ad delectationem excitandam. v. g. iungendo parua magnis, læta triſtibus, incredibilia probabilibus, vtilia honeſtis, iucunda neceſſarijs &c. 4. Modus.

Ge-

Digitized by Google

Ceneris demõſtratiui partes duæ.

Generis demonſtratiui partes ſunt duæ, laudatio & vituperatio: vtriuſque diſpoſitio ſuis locis explicatur. Motus habet, vt ante dictum eſt lib. 1. de inuentione, in motibus.

Exordiũ generis demõſtratiui.

Exordium generis demonſtratiui eſt valde liberum, ducique poteſt vel à perſona, vel à facto, dictoue aut à reliquis capitibus, quæ ſunt explicata in exordio.

Status.

Status huius generis eſt conſtitutio quæſtionis, v. g. quòd quis laudandus ſit, vel vituperandus.

Narratio.

Narratio delectum habere debet rerum, quæ commendãtur, nec eſt ſeiungenda ab alijs partibus, ſed per totam orationem diffundi debet.

Confirmatio generis demonſtratiui.

Confirmatio & amplificatio peti poſſunt ex locis Rhetoricis conuenientibus tempori, loco, perſonæ, facto, dicto, & cæteris circunſtantijs.

Peroratio.

Peroratio vel epilogus maximè pen-

pendet ex oratoris prudentia, & *in laude* continere debet motus aliquos, qui ad virtutis imitationem ferant, amorem & beneuolentiam concitent in eum qui laudatur; contra verò *in vituperatione* ad deteſtationem vitij, & odium illi conflent qui vituperatur.

CAPVT III.

Progymnaſmata Aphthonij in genere Demonſtratiuo.

AD genus demonſtatiuum referuntur hæ amplificationes, ſeu Progymnaſmata Aphthonij, laus, vituperatio, imitatio ſeu Ethopæia, comparatio.

Art. 1. Laudis diſpoſitio & vituperationis.

Laudis definitio. LAus, eſt oratio alicuius bona enumerans. vide ſingula laudis capita, de quibus ante breuiter actum eſt.

Quod de laude dictum eſt, etiã & de vituperatione dicendum eſt: modo tamen oratio res oppoſitas contineat. Vituperatio enim eſt ſermo exponens mala rei, quam vituperamus.

Vituperationis definitio. Diſpoſitio tum laudationis tum vituperationis eadem eſt, quæ ſupeiùs allata fuit. Hæc amplificatio cum ſimilis ſit toti orationi, exempla tibi ſuppeditabunt orationes Ciceronis, quæ ad genus demonſtratiuum pertinent, de quibus infra. Hic addo breuiter encomium ſeu laudationem aut exornationem differre ab Hymno & elogio 1. quod Hymnus ſit deorum;

Hymnus Encomium Elogiũ.

rum ; Encomium verò ſit hominum ; 2. quòd Elogium breuis ſit laudatio ; Encomium verò longius ſit, pluſque artificij requirat. Encomium tribuitur perſonis ; vt Ariſtoteli &c. rebus, vt cuilibet virtuti, puta modeſtiæ &c. temporibus, vt veri, æſtati, &c. locis, vt hortis &c. animalibus , vt Leoni &c. Plantis vt viti &c. præterea eadem hæc omnia laudari poſſunt vel communiter, vt ſi laudarentur omnes Galli, vel ſingillatim, vt ſi laudaretur tantùm vnus Gallus.

Itaque ſiue perſonam, ſiue rem, ſiue quodlibet aliud laudare velis, hanc diſpoſitionem ſeruare poteris. Exordium ducetur, vel à commendatione ipſius perſonæ, quam laudamus , vel ab hortatione ad honorem illi deferendum vel à conciliatione Auditorum, vel denique ab alio quouis capite, quod aptum fuerit, vt ante dictum eſt. Ratio exordij in laude.

Expoſitio continebit

Digitized by Google

1. Genus, ad quod referuntur natio, patria, maiores, parentes.

Laudis capita, quæ ſingula referri poſſunt ad ſuperiora.

2. Naturam, quæ complectitur & bona corporis, nempe ſanitatem, veſocitatem, vires, pulchritudinem, proceritatem &c. animi bona, ſcilicet, ingenium, iudicium, memoriam, mores, ſtudium &c.

3. Educationem, quæ complectitur apud quos educata fuerit, ſub quo genere reipublicæ, quam artem profeſſa fuerit, quibus magiſtris vſa fuerit.

4. Actiones ex virtutibus factas.

5. Honores, quibus exornata fuit perſona ante mortem vel poſt mortem.

6. Mortem ipſam, quæ glorioſa fuit. Additur comparatio cum alia re ſimili, cui præferri debet. Concluditur denique epilogo: qui fere totus erit in votis. Nihil addo de diſpoſitione vituperationis, quia eaſdem habet partes, & eadem capita, ſed per oppoſitionem.

Digitized by Google

Art. 1. Ethopœia diſpoſitio.

IMitatio ſeu Ethopœia, eſt expreſſio morum alicuius perſonæ. Hoc eſt v. g. quid diceret timidus auarus aureum nactus enſem. triplex eſt genus Ethopœiæ.

1. Eſt Idolopopæia, quæ eſt expreſſio morum perſonæ mortuæ.

2. Proſopopæia, quæ eſt expreſſio ficta, & morum, & perſonæ, & circunſtantiarum.

3. Ethopæia ipſa, quæ ſpectat ad perſonam veram & cognitam

Ethopœia triplex.

Ethopœia triplex eſt; pathetica, moralis, & mixta.

Ethopœia pathetica, eſt expreſſio affectuum vehementiorum, vt quid dixerit Medea ſuos mactatura filios.

Moralis, eſt expreſſio morum duntaxat, hoc eſt v. g. quæ eſſet oratio auari timidi qui aureum enſem nactus fuiſſet.

Mixta, eſt expreſſio & affectuum vehementiorum, & morum, vt, quid dixerit Achilles ſuper Patroclo. Vide progymnaſmata Libanij.

Ethopœia diſpoſitio.

Ethopœia tria continet tempora, præſens pro Exordio, præteritum & futurum pro cōfirmatione.

Exemplum ſit. *Me miſeram? ærumnoſa iam ego ſum vnius filij mater* (hoc ad præſens tempus ſpectat.) *Sed infelicem me, quæ parem ei, qui me genuit ſum experta fortunam*. (Hoc ad præteritum tempus pertinet.) *Verum enim verò quid iſta queror ac deploro? vereor miſera ne etiam mutata in aliā formam lachrymas effundere non deſiſtam*, hoc ad rerum ſtatum futurum ſpectat.

Itaque ſic procedit Ethopœia, vt eius initium à præſenti ducatur, deinde ad præteritum & ad futurum progreſſus fiat.

Hoc progymnaſma nec toti orationi, nec parti conuenit. lege

exem-

exempla Ciceroniana in elocutione, vbi agitur de Ethopœia.

Art. 3. Comparationis diſpoſitio.

Comparatio

COmparatio eſt oratio conferens aliquid cum alio v. g. bona vnius cum malis alterius, parua cum magnis &c.

Amplificatio comparationis ducitur ab iiſdem capitibus, à quibus res vel laudantur, vel vituperantur. Hoc progymnaſma: ſimile eſt totj orationi quare habet exordium, expoſitionem, & Epilogum vt laudatio, & ad eadem exempla Ciceroniana referri poteſt.

CAPVT III.

Variæ Orationes, quæ ad genus demonſtratiuum ſpectant.

Art 1. *Oratio genethliaca.*

Pane-gyrica oratio.

OBſeruandum eſt, Panegyricam orationem, eam eſſe proprie, quæ habetur ad populum conuocatum ad laudem alicuius; ſumi tamen late pro omni laudatione: quare prima ſit

Oratio Genethliaca. Hęc autem, eſt oratio gratulatoria, & hilaritatis plena.

Eius diſpoſitio ſic ſe habet.

Exordium ducitur ab aliqua circunſtantia loci, temporis, aut perſonæ; Vel à votis publicis, precibus, ſacrificijs, & ab ijs quæ natiuitatem præceſſerunt, Nonnun-

quam

Digitized by Google

quam à præclara quadam ſabula, vel etiam ab exclamatione.

Confirmatio continere poteſt duas partes.

1. Commemorationem Maiorum, & prodigiorum, ſi quæ præceſſerunt natiuitatem.

2. Ea quæ natiuitatem comitantur,& quæ in futurum conijci poſſunt ex circunſtantijs Natiuitatis, loco, tempore, antecedentibus augurijs, dictis, oraculis, ſomnijs, & alijs ſimilibus rebus.

Præterea ex facie, vigore, moribus, & cæteris indicijs.

Epilogus ſeu peroratio continet vt plurimùm vota, fauſtas preces pro puero & pro parentibus.

Art. 2. Oratio Luſtrica.

ORatio Luſtrica, ſeu Luſtralis ſpectat ad laudem nominis, quod imponitur infanti.

Hæc eſt eius diſpoſitio.

Ex-

Exordium ducitur à circunſtantijs loci, perſonæ &c.

Vel ab aliquo ritu antiquo.

Vel à lætitia communi.

Confirmatio duas partes complectitur.

1. Commendationem nominis, quæ ſolet peti à cauſa propter quam imponitur nomen, & ab ijs virtutibus, quas deſignat.

2. Quod ſine vllo fauore vel adulatione nomen hoc imponatur. Quare in confirmatione afferuntur res geſtæ & virtutes, quæ id nominis promerentur.

In hac oratione frequentes eſſe ſolent comparationes.

Epilogus concluditur votis, fauſtis precibus, & gratulationibus.

Art. 3. Epinicium.

ORatio gratulatoria, ſeu Epinicium adhibetur in quouis felici caſu. Eſtque oratio, per

quam

Digitized by Google

quam alicui gratulamur.

Hæc eſt eius diſpoſitio.

Exordium duci poteſt à cauſis publicæ lætitiæ, vel à mutatione fortunæ in meliorem ſtatum, vel ab alijs rei circunſtantijs.

Confirmatio plures habet aliquando partes, eaſque pro dicentis iudicio.

Cum agitur de victoria, grates referuntur propter debellatos hoſtes, ob timorem ereptum, propter liberatam patriam &c. Præterea cum laude numerantur præclarè geſta, explicantur virtutes, Imperatoris, exercitus, ducum commilitonum. Additur narratio victoriæ, & ab adiunctis amplificatur per hypotypoſes, deſcriptiones, comparationes, & præcedentis fortunę cum pręſenti collationes.

Denique concluditur epilogo, qui totus erit in votis ac precibus pro felici rerum ſucceſſu.

Digitized by Google

Ad hanc orationem gratulatoriam referri debet oratio lamentaria, quæ gratulatoriæ oppoſitam habet tractationem.

Art. 4. *Oratio Lamentaria.*

ORatio lamentatoria duo continet.

1. Malum quod exaggeratur, tum ad leuandum dolorem, tum ad excitãdam miſericordiam, vel odium in aduerſarios.

2. Continet metum, qui alijs inijci debet, nè in idem malum incidant.

Epilogus preces habet pro auertendo malo, de quo quæſtio eſt.

Art. 5. *Epithalamium.*

ORatio nuptialis, ſeu Epithalamium, eſt oratio, qua laudantur nuptiæ.

Exordium duci poteſt à lætitia, & ce-

Digitized by Google

& celebritate nuptiarum. Hoc autem exordium continere ſolet 1. ſignificationem aliquam difficultatis argumenti, vel propter nobilitatem ſponſorum, vel propter alias quaſuis circunſtantias. 2. Rationes, quibus orator ipſe impulſus fuerit ad ſuſcipiendam laudationem. v.g. affinitatis, amicitiæ &c. 3. Enumerationem commodorum, quæ ex hoc coniugio ſperari poſſunt.

Confirmatio complectitur.

1. Laudem ſponſorum, vt ante dictum eſt in laude perſonæ.

2. Eorundem genus, vt in laude nobilitatis dictum eſt.

3. Diuerſos ritus, v. g. morem componendi coronas ex caſia, nardo, croco, myrtho, lauro, olea, roſis, lilio, oliua &c.

4. Munera quibus ſponſi cohoneſtantur.

5. Fictiones aliquas, v. g. liberorum, qui quaſi cum parentibus col-

colludentes oculis ſubijciuntur.
6. Apparatus conuiuij, thalami, domus &c.
7. Deniq; apoſtrophen ad vtrunque ſponſum de ſpe ſobolis virtute non imparis.

Epilogus denique fauſta omnia vtrique ſponſo precatur.

Art. 6. Oratio poſtulatoria.

ORatio poſtulatoria adhibetur, cum quidpiam alicuius momenti vel debitum vel iuſtum petimus.

Hæc oratio artificioſa eſſe debet, aliquando inſinuationem requirit ad conciliandam benevolentiam, aliquando ferè nullam. Habenda eſt in ea rei ratio. Item & perſonarum, conditionis, & fortunæ.

Exordium ducitur ab ipſius perſonæ adiunctis, eiuſque maximè laudari debet liberalitas.

At-

Attendendum eſt etiam ad rationem loci, & temporis.

Poſt exordium ſequi poteſt explicatio rei quam petimus.

Confirmatio continere poteſt

1. Rationes petitionis, v. g. collata beneficia, res præclarè geſtas &c.

2. Spem non dubiam ab inſigni liberalitate.

3. Vtilitatem, quæ ex munere profectura eſt.

4. Honeſtatem, quæ in petito beneficio conferendo poſita eſt.

5. Commendationem eorum, qui cum eo, à quo petimus aliquid, coniuncti ſunt.

6. Probationem, qua oſtendamus petitionem noſtram honeſtam eſſe, piam, iuſtam, & facilem illi quem rogamus, nobis verò perutilem ac neceſſariam, vel alijs, pro quibus agimus.

Epilogus pollicebitur animum gratum, ac memorem accepti bene-

ne-

Digitized by Google

neficij, ſummamque animi propenſionem declarabit.

Art. 7. Gratiarum actio.

ORatio Euchariſtica, ſeu, gratiarum actio nullam habere debet ſuſpicionem ſimulationis, vel oſtentationis.

Exordium duci ſolet ab ea virtute, quæ maximè in accepto beneficio elucet, vel à ratione propter quam actiones gratiarum dilatæ fuerint, vel ab ipſa perſona largientis.

Confirmatio ferè tota eſſe debet in commendatione virtutis, quæ beneficij cauſa fuit, ſoletque tria complecti,

1. Laudem benefactoris.
2. Beneficij declarationem, & amplificationem ex adiunctis, de quibus ſupra.
3. Beneficij cauſæ, quæ ex circunſtantijs hauriri debent.

Ad-

Digitized by Google

Addi poteſt commendatio amoris & beneuolentiæ largiẽtis, Item & modus, quo beneficium collatum eſt, Item & tempus, quo fuit collatum.

Epilogus memorem animum pollicebitur.

Art. 8. *Oratio inaugurationis.*

ORatio inaugurationis ea eſt, quæ habetur, cum Rex vngitur, vel creatur & inſtituitur Magiſtratus, aut gubernator. Hæc oratio vt ſpendida eſſe debet, ita non parum artificij requirit.

Exordium ſumi poteſt ab electione perſonæ, quæ propter merita ſua commendabitur. Vel à principis, aut vrbis beneuolentià, à quibus dignitas, vel magiſtratus defertur; Vel à communi lætitia; Vel ab augurijs & alijs prodigijs; Vel à loco vbi fit inauguratio; Vel à ceremonijs; Vel ab ornatu & ſplẽdore pompæ.

Digitized by Google

Confirmatio continere debet,

1. Commendationem perſonæ, quę fiet, ſi v.g. Rex dicatur imago dei, diuinæ Majeſtatis character &c.

2. Continet illuſtriores comparationes, & ſimilitudines aliarum vnctionum, v.g. Dauidis, Salomonis &c.

3. Rationes inaugurationis.

4. Explicationes inſignum Dignitatis vel Magiſtratus.

5. Enumerationem præſtantiſſimorum principum, aut clariſſimorum virorum, qui magnam laudem conſecuti fuerint.

Epilogus totus erit in gratulationibus, votis, ac precibus.

Art. 9. Oratio dedicatoria.

ORatio dedicatoria tria continet,

1. Occaſionem dedicandi.

2. Dignitatem perſonæ, cui dedicamus.

3. Op-

3. Opportunitatem dedicandi.
4. Explicare debet cauſas vel officij, vel dignitatis, vel gratitudinis, vel alterius cuiuſcumque rei.

Denique fidem omnem ſuam, & obſequium, qui dedicat, obſtringit.

Art. 10. Oratio ad recipiendum Principem, aut Magiſtratum.

ORatio ad recipiendum principem, vel magiſtratum complecti debet.

1. Cauſas aduentus, vel ingreſſus in vrbem.
2. Gratulationes, ſi quod præclarè factum ſit, vel bonum ſperetur.
3. Lætitiæ argumenta de felici aduentu.

Exordium duci poterit ab expectatione, & votis populi, vel à communi gaudio propter illius aduentum.

Confirmatio continere poteſt

Digitized by Google

1. Illuſtria ſymbola, inſignes comparationes & ſimilitudines, quibus perſona commendetur.
2. Deſcriptionem apparatus, eiuſq; circunſtantiarum.
3. Plauſus, & fauſtas acclamationes.
4. Crebram apoſtrophen ad ipſas res inanimas v. ad domos, templa &c. & ad ciues.

Epilogus, animos, fortunas, opeſque deuouebit: vel amorem in ſe perpetuum ſummiſſo animo poſtulabit.

Art. 11. *Oratio funebris.*

ORatio funebris ſic diſponitur. Exordium doloris plenum eſſe debet, ducique poteſt vel ab aliquo voto, vel ab exclamatione, vel ab inuectiua in mortem, cauſamue mortis, vel à deploratione vtriuſque, vel ab indignatione propter mortis rationem, vel ab ex-

explicatione humanæ conditionis, vel à graui alique ſententia, vel à circumſtantijs mortis oſtentis & prodigijs, vel à dubitatione, vel ab exequiarum apparatu, vel ab aliquo ſymbolo, vel à diuerſis gentium ritibus, vel ab excuſatione propter dilatam orationem funebrem, vel à rationibus leniendi doloris, vel à commendatione, perſonæ, quæ mortua eſt, vel à cauſis mœroris & triſtitiæ, vel ab affinitate, dignitate, & magiſtratu, &c.

Confirmatio tria complecti debet,

1. Commendationem virtutis eius, qui vita functus eſt.

2. Viuorum pacem, & ſolatium.

3. Documentum ſuperſtitum.

Ratio conficiendæ huius orationis ſic inſtitui poteſt, vt mauſoleum defuncto excitare nos velle fingamus, vel aliquod templum, cuius materia virtutes ſint.

Addi poteſt, quòd nihil eſſet, quare amplius inter mortales viueret, enumeratis ſcilicet omnibus præclarè geſtis, quæ nihil faciendum poſt ſe reliquiſſe videantur.

Proponetur etiam poſteris tanquam exemplar, quod imitentur.

Epilogus æternam mortuo felicitatem, & memoriam precabitur, & poſteros ad imitationem cohortabitur. Concludeturq; epitaphio.

CAPVT IV.

De Genere deliberatiuo.

Art. 1. De Genere deliberatiuo in communi.

GEnus deliberatiuum varium eſt, & multiplex.

Aliter vocatur ſuaſorium à ſuadendo.

Con-

Digitized by Google

Concionatorium, à Concione, ſeu conuentu populi, ad quem orationes deliberatiuæ habebantur tum apud Romanos, tum apud græcos; Denique Conſultorium, à Conſilio dando. Quotuplex ſit genus deliberatiuū.

Genus deliberatiuum eſt id, quod, cum poſitum ſit in conſultatione, ſuaſionem vel diſſuaſionem complectitur. Generis deliberatiui partes duæ.

Materia generis deliberatiui eſt id, de quo haberi poteſt deliberatio, ſeu id, quod ſuaderi & diſſuaderi poteſt. Generis deliberatiui materia

Finis deliberatiui generis, eſt rei vtilitas, vel detrimentum. Finis eiuſdem generis

Status, eſt conſtitutio quæſtionis v.g. an res facienda ſit, nec ne &c. Status generis deliberatiui.

Generis deliberatiui argumenti duci ſolent

1. Ab vtili, & honeſto.
2. A poſſibili.
3. A neceſſario.
4. A iucundo.

Locus ab vtili continet bona

Digitized by Google

omnia ſiue animi, ſiue corporis, ſiue fortunæ, quæ percipi poſſunt.

Locus ab honeſto, complectitur naturam, leges, & virtutes, quæ cum re coniunctæ ſunt.

Argumenta generis deliberatiui.

Locus à poſſibili, continet circunſtantias omnes, quæ rem facilem eſſe probant, de his circunſtantijs vide locum ab adiunctis.

Locus à neceſſario, complectitur ea omnia, quæ conſecutura ſunt ex re facta vel non facta, hæc autem neceſſitas eſt cum adiunctione alicuius conditionis: non enim deliberatur de re abſolute neceſſaria.

Locus à iucundo, continet id omne quod vel animum vel corpus, vel vtrumque titillat & afficit; quales ſunt potiſſimum deſcriptiones, explicatio adiunctorum rei & conſequentium, Item & comparationes &c.

Contrarium deſideratur in diſſuaſione: quapropter eius argumen-

menta duci ſolent.

1. Ab incommodo,& periculoſo.
2. Ab inhoneſto, ac turpi.
3. Ab impoſſibili,aut difficili.
4. Ab inutili.
5. Ab iniucundo.

In genere deliberatiuo,vel breue eſt exordium,vel nullum.

Exordium generis deliberatiui.

Adhibetur tamen ad ornatum orationis, vel vt res clarior fiat,ſi obſcura ſit,

Adhibetur etiam ad authoritatem ſibi conciliandam, quam conſequitur.

1. Modeſta ſui commendatione.
2. Animi grati ſignificatione.
3. Enumeratione beneficiorum acceptorum.
4. Significatione amoris.
5. Deſiderio bene conſulendi.
6. Declaratione praui conſilij aduerſariorum.

Haberi autem debet maximè ratio perſonarum, ad quas orationem habemus. Coram primatibus,

bus, captatur beneuolentia vel ab Auditorum perſona, vel ab ipſius oratoris perſona.

1. Sibi gratulando de ſalute publica procuranda, cum ad eos oratio habeatur qui pariter, ſalutem reipublicæ quærant.

2. Suſpicionem omnem remouendo vel cupiditatis vel metus, vel odij &c.

Coram imperita plebe docilitas conciliari debet expoſita re, de qua deliberatur.

Attentio conciliatur.

1. Expoſita rei magnitudine.

2. Rei dignitate.

3. Rei momento.

In diſſuaſione longius eſſe ſolet exordium, quàm in ſuaſione,

In genere deliberatiuo, narratio vel nulla, vel breuis eſt; & ſi quæ ſit, continere debet tantum quaſi ſemen argumentorũ, quibus vtendum erit. Propoſitio & Partitio nunquam omitti debent.

Con-

Confirmatio diuidi ſolet in ſua membra. v. g. in honeſtum, vtile, poſſibile, facile, neceſſarium, & iucundum; vel contra, in difficile, impoſſibile, non neceſſarium, inutile, & iniucundum.

Cum aliquid confutamus, rationes rationibus ſunt opponendæ, exempla exemplis ſunt confutanda; faciendumque eſt, vt oratio noſtra veriſimilior videatur.

Generis deliberatiui amplificatio maximè petitur 1. ab exemplis, & ab authoritate.

2. A comparatione v. g. vtilium & neceſſariorum, item & honeſtorum inter ſe ſe: honeſtum tamen debet priùs proponi, quam vtile; deinde neceſſarium, & Iucundum; poſtremo poſſibile & facile: vel contra vt ante dictum eſt.

Generis deliberatiui peroratio duo continet.

1. Sententiam de re, quæ in deliberationem venit.

2. Mo-

2. Motus pro rei honeſtate, pulchritudine, vtilitate, iucunditate &c. motus inquam v.g. deſiderij, ſpei, amoris, miſericordiæ &c.

Contrarium fit in diſſuaſione. Exempla ſuppeditabunt orationes Ciceronis in genere deliberatiuo, de quibus infra.

CAPVT V.

Progymnaſmata Aphthoniȷ, quæ ſpectant ad genus deliberatiuum.

AD Genus deliberatiuum referuntur fabula, narratio, chreia, ſententia, & theſis.

Art. I. *Fabulæ deſpoſitio.*

Fabularum eſt triplex ...us.

FAbula eſt ſermo falſus veritatem effingens.

Inter fabulas, aliæ ſunt rationa-

les,

les, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Rationales ſunt, cum homo fingitur aliquid facere.

Morales, cum mores animalium exprimuntur.

Mixtæ, cum ſimul coniunguntur ea, quæ homini & bruto competunt.

Epimythium eſt moralis quædam concluſio totius fabulæ.

Fabula tractari poteſt vel ſimplici narratione, vel adhibita prolixiore amplificatione per Ethopœias & alias eiuſmodi figuras. Fabulæ tractatio.

Fabula poteſt etiam aliquando habere aliquod procemium, vel quoddam veluti exordium. Haberi autem maximè debet ratio temporum, locorum, & aliarum circunſtantiarum.

Poſſunt interſeri deſcriptiones, quæ fabulam illuſtrent. Itaque hæc poteſt eſſe fabulæ diſpoſitio, vt initium petatur vel ab ipſa fabulæ narratione, vel ab authoris

lau-

Digitized by Google

Confirmatio continere debet,
1. Commendationem perſonæ, quę fiet, ſi v.g. Rex dicatur imago dei, diuinæ Majeſtatis character &c.
2. Continet illuſtriores comparationes, & ſimilitudines aliarum vnctionum, v.g. Dauidis, Salomonis &c.
3. Rationes inaugurationis.
4. Explicationes inſignum Dignitatis vel Magiſtratus.
5. Enumerationem præſtantiſſimorum principum, aut clariſſimorum virorum, qui magnam laudem conſecuti fuerint.

Epilogus totus erit in gratulationibus, votis, ac precibus.

Art. 9. Oratio dedicatoria.

ORatio dedicatoria tria continet,
1. Occaſionem dedicandi.
2. Dignitatem perſonæ, cui dedicamus.

3. Op-

Digitized by Google

3. Opportunitatem dedicandi.
4. Explicare debet cauſas vel officij, vel dignitatis, vel gratitudinis, vel altærius cuiuſcumque rei.

Denique fidem omnem ſuam, & obſequium, qui dedicat, obſtringit.

Art. 10. *Oratio ad recipiendum Principem, aut Magiſtratum.*

ORatio ad recipiendum principem, vel magiſtratum complecti debet.
1. Cauſas aduentus, vel ingreſſus in vrbem.
2. Gratulationes, ſi quod præclarè factum ſit, vel bonum ſperetur.
3. Lætitiæ argumenta de felici aduentu.

Exordium duci poterit ab expectatione, & votis populi, vel à communi gaudio propter illius aduentum.

Confirmatio continere poteſt

1. Illuſtria ſymbola, inſignes comparationes & ſimilitudines, quibus perſona commendetur.

2. Deſcriptionem apparatus, eiuſq; circunſtantiarum.

3. Plauſus, & fauſtas acclamationes.

4. Crebram apoſtrophen ad ipſas res inanimas v. ad domos, templa &c. & ad ciues.

Epilogus, animos, fortunas, opeſque deuouebit: vel amorem in ſe perpetuum ſummiſſo animo poſtulabit.

Art. II. *Oratio funebris.*

ORatio funebris ſic diſponitur. Exordium doloris plenum eſſe debet, ducique poteſt vel ab aliquo voto, vel ab exclamatione, vel ab inuectiua in mortem, cauſamue mortis, vel à deploratione vtriuſque, vel ab indignatione propter mortis rationem, vel ab ex-

Digitized by Google

explicatione humanæ conditionis, vel à graui alique ſententia, vel à circumſtantijs mortis oſtentis & prodigijs, vel à dubitatione, vel ab exequiarum apparatu, vel ab aliquo ſymbolo, vel à diuerſis gentium ritibus, vel ab excuſatione propter dilatam orationem funebrem, vel à rationibus leniendi doloris, vel à commendatione personæ, quæ mortua eſt, vel à cauſis mœroris & triſtitiæ, vel ab affinitate, dignitate, & magiſtratu, &c.

Confirmatio tria complecti debet,

1. Commendationem virtutis eius, qui vita functus eſt.

2. Viuorum pacem, & ſolatium.

3. Documentum ſuperſtitum.

Ratio conficiendæ huius orationis ſic inſtitui poteſt, vt mauſoleum defuncto excitare nos velle fingamus, vel aliquod templum, cuius materia virtutes ſint.

Addi poteſt, quòd nihil eſſet, quare amplius inter mortales viueret, enumeratis ſcilicet omnibus præclarè geſtis, quæ nihil faciendum poſt ſe reliquiſſe videantur.

Proponetur etiam poſteris tanquam exemplar, quod imitentur.

Epilogus æternam mortuo felicitatem, & memoriam precabitur, & poſteros ad imitationem cohortabitur. Concludeturq; epitaphio.

CAPVT IV.

De Genere deliberatiuo.

Art. I. De Genere deliberatiuo in communi.

GEnus deliberatiuum varium eſt, & multiplex.

Aliter vocatur ſuaſorium à ſuadendo.

Con-

Concionatorium, à Concione, ſeu conuentu populi, ad quem orationes deliberatiuæ habebantur tum apud Romanos, tum apud græcos; Denique Conſultorium, à Conſilio dando. Quotuplex ſit genus deliberatiuũ.

Genus deliberatiuum eſt id, quod, cum poſitum ſit in conſultatione, ſuaſionem vel diſſuaſionem complectitur. Generis deliberatiui partes duæ.

Materia generis deliberatiui eſt id, de quo haberi poteſt deliberatio, ſeu id, quod ſuaderi & diſſuaderi poteſt. Generis deliberatiui materia

Finis deliberatiui generis, eſt rei vtilitas, vel detrimentum. Finis eiuſdem generis

Status, eſt conſtitutio quæſtionis v.g. an res facienda ſit, nec ne &c. Status generis deliberatiui.

Generis deliberatiui argumenti duci ſolent

1. Ab vtili, & honeſto.
2. A poſſibili.
3. A neceſſario,
4. A iucundo.

Locus ab vtili continet bona

Digitized by Google

omnia ſiue animi , ſiue corporis , ſiue fortunæ, quæ percipi poſſunt.

Locus ab honeſto, complectitur naturam , leges , & virtutes , quæ cum re coniunctæ ſunt.

Argumenta generis deliberatiui.

Locus à poſſibili, continet circunſtantias omnes, quæ rem facilem eſſe probant, de his circunſtantijs vide locum ab adiunctis.

Locus à neceſſario , complectitur ea omnia , quæ conſecutura ſunt ex re facta vel non facta , hæc autem neceſſitas eſt cum adiunctione alicuius conditionis: non enim deliberatur de re abſolute neceſſaria.

Locus à iucundo, continet id omne quod vel animum vel corpus, vel vtrumque titillat & afficit; quales ſunt potiſſimum deſcriptiones, explicatio adiunctorum rei & conſequentium, Item & comparationes &c.

Contrarium deſideratur in diſſuaſione : quapropter eius argumen-

menta duci ſolent.

1. Ab incommodo,& periculoſo.
2. Ab inhoneſto, ac turpi.
3. Ab impoſſibili,aut difficili.
4. Ab inutili.
5. Ab iniucundo.

In genere deliberatiuo,vel breue eſt exordium,vel nullum.

Exordium generis deliberatiui.

Adhibetur tamen ad ornatum orationis, vel vt res clarior fiat,ſi obſcura ſit,

Adhibetur etiam ad authoritatem ſibi conciliandam, quam conſequitur.

1. Modeſta ſui commendatione.
2. Animi grati ſignificatione.
3. Enumeratione beneficiorum acceptorum.
4. Significatione amoris.
5. Deſiderio bene conſulendi.
6. Declaratione praui conſilij aduerſariorum.

Haberi autem debet maximè ratio perſonarum, ad quas orationem habemus. Coram primatibus,

Digitized by Google

bus, captatur beneuolentia vel ab Auditorum perſona, vel ab ipſius oratoris perſona.

1. Sibi gratulando de ſalute publica procuranda, cum ad eos oratio habeatur qui pariter, ſalutem reipublicæ quærant.

2. Suſpicionem omnem remouendo vel cupiditatis vel metus, vel odij &c.

Coram imperita plebe docilitas conciliari debet expoſita re, de qua deliberatur.

Attentio conciliatur.

1. Expoſita rei magnitudine.
2. Rei dignitate.
3. Rei momento.

In diſſuaſione longius eſſe ſolet exordium, quàm in ſuaſione,

In genere deliberatiuo, narratio vel nulla, vel breuis eſt, & ſi quæ ſit, continere debet tantum quaſi ſemen argumentorũ, quibus vtendum erit. Propoſitio & Partitio nunquam omitti debent.

Con-

Digitized by Google

Conſitmatio diuidi ſolet in ſua membra. v. g. in honeſtum, vtile, poſſibile, facile, neceſſarium, & iucundum; vel contra, in difficile, impoſſibile, non neceſſarium, inutile, & iniucundum.

Cum aliquid confutamus, rationes rationibus ſunt opponendæ, exempla exemplis ſunt confutanda; faciendumque eſt, vt oratio noſtra veriſimilior videatur.

Generis deliberatiui amplificatio maximè petitur 1. ab exemplis, & ab authoritate.

2. A comparatione v. g. vtilium & neceſſariorum, item & honeſtorum inter ſe ſe: honeſtum tamen debet priùs proponi, quàm vtile; deinde neceſſarium, & Iucundum; poſtremo poſſibile & facile: vel contra vt ante dictum eſt.

Generis deliberatiui peroratio duo continet.

1. Sententiam de re, quæ in deliberationem venit.

Digitized by Google

2. Motus pro rei honeſtate, pulchritudine, vtilitate, iucunditate &c. motus inquam v.g. deſiderij, ſpei, amoris, miſericordiæ &c.

Contrarium fit in diſſuaſione. Exempla ſuppeditabunt orationes Ciceronis in genere deliberatiuo, de quibus infra.

CAPVT V.

Progymnaſmata Aphthonij, quæ ſpectant ad genus deliberatiuum.

AD Genus deliberatiuum referuntur fabula, narratio, chreia, ſententia, & theſis.

Art. I. Fabulæ deſpoſitio.

Fabularum eſt triplex genus.

FAbula eſt ſermo falſus veritatem effingens.

Inter fabulas, aliæ ſunt rationales,

les, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Rationales ſunt, cum homo fingitur aliquid facere.

Morales, cum mores animalium exprimuntur.

Mixtæ, cum ſimul coniunguntur ea, quæ homini & bruto competunt.

Epimythium eſt moralis quædam concluſio totius fabulæ.

Fabula tractari poteſt vel ſimplici narratione, vel adhibita prolixiore amplificatione per Ethopœias & alias eiuſmodi figuras.

Fabulæ tractatio.

Fabula poteſt etiam aliquando habere aliquod prooemium, vel quoddam veluti exordium. Haberi autem maximè debet ratio temporum, locorum, & aliarum circunſtantiarum.

Poſſunt interſeri deſcriptiones, quæ fabulam illuſtrent. Itaque, hæc poteſt eſſe fabulæ diſpoſitio, vt initium petatur vel ab ipſa fabulæ narratione, vel ab authoris

lau-

Digitized by Google

laude, vel ab ipſarum fabularum commendatione: Deinde pergatur ad explicationem fabulæ, diſtinguendo eam multis figuris, quæ ei conueniant, videndum eſt autem ad quod genus cauſæ vel ad quam partem orationis, fabulam, de qua agis, referas, vt ex Cicerone exempla tibi proponas.

Art. 2. Narrationis diſpoſitio.

Narrat. definitio. NArratio eſt rei factę vel quaſi factæ commemoratio.

Triplex narratio. Triplex eſt Narratio, Poetica, Hiſtorica, & Ciuilis.

Poetica, rem fictam proponit.

Hiſtorica, rem geſtam.

Ciuilis, rem quæ in controuerſiam adducitur.

In narratione ſex deſiderantur.

Narrat. ſex deſiderat.

1. Perſona quæ rem fecerit.
2. Res quæ facta fuerit.
3. Tempus circa quod facta fuerit.
4. Modus quo facta fuerit.

5. De-

5. Denique cauſa propter quam facta fuerit.

Diſpoſitio narrationis eadem eſſe poteſt atque hæc paulò ante allata eorum quę in narratione deſiderantur.

Hoc progymnaſma, cùm narrationi conueniat conſule narrationes Ciceronianas, & vide quæ ſuperiùs dicta ſunt de narratione.

Hic obſerua de narratione, quòd præter narrationem Rhetoricam, quadruplex aliud ſit genus narrationis quod in ſacras conciones incurrit. Primum genus continet res geſtas vel in ſacris literis vel in vita ſanctorum, contentas: Secundum genus additur amplificandi cauſa. Tertium allegoriæ ſeruit; Quartum euangelicam hiſtoriam explicat.

Concionatoriæ narrationes.

Digitized by Google

Art.3. Chreiæ diſpoſitio.

Chreiæ definitio.

CHreia, eſt commemoratio breuis facti vel dicti alicuius perſonæ.

Inter chreias, aliæ ſunt verbales, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ.

Verbalis, ea eſt quæ dictum alicuius explicat, vt Plato dixit, *virtutis ramos dolore, laboribuſque ſeri.*

Chreiæ diuiſio.

Actiua, quę factum alicuius proponit, vt Pithagoras interrogatus, quàm longa eſſet hominum vita, palam prodijt, ſubitoque, ſe ex oculis ſpectantium eripuit.

Mixta, quæ vtrumque complectitur, vt Diogenes, cum puerum laſciuientem vidiſſet, pædagogum percuſſit, atque addidit *quid enim ſic puerum inſtituis?*

Verbalis chreiæ diſpoſitio.

Verbalis Chreiæ diſpoſitio hæc eſt.

1. Laudamus dicti authorem.
2. Dictum ipſum paraphraſi expo-

ponendum eſt, pluribuſque verbis illuſtrandum.

3. Confirmandum eſt dictum per explicationem cauſarum.

4. Confirmandum per contraria.

5. Per ſimilitudinem aliquam:

6. Per exempla.

7. Per teſtimonia veterum.

Denique concludenda eſt Chreia Epilogo.

Idem obſeruatur in cæteris Chreijs, ſiue agatur de facto, ſiue de facto & dicto ſimul.

Hoc progymnaſma ad confirmationem referri poteſt. Conſule Ciceronis confirmationes, de quibus ante dictum eſt, & locos Rhetoricos, qui hic adhibendi ſunt.

Art. 4. Sententiæ deſcriptio.

Sententia eſt oratio breuis ſumpta de vita continens aliquid, quod ad hortandum, vel ad dehortandum pertinet. Sententiæ definitio.

Digitized by Google

Triplex eſt ſententia.

1. Exhortans vt, *Deus colendus eſt.*
2. Dehortans, *vanæ ſunt terrenæ voluptates, nec amore noſtro dignæ.*
3. Enuntians, vt, *Filius ſapiens lætificat patrem.*

Sententiarum diuiſio. Hæ tres ſententiæ, ſunt etiam vel ſimplices, vel compoſitæ, vel probabiles, vel veræ, vel comparatiuæ.

Exhortans impellit ad aliquid faciendum.

Dehortans reuocat à faciendo.

Enuntians, aliquid tantùm exponit.

Simplex, vnum continet:

Compoſita, duo aut plura:

Probabilis, rem non certam.

Comparatiua vnum cum altero confert.

Hæc eſſe ſolet ſententiæ diſpoſitio.

Sententiæ diſpoſitio.

1. Laudatur author ſententiæ.
2. Exponitur ſententia, & explicatur pluribus, vt dictum eſt in am-

amplificatione locorum Rhætoricæ, & iterum dicetur in amplificatione periodi.

3. Afferuntur cauſæ, quare audienda ſit ſententia.

4. Eædem cauſæ confirmantur à contrario.

5. A ſimili.

6. Ab exemplo.

7. A teſtimonio, conſule locos Rhetoricos.

Denique concluditur epilogo.

Hoc progymnaſma ad confirmationem refertur: conſule locos Rhetoricos, quibus hic vtendũ eſt.

Art. 5. Theſis diſpoſitio.

THeſis, eſt rei alicuius conſideratio, vel conſultatio. Theſis definitio.

Conſultationum aliæ ſunt ciuiles, aliæ contemplatiuæ.

Ciuiles, actionem continent ciuilitati accommodatum. v. g. *an muri faciendi ſint.*

Digitized by Google

Contemplatiuæ, ſolam rei contemplationem includunt, vt, *an cœlum ſit corruptibile*.

Theſis diuiſio.

In eo differt theſis, ſeu conſultatio, ab hypotheſi, quòd theſis ſit indefinità, hypotheſis verò ſit definita.

Theſis diſpoſitio in ſuaſione.

Hæc eſſe ſolet theſis diſpoſitio

Si ſuadetur aliquid.

1. Dignitas rei oſtenditur.
2. Honeſtas.
3. Vtilitas.
4. Facilitas.
5. Neceſſitas. vide quæ ſuperiùs de his allata ſunt.

Denique theſis concluditur epilogo.

Ad ſingula autem hęc argumenta interſeri debent obiectiones & ſolui.

Theſis diſpoſitio.

Exordium etiam pro rei qualitate afferendum eſt.

In diſſuaſione.

Si res diſſuadetur, contraria erunt argumenta, ſeruato tamen eodem ordine.

Hoc

Hoc progymnaſma nulli parti orationis competit. Conſule orationes Ciceronianas, quæ ad genus deliberatiuum pertinent, de quibus inferiùs.

CAPVT V.

Variæ orationes in genere deliberatiuo.

Art. 1. Suaſio.

ORatio ſuadens ſic diſponitur. Exordium duci poteſt, vel à rebus ipſis de quibus deliberatur; vel à perſona eorum, qui deliberationi præſunt; vel ab eorum perſona, qui contrarium cenſuerant, beneuolentiam ipſorum ſibi conciliando, vt ante dictum eſt in muneribus exordij; vel ab aliqua grauiori ſententia &c. Suaſionis exordium.

Poſt exordium ſequitur propoſitio Propoſitio ſua

ſionis diuiſio. ſitio rei, de qua deliberatio eſt; deinde diuiſio rationum propter quas, vel ſuadetur, vel diſſuadetur v. g. gerenda res eſt, quia glorioſa eſt, quia neceſſaria, quia vtilis, quia facilis, quia iucunda eſt. A diuiſione fit progreſſio ad narrationem, ſi tamen aliqua ſit adhibenda; A narratione ad confirmationem propoſitionis quæ fit ab honeſto, ab vtili, à facili, à neceſſario, à tuto, & à iucundo; hæc autem amplificatio peti poteſt à locis Rhetoricis qui dicuntur ab effectis, à conſequentibus, à ſimilitudine, à contrarijs, à minori, à maiori, ab exemplis &c.

Narratio.

A confirmatione fit tranſitus ad epilogum, qui totus eſt in hortatione ad rem faciendam, quæ ſuadetur.

Art.

Digitized by Google

Art. 2. Diſſuaſio & conſultatio.

ORatio diſſuadens ratione oppoſita inſtituitur, iidem tamen loci Rhetorici obſeruantur. Diſſuaſionis diſpoſitio.

Conſultatio ſic inſtituitur. Exordium duci debet, vel ab aliqua aſſentatione, ſi coram principe habeatur, vel ab amore ſuo erga patriam, vel ab vſu & experientia ſua rerum, ſi coram æqualibus, vel à rei veritate & ſanctitate, ſi coram Pontificum cætu &c. Deinde res in vtramque partem diſcutitur, comparatione facta rationum vtriuſque partis, poſtea affertur propria ſententia, & epilogo conſultatio terminatur. Cõſultationis diſpoſitio.

Art. 3. Hortatio.

HOrtatio non exiguam affinitatem habet cum ſuaſione, de qua paulo ſuperius: Immo pars

eius eſt ſæpiſſime, nempe epilogus: quare non tam argumentis nititur quam affectibus. Hoc tamen eſt diſcrimen Inter ſuaſionem & hortationem, quod ſuaſio ſatis habeat, ſi rem optimam factu eſſe oſtenderit, hortatio verò etiam ſtimulos admoueat ad rem ſuſcipiendam. Hi autem ſtimuli, quibus vti poteſt hortatio.

Hortationis argumenta.

Sunt 1. Laus & gloria quæ ex re colliguntur.

2. Spes rei conficiendæ.

3. Commemoratio amoris eorum erga nos, pro quibus res ſuſcipienda eſt.

4. Expoſitio miſeriarum eius de quo ſubleuando agitur.

5. Declaratio periculi, quod nobis, vel alijs, aut patriæ imminet.

6. Propoſita illuſtria exempla maiorum noſtrorum, vel externorum in re non abſimili.

7. Contemptus virium hoſtilium.

8. Commendata expectatio, quam

ij,

Digitized by Google

ij, apud quos agimus, virtutis ſuæ mouerant, ob generis nobilitatem, ob indolem ſpectatiſſimam, ob præclare geſta &c.

9. Adhibitæ preces, & obſecratio.

10. Commota indignatio per declaratam hoſtium inſolentiam.

11. Declarata vota populi, amicorum, patriæ, omnium gentium &c.

12. Expoſita rei gerendæ neceſſitas propter pericula.

13. Adiuncta rei honeſtas.

14. Oſtenſum dedecus quod timetur, ſi res non ſuſcipiatur.

15. Enumerata ea, quæ ad vtilitatem conferunt.

16. Deniq; demonſtrata rei gerendæ facilitas &c.

Diſpoſitio huius hortationis ita fit. Hortationis diſpoſitio.

1. Exordium ducitur à circunſtantijs vel rerum, locorum, perſonarum, vel eius qui dicit, vel eorum apud quos agitur.

2. Ad-

2. Adhibetur aliquando inſinuatio, pro vt ante dictum eſt, cùm de inſinuatione.

3. Exponitur res, de qua quæſtio eſt.

4. Denique argumenta ducuntur ab illis capitibus, quæ modò ſunt prolata. Conſule Ciceronem in orationibus, que pertinent ad genus deliberatiuum.

Art. 4. Dehortatio.

DEhortationis artificiũ, & diſpoſitio ſatis intelligi poteſt ex ijs, quæ dicta ſunt de hortatione; contrariorum enim eadem eſt diſciplina. Addo tamen dehortationis capita ſumi.

Dehortationis capita.

1. A turpi, hoc eſt, oſtendendo turpitudinem in re facienda, vel non facienda, pro vt dehortatio inſtituitur. vide Philipp. 4. n. 3. ab his verbis *nihil eſt profectò* &c. Philipp. 7. numero 13. ab his verbis,

bis, *quam turpe porrò eſt.*
2. A contrario, hoc eſt, declarando contrariam eſſe omnium ſentētiam vide Philipp. 12. num. 9. ab hìs verbis *quid Galliam? quo tandem animo?*
3. Ab inutili, hoc eſt, probando ſperandum eſſe boni vide Philipp. 12. num. 7. ab his verbis *quid enim per Deos immortales poteſt reipub. prodeſſe.*
4. Ab impoſſibili, hoc eſt, demonſtrando rem fieri non poſſe: vide Philipp. 12. num. 11. ab his verbis, *quid ſi ne poteſt quidem* &c.
5. Ab expoſitione incommodorū, quę timere oporteat: vide Philipp. 12. n. 16. ab his verbis, *quaro igitur à te ipſo* &c.
6. A declaratione periculorum, quæ impendent, vide Philipp. 12. num. 23. ab his verbis, *nihil memini de periculo.*
7. A religione, quæ violanda eſt, ſi res fiat, aut non fiat, pro vt fert dehortatio.

8. Ab

8. Ab authoritate ipſius dehortantis, ſi perſonæ illius ratio haberi debeat, vt Patris in filium, imperatoris in milites &c.

Art. 5. Commonitio.

CVm admonemus quempiam, cauendum eſt ne illum lædamus; blandus enim ac prudens monitor vitiorum odium facit pretium virtutum. Quare commonitio ne vehementior & moleſtior videatur, temperari debet

1. Significatione amoris & beneuolentiæ.

2. Declaratione vrbana, quàm ſponte in bonum ferantur ij, quos admoniturus eſt orator.

Commonitionis præcepta.

Hæc ſit commonitionis diſpoſitio; exordium plenum ſit amoris: narratio rem clarè ſubijciat: confirmatio contineat argumenta ducta maximè ab honeſto, vtili, & glorioſo: peroratio deniq; exhortationem adhibeat. Quod

Quod ſi commonitio coniungi debeat cum obiurgatione, inuehatur orator in ipſum vitium, non in perſonam.

Tractari poteſt commonitio per commiſerationem erga eum, quẽ admonemus, hoc ferè modo, *quam miſeret me tui Chriſtiane, cum Deum deſeris &c.* Commonitionis tractatio.

Obſerua 1. quod qui monet, authoritatem & poteſtatem præ ſe ferre debeat.

Obſerua 2. quod aliquando expediat fingere tueri nos velle partes illius, quem admonere volumus, maximè ſi ferocior ſit, ſcilicet vt leniatur priùs, quàm moneatur.

Obſeru. 3. quod congratulatio nonnunquam præmittatur, vt laudis, & gloriæ ſtudio captus is, quem monituri ſumus, lubentius monitiones accipiat.

Art.

Digitized by Google

Art. 6. Commendatio.

Com-mendationis capita.

COmmendatio, continet quidem laudationem, ſed ad ſuadendum. Eius exordium liberum eſt debet tamen eſſe modeſtum; confirmatio petitur ab adiunctis perſonarum, rei, temporis, loci &c. Epilogus fere totus eſt in obſecrationibus, & ſignificationibus amoris. vide quæ ſuperius dicta ſunt toties de adiunctis.

Art. 7. Incitatio.

Incitationis capita.

INcitatio plena eſſe debet artificij: plerumq; continet deſcriptiones, proſopopœias, & Ethopœias, quibus oculos quaſi feriat, & animos inflammet.

Art.

Digitized by Google

Art.8.Conciliatio.

COnciliatio fit.1.exhibita quadam Maieſtate corporis, 2. liberalis fortiſque animi expreſſione, 3. amoris & beneuolentiæ ſignificatione. 4. Commendatione virtutis. 5. quæſita prudenter opportunitate, 6. accommodatione ad indolem,& ſtatum illius, quem nobis conciliare volumus, vel alteri. 7. propoſita ſpe.vel intentato metu. Conciliationis capita.

Art. 9. Conſolatio.

COnſolationis hæc eſſe poteſt diſpoſitio. Exordium, pro mali varietate, & pro ratione perſonarum ducetur, plerumque à laude fortitudinis, & ſapientia, vel à modeſta ingenij ſui depreſſione, vel à commiſeratione, vel à rationibus quę nos impellere debue- Exordiũ cõſolationis.

amplificatione locorum Rhetoricæ.

CAPVT VI.

De Genere Iudiciali.

Art. 1. De Genere Iudiciali in Communi.

GEnus iudiciale dicitur ex eo quòd in iudicijs, & cauſis forenſibus verſetur: præter artem bene dicendi complectitur præterea ſcientiam iuris. Partes habet duas accuſationem, & defenſionem: finis in *accuſatione*, eſt punitio, in *defenſione* impunitas: de motibus conſule ſecundam parrem libri primi de inuentione, vbi agatur de motibus.

Multiplex eſt Genus iudiciale; Quotu
1. Simplex, cum de re vna, ſeu de plex g

crimine vno agitur.

nus iudiciale 2. Conjunctum, quando plura genera criminum, vel plura crimina eiuſdem generis diſcutiuntur.

3. Comparatiuum, quando quæritur quid æquius ſit.

4. Anticategoricum, quando eſt mutua accuſatio, Tale eſt genus orationis pro Milone. Milo enim aiebat ſibi factas à Clodio inſidias, Aduerſarius contra factas eſſe Clodio à Milone.

Materia generis iudicialis.

Materia generis iudicialis eſt id omne, quod ſub lité cadit, & iudicio poteſt determinari. Hoc autem vel eſt capitale vel ciuile: capitale verſatur circa crimina, ciuile circa ius quod defenditur vel repetitur.

Status.

Status generis iudicialis eſt cauſæ conſtitutio, quando. v. g. ſi factum non negetur, vis tamen illata negatur vel non eſſe tale, quale arguitur, ſed rectum & juſtum eſſe oſtenditur.

Addi poſſunt controuerſię ſuper ſcri-

ſcriptis, ſcilicet quòd hoc vel illo modo explicari debeant, quòd hęc vel illa fuerit voluntas legislatoris vel ſcriptoris.

Denique quòd ſcriptis, alia ſcripta opponi poſſint.

Cauſa vocatur à Cicerone ratio, qua aliquid efficitur; Eſtq; duplex in coniecturis, impulſio & ratiocinatis, Quibus fermè rebus facti ſuſpicio confirmatur. Cauſa quid eſt?

Euentus complectuntur ea, quæ poſt rem actam remanent, ſuntque ſigna, vel veſtigia rei factæ. Hæc autem ſunt vel antecedentia. v.g. ad locum profectio, minæ, contentiones, iurgia &c. Vel concomitantia; vt clamor exauditus, verba notata, occultatio cadaueris, vel deniq; conſequentia, vt pallor in vultu, &c. de his iam alibi. Euẽtus quot ſunt.

Circunſtantiæ multũ faciunt ad hoc genus iudiciale. Hæ autẽ ſunt ſæpiùs enumeratæ, *quis, quid, vbi quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.* Explicatio circunſtantia-

Digitized by Google

rum in genere iudicia. li.

Ad circunſtantiam *quis*, hæc capita referuntur.

1. Natura & conditio.

2. Patria, & Natio.

3. Parentum mores, conditio, & fortunæ.

4. Mores & indoles ipſius hominis, de quo quæſtio eſt.

Ad circunſtantiam *quid*, pertinet criminis natura, & conuenientia illius cum eo, qui accuſatur, vel diſcrepantia ab eo, qui defenditur.

Ad circunſtantiam *vbi*, refertur opportunitas loci.

Ad circunſtantiam *quibus auxilÿs*, pertinent vires, inſtrumenta, conatus, arma, ſatellitium, & cætera eiuſmodi, vel contra, ſi defenditur.

Ad circunſtantiam *cur*, referuntur cauſæ, quæ mouere potuerunt ad crimen. v. gratia ſpes vtilitatis, odium, ira, vindictæ cupiditas, & alia eiuſmodi.

Ad circunſtantiam *quomodo* modus

dus, & ſeries rei geſtæ ſpectant.

Deniq; ad circunſtantiam *quando*, pertinent temporis opportunitates.

Diſpoſitio generis iudicialis ita ſe habere ſolet.

Exordium *Accuſatoris*, ſeueritatis plenum eſt & odij: contra verò *Defenſoris*, manſuetudinis & clementiæ: vtrumque non parum artificij deſiderat. Exordium generis iudiciales.

Poſt exordium ſequitur Narratio facti perſpicua & probabilis. In *accuſatione* ſæpiùs, quàm in *defenſione*, in hac enim, ſi narratio fiat, tota non affertur, niſi tota proſit: ſi tota noceat, tota omittitur, vel ſaltem reſecanda ſunt ea, quæ non proſunt.

Narrationem ſequitur confirmatio, in qua non confuſe & conglobatè, ſed ſingillatim proponenda ſunt argumenta, vt pondus ſuum, vimque maiorem habeant; quæ deſiderentur intelliges ex obſerua-

Digitized by Google

tionibus, quæ priùs allatæ ſunt de locorum Rhetoricæ ad quaſuis quæſtiones propoſitas accommodatione pag. 74.

Confirmatio. Confirmationis autem argumēta ſic diſponi debent, vt fortiſſima & validiſſima ad primam & poſtremam orationis partem conferantur: quæ verò ſunt minùs valida, veluti conglobata, mediam orationis partem teneant.

Ad quodlibet validum argumentum adhiberi debet concluſio vehemens, vel interrogatione, vel exclamatione, vel Epiphonemate adhibito.

Confirmationis ratio. Confirmatio verò accommodari debet ad orationem aduerſarij. valida enim Accuſatoris argumenta, vel obruenda ſunt digreſſionibus, vel plane non eſt illis reſpondendum, quaſi leuiora eſſent. Quę autem ſunt leuiora, acriter ſunt refutanda: vnde non parùm joci & facetiæ proſunt. Multa etiam con-

conglobanda & inuoluenda ſunt obſcurè, ſic tamen, vt oſtendamus nihil nos timere. vide quæ dicta ſunt de confutatione.

Peroratio continere debet alios atque alios motus pro genere cauſæ. v.g. odij, amoris, miſerationis, lenitatis, & miſericordię.

De his ſingulis actum eſt in diſpoſitione partium orationis.

Art. 2. De ſpeciali diſpoſitione generis iudicialis.

IN capitalibus cauſis, ſi ſunt ſolemnes, ab hac ſolemnitate exordium ducetur, attentioque ac beneuolentia conciliabuntur: ſi ſunt communes, orator ab ipſo initio declarabit ſe habere dicenda, quæ facinus demonſtrent, quamuis nec in commentarijs, nec in informationibus, vt vocant, contineantur, cætera vt pluribus paſſim dictum eſt.

Solemniū cauſarū exordiū. cōmuniū exordiū.

Ciuiliū cauſarū diſpoſitio.

In ciuilibus cauſis conciliatio breuis eſſe debet, & ab officio iudicis petitur. Narratio debet eſſe breuiſſima, & perſpicua: ſtylus requirit rationum grauitatem, non exquiſitam ſermonis pompam.

CAPVT VII.

Progymnaſmata Aphthonij.

AD genus iudiciale referuntur hæc Progymnaſmata, Confirmatio, Confutatio, Locus communis, & Legislatio.

Art. 1. Confirmatio.

Confirmationis diſpoſitio.

COnfirmatio, eſt rei propoſitæ comprobatio.

Huius diſpoſitio talis eſt, vt exordium ſumatur à laude illorum, qui dictum, de quo quæſtio eſt, pro-

Digitized by Google

protulerunt; Deinde ſequatur expoſitio dicti, poſtea dictum ipſum confirmetur.

1. A manifeſto, hoc eſt probando rem eſſe manifeſtam. Confirmationis capita.

2. A probabili, hoc eſt oſtendendo rem eſſe probabilem.

3. A poſſibili, hoc eſt confirmando rem fieri poſſe.

4. A conſentaneo, hoc eſt probando quod res ſit conſentanea rationi.

5. A decoro, hoc eſt oſtendendo rem decere.

6. Ab vtili, hoc eſt probando rem vtilem eſſe.

Denique epilogo concluditur.

Hoc progymnaſma refertur ad confirmationem: quare conſule, quæ prius de illa dicta ſunt ſuo loco. Singulorum capitum exempla tibi poſſunt apud Ciceronem ſuppeditari.

Art.2. Confutatio.

Confutationis diſpoſitio.

CONfutatio, quæ aliter dicitur refutatio, deſtructio, ſubuerſio, inuerſio, &c. Eſt rei propoſitæ reprehenſio, & improbatio. Ea autem refelluntur, quæ non ſunt omninò manifeſta, nec prorſus incredibilia.

Hęc eſt diſpoſitio confutationis. Exordium ducitur à reprehenſione eorum, qui dictum pronuntiarunt: Deinde ſubſequitur dicti expoſitio.

Confutationis capita.

Poſtea dictum refutatur

1. Ab obſcuro, hoc eſt probando rem obſcuram eſſe.

2. Ab incredibili, hoc eſt probando rem eſſe incredibilem.

3. Ab impoſſibili, hoc eſt probando rem fieri non poſſe.

4. A diſſentaneo, hoc eſt oſtendendo rationi rem non eſſe conſentaneam.

5. Ab

Digitized by Google

5. Ab indecoro, hoc eſt probando rem non decere.

6. Ab inutili, hoc eſt declarando nullam vtilitatem eſſe in re, quæ probata eſt.

Denique Epilogo concluditur

Hoc progymnaſma pertinet ad confutationem, de qua ſuperius actum eſt, conſule Ciceronem, vbi aliquid confutat.

Art. 3. Locus communis.

Locus communis eſt oratio, in qua bona vel mala, quæ alicui rei inſunt, amplificantur. Vocatur autem locus communis, quia conuenit omnibus ijs, qui participes ſunt eius rei, de qua quæſtio eſt, v. g. quæ dicuntur de peccato in genere, dici poſſunt de omni peccato ſingillatim ſumpto v.g. de pigritia &c. **Loci communis diſpoſitio.**

Hæc eſt diſpoſitio loci communis. Vix habet exordium, ſed initium

tium ducitur à contrario cum expoſit one rei, vt auditor magis afficiatur. Poſtquam procemium ductum eſt à contrario ſiue boni ſiue mali, res, quæ amplificatur, pluribus exponi debet, deinde amplificatio ducitur,

1. A comparatione aliqua.

Loci communis capita.

2. Ab expoſitione intentionis eius, de quo agitur.

3. A coniecturali digreſſione de vita præterita, vel futura eiuſdem.

4. Ab excluſione miſericordiæ, ſi contra reum agitur. Quartum enim hoc caput non additur, ſi quis laudatur: ſi tamen defenditur, addi poteſt, probando quòd ſit facienda miſericordia propter eaſdem rationes, ob quas ſcelerato deneganda eſt, ſed in ſenſu oppoſito. Excluditur autem miſericordia

1. A legitimo, hoc eſt oſtendendo quod ſit ſecundum leges, ſi negetur.

2. A iuſto, hoc eſt probando quod ius id poſtulet.

3. Ab

Digitized by Google

3. Ab vtili, hoc eſt demonſtrando quàm vtile ſit eam negare.
4. A facili & poſſibili, hoc eſt oſtendendo quod negari poſſit.
5. Ab euentu, hoc eſt exponendo quæ contigerunt; aut quæ conſecutura ſunt.

Art. 4. Legiſlatio.

LEgislatio eſt legis latæ vel criminatio, vel defenſio. Ita ſe habet eius diſpoſitio. Poſt prooemium primum & ſecundum fit expoſitio legis: deinde ſi defenditur, argumenta duci debent 1. ab legitimo, hoc eſt oſtendendo quod lata lex legitima ſit, 2. ab iuſto, hoc eſt probando quod iuſta ſit, 3. ab vtili, hoc eſt demonſtrando quòd plurimùm vtilitatis contineat: ſi lex arguitur, argumenta ducuntur à locis contrarijs. Vtraque legis vel criminatio vel defenſio complectitur obiectiones, quæ addun-

Legislationis capita. Defenditur Lex arguitur.

bus, vel ab inſolentia perditi hominis, vel à neceſſitate puniendi reum propter bonum publicum, vel à criminis grauitate &c. vide quæ ſuperius dicta ſunt in exordio. Narratio robuſta magis eſſe debet, quàm ad pompam inſtituta, vt ante dictum eſt. In confirmatione, crimina ſingula colliguuntur, acriter ſingula exponuntur, tabulę proferuntur, teſtes inducuntur, explicantur facti circunſtantiæ, proferuntur cauſæ adiuuantes, intentio exaggeratur, præteritionibus argumenta læuiora ſubijciuntur.

Peroratio denique iræ atq; odij motus excitat.

Art. 2. Apologia ſeu defenſio.

DEfenſionis exordium petitur à circunſtantijs locorum, vt apud Cic. pro Cælio, vel à circunſtantijs perſonarum, vt pro Sextio & Dejotaro, vel ab officijs collatis,

tis, vt pro Plancio, vel à perſona quæ defenditur, vt pro Archia, vel ab erroris confeſſione, vt pro Rabirio, vel à clementia & humanitate iudicis, vel à perſona illius qui accuſat, declarando quod ex ira, ocio, &c. accuſationem ſuſceperit. poſt exordium ſequitur Narratio, quæ vt dictam fuit, cum egimus de narratione, in diſpoſitione partium orationis, & iterum cum de diſpoſitione generis iudicialis actum eſt, inſtitui debet.

Defenſionis diſpoſitio.

Poſt narrationem pars potiſſima eſt confutatio, quia qui aduerſarium refellit, æquitatem cauſæ ſuæ ſimul confirmat: hæc autem confutatio maximè vrget accuſationis præcipua capita, quibus ſcilicet euerſis, reliqua facile corruant. Vide quæ ſuperius dicta ſunt de confutatione.

Epilogus denique ſeu peroratio frequenter precibus vtitur. Lege ſuperiùs allata de peroratione.

ſu-

Digitized by Google

Art. 3. Defenſio facti.

EXordium ſumi poteſt à confeſſione ipſius facti, deinde proferuntur varia de illo iudicia. Poſtea explicantur eiuſdem cauſæ. v. g. quòd ex amore profectum, fuerit &c. Denique concluſio eſt, quod nihil temere in facto, nihil non ſapienter geſtum fuerit. Diſpoſitio defenſionis facti.

Art. 4. Defenſio manifeſti criminis quod excuſatur.

EXordium peti poteſt ab hominum vano iudicio. Confirmatio rationes affert, quibus probatur id, quod arguitur aliquando licere, nempe datis occaſionibus honeſtis: idem ſtabilitur à ſimili & à pari. Poſtremo epilogus, quàm iuſte crimen commiſſum excuſari poſſit, iudicandum relinquit. Diſpoſitio excuſationis criminis.

Digitized by Google

Art. 5. Inuectiua.

Inuectiuæ diſpoſitio.

INuectiua eſt oratio mordax. Duplex eſſe poteſt, altera in perſonas ipſas, quæ rarior eſſe debet; altera in vitia, quæ frequentior eſſe non poteſt. Sic inſtituitur 1. exordium peti poteſt ab expoſitione ſceleris, vt in vatiniana apud Cic. Vel à cauſa ſuſceptæ accuſationis vehementioris, nempè propter grauitatem ſceleris, vt apud Cicer. Contra Piſonem vel à perſona quæ arguitur; vel à circunſtãtijs loci, & temporis. Narratio vitam omnem à puero diſcutit. Vide vatinianam num. 18. Confirmatio criminis, aut vitij prauos omnes affectus ita percurrit, vt oſtendat facinus repugnare pietati, legibus diuinis & humanis, patriæ moribus, maiorum inſtitutis &c. Adduntur, & amplificãtur incommoda: denique oſtenditur, quàm gra-

graui ſupplicio is dignus ſit, qui accuſatur; idque fit comparatione, & concitatione motuum, qui odiū, & inuidiam illi conflare poſſint. In epilogo, ſeu peroratione vehementiores motus iræ, odij, inuidiæ, pudoris, &c. excitandi ſunt.

Art. 6. Obiurgatio.

Obiurgatio fere ſemper eſt ſuperioris ad inferiorem. Eius exordium duci poteſt vel à cauſa obiurgationis, vel à vituperatione perſonæ vel facinoris quod arguimus, vel ab atrocitate criminis, vel à rei turpitudine &c. vel à ſpe decepta, vel à dubitatione vnde initium petatur &c. Narratio rem ſubijcit oculis per hypotypoſim. lege orat. pro Dejotaro num. 13. Confirmatio crimen exaggerat ab adiunctis, vt ab alijs conuenientibus locis Rhetoricis. Epilogus lenimentum orationi afferre ſolet, *Obiurgationis diſpoſitio.*

quod ſit, ſi probemus obiurgationem noſtram ab amore profectam eſſe, vel etiam ſi crimen reijciatur in prauum animi affectum vehementiorem, & ita excuſetur &c.

Art.7. Expoſtulatio.

Expoſtulationis diſpoſitio.

EXpoſtulatio eſt de accepta iniuria. diſtinguitur à querela, quòd hæc ſit lenior, illa vehementior. Cauendum eſt in ea diligenter, ne non habita ratione perſonarum, loci, & temporis, non prudenter omnia & conſideratè dicantur. In expoſtulatione, quantum fieri poteſt, excuſanda eſt voluntas, ſignificandumque eſt nos malle quiduis ſuſpicari, quam ingratum animum & accepti beneficij non memorem: mirari nos tamen, vnde factum fuerit, vt culpa irrepſerit. Expoſtulationis exordium duci ſolet à commemoratio-

tio.

Digitized by Google

tione beneficiorum, quæ in eum collata ſunt, de quo conquerimur. antequam narretur iniuria petitio excuſationis, & veniæ eam præmunire debet, vt modeſtior videatur. Confirmatio continet amplificationem iniuriæ; quod fit per hypotypoſes, proſopopœias &c. ac per explicationem adiunctorum &c. Epilogus excitat motus miſericordiæ, clementiæ, metus &c. pro diuerſitate argumenti.

Art. 8. Exprobratio.

Exprobrationis diſpoſitio.

Exprobratio ſic inſtituitur. Exordium ducitur ex abrupto, in teſtem apellando conſcientiam illius, qui ſe ingratum præbuit. Narratio complectitur explicationem artificioſam tum beneficiorum, quæ contulimus, tum iniuriarum quibus nos affecit. In confirmatione duo aguntur. 1. amplificantur collata beneficia. 2. illata iniu-

iuria exaggeratur, tranſeundo ab hypotheſi ad theſim de crimine in genere. Epilogus motum excitare debet timoris, & verecundiæ.

Art. 9. Comminatio.

Comminationis diſpoſitio.

COmminatio ſtylum habet conciſum, eiuſq; exordium ducitur ex abrupto, requirit, amplificationes vehementiores, & communicationes. vide Diuinationem in verrem. num. 41. ab his verbis *ita deos mihi velim propitios* &c. vide etiam primam in verrem num. 82. ab his verbis *nolite per deos immortales*, &c. Epilogus continet optationes & adhortationes. ne ex odio comminatio proficiſci videatur.

Art.

Art. 10. Deprecatio.

DEprecatio non mediocriter conuenit cum defenſione: hoc tamen eſt inter vtramque diſcrimen, quòd deprecatio ſit ſupplex, non verò ſemper defenſio. ſic poteſt inſtitui deprecatio. Exordium ſumatur vel à qualitate criminis, cuius venia petitur, vel à perſona, pro qua deprecamur, vel à perſona eorum à quibus venia petitur. Nulla fere fit narratio. confirmatio dandæ veniæ ducatur 1. à perſonæ læſæ conditione & ſtatu vt Cic. pro Ligario num. 15. ab his verbis, *dicam plane Cæſar*, &c. nu. 38. ab his verbis, *nihil eſt tam populare* &c. Item pro Dejotaro num. 40. ab his verbis, *non debeo Cæſar* &c. Epilogus motus excitet vehementiſſimos miſericordiæ. Deprecationis diſpoſitio.

Digitized by Google

CAPVT IX.

Vſus orationem Ciceronis in omni genere cauſarum.

Art. I. vſus orationum Cic. In genere demonſtratiuo.

ORatio in Piſonem, inuectiua eſt. Orat. pro M. Marcello, gratulatoria eſt.

Philippica 2 vituperatio eſt Antonij. Illius ſtatus eſt qualitatiuus, quæriturque, an iure agat Antonius quæ agit in adminiſtratione reipubl.

Philippica 4. inuectiua eſt in Antonium.

Catilinaria prima, vituperatio eſt Catilinæ.

Catilinaria 2. gratulatoria eſt de expulſione Catilinæ ex vrbe.

Ca-

Digitized by Google

Catilinaria 3. Inuectiua eſt in Antonium.

Oratio 1. poſt reditum, gratiarum eſt actio ad Quirites.

Oratio 2. poſt reditum gratiarum eſt actio ad ſenatum.

Actiones in verrem. 2. 4 5. 6. 7. vituperationes ſunt verris.

Oratio pro lege Manilia partim eſt laudatio.

Oratio pro Archia Poeta partim eſt laudatio.

Art. 2. Vſus orationum Cic. in genere deliberatiuo.

ORatio de Prouincijs conſularibus deliberatio eſt: illius ſtatus eſt coniecturalis.

Philippica prima deliberatio eſt; eius ſtatus eſt qualitatiuus, quæriturque an omnia quæ in Cæſaris actis proferũtur, ſeruanda ſint iure.

Philippica tertia ſuaſoria eſt, & ſimul iudicialis: agitur enim in ea

de

Digitized by Google

de pœnis & de præmijs.

Philippica 5. deliberatio eſt; illius ſtatus eſt iuris, quæriturque an recte legati ad Antonium decernantur.

Philippica 6. hortatoria eſt vt populus Romanus libertatem ſuam tueatur.

Philippica 7. ſuaſoria eſt belli: eius ſtatus eſt qualitatiuus.

Philippica 8. deliberatio eſt: eius ſtatus eſt definitiuus, quæriturque, an tumultus, an bellum ſit appellandum, quod decernit ſenatus de perſequendo Antonio.

Philippica 9. deliberatio eſt: eius ſtatus eſt legitimus ſcripti & ſententiæ, quæriturque, an cum lex ſit, vt in legatione interfectis ſtatua ponatur. Sulpitio mortuo in legatione Antoniana ſtatua ſit ponenda.

Philippica decima deliberatio eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis, quæriturque an M. Bruto Macedo-

nia

Digitized by Google

nia committenda ſit, cùm eius potentia metuenda videatur.

Philippica vndecima deliberatio eſt; eius ſtatus eſt qualitatiuus, agiturque de imperatore deligendo propter damnationem Dolabellæ, qui in Aſia hoſtilia arma circumferebat.

Philippica 12. deliberatio eſt; eius ſtatus eſt qualitatiuus, quæriturque an legati ſint, qui miſſi ſunt ad Antonium.

Philippica 13. deliberatio eſt, eius ſtatus eſt coniecturalis, quæriturque an tuta ſit pax cum Antonio.

Philippica 14. deliberatio eſt; eius ſtatus eſt qualitatis abſolutæ, quærriturque an fugato Antonio, cum pugnatum fuiſſet ad Mutinam, retinenda ſint ſaga, victores appellandi ſint exercitus imperatores, an victi appellandi ſint hoſtes.

Oratio de pace ſuaſoria eſt pacis

Digitized by Google

cis & concordiæ inter romanos ciues.

Oratio pro lege Manilia ſuaſoria eſt belli.

Oratio de lege Agraria diſſuaſio eſt legis Agrariæ.

Catilinaria 4. hortatio eſt vt de coniuratorum pœnis fortiter iudices ſententiam dicant, & tacitè necandos eſſe perſuadet.

Oratio pro Archia poeta conſultatio eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis, quæriturque, an ſit ciuis romanus.

Oratio de haruſpicum reſponſis deliberatio eſt ad ſenatum.

Diuinatio in verrem conſultatio eſt, quæriturque an Cicero, An Cœcilius agere debeat contra verrem.

Art.

Digitized by Google

Art. 6. Vſus orationum Ciceronis in genere iudiciali.

ORatio pro Sextio defenſio eſt; eius ſtatus eſt iuris, quæriturque an vim publicam intulerit; negatur, immò probatur repuliſſe.

Oratio in vatinium reijcit teſtimonium vatinij contra Sextium: eius ſtatus eſt coniecturalis.

Oratio pro M. Cœlio defenſio eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis, quæriturque an venenum M. Cœlius pararit Clodio.

Oratio pro Corn. Balbo defenſio eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis, quæriturque, an Licuerit Pompeio Balbum donare Ciuitate.

Oratio pro Milone defenſio eſt; eius ſtatus eſt iuris abſoluti, quæriturque an iure Milo Clodium occiderit.

Oratio pro C. Rabirio defenſio eſt; eius ſtatus eſt Coniecturalis.

Ora-

Digitized by Google

Oratio pro Q. Ligario defenſi
eſt; eius ſtatus eſt qualitatis aſſum-
ptiuæ.

Oratio pro Deiotaro defenſi
eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis
quæriturque an Cæſari Dejotaru
inſidias ſtruxerit, & negatur.

Oratio pro A. Cluentio defen
ſio eſt.

Oratio pro Murena defenſio e
à criminatione Ambitus.

Oratio pro Flacco defenſio eſt
Crimine repetundarum; eius ſtatu
eſt coniecturalis.

Oratio pro P. ſylla defenſio eſt

Orationis pro domo ſua ſtatu
eſt iuris, quæriturque an iure i
exilium pulſus fuerit Cicero, &
domus iure conſecrata.

Oratio pro Cn. Plancio defen
ſio eſt; eius ſtatus eſt iuris, quær
turque an iure ædilis factus fuer
Cn. Plancius.

Oratio pro Pub. Quinctio de
fenſio eſt; eius ſtatus eſt iuris, quæ

ritur-

riturque an bona Quinctij iure Nœuius poſſederit.

Oratio pro Sexto Roſcio Amerino defenſio eſt; eius ſtatus coniecturalis eſt, quæriturque an patrem occiderit.

Oratio pro Sexto Roſcio Comœdo defenſio eſt.

Actio 2. in verrem accuſatio eſt.

Actio 3. In verrem accuſatio eſt; eius ſtatus eſt coniecturalis.

Actio 4. In verrem accuſatio eſt.

Oratio pro Fonteio defenſio eſt à repetundis eius ſtatus eſt coniecturalis.

Oratio pro A. Cœcina defenſio eſt.

Digitized by Google

CAPVT X.

Triplex dicendi genus.

Art. I. *Oratoris ſacri dicendi genus.*

CErtum eſt, quod ſacrum dicendi genus maximè diuinis ſpiritus ſancti præceptionibus & illuſtrationibus indigeat; admittit tamen eloquentiæ præcepta.

Oratoris ſacri probitas & eruditio.

1. In oratore ſacro probitas deſideratur, quia perſonam Chriſti ſuſtinet.

2. Idem orator ſacer exercitatus eſſe debet præcipuè in lectione tum ſacrorum codicum, tum ſanctorum Patrum, quia vis eloquentiæ ſacræ, in his potiſſimum conſiſtit. Nihil addo de vſu Philoſophorum, Oratorum, & aliorum, ex quibus haurire poſſit ea, quæ oratio-

tionem ſuam vel exornent vel cõ-
firment. Quæ autẽ in teſtimonium
ab oratore ſacro proferuntur, ita
proferuntur vt cũ reliquo ſermone
fluere videantur, ne conciſa ni-
mis, & interrupta oratio minùs
roboris & momenti habeat.

1. Concionatorium dicendi genus
multiplex eſt.

Primum eſt ſuaſorium, vel diſ-
ſuaſorium. Ita inſtitui poteſt. 1.
Exordium Auditores beneuolos,
attentoſque facit expoſita dignita-
te vel neceſſitate rei, de qua di-
cendum eſt. 2. Nulla plerumque
aſt narratio. 3. Propoſitio & diui-
ſio poſt exordium ſequi debent.
Propoſitio ſignificat qua de re di-
cendum ſit; Diuiſio orationem in
partes ſuas diuidit. Confirmatio
ducitur vel ab vtili, vel ab hone-
ſto, vel à iucundo &c. vel contra.
vide quæ ſuperius dicta ſunt in di-
ſpoſitione generis deliberatiui. Pe-
roratio duo continet 1. Repetitio-

Oratoris ſacri ſuaſio, vel diſſuaſio.

nem argumentationum, vt dictum eſt in Peroratione. 2. motus, qui pro varietate argumenti concitandi ſunt.

Addendum eſt 1. quod ſi de virtute vel vita ſermo fuit, perorata cauſa, modus ſit oſtendendus, quo virtus comparetur & vitium conuellatur.

Addendum eſt. 2. Quod habenda ſit ratio populi, ad quem ſermo fit, populus enim agreſtis & rudior vtilitate ducitur, vrbanus, & doctior honeſtate permouetur.

Secundum genus dicendi concionatorium eſt demonſtratiuum.

Hoc dicendi genus eadem habet capita, & eundem ordinem, atq; ſuperiùs dictum eſt in diſpoſitione generis demonſtratiui: v. g. pro capitibus laudis alicuius ſancti *genus, parentes, patriam, naturæ dotes, educationem, fortunam, ſtudia, dicta*, &c. plerumque tamen ſola inſignia facta, dictaque, aut miracula

Digitized by Google

cula commemoramus, & amplificamus, vt dictum eſt in amplificatione; & præcipuè ad illorum imitationem auditores excitandos ſi de laude dicti quæſtio ſit, conſule quæ dicta ſunt de Chreia,

Laudatio Sãcti.

Tertium dicendi genus, quod familiare eſt, in Euangelicæ lectionis explicatione verſatur. Sic autem inſtituitur. 1. Euangelica lectio breuiter, ſed eleganter ac venuſtè explicatur. 2. Sequitur eiuſdẽ lectionis explanatio. 3. Eligenda ſunt duo, vel tria puncta, quæ diſcutiantur. Hic obſerua 1. eò vehementiores affectus forè, quo amplificatio maior fuerit: vnde pauca ſunt tractanda intra vnius horę ſpacium, vel breuius, vt quod intendit concionator, id feliciùs conſequatur. obſ. 2. quæ ſeliguntur, pertinere ea maximè debere ad mores componendos, non ad ſeruiendum aut ſubtilitati, aut vacuæ curioſitati. 3. ad ſacram ſcripturam

Explicatio publica Euãgelij.

addenda eſſe, ſi fieri poteſt, ſanctorum Patrum teſtimonia. 4. quidquid vulgatum eſt nimis ac tritum, rariſſime vſurpandum eſſe, niſi aliqua inſigni expoſitione illuſtretur. 5. teſtimonij proferendi neceſſitatem vnam vt plurimum habere locum debere in concione. 6. Denique methodum explicãdæ ſcripturæ ſacræ fere eſſe per interrogationem cum aliqua ſui ſenſus dubitatione, an non alius ſit.

Quartum dicendi genus partes habet duas; altera eſt Euangelicæ lectionis explicatio: altera eſt ſuaſio vel diſſuaſio, ſuaſio virtutis, diſſuaſio vitij.

Quintum dicendi genus eſt didaſcalicum, quod docendi gratia magis, quàm mouendi vſurpatur. Sic inſtituitur. 1. Oſtendit quid res ſit; deinde qualis ſit. Hoc eſt quales habeat affectiones; 3. Cauſas, & effectus affert; 4. Deniq; partes indagat: de his omnibus & ſingu-

lis

Digitized by Google

lis ſuo loco dictum eſt.

In hoc genere didaſcalico ſeruādus eſt doctrinæ ordo, qui poſtulat, vt primò tractentur ea, quæ ad conſequentium intelligentiam neceſſaria ſunt vel commoda. 2. vt à communioribus ad minus communia, à facilioribus ad difficilia, à magis notis ad minus nota, ab effectibus ad cauſas, ab ijs quæ ſub ſenſum cadunt ad ea quæ intellectu percipiuntur, progreſſus fiat. Genus dicendi didaſcalicum.

Obſeruandum eſt didaſcalicum genus includere ſæpiſſime demonſtratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. quapropter Oratori Eccleſiaſtico potiſſimum conuenit, quia cum explicat, modo laudat, modo vituperat, modo ſuadet, modo diſſuadet, nunc accuſat, nunc defendit, nunc denique confirmat, nunc refellit. Didaſcalicū concionatori conuenit.

Didaſcalici generis partes ſunt quatuor.

Didaſcalici generis diſpoſitio.

1. Exordium, quod breue eſſe ſolet, totumque concionis argumentum complectitur cum apta tranſitione ad inuocationem Spiritus ſancti.

2. Propoſitio, quæ clara, breuis, & ad conciliandam docilitatem idonea eſſe debet.

3. Confirmatio ſeu probatio, quæ fulcitur religionis noſtrę myſterijs, ſacris paginis, & fere ſemper ab hypotheſi ad theſim reuocatur. Nonnunquam additur aliqua confutatio.

4. Epilogus, qui continere ſolet enumerationem eorum, quæ tota concione dicta ſunt, cum Apoſtrophe, partim ad Auditores, adhibitis interrogationibus, an non afficiantur, an non aſſentiantur; partim ad Chriſtum Deum, ad æternum Patrem, ad Spiritum ſanctum, gratias agendo; nonnunquam ad Beatiſſimam Virginem & ad Sanctos vt nobis opitulentur, aut ſuo nos fauore & gratia apud Deum munire velint.

Art.

Art. 2. Magiſtratus dicendi Genus.

MAgiſtratus ſunt, vel Cancellarius, vel primarius Præſes ſupremæ Curiæ, vel in eadem Patronus Generalis, vel patronus regius in inferiorj curia, vel præſides in prætorijs curijs, vel in comitijs delegati, vel prætores, vel denique populares magiſtratus. Quiſque pro ratione ſuæ dignitatis, aut perſonæ quam agit, alio atque alio dicendi genere vtitur. Cancellarius regiam authoritatem, quæ ſaluti, quietique regni conſulit, ſemper tuetur. cæteri pariter pro ſua dignitate; à quibus omnibus & ſingulis pro præſtantiſſima ſua dicendi facultate vias omnes eloquentiæ cum bona ipſorum venia, ſingularique gratia, nobis apertas eſſe ad imitationem in omni genere cauſæ profitebimur.

Art. 3. Oratoris priuati ſeu priuati cauſidici genus dicendi.

HOc vnum eſt obſeruandum ſucceſſu temporis dicẽdi rationem in foro aliam ſpeciem induiſſe. nunc enim in aduocato non parum requiritur modeſta dicendi libertas, vt nihil timere videatur, ſed in æquitate potiùs Iudicum non parum ſe confidere perſuadeat. Hæc autem dicendi libertas alia eſſe debet in ſene & alia in iuuene.

His tribus dicendi generibus conuenire poſſunt quæ hactenus tractata ſunt, & quæ ſequuntur, ita tamen vt rei, qua de agitur, & aliarum circunſtantiarum, vt ſępius dictum eſt, conſiderata prudenſque ratio habeatur.

Digitized by Google

LIBER IV.

Elocutio.

PARS PRIMA.

CAPVT I.

Art. 1. De verbis ſeu dictionibus.

ELocutio eſt pars Eloquentiæ tum verbis idoneis, tum ſententijs ad inuentionem & diſpoſitionem accommodata, quare nec nimis compta eſſe debet, nec minus accurata. Elocutio duplex eſt, altera conſiſtit in delectu verborum, altera in compoſitione orationis.

Elocutionis definitio.

Quod ſpectat ad verborum delectum

Verborũ ex-

plicatio. lectum tria requiruntur. 1. vt verba ſint v. g. Latina. 2. vt ſint perſpicua. 3. vt ornatum orationi afferant.

Latinitas. Si de Latinitate vel de quolibet alio idiomate agitur, vtrumque poſitum eſt in puro ſermone, vel in eiuſdem linguę elegantia.

Elegantia. Hęc autem elegantia duo poſtulat. 1. vt verba ſimplicia ſint propria illius linguę, qua vtimur. 2. vt eadem verba ſimul coniuncta ſint conſequentia, hoc eſt ita coniungantur, vt nec genera, nec numeri, nec perſonę, nec tempora, nec ſenſus perturbentur.

Perſpicuitas. Si de perſpicuitate quęſtio eſt, facile illa conciliabitur orationi, ſi verba 1. non ſint à communi vſu remota, vel non quęrantur familiaria quibuſdam tantùm regionibus, aut artium propria. 2. ſi connexio verborum non ſit prolixior. 4. ſi vitentur longiores interiectiones. 5. ſi multiplicitas inanis verbo-

Digitized by Google

borum non congeratur. 6. deniq; ſi verbum nullum, quod neceſſarium ſit, ſubtrahatur.

Quod ſpectat ad ornatum, is duplex eſt, alter conſiſtit in verbis ſimplicibus, alter in verbis coniunctis. Ornatus.

Verba ſimplicia vel ſunt à natura, vel ſunt reperta, inter ea, quę ſunt à natura, alia ſunt conſonantiora, alia grauiora, alia leniora, alia nitidiora, alia denique contrà.

Verba reperta, vel ſunt inuſitata, vel nouata, vel translata: Inuſitata, vel ſunt Poetica, vel oratoria; nouata ſunt verba de nouo conficta, translata ſunt inuenta, propter linguę inopiam. Nouantur verba. 1. ſimilitudine vt ſoboleſcere, vel imitatione vt boate, vel inflexione vt vinoſus à vino &c. De verbis translatis ſeu tropis agetur poſtea.

Digitized by Google

Art. 2. De ſtructura verborum.

STructura, ſeu collocatio, ſeu compoſitio, ſeu conſtructio, ſeu ſyntheſis eſt Elementorum, ſyllabarum, dictionum apta, & numeroſa connexio, vt lenis æquabiliſque ſit fluxus orationis.

Hæc ſtructura tria complectitur. 1. ordinem, 2. iuncturam 3. numerum. ordo requirit vt oratio nunquam decreſcat, hoc eſt augeatur ſemper ſententia. Iunctura non debet eſſe ſuperſtitioſa, nec aſperior, aut hiulca: numerus denique debet eſſe ſine negotioſo delectu, ne moleſtior videatur, de his ſingulis agetur infrà.

Hæc ſunt obſeruanda de vocabulorum ſtructura & compoſitione.

1. Habendus eſt dictionum delectus, qui ex Ciceronis lectione & probatiſſimorum Authorum vſu colligi poterit. 2. Non

2. Non eſt ſatis, vocabula eſſe Latina, vel cuiuſuis alterius linguæ vt conſtructio ſit legitima: ſed præterea eſt attendendum ad vnius cuiuſque dictionis vſurpatam connexionem.

3. Sic partes omnes orationis ſunt componendæ, vt ſenſus non ſit obſcurus, nec quicquam perturbetur.

4. Diligenter obſeruandus erit numerus in principio, in medio, & in fine periodi.

Art. 3. De pedibus Periodi.

HI pedes poſſunt eſſe in Periodo.

Pæon 1. conſtans ex longa & tribus breuibus, vt conficere.

Pæon 4. conſtans ex tribus breuibus & longa, vt temeritas.

Dichoræus, conſtans ex 1. longa, 2. breui, 3. longa, 4. breui; vt comprobauit.

Bacchius, conſtans ex breui & du-

Digitized by Google

duplici longa, vt ſolerent.

Antibacchius conſtans ex dupli. ci longa & vna breui, vt feciſſe.

Creticus, conſtans ex 1. longa, 2. breui, & vltima longa, vt caſtitas.

Dactylus, conſtans ex longa & duabus breuibus, vt perdere.

Diſpondæus, conſtans ex quatuor longis, vt commendabant.

Moloſſus, conſtans ex tribus ngis, vt terrores.

In principio periodi non parum habent concinnitatis pedes qui ſequuntur.

Creticus, vt *Neminem* veſtrum ignorare arbitror.

Pæon 1. vt, *at beneficio* ſum vſus tuo.

Pæon 4. vt, *Leuia ſunt* hæc.

Dichoræus, vt *non enim poteſt* natura.

Bacchius, vt *vehebatur* in eſſedo.

Antibacchius, vt *at quanta* merces Rhetori data eſt.

Moloſſus, vt *idem verres* qui fuit ſemper. *Art.*

Digitized by Google

Art.3. De collocatione pedum in periodo.

IN medio periodi, & quando finiuntur ſingulæ periodi, vel earum interpunctiones ſeu clauſulæ, vt numeroſè cadant, hi poſſunt vſurpari pedes.

Pæon 1. & 4. vt, vincat aliquando *cupiditas*. Vel, potuit hæc aliquando *conficere*.

Obſeruabis prætereà de medio, quòd cum plures erunt Pæones, tunc concitatior futura ſit oratio, & plus habitura ſit iucundæ volubilitatis.

In fine autem, vt cum voluptate claudatur periodus, hos pedes vſurpabis, ſi videbitur. Hoc eſt, periodum tuam terminabis.

Vel cretico & Dichoræo, vt, cum exercitu & *victoria conferatis*.

Vel choræo & moloſſo, vt, *maximè laboraret*.

Digitized by Google

Vel cretico duplici, vt, in communionem tuorum *temporum contulit*.

Vel cretico triplici, vt, *perpeti turpiter maluit*.

Vel cretico & Dactylo, vt, *moribus conſonet*.

Vel tribachy & ſpondæo, vt, *eſſe videatur*, vel iucundi*taſque ſapienti*.

Vel choræo & Diſpondæo, vt in monumentis Majorum ſuo*rum ſit interfectus*.

Vel iambo & Diſpondæo, vt, ſed etiam gloriam per tales *viros infringendam*.

Vel denique, nè longiùs habeat obſeruatio noſtra. Triplici ſpondæo, vt victoriæ *ſunt illuſtrata*.

Obſerua tamen quòd hi pedes enumerati, non ſint ad nauſeam vſurpandi, ſed ita in contextu orationis permiſcendi ſint, vt non eorum nimis affectata cura videatur.

Digitized by Google

CAPVT II.

De Periodo.

Art. I. *De diuiſione Periodorum.*

PEriodus eſt quaſi circuitus quidam tum verborum, tum ſententiarum, vocaturque à Cicerone ambitus, comprehenſio, orbis, clauſula, continuatio. Periodi definitio.

Non eſt autem ſemper vſurpanda periodus, nè faſtidium pariat.

Cauendum eſt etiam diligenter nè, vt expleatur, & iucundiùs cadat, voluaturque oratio, inania quædam vocabula repetantur, & quaſi complementa numerorum congerantur. Nam prout materia poſtulat, vincienda eſt oratio, vel ſoluenda.

Periodus duplex eſt. altera ſim-

Digitized by Google

Periodi diuiſio.

plex compoſita altera, ſimplex periodus, ea eſt, quæ vno ſpiritu & ſine vlla membrorum, vel articulorum diſtinctione continuò profertur. Compoſita periodus, illa eſt, quæ conſtat membris, & interpunctionibus. Aliter diuiditur periodus vt infra ſequitur.

Inter periodos, aliæ pertinent ad verborum ſenſum, aliæ ad verborum ſtructuram.

Periodus aliquando ad oratoris vocem, & ad ſpiritum accommodatur.

Quælibet periodus multiplex, eſt, puta bimembris, trimembris, quadrimembris &c. prout duo, tria, quatuor, & plura membra complectitur.

Periodus quadrata, & rotūda.

Quando periodus quatuor mēbra æqualia continet, quadrata dicitur. Cum autem quadrimembris ſic deſcribitur, vt duo poſteriora membra duobus prioribus reſpondeant, ponique poſſint lo-

co

Digitized by Google

co priorum membrorum, eodem ſenſu remanente, quia fit quaſi circulus, rotunda appellatur. Exemplum ſit pro A. Cæc. num. 1. *Si quantum in agro, lociſque deſertis audacia poteſt, tantùm in foro, atque in iudicijs impudentia valeret, non minus in cauſa cederet A. Cæcinna Sex. Æbutij impudentiæ, quam tum in vi facienda ceſſit audaciæ.*

Periodi partes ſunt duæ, altera vocatur membrum, altera dicitur comma, ſeu interciſio, ſeu articulus. Membrum eſt oratio perfecti ſenſus ſed ſuſpenſi, hoc eſt, quo nondum tota ſententia percipitur. Exemplum ſit. *Antequam Patres conſcripti, dicam ea quæ hoc tempore dicenda arbitror, &c.*

Partes periodi.

Membrum periodi.

Articulus, ſeu comma, ſeu interciſio eſt, cum vocabula ſingula interpunctionibus diſtinguuntur, oratione quaſi cæſa in partes minutiores. Exempl. *Acrimonia, voce, vul tu aduerſarios perterruiſti.*

Articulus cōma.

Digitized by Google

Ex hac diuiſione partium periodi oritur eiuſdem diſtinctio: nam prout articuli ampliores ſunt, vel anguſtiores; ſimplices, vel compoſiti; magni, vel parui, aliæ atque aliæ periodi diſtinguuntur.

Hiſtoriæ periodi diſtrictiores ſunt, oratoriæ ampliores.

Art. 2. Vſus periodi.

NON eſt neceſſe ſemper orationem numeris adſtringere, id enim ſi frequentiùs vſurparetur, faſtidium & ſatietatem afferret. Sed præſertim non eſt exquirendus numerus, & periodi comprehenſio curioſiùs expolienda, cum doloris aliquid expromere volumus, vel haberi nobis fidem; quia notum artificium fidem imminuit.

Quãdo vtendũ eſt periodo. Adhibenda eſt autem numeroſa oratio, vel cum alicuius laudem dicendo perſequimur, vel cum aliquid ornatiùs dicendum eſt, vt plus ha-

habeat dignitatis, quàm doloris.

Quando verò acrem orationem eſſe oportet, membratim cæſimque dicere maximoperè expedit. Vnde cùm aliquid narramus, ſi ornatus non deſideratur, liberior ac ſolutior eſſe poterit oratio.

Periodus vtilis eſt potiſſimum in Exordijs, ſi de re majori agitur; Item cum res amplificatur; poſtremo cùm noſtræ orationis curſus terminatur.

Quapropter vt generatim de periodo afferatur quod ad illius vſum ſpectat, ſtructura eius rebus omninò eſt accommodanda.

Cùm oratio moderata requiritur, curandum eſt, nè membra periodi longiùs excurrant, ſic tamen vt propter arctiores anguſtras ieiuna non videatur.

Vnum hic eſt obſeruandum de vſu periodi, nempe quòd primò mente ſententiam, quam explicare volumus, accuratè concipere de-

beamus. Deinde illi comprehenſionem ac circuitum dictionum ſeu periodum tanquam veſtem applicemus. Quare, cùm magna rerum ſeges ſuppetit, longiorem periodũ eſſe oportet, cum tenuis eſt materia breuiorem.

Art. 3. Artificium amplificandæ periodi.

Amplificandæ periodi ratio. Prima.

MVltæ nobis aperiuntur viæ ad periodum amplificandã. Prima ſit, Rei quam pertractamus definitio v. g. poſſem dicere ſimplici ſtylo, *vidimus curiam incendi*. Vt amplificatione vtar, vocem hanc *curiam* ſic deſcribam, vt quæ illi competunt, ornatè ſimul componam, hoc modo, *Vidi Templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilij publici, caput vrbis, aram ſociorum, portum omnium gentium, ſedem ab vniuerſo populo &c. conceſſam vni ordini, inflammari, incendi, funeſtari.* Se-

Secunda ſit, Enumeratio partium, diſtribuendo rem in ſuas veluti partes, & ſingulas deſcribendo. v.g. id datum ſit amplificandum. *Omnes lugent Clodium.* Sic hanc vocem in ſuas partes diuidam. *Clodij mortem æquo animo ferre nemo poteſt; luget ſenatus, mœret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt, ſqualent muncipia, afflictantur Coloniæ, agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum Ciuem deſiderant.* Idem in qualibet materia fieri poterit. Secũda.

Tertia ſit interpretatio dictionis, quæ ſic ſe habet. vt quod ſemel communioribus verbis diximus, id ipſum idem elegantioribus multis repetitis exprimamus. v.g. dictum ſit, *An verò iudices vos ſoli ignoratis?* hoc idem aliter dicam. *Vos hoſpites in hac vrbe verſamini, veſtræ peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ſermone Ciuitatis verſantur.* Alterum ſit exemplum. *Tu* Tertia.

Digitized by Google

ingredi illam domum auſus es, tu illud ſanctiſſimum limen intrare, tu illarum ædium Dijs immortalibus os illud importuniſſimum oſtendere?

Amplificandę periodi ratio. Quarta.

Quarta via ſit, auxeſis ſeu augmentatio, ſiue congeries, ſeu incrementum, Quod tum fit, cùm multa vocabula quæ idem ſignificant, cum aliquo ſemper incremẽto congeruntur. Vt, *abijt, exceſſit, euaſit, erupit.*

Quinta.

Quinta deniq; & vltima ſit per Adiuncta & circunſtantias rei, de quibus ſupra in libro de inuẽtione.

Art. 4. Amplificationis huius applicatio ad quamcumq; materiam.

VErbi gratia, Hæc ſit propoſita materia ad periodum amplificandam. *Deum laudare nos oportet.*

Amplificationis methodus.

1. Hanc vocem, *Deum*, per circunſtantias enumeratas explicãdo Dei perfectiones amplificabimus.
2. Vocem hanc, *laudare*, multis

alijs

al'js locutionibus explicare ſuſiùs oportebit, definiendo partes laudis, eaſque ſimul congerendo.

3. Hanc vocem, *nos*, quaſi interpretabimur, ſignificando quid ſimus.

Poſtremò verbum hoc, *oportet*, verbis alijs & amplioris ſenſus efferre poterimus.

Diligenter tamen obſeruandum eſt, amplificationem hanc periodi prudentẽ eſſe oportere, & ad perſonas, locum, tempuſque accommodari, nè maior ſit & redundans.

Artic. 5. Altera ratio amplificandæ periodi.

AMplificatur etiam periodus 1. Per periphraſim, hoc eſt per circumlocutionem. v. g. cum dicimus *Euerſorem Carthaginis, & Numantiæ*, intelligimus *Scipionem*. 2. Per Metaphoram, hoc eſt per ſimilitudinem aliquam breuem, quæ rei, de qua loquimur, non in-

Amplificandę periodi modus. Primus Secundus.

inconcinnè conuenit. v.g. vt ſignificemus vim magnam Eloquentię, vti poſſumus his locutionibus, *flumen orationis, magna dicendi vbertas, vberrima ſeges verborum.*

Tertius 3. Per allegoriam, & vt clariùs loquar, per metaphoram continuatam.

Quartus. 4. Per mutationem locutionis. v.g. dictum ſit, *Amo te maximè*, dicam aliter. *Amantiſſimus ſum tui, effuſiſſimè te diligo.* Et ita de cæteris.

Amplificandę periodi modus Quintus. 5. Per enumerationem illorum omnium, quæ vox vna complectitur. Exemp. gr. *Doctiſſimus eſt.* Sic vocem hanc, *doctiſſimus*, explicabo. *Nullum eſt doctrinæ genus, in quo non præcellat, reſque ſingulas, quarum habet intelligentiam, arteſque omnes ac diſciplinas, quas nouit, diſcendo perſequar.*

Sextus. 6. Diuiſione rei in ſuas partes. v.g. ſi velim ego laudare hominem propter eius bona, diuidam hæc bo-

bona in animi bona, corporis, fortunæ &c. vel diuiſione cauſarum, quæ aut rem ipſam componunt, vel extra illam ſunt.

7. Enumeratione effectuum & conſequentium. v. g. Si de laude ſcientiæ agatur, dicam quos habeat effectus ſcientia, vel quid illam conſequatur: putà quòd ſcientia *ſapientem efficiat eum, qui illa ſit inſtructus*, quòd *illi magnam exiſtimationem conciliet* &c. Septimus.

8. Denique deſcriptione rei vel loci. v. g. ſi depingatur iratus aliquis, dici poterit quòd *ex oculis flammas emittat, ex ore conuicia euomat, fronte ſit minaci, ſuperbo ſit ſupercilio* &c. Si de loco quæſtio eſt, quòd *præclarus ſit ad aſpectum, quod amœnus, hinc ſurgat collis, illinc vallis latè pateat, vndique riuulus ſerpat* &c. Octauus.

CA-

CAPVT III.

De Vocabulorum delectu.

Articulus primus, Obſeruationes de verbis deligendis.

CVm non ſatis ſit, periodum amplificare, niſi venuſtè id & ornatè fiat, cùmque poſita ſit elegantia omnis & venuſtas in his duobus maximè capitibus, nempe in delectu vocabulorum, & in eorum compoſitione, quæ pro varietate figurarum magis ac magis arridebit: hic pauca duntaxat obſeruabimus de ipſis vocabulis, vt poſteà paulò pluribus, tum de varia locutione Latina, tum de diuerſis figuris diſputemus.

Ergo primum ſit, quòd ſuperlatiuus gradus ſonum habeat gra-
uio-

Digitized by Google

uiorem, quàm poſitiuus; nomina verbalia, quàm non deriuata; compoſita, quam ſimplicia; vt paucis dicam, vocabula, quæ vim habent maiorem ad ſignificandam bonitatem vel malitiam, quàm quæ vim habent minorem.

Secundum, quòd leniora ſint nomina poſitiui gradus quàm non deriuata, & ſimplicia; ſi tamen ſordidum nihil & abiectum redoleant.

Art. 2. Compoſitio dictionum inter ſe.

QVod ſpectat ad compoſitionem inter ſe.

1. Fugiendus eſt concurſus vocalium, quæ aſperiorem faciunt pronuntiationem; quales eſſent duplex aa, duplex ee, duplex oo. 2. Vitandus eſt concurſus conſonantium durior, qualis eſſet inter c, & c: inter x & x.

3. Ca-

Digitized by Google

3. Cauendum eſt nè ſępiùs eadem dictio repetatur.

4. Aduertendum eſt nè crebrior ſit compoſitio multorum ſynonymorum.

5. Curandum eſt nè vocabula inconcinnè tranſponantur.

6. Denique ſic periodus numeris ſuis conſtringenda eſt, vt prolixior non ſit & fuſior.

Art. 3. Ordo ſeruandus in collocatione verborum & ſententiarum.

1. CVm amplificatur pars aliqua periodi, quæ leuiora ſunt, præponi debent grauioribus. E contrario verò ſi velimus rei exiſtimationem imminuere, grauiora præponi debent leuioribus.

2. Obſeruandus eſt rerum naturalis ordo, dignitaſque ſeruanda. v. g viri laudes præponi debent laudibus fœminæ; diem præcede-

re

Digitized by Google

re noctem oportet; ortum ſolis, eius occaſum.

3. Cauendum eſt accuratè, nè propter numerum vel aliquam aliam moroſiorem elegantiam, ordo rerum perturbetur. Quare, quæ ſequuntur, prudenter & vt res poſtulabit, vſurpanda ſunt.

Art. 4. Obſeruationes Ciceronianæ de collocatione dictionum.

1. ABlatiuus abſolutè poſitus vel ante verbum vel in initio partis periodi collocatur.

2. Adiectiuum diſſyllabum elegantiùs poſtponitur ſubſtantiuo polyſyllabo.

3. Adiectiua quæ multitudinem ſignificant, ornatiùs ſubſtantiuo poſtponuntur. Vt, *virtutes omnes.*

4. Adiectiuum polyſyllabum eleganter initium eſt & finis orationis.

5. Cognomina non inconcinnè pro-

proprijs nominibus præponuntur. Vt, *Marcus Tullius Cicero*.

6. Comparatiuus & ſuperlatiuus ſubſtantiuis elegantiùs poſtponuntur. Vt, *virtus maior*, *virtus maxima*.

7. Comparatiuus venuſtè initium eſt & finis periodi.

8. Nomina propria ſi polyſyllaba ſunt, initio periodi collocantur.

9. Hoc adiectiuum, *nullus*, ſubſtantiuo poſtponitur.

10. Pronomen primitiuum, vt *ego*, *tu*, *ſe*, *ille*, participio & nonnunquam adiectiuo poſtponitur. Vt, *exiſtimo ſapientem illum eſſe*.

11. Verbum non infiniti modi, quod polyſyllabum eſt, eleganter initium eſt partis periodi. Vt, *excitat nos magnitudo &c. ſolet in mentem venire*. Aliquando etiam bellè claudit partem periodi.

12. Non ſemper neceſſe eſt, vt verbum ſit in fine periodi: nomina enim quæ plures habent ſyllabas,

bas, verbis ſimplicioribus ornatiora ſunt.

13. Verbum, *ſum es eſt*, ſi comparatiuis vel ſuperlatiuis coniungitur, rectè finem orationis occupat.

14. Cum narratur aliquid, tempus præſens elegantius eſt præterito.

15. Aduerbia nominibus adiectiuis non ineleganter poſtponuntur.

16. Coniectiones ſæpiſſimè initium periodi faciunt. Frequentiores ſunt eiuſmodi, *ac illud quidem* &c. *Ac mea quidem ſententia*. *Neque verò*, *iam verò*, *ſed etiam*, *& ſi*, *quamobrem*, *itaque*, *vt enim quiſque*, *quin etiam*, *verum ego*, *verum enimuerò*, *nunc igitur*, *qui ergo*, *nemo ſane* &c.

In aduerbijs initium eſſe ſolent periodi, *primum*, *deinde*, *hinc autem* &c.

In pronominibus, *qui enim*, *quis autem*, *quod quidem*, *quidquid*, *hoc enim*, *hoc profectò*, *hac autem*

omnia, quibus de cauſis, illud profectò, ego vero, mihi verò, & ſimiles locutiones, de quibus plura vſus edocebit.

Art. 5. Periodi Concinnitas.

Concinnitas eſt numeroſa verborum compoſitio ita facta, vt nihil factum eſſe de induſtria videatur: exemplum ſit, *eſt enim, iudices, non ſcripta, ſed nata lex quam non didicimus, ſed accepimus* &c. Quatuor efficiunt concinnitatem orationis 1. Verba ſimiliter relata, ſeu Iſocola; Similiter deſinentia, aut cadentia; Paria paribus, Contraria contrarijs oppoſita.

Art. 6. Decorum oratorium.

Decorum oratorium eſt aptè & congruenter dicere tempori, perſonæ, rebus, & alijs circumſtantijs. Hoc

Hoc decorum duo requirit, 1. Vt ſententiæ ſint appoſitæ, 2. Vt verba ijſdem conueniant.

Atque vt facilius decorum oratorium intelligatur hic breuiter agendum eſt de ſtylo.

CAPVT IV.

De Stylo.

Art. 1. *Varium ſtyli genus.*

VArium eſt ſtyli genus, pro varietate ingeniorum.

Stylus autem inflatus ille eſt, qui verbis & ſententijs pluſquam par eſt, intumeſcit. v. g. *Non poterit Atlas ferre cum Cælo Herculem.* Vel, *Xerxes Perſarum Iupiter*, pro rege. Vel *Virgines oculorum*, pro *pupillis* &c. Quotuplex ſtylus.

2. Gacozelus is eſt, qui nimium

eſt imitationi addictus.
3. Frigidus, qui nihil habet quod altum ſit, ſed omnia humilia & abiecta; vel trita & communia.
4. Puerilis, qui tumidum cum frigido ſine delectu permiſcet, nec connexionem habet in verbis ſuis & ſententijs.
5. Parenthyrſus, qui furori proximus eſt, totuſque plenus eſt grandibus & intempeſtiuis affectibus & figuris, in re parua quaſi inſaniens.
6. Scholaſticus, qui pluribus præceptionibus conſtringitur.
7. Poeticus, qui & ingenioſus eſt, & numeris pedibuſque alligatur.
8. Allegoricus & periphraſticus, qui totus verſatur in Allegorijs.
9. Miſcellaneus & antiquarius, qui eruditione nimia, & vt ita loquar, antiquitatis ruderibus aſperior eſt ac moleſtior.
10. Humilis, in quo nihil eſt niſi humile & abiectum.

11. Flu-

Digitized by Google

11. Fluctuans & diſſolutus, qui non ſibi cohæret.

12. Siccus & exanguis, in quo vix reperias quod ſuccum habeat, eſtque totus ſine ornamento.

13. Acutus, qui conſtat ex breuibus ſententijs. Hic quidem ſtylus non parum probari debet, non tamen ſemper eſt vſurpandus.

Denique Optimus, qui ad id quodcumque decet, rite accommodatur. Sic vt humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperate dicat.

Optimus ſtylus triplex eſt. Optimus ſtylus.

1. Grauis, conſtatque ex ſententiarum verborumque magna & ornata conſtructione.

2. Mediocris ſeu moderatus qui aliquantulùm à graui ſtylo recedit, non tamen omnino delabitur ad infimum, quia huic ſtylo tum numeri tum elegantia omnis & oratoria ſupellex conueniunt. Hic ſtylus vocatur à Cicerone epidi- Stylus mediocris.

Digitized by Google

ſticus, floridus, & magnificus.

Stylus infimus

3. Infimus, qui & quotidianus eſt, & in puro familiarique ſermone conſiſtit, non tamen ornatu caret & induſtria, & forte omnium difficillimus eſt ad imitationem: leniores requirit figuras, ſed frequentiores ſales, & Vrbanitatis lepores, quare à Cicerone, vt atticus ſtylus non parùm prædicatur.

Quę ad ſtylum requiruntur.

Cuilibet ſtylo deſideranda eſt perſpicuitas, & verborum ad res ipſas accommodatio.

In ſtylo hæc requiruntur.

Grauitas orationis, aſperitas in reprehenſionibus, vehementia, ſplendor, vigor, amplificatio, pulchritudo, ſuauitas, celeritatis cum ſuauitate cõiunctio, & acrimonia.

Art. 2. Styli vſus.

Generis demõſtratiui.

GEnus demonſtratiuum ſtylum petit expolitum & elaboratum, argutum & concinnatum illu-

luſtrioribus ſententijs & verbis.

Genus iudiciale poſtulat ſtylum in initio verecundiorem, ſed acutiorem ſententijs. Generis iudicialis

Narrationes quotidiano ſermone conconcinnatum ſtylum deſiderant, vt res credibilior ſit. Narrationis.

In confirmationibus ſtylus eſſe debet vehementior, & figurarum luminibus motibuſque ornari. Confirmationis.

Vt breuiter dicam, eligendus eſt ſtylus, qui auditores ita delectet, vt ſine ſatietate delectet.

Denique pueris ſtylus humilior conuenit, iuuenibus ardentior & ornatior, viris ſolidior & elegantior, principibus magnificus & ſententijs amplior, grauior, & moderatior; Rhetoribus accuratior, concionatoribus ſolidior, grauior, & ſanctior; Philoſophis ſimplicior, purior, validior; Sophiſtis denique arctior, & omnibus gratijs ac leporibus affluentior.

PARS SECVNDA

LIBRI QVARTI

De Elocutione.

CAPVT I.

De Tropis verborum, & ſententiarum.

Tropi definitio.

TRopus eſt mutatio ſignificationis propriæ in minus propriam. Vt cum dicitur, *Prata rident*, à riſu, qui homini conuenit.

Troporum diuiſio.

Tropi diuiduntur in tropos verborum, & tropos ſententiarum.

Art.

Digitized by Google

Art. 1. *De Tropis verborum.*

TRopus verbi eſt mutatio propriæ ſignificationis illius in minus propriam. Tropi verborum definitio.

Tropi verborum ſunt ſeptem, Metaphora, Synecdoche, metonymia, Antonomaſia, Onomatopœia, Catachreſis, & Metalepſis.

Metaphora eſt propriæ ſignificationis vocabuli in aliam minùs propriam propter ſimilitudinem mutatio. Vt cum dicitur, *læta meſſis*; *gemmant vites* &c. Metaphoræ definitio.

Metaphora fit quatuor modis

1. Cùm res animata ſumitur pro inanimata. Metaphoræ rationes.
2. Cùm res inanimata ſumitur pro animata.
3. Cùm rei inanimatæ tribuuntur ea quæ rei animatæ competunt.

Triplex eſſe poteſt cauſa Metaphoræ

1. Neceſſitas.

2. Si-

2. Significandi vis maior requiſita.
3. Ornatus orationis.

In metaphora quinque ſunt fugienda.

1. Ne nimia ſit diſſimilitudo, vt cum dicuntur *cæli fornices*.
2. Ne longius ducatur ſimilitudo, vt cum dicuntur *ſyrtes patrimonij*, dicendum eſſet potius *patrimonij ſcopulus* quia ſcopulus notior eſt.
3. Ne humilior ſit metaphora.
4. Ne maior ſit quàm res exigat. Non enim, quæ poetis permittuntur, etiam & oratoribus permittuntur.

Synecdoches definitio. Synecdoche eſt translatio ſignificationis. Verb. gratia,

Synecdoches varij modi.
1. Partis *pro* toto. Vt cum dicitur carina *pro* naue.
2. Totius *pro* parte, Vt cum dicitur bibere ligerim, *pro* aqua ligeris.
3. Vnius *pro* pluribus. Vt *hoſtis adeſt* cùm dici deberet, *hoſtes adſunt*.
4. Plurium *pro* vno. Vt, nobis, *pro* me,

5. Spe-

Digitized by Google

5. Speciei *pro* genere. Vt aqua ſequanæ, *pro* omni alia.
6. Generis *pro* ſpecie. Vt frigus *pro* hyeme.
7. Materia ex qua res facta eſt, *pro* re ipſa. Vt aurum *pro* patera ex auro confecta.
8. Deniq; antecedentium pro conſequentibus. Vt, redit arator domum, pro aduesperaſcit.

Metonymia ſeu hypallage eſt translatio ſignificationis. Exemp. gratia. Metonymiæ definitio, & rationes.

1. Cauſæ pro effectis. Vt, Chriſtus eſt Redemptio noſtra, id eſt, Chriſtus eſt cauſa redemptionis noſtræ.
2. Effectuum pro cauſis. Vt pallida mors, id eſt pallidus mortuus.
3. Continentis pro re contenta. vt, fœcundi calices, hoc eſt multùm vini.

4. Rei contentæ pro continente. Vt, fortis animus, id eſt, vir animo forti præditus.

5. De-

5. Denique ſigni pro re ſignificata. Et oliua *pro* pace.

Antonomaſiæ definitio.

Antonomaſia, ſeu pronominatio eſt Tropus in quo nomen ponitur notum ex aliquo effectu vel euentu, pro vero nomine minùs noto. Vt cum dicitur *Euerſor Carthaginis*, pro *Scipione*.

Onomatopœiæ definitio.

Onamatopœia ſeu nominatio eſt Tropus in quo nomen aliquod fingitur quod ad rem ipſam accedere videtur. Vt cum dicitur bombus, ad ſignificandum ſtrepitum apium.

Catachreſis definitio.

Catachreſis ſeu abuſio eſt Tropus in quo rebus non habentibus nomen accommodatur aliquod nomen quod ipſis conuenit. Vt cum dicitur *equus Troianus*, Catachreſis aliquando conuenit cum metaphora.

Metalepſis definitio.

Metalepſis ſeu translatio eſt cum nomen vnum ſumitur pro alio, ita tamen vt ex cognitione huius nominis prolati intelligatur ex conſe-

Digitized by Google

ſequenti nomen quod ſubintelligitur. Vt, *poſt multas ariſtas*, id eſt, *poſt multos annos*.

Art. 2. De Tropis ſententiarum.

TRopus ſententiarum eſt mutatio propriæ ſignificationis ſententiæ in minùs propriam.

Tropi ſententiarum ſunt quatuor, allegoria, periphraſis, hyperbaton, & hyperbole.

Allegoria, Latine inuerſio, ſeu permutatio eſt Tropus, ſeu oratio in qua aliud verbis, aliud ſenſu ſignificatur. Vt cum dicitur *immenſum ſpacijs confecimus æquor*, vel *in illis fluctibus concionum* &c. allegoria excellens eſt cum ſimilitudinis & metaphorę aliquid continet.

Periphraſis, Latinè circumlocutio eſt, cum id explicatur pluribus verbis, & quaſi per circuitum, quod explicari potuiſſet paucioribus, & nude.

Tropi ſententiarum definitio.

Tropi ſententiarum quatuor.

Hy-

Hyperbaton, Latinè tranſgreſſio, eſt ordinis verborum perturbatio, ſeruata tamen ſyntaxi. Vt, *ingenti mole Latinus Quadrijugo vehitur curru* &c. vel, *bigis it Turnus in albis*. hic tropus fit duobus modus. 1. peruerſione vt *maria omnia circum* &c. 2. tranſiectione vt *animaduerti iudices omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes* &c. ſic apud Poetas *ſaxo cere comminuit brum*, pro *cerebrum*.

Hyperbole, Latinè ſuperiectio; eſt Tropus ſeu oratio, in qua vel augendo, vel minuendo, ſignificamus id, quod eſt, per id, quod non eſt abſolutè verum. Vt, *fulminis ocyor alis*.

Poſſet etiam addi Ironia, quæ eſt propriæ ſignificationis verbi in minùs propriam, per irriſionem mutatio. Vt, *ò militem*! ad ſignificandum per irriſionem hominem ignauum. De ironia iterum infra in figuris ſententiarum.

CA-

Digitized by Google

CAPVT II.

De Figuris.

FIgura eſt conformatio quædam verborum & ſententiarum à communi ratione loquendi remota. Figuræ definitio.

Vnde, duplex eſt genus figurarum, quarum aliæ ſunt figuræ verborum, aliæ figuræ ſententiarum. Duplex genus figurarum.

Figura differt à tropo, quòd figura conſtare poſſit ex proprijs verbis, non verò tropus.

Art. 1. De Figuris verborum.

FIguræ verborum tribus maximè fiunt modis. Figuræ verborum.

1. Per adiectionem.
2. Per detractionem.
3. Per ſimilitudinem.

Hæc

Digitized by Google

Per adiectionem.

Hæc decem figuræ fiunt per adiectionem, Conuerſio, Repetitio, Complexio, Conduplicatio, Traductio, Polyptoton, Synonymia ſeu interpretatio, Polyſyndeton, Polyſyntheton, & Gradatio.

Per detractionem.

Quinque fiunt per detractionem, Synecdoche, Diſſolutio ſeu Aſyndeton, Adiunctio ſeu Proto zeugma, Diſiunctio, & Synœciosis.

Per ſimilitudinem vocum.

Octo fiunt per ſimilitudinem vocum Paronomaſia, ſimiliter cadens, ſimiliter deſinens, Iſocolon, Antitheton, Commutatio, Correctio, & dubitatio.

Art. 2. De figuris verborum quæ fiunt per additionem ſeu adiectionem.

CONuerſio ſeu epiphora eſt figura, in qua Oratio ſæpiùs finitur eodem verbo. Vt, *Diligentiam deſideratis? diligentiam adhibet optimus ſcholaſticus: modeſtiam*

ſtiam requiritis? modeſtiam colit optimus ſcholaſticus, &c.

Repetitio ſeu anaphora eſt figura, in qua oratio ſæpiùs inchoatur ab eodem verbo, vt, *Quis hoc egit? quis hoc excogitauit?* &c.

Complexio ſeu ſymploce eſt figura complectens repetitionem & conuerſionem ſimul vt *qui ſunt qui fœdera ſæpe ruperunt? Carthaginenſes: qui ſunt qui crudele bellum in Italia geſſerunt? Carthaginenſes: qui ſunt qui Italiam deformauerunt? Carthaginenſes.*

Conduplicatio, ſeu anadlpioſis eſt, cum idem verbum geminatur. Vt, *viuis & viuis non ad deponendam audaciam &c.*

Hæc figura fit ſex modis.

1. Idem verbum adiungendo.
2. Idem verbum repetendo in fine, atque in initio poſitum eſt.
3. Idem verbum conduplicando, ſic vt media vltimis reſpondeant, vel media primis.

4. Idem verbum repetendo, ſed diuerſo ſenſu.

5. Idem verbum repetendo, ſed poſt aliquam interiectionem.

6. Denique totam ſententiam repetendo.

Traductio ſeu ploce eſt figura, in qua verba eadem paululum immutata ſæpius repetuntur. v. g. *nihil habet in hac vita iucundius vita*, vel, *amari iucundum eſt, ſi nihil ſit amari*.

Polyptoton eſt repetitio eiuſdem vocabuli diuerſis caſibus expreſſi. Vt, *tui me miſeret, tibi caue, te ſerua incolumen &c.*

Polyſyndeton eſt figura, in qua ſermo multis coniunctionibus vincitur, vt *venitque, viditque, viatque* &c.

Polyſyntheton eſt figura, in qua plures ſententiæ articulorum conuenienti copia continentur. Vt, *quod in Catullo, & in filio, itemque in Quinctio Mancino vidimus &c.*

Sy-

Digitized by Google

Synonymia, ſeu interpretatio eſt figura, in qua multa verba, vel ſententiæ ſimul congeruntur quæ idem ſignificant, cum aliquo tamen incremento. Vt, *abijt, exceſſit, euaſit, erupit*, vel *quæ cum ita ſint Catilina perge, quo cœpiſti: egredere aliquando ex vrbe, patent porta, proficiſcere*, &c.

Gradatio, ſeu Climax eſt figura, in qua ſenſus veluti per gradus creſcit, & ad vnum progreditur. Vt, *Africano virtutem induſtria, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit*, vel, *comtemni ſe putat, deſpici, illudi*.

Art. 3. De Figuris verborum quæ fiunt per Detractionem.

SYnecdoche, quando eſt figura verborum, eſt reticentia verbi vnius quod ex alijs facile intelligitur. Vt, *ſed vos qui tandem*. vel, *dum ille clamat, ego expalleſcere*.

Diſſolutio, ſeu dialyton ſeu aſyntheton eſt figura, in qua multa componuntur ſine coniunctione. Vt, *ite, ferte citi flammas, date vela, impellite remos.*

Adiunctio, ſeu protozeugma eſt figura, in qua multa ad vnum verbum referuntur. Vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Diſiunctio ſeu alyton eſt figura, in qua ſingulis ſententijs verbum ſuum tribuitur. Vt, *vicit pudorem libido timorem expulit audacia, rationem amentia ſuperauit.*

Synœcloſis eſt figura, in qua res duæ diuerſæ vnico verbo coniunguntur, ſubandito tamen eodem verbo, vel æquiualente. Vt, *tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non habet* (ſubauditur, *ipſi deeſt.*)

Art.

Digitized by Google

Art. 4. De Figuris verborum quæ fiunt per ſimilitudinem vocum.

SImilitudo, quæ in figuris verborum reperiri poteſt, triplex eſt. Similitudo in figuris verborum triplex.
1. Stricta & propria ſimilitudo vocum.
2. Paritas.
3. Contrarietas, quæ ordine certo poſita, ſimilitudinis rationem habere videtur.

Paronomaſia, Latinè Annominatio, eſt figura, in qua verba paululum immutata aliud atque aliud ſignificant. Paronomaſiæ modi 4.

Hæc figura quatuor fit modis.
1. Litera vna detracta.
2. Additione ſyllabæ vel vocis.
3. Poſita vna voce pro altera.
4. Translatione ſeu inuerſione, vnius literæ, vel in primis ſyllabis, vel in medijs, vel in extremis.

Exemplum primi ſit, *Amore fecit, non more.*

Exemplum ſecundi. *Audendum an audiendum?* vel, *emit morte immortalitatem.*

Exemp. tertij, *oportet Iuuenem reprimi. non oprimi.*

Exemp. quarti. *Non huius vrbis tantum, ſed orbis eſt facere*, vel, *paruo eſt animo, ne dicam prauo*, vel, *vt Audax fuit in corripiendijs pecunijs, ſic in ſpe corrumpendi iudicij*, vel, *Ex aratore orator factus eſt*, vel, *vincere non vincire oportet*, vel, *Sine impendio neſcio quid impendit*, vel, *Non modo ignoſcendi ratio ſed etiam conſuetudo ſublata eſt.*

Similiter cadens ſeu Omœoptoton eſt figura, in qua plura verba licet diſſimilia, ſimiliter tamen cadunt. Hoc eſt, nomina ijſdem caſibus efferuntur, & verba ijſdem temporibus. Vt, *furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſte Patriæ nefarie molientem* &c.

Similiter deſinens eſt figura, in qua verba, nomina, vel aliæ partes ora-

Digitized by Google

orationis ſimiliter deſinunt. Vt, *ſi fecerit, ſi dixerit, ſi damnatus fuerit*, vel, *non modo aduolauit ad ſalutem eius extinguendam. ſed etiam gloriam per ſummum nefas infringendam*.

Similiter deſinens differt à ſimiliter cadenti, quòd ſimiliter cadens vbique admittat ſimilitudines vocum: ſimiliter verò deſinens in fine tantùm orationis.

Iſocolon, ſeu compar eſt figura, in qua orationis membra ſunt pari ferè numero ſyllabarum. Vt, *tantum bellum, tam diuturnum, tam longè lateque diſperſum Cn. Pompeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit.*

Hæc figura aliquando fit per inciſa. Vt, *conſilio inueſtigaſſet, virtute aperuiſſet, magnitudine animi vindicaſſet*, aliquando tamen per membra pene paria. ad hanc figuram refertur tricolon quod tribus conſtat membris vt *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia* &c.

Antitheton, ſeu contrapoſitum eſt figura, in qua ſingula ſingulis opponuntur. Vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Commutatio ſeu antimetabole eſt figura, in qua duæ ſententiæ inter ſe diſcrepantes ita exprimuntur, vt à priore poſterior contraria priori proficiſcatur. Vt, *non vt edam viuo, ſed vt viuam edo.*

Correctio, quando ad verba pertinet, eſt figura, in qua verbum poſitum corrigitur. Vt, *ciuis hic, ſi tamen ciuis dicendus eſt.* vel, *ego veni, aut potius aduolaui.* Hæc figura fit duobus modis. 1. ſublato tantùm priore verbo v. g. dicendo *ſi fas ita loqui eſt.* 2. loco vnius vocis altera repoſita, vt, *ſed ſtuporem hominis, dicam pecudis attendite* &c.

Denique dubitatio, quando ad verba pertinet, eſt figura, in qua orator quærit quid de duobus aut plu-

pluribus potiſſimùm dicat.

Art. 5. De Figuris ſententiarum.

FIguræ ſententiarum illæ ſunt, quæ non in verbis, ſed in ipſis rebus dignitatem ſuam collocatam habent.

Sunt 26. figuræ ſententiarum, nempe Interrogatio, Reſponſio, Subiectio, Proleſpſis, Correctio, Dubitatio, Communicatio, Proſopopœia, Apoſtrophe, Hypotypoſis, Apoſiopeſis, Ethopœia, Emphaſis, Suſtentatio, Prætermiſſio, Licentia, Conceſſio, Parentheſis, Ironia, Diſtributio, Permiſſio, Deprecatio, Optatio, Execratio, Epiphonema, & Exclamatio.

Quædam addi poſſunt, quibus tamen Figurę nomen non ita competit. v. g. Quaſi figuræ.

1. Dicti pœnitentia. Vt, *ſed quid ego filium appellaui, qui parentem male ſic habuit?* 2. In-

2. Interrogatio de ijs quæ dicenda fuerunt propoſita. Vt, *nunquid aliquid eorum omiſi, de quibus acturum me promiſeram?*

3. Ignoratio ficta rei alicuius. Vt, *quem tot ſcelerum authorem eſſe dicimus? inuenire profecto difficile eſt.*

4. Denique quaſi depoſitio rei, quæ dicitur, apud memoriam auditorum, quæ poſtea repoſcenda ſit. Vt, *ea quæ dico retinete animo diligenter* &c. deinde. *Recordamini eorum quæ ante monueram.*

Hic de ſingulis figuris ſententiarum.

Interrogationis modi 9.

Interrogatio eſt figura in qua orator interrogat quempiam, ſiue aduerſarium, ſiue alium quempiam.

Fit nouem modis.

1. Inſtando, Vt, *quo-uſque abutere patientia noſtra?*

2. Interrogando de eo quod negari non poteſt.

3. Interrogando de eo cui reſ-

pon-

pondere ſit difficile.

4. Fidem alicuius in inuidiam trahendo.

5. Miſerationem excitando.

6. Admirationem mouendo.

7. Indignationem concitando.

8. Acriùs imperando.

9. Denique ſeipſum alloquendo.

Reſponſio eſt figura, in qua interroganti vnum, aliud ſibi reſpondet orator, quod vtilius eſt. Vt, *an homninem occidit, Latronem & parricidam.*

Subiectio eſt figura in qua orator interrogat ſeipſum, & ſibi reſpondet, vel cum alium rogauerit non expectat reſponſum. Vt, *quæro vnde iſte tam pecunioſus factus ſit? amplum patrimonium relictum eſt? at patris bona venierunt: hæreditas aliqua obuenit? non poteſt dici, &c.*

Prolepſis, ſeu Anteoccupatio eſt figura, in qua orator id occupat quod ab aduerſario poſſet obijci.

ijci. Vt, *nè à me petas quid factum fuerit, res multos habuit teſtes.*

Correctio, quando ad ſententias pertinet, eſt figura, in qua dictam ſententiam alia magis idonea corrigimus. Vt, *Italiam ornare, quàm ſuam domum maluit; quanquam Italia ornata, ipſa mihi videtur ornatior.*

Dubitatio, quando ad ſententias refertur, eſt figura, in qua orator quærit quid potiſſimùm ex pluribus agere debeat; & ſingula quodammodò refellit. Vt, *quid agam, Iudices? ſi taceo, exiſtimabitis me reum; ſi loquor, mendacem eſſe putabitis* &c.

Communicatio eſt figura, in qua vel aduerſarios, vel auditores, vel iudices conſulimus, vt pro Quinctio num. 54. *ego pro te nunc hoc conſulo* &c. pro Rabirie num. 22. *tu denique Labiene quid faceres tali in re, ac tempore?* &c. vel *nunc ego vos conſulo iudices quid mihi faciendum putetis?* Pro-

Proſopopœia eſt figura, in qua orator fingit perſonam aliquam, loquentem &c. vel etiam res inanimatas inducit loquentes. Vt, *ſi nũc hæc vrbs inuictiſsima vocem mittat, non hoc pacto loquatur? Ego illa pluribus trophæis ornata* &c. vide infra vſum huius figuræ.

Apoſtrophe eſt figura, in qua orationem noſtram ad aliquos conuertimus. Vt, *te nunc alloquor Africane*, vel, *teſtor ego vos*, vel, *quid mu. liebaris improbe?*

Hypotypoſis eſt figura, in qua res perinde ac ſi gererentur. ſub aſpectum ſubijciuntur. Vt, *Gracchus euolat ex Templo Iouis ſudans, oculis ardentibus* &c.

Huc pertinere poſſunt plurimæ deſcriptiones. Conſule locum à definitione.

Apoſiopeſis eſt figura, in qua orationem noſtram interrumpimus, vt affectum aliquem ſignificemus. Vt, *quos ego: ſed motos præ-*

ſtat

ſtat componere fluctus . vel , *ſi ego te: ſed ignoſcere præſtat* .

Ethopœia eſt figura in qua naturà alicuius certis indicijs & ſignis deſcribimus , vel eſt imitatio vitæ ac morum alienorum . Vt , *Pumex non eſt æque aridus atque hic ſenex , Si de ſuo camino exit fumus , diuum atque hominem clamat continuo fidem : cum it dormitum , follem obſtringit nê quid anima fortè amittat : aquam hercle plorat, cum lauat*, &c. Hęc figura pertinet tantum ad perſonas ; hypotheſis verò ad res quaslibet . vide infra vſum huius figuræ .

Emphaſis eſt figura , in qua plus orator ſignificat , quàm dicit .

Suſtentatio , ſeu hypomone eſt figura , qua diu ſuſpenduntur auditorum animi, nec clarè mens aperitur .

Prætermiſſio , ſeu reticentia, ſeu præteritio græcè apophaſis eſt figura , in qua maximè dicimus ea ,

quæ

quæ nolle nos dicere fingimus. Vt, *nõ dico mulctatos à te verberibus fratres, ſileo violatam iniurijs matrem, taceo patrem affectum contumelijs.*

Licentia eſt figura, qua orator pro ſuo iure dicit aliquid apud eos quos metuere deberet. Vt, *vide quàm non reformidem cum illo ipſo, quem ego hac in cauſa iudicem meum agnoſco, qui me audit ac intuetur, me aliquãdo errore deceptum inimicitias exercuiſſe profiteri.* Cauendum eſt autem in hac figura nè quid offenſionis mouetur.

Conceſſio eſt figura, in qua ferre aliquid vel concedere videmur. Vt, *ſit ſacrilegus, vt felix ſit* &c. hoc tamen nolumus iungitur aliquando hæc figura cum ironia.

Parentheſis, ſeu interpretatio, ſeu intercluſio figura eſt, in qua breuiter declinamus à propoſito. Vt, *videte, iudices, qualem (nolo enim grauiore appellatione vti) accuſatorem in medium adduxerit.*

Iro-

Ironia, quando eſt figura ſententiarum, eſt fictio voluntatis, aliud ſentiendo, & aliud annuendo. fit autem multis modis.

1. Pronuntiatione.
2. Iocando.
3. Ridendo.
4. Seuere vel vafre loquendo.
5. Adhibita feſtiua dictione.
6. Rei vel perſonæ eleuatione.
7. Rem extenuando.

Diſtributio eſt figura, qua rem in plures partes diſtribuimus, quibus partibus ſingillatim, quod ipſis competit, ſubiungitur, vt *accuſatoris officium eſt deferre crimina, defenſoris propulſare &c.*

Permiſſio eſt figura, in qua cum fiducia aliquid permittimus. Vt, *quod æquiſsimum videatur, permitto non enim vereor* &c.

Deprecatio ſeu obſecratio vel obteſtatio eſt figura, in qua opem alicuius imploramus. *Vt per dextram te iſtam oro.*

Opta-

Digitized by Google

Optatio eſt voti alicuius ſignificatio. Vt, *vtinam Quirites* &c.

Execratio eſt figura qua malum alicui precamur. Vt, *Dij te perdant fugitiue.*

Epiphonema eſt acclamatio quędam exhibita ad rem narratam vel approbatam. Vt, *tanta molis erat Romanam condere gentem*, hæc figura eſt veluti corolarium, vt aiunt, quod, quæ admirationem habent, complectitur, ita Cicer. *facere enim probus adoleſcens pericnloſè, quam turpiter perpeti maluit* &c.

Denique exclamatio eſt figura, in qua ſignificamus aliquem affectum, rei cuiuslibet compellatione. Vt, *ò tempora! ò mores* &c.

Digitized by Google

Art. 5. Synopſis Alphabetica figurarum, quæ ad ſuperiora capita vulgò non referuntur.

ACyrologia fit cum dictio aliqua impropriè ſumitur pro alia. v. g. *ſperare*, pro, *timere*.

Aganectesis ſeu indignatio, fit maximè pronuntiatione.

Allœoſis fit cum inter perſonas aut res quid interſit diſcriminis, per enumerationem demõſtratur.

Amphidiorthoſis fit cum præmunimus viam ad dictum aliquod acerbum, & poſtquam prolatum eſt, mitigamus.

Amplificatio eadem eſt, cum Auxeſi.

Anaclaſis fit cum dictum alicuius contra ipſius ſignificationem intelligimus.

Anaſceue ſeu deſtructio fit, cum, quæ aduerſarius propoſuit, diſtribuimus in partes, & redarguimus vt falſa. An-

Antiphraſis eſt cum dicimus uidem aliquid in ſpeciem, negamus tamen re ipſa.

Antiſagoge ſeu compenſatio; t cum aliud alio compenſamus. . g. *ſi magnus labor ſubeundus eſt, nde magna oritur gloria.*

Antiſtaſis eſt, cum idem verum in contrario ſenſu repetitur. t, *una ſalus victis nullam ſperare alutem.*

Antitheton fit 1. cum contraria nter ſe conferuntur. Vt v. g. ſi de liquo dicatur quòd *benignus ſit*, e altero quòd *inhumanus*. 2. cum empus opponitur tempori. v. g. *um adoleſcens eram, gloriam conectabar; nunc ſenex factus, dedecoe opprimor* 3. quando ſententiæ ententia contraria profertur. 4. um verba inter ſe pugnantia, aut aria paribus opponuntur. v. g. *omus deerat? at habebas, pecunia uperabat? at egebas.*

Antizeugmenon fit, quando

breuiter diuerſa multa coniunguntur.

Apodoxis, ſeu Reiectio vel Reprobatio, fit quando ita prætermittimus aliqua, vt ea digna non eſſe oſtendamus, quæ in quæſtionem veniant.

Apoplaneſis eſt quando, cum aliquid nobis contrarium eſt, ſic nos ab eo auocamus, vt vel illud obſcurius faciamus aut perturbemus, vel quando pollicemur nos quidem eſſe dicturos ſuo loco, aliò tamen orationem noſtram conuertimus; vel quando ita ſuſpenduntur iudicium & Auditorum animi, vel tanta rerum multitudine implicantur, vt videri facile non poſſit quid velimus.

Apoſtrophe ſeu auerſio fit, cum, vt liberiùs aliquid dicamus, orationem noſtram ad alios conuertimus, vel iudices, vel aduerſarios, vel quemlibet alium interrogãdo.

Aſtyſmus ſeu vrbana dictio fit,

cum

cum vrbanè aliquem compellamus. v. g. *Reſpicite reſpicite, iudices, hominum fortunas; reſpicite Fabricij ſenectutem*, &c.

Auxeſis eſt, quando res aliqua amplificatione augetur.

BRachyepia ſeu breuitas fit, cum orator breui ſententia auditoris expectationem præuertit. v. g. *Quares ex me quo iure mihi prætor dederit poſſeſſionem bonorum*: Reſpondetur breuiter, *leges me defendunt.*

CHarientiſmus fit, cum feſtiuè aliquem pungimus.

Ciaſton vel, Chiaſmus fit quando ſententiæ textura quaſi decuſſatur, vt, *Doctorum eſt ſantiſſimus, & ſanctorum doctiſſimus.*

Cohabitatio figura eſt, in qua contraria ſimul coniunguntur, vel de phœnice lactantius, *ipſa quidem, ſed non eadem quia eſt ipſa, nec ipſa eſt.* vel, *æternam vitam mortis adepta eſt bono.* vel, *ades, abeſſe vis:*

ſe vis : abes ; reuerti cupis , vel , *in pace bellum quæritas , in bello pacem deſideras* .

Conceſſio fit cum aliquid nos ferre fingimus , vel iniquum eſſe aſſerimus , concedimus tamen , vt æquitatem cauſæ noſtræ oſtendamus. expromitur autem his verbis aut ſimilibus , *eſto* , *ſit ita* , *concedimus* &c.

Congeries eadem eſt cum ſynatroiſmo .

Contentio , fit quando contraria inter ſe comparantur , vt *maiores noſtri ſæpe pro mercatoribus aut nauiculatoribus iniurioſius tractatis bella geſſerunt : vos tot ciuium romanorum millibus vno nuncio atque vno tempore necatis quo tandem animo eſſe debetis ?* &c.

Dialogiſmus fit cum quis ſecum agit vel dubitat an dicendum vel faciendum aliquid ſit , nec ne v.g. *dicam-ne ? quod faciam? quod eſt remedium ?* &c.

Dia-

Dialyſis fit cum ſine articulis ſententiæ multæ copulantur. Vt, *Quid prodeſt defenſionem cogitare? impetum in hoſtes facere? ſubire mortis diſcrimen? perire in pugna?* &c. Vel, *debitum petebamus? non diſſoluebat, mirabamur? contemnebat; lex nihil valebat, Magiſtratus negligebat,* &c.

Diminutio figura eſt, in qua quod in nobis vel in alijs ineſt egregium, vt vitetur arrogantiæ ſuſpicio, imminuitur, exempl ſit, *pro meo iure iudices dico me labore & induſtria curaſſe &c.* Vel *vtrum auaritia cauſa aut egeſtatis acceſſit ad maleficium? auaritia? at largiſſimus fuit in amicos, quod ſignum liberalitatis eſt, qua contraria auaritia eſt: egeſtatis? at huic quidem pater, nolo nimium dicere, non tenuiſſimum patrimonium reliquit.*

Epanodus ſeu reuerſio eſt, cum pluribus propoſitis breuiter, vel ad vnum tantùm, vel ad ſingula

ſtatim recurritur vt,

Diuellimur inde

Iphitus & Pelias mecum, quorum Iphitus æuo iam grauior.

Epibole duobus modus fieri ſolet: 1. cùm pluribus ſententijs vnum aut idem verbum præponitur. Vel licet varietas ſit in verbis, eandem tamen vim inter ſe habent, quippe quæ ab vno verbo ſæpiùs proficiſcuntur. Exemplum prioris eſt, *Miſeremini mei iudices, quem coniurata tanta vis inimicorum oppugnat: Miſeremini ſolitudinis, cui nec in ſummo quidem tempore periculi liberos adhibere ad communem calamitatem decernendam licitum eſt: Miſeremini ſenectutis, quæ me etiam ſine cæteris alijs malis grauiter defatigat.* Exemplum poſterioris eſt; *Dolui, viri Athenienſes* &c. *agrè tuli* &c. *commouit me* &c.

Epicriſis fit, cum propoſitionis allatæ ſtatim ſubijcitur ratio. Vt, *graue illud quidem eſt*, cuius ratio

eſt.

Digitized by Google

eſt. *Quomodò enim non eſſet graue contra patriam?* &c.

Epimone ſeu commoratio, eſt quando diutiùs in re aliqua, quæ cauſæ caput eſt, immoramur.

Epiplexis ſiue epitimeſis, fit cum aliquem arguimus quòd aliquid fecerit, idque illi exprobramus. Vt Cicero in Catilinam. *Patere tua conſilia non ſentis? quem noſtrum ignorare arbitraris?* &c.

Epiploce fit cum ex prima ſententia oritur ſecunda, ex ſecunda tertia, & ita deinceps. Vt, *hoſtis meus cum hominibus armatis ad me venit; cùm veniſſet, ſine vlla religione domum meam expugnauit; expugnata vi domo, familiam abſtraxit, abſtractam tormentis omnibus excruciauit, cruciatam vinxit, vinctam in publicum proiecit,* &c. Cauendum eſt autem nè longiùs hæc figura procedat.

Epitrope fit cum videmur aliquid concedere aduerſario quod

ta-

tamen arguimus. v. g. *Quid expectas? proficiſcere, iamdudum te imperatorem illa tua manliana caſtra deſiderant.* Vel, ita nobis confidimus, vt auditoribus ſtatuendum, quod viſum fuerit permittamus. exempl. ſit, *iam iudices ſummum ac legitimum quod expoſui mea cauſa, ius omitto, vobis, quod æquiſſimum videatur, vt conſtituatis, permitto: non enim vereor &c.*

Ethologia fit cum mores alicuius oratione noſtra exprimimus. Vt, *arbitrabar ego filium ad patrem diſſoluto vultu venturum, lachrymis patrem ſuum oppleturum, ſupplicem precaturum, obſecraturum, blanditia ſua quod petiſſet à patris mollitie impetraturum. Sed hic longè aliter, namque incredibili confidentia armatus ad patrem aduolauit vt hoſtis, atque initium ſermonis ſui cum iurgio ſumpſit.*

Excitatio fit quando languentem auditoris animum vel tœdio affectum excitamus. Hy-

Digitized by Google

HYpexæreſis eſt, quando in comparatione rerũ aut perſonarum, excipimus aliquas, cum quibus comparationem nullam inire volumus.

Hyſterologia eſt, quando id quod prius eſſe deberet, ſit poſterius: Vt,

Torrere parant flammis & frangere ſaxo.

Priùs enim franguntur fruges, quàm coquantur.

LEptologia eſt quando res per minutiſſima quæque exponitur.

MEthabaſis fit cùm propoſita aliqua ſententia, conuertimur ad perſonam, aut rem, tanquam nobis præſentem Exemp. ſit; *Opulentiſſimus erat, omnibus delicijs circumfluebat, ampliſſimus eius erat comitatus* &c. *Nunc contra ſubito & graui caſu afflictus, vix obolum habet, vix miſeram ſerui conditionem retinet. O fortuna! quam vehemen-*

Digitized by Google

ter te rerum varietas oblectat ! &c. Fit etiam Metabaſis cũ ad id, quod demonſtrare inſtitueramus, poſt aliquam digreſſionem reuertimur.

PAradiaſtole eſt quando vocabulum pro diſſimili vocabulo vſurpatur, & aſſignatur diſtinctio quæ intereſt Exemplum ſit; *nam cùm cæterorum opinionem fallere coneris, te te fruſtraris, non enim probas te pro aſtuto ſapientem intelligi; pro confidente fortem, pro maleuolo ſeuerum.* &c.

Paromologia fit, quando aduerſario aliquid concedimus, maius tamen aliquid inferimus poſtea, per quod aduerſarij argumenta infirmamus. Exemplum ſit, *Sume hoc ab iudicibus, quòd nemo te propior cognatus fuerit, te fuiſſe concedimus: ſed quid contra teſtamentum dicis?* &c.

Pleonaſmus eſt quando vox vna vel plures adduntur, non tam vt res enuntietur, quàm vt vis orationi

Digitized by Google

tioni addatur v.g. *Marcus Cato ille.* Hæc vox, *ille*, non videtur neceſſaria, ſed auget ſignificationem.

Præciſio figura eſt, in qua dictis quibuſdam, reliquum, quod cœptum eſt dici, relinquitur auditorum iudicio, vt *prudens lector intelligis quid taceam & quid magis tacendo loquar*: de vitijs ſermo fuerat.

SArcaſmus eſt quando aliquid quod turpe eſt, non ſine dicacitate ſignificamus.

Streptolyton eſt quando periodus conſtat ex multis reciprocis ſententijs, diuerſimodè tamen inter ſe contextis. Vt, *ciuitas eſt vt iuſtis fortior, ſic fortibus æquior; aut potiùs iuſtis omninè iuſtior, & violentis omnibus potentior.*

Synatroiſmus eſt, quando multa ſimul ſine coniunctione congeruntur. Vt, *quis hæc ſimul vniuerſa perpeti poſſit, timorem, morbum, ſenectutem, contumeliam, inopiam, vim* &c.

Ta-

TApinoſis eſt, quando rei alicuius dignitas humilitate verbi deprimitur.

Tautologia eſt quādo vnius nominis, aut verbi priùs poſiti vis deinceps pluribus verbis explicatur. Vt, *Senatus, Populique Romani ſummum conſilium, à quo ordine iura exteræ nationes petunt*. Hæc duo extrema, *ſummum conſilium, & à quo ordine*, idem ſignificant atque Senatus.

Art. 6. Diuiſio Figurarum per Epitomen.

1. Diuiſio figurarum. Figuræ quæ docent.

1. INter figuras aliæ docent, aliæ delectant, & aliæ flectunt. Docent occupatio, confeſſio, præſumptio, depulſio, compenſatio, ſubiectio, communicatio, conceſſio, ſuſtentatio, interpretatio, correctio, congeries, antitheſis, prætermiſſio, oppoſitio, ſuppoſitio, directio, diſtributio &c.

De-

Delectant comparatio, ſimilitudo, deſcriptio, hypotypoſis, proſopopœia, dialogiſmus, ſermocinatio, collocutio, Apoſtrophe, hyperbole.

Quæ delectant.

Flectunt denique exclamatio, acclamatio ſiue epiphonema, reticentia, deprecatio, obſecratio, optatio, ſalutatio, comminatio, imprecatio, admonitio, licentia, addubitatio, commoratio, expolitio, interrogatio, vexatio, ſeu inſtantia, occupatio, ſubmiſſio, deriſio, ſubiectio, admiratio, ſponſio &c.

Quæ flectũt.

2. Vel diuidi poſſunt in figuras, quę poſitę ſunt in conformatione alicuius imaginis; in figuras quæ verborum repetitione continentur, & in figuras quæ in dictionum nexu & quadam gratia concinnitatis verſantur.

2. Diuiſio figurarum.

Figuræ, quibus imagines exprimuntur, vel vno, vel pluribus verbis conficiuntur: ſi vno verbo, ſunt me-

Figuræ quæ in imagi-

Digitized by Google

nibus poſitæ ſunt.

metaphora, Antonomaſia, epithetum, periphraſis, ſynonymia; ſi pluribus verbis, ſunt ſimilitudo parabolica, Proſopopœia, Ethopœia, deſcriptio, diſtributio, antitheſis, contentio, antiſagoge. vide ſingulas ſuis locis.

Figuræ quæ in repetitione poſitæ ſunt.

Figuræ, quæ repetitione continentur, ſunt anadiploſis, anaphora, conuerſio, complexio, traductio, alluſio, commutatio.

3. Vel figuræ diuiduntur in figuras, quæ faciunt ad ornatum periodi; in figuras, quæ ad grauitatem orationis conferunt; in figuras, quæ vt ita loquar velitationi, & certamini commodæ ſunt; poſtremo in figuras, quæ affectibus inſeruiunt.

Figuræ periodi.

Figuræ periodi ſunt Aſyntheton, Polyſyntheton, ſimiliter cadens, ſimiliter deſinens, diſiunctio, adiunctio, coniunctio, Iſocolon, ſeu compar.

Figuræ grauioris orationis ſunt, di-

diuiſio, expeditio, deſcriptio, gradatio, frequentatio, ratiocinatio.

Figuræ vehementiores.

Figuræ velitationis, & certaminis ſunt occupatio, ſuſtentatio, licentia ſeu libertas dicendi; communicatio, conceſſio, permiſſio, ironia, epiplexis ſeu grauior increpatio, reticentia, allegoria, correctio.

Figuræ velitationis & certaminis

Figuræ affectuum ſunt, exornatio exclamatio, imprecatio, ſermocinatio, proſopopœia, Apoſtrophe, aporia. vide ſingulas in priori diuiſione figurarum & in earundem ſequenti vſu.

Figuræ affectuum.

Digitized by Google

CAPVT III.

Accuratior vſus troporum & figurarum.

Art. 1. *Vſus troporum.*

Metonymia vſurpatur vel in laude. vel in vituperio, vel etiam cum rem inanimatam oculis ſubijcere volumus. Vt cum dicitur à Cicerone orat. pro lege Manilia, num. 30. *Teſtis eſt Africa, teſtis eſt Gallia*. Vbi Regio ipſa pro incolis ſumitur.

Alterum ſit exemplum 1. in verr. nu. 3. *Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs efficere potuiſſet*. Vbi vitia pro ipſis ſceleratis perſonis ſumuntur.

Ironia adhibetur cum aliquem irri-

Digitized by Google

irridemus; vel cùm, nè illius argumenta valeant, ea in riſum conuertimus. id autem fit multis modis, Vt ante dictum eſt. Lege hæc quæ ſequuntur exempla apud Ciceronem.

1. Verrina 6. num. 86. *Erat hyems ſumma &c. cum ipſe imperat lictoribus vt ſopatrum &c. præcipitem deijciant &c. virgis ipſe caderet ſine cauſa ſocium populi R. atque amicum? non vſque eò eſt improbus, non omnia ſunt in eo vno vitia, nunquam fuit crudelis, leuiter hominem clementerque accepit.*

2. Pro Rabirio nu. 13. ab his verb. *Namque hæc tua quæ te hominem clementem popularemque delectant &c.*

3. Pro Cluentio nu. 3. *Facite enim vt non ſolùm mores eius & arrogantiam, ſed etiam vultum; atque amictum, atque illam vſque ad talos demiſſam purpuram recordemini &c.*

4. Pro Milone num. 20. *Stulti ſumus*

mus qui Druſum, qui Africanum, Pompeium, noſmetipſos cum P. Clodio conferre audeamus. P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre poteſt, luget ſenatus, mœret equeſter ordo, tota ciuitas ſenio confecta eſt, ſqualent municipia &c.

5. In Piſonem num. 58. *Non eſt integrum Cn. Pompeio, conſilio iam vti tuo; errauit enim, non guſtarat illam tuam Philoſophiam; teriam homo ſtultus triumphauit &c. ò ſtultos Camillos, Curios, Fabricios &c. nullius conſilij patres &c.*

Metaphora non parum confert vel ad laudem, vel ad vituperium. Exempla ſunt bene multa apud Ciceronem egregia, hæc paucorum initia accipe.

1. Pro Sextio num. 46. *Cùm verò hanc in Reip. nauem ereptis ſenatus gubernaculis fluctuantem in alto tempeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum incurſura tot claſſes viderentur, &c.*

2. Orat.

2. Orat.in Vatinium, num.4. *Repente enim te tanquam è latibulis, oculis eminentibus inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti &c.*
3. 12. Philippica, num. 20. *Qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana ſaxa proiectus es &c.*
4. Orat. contra Verrem. num. 4. *Mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & perueſtigabant & perſcrutabantur; ſi quod erat grande vas &c.*

Allegoria vſurpatur ad delectationem. Eſt autem ſuauior, cùm à rebus corporeis ad animum transfertur, v. g. vel cum à feris, vel cum ab arboribus, vel cum à rebus artificioſis & alijs eiuſmodi ducitur. Exemp. ſit in Piſonem, num. 2. *Neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauem gubernaſſem, ſaluamque in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatũ ſpiritum pertimeſcerem.*

Alterum ſit orat. pro Murena num.35. *Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos aſtus habet ratio Comitiorum? &c.*

Tertium ſit pro Milone, nu.32. *Cuius illi conatus, vt ille ratiocinatur, cùm tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur, & ſi vellent fortaſſe, vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam vetuſtate audaciam.*

Vltimum ſit pro Cœlio, nu.75. *In hoc flexu quaſi ætatis, fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas &c.*

Epitheton non parum affert ornamenti, ſi ſit accommodatum rebus & nominibus. Vt, *Turbulentiſſima tempeſtates extiterunt.*

Synecdoche, vt eſt Tropus, non parum habet ornomenti, cum ſcilicet pars pro toto ſumitur, Vt, *O tecta ipſa miſera!* Vel cum pro genere ſpecies vſurpatur. Vt, *Etenim*

nim ſi ſummi viri complurium ſanguine non modò ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarunt, certè verendum mihi non erat, nè quid hoc parricida Ciuium interfecto, inuidia mihi in poſteritatem redundaret. Vel denique cum genus pro ſpecie vſurpatur. Vt, cum Cicero Clodium appellat *funeſtum animal ex nefarÿs ſtupris, ex Ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate & flagitiorum impunitate concretum.* Antonomaſia adhibetur vel propter penuriam alicuius vocis, vel ad ornatum. Vt cum dicitur *malorum eſca*, pro *voluptate*. vel ad diſſimulationem, nè clariùs res intelligatur, vel ad indignationem, vt cum aliquis vocatur, *bellua, peſtis, furia.*

Hyperbole adhibetur vel vt aliquid augeatur, vel vt minuatur; vel ad laudem, vel ad vituperium. Additur aliquando dicacitas breuior & acutior. Exemplum ſit in

vituperium orat. 7. in verrem nu. 144. *Verſabatur in ſicilia longo interuallo alter non Dionyſius ille, nec Phalaris, ſed quoddam nouum monſtrum ex vetere illa immanitate quæ in iiſdem locis verſata eſſe dicitur, non enim Charybdim tam infeſtam, neque ſcyllam &c. Cyclops alter &c.*

Alterum ſit exempl. etiam in vitup. Philipp. 2. num. 67. ab his verbis, *Quæ Charybdis tam vorax &c.*

Tertium ſit orat. pro Roſcio, num. 20. (quod exemplum feſtiuè tractatum eſt,) ab his verbis. *Oro atque obſecro vos, qui noſtis, vitam inter ſe vtriuſque conferte; qui non noſtis, faciem vtriuſque conſiderate: nonne ipſum caput & ſupercilia ipſa penitus abraſa olere malitiam &c.*

Onomatopœia, Catachreſis, Metalepſis, Periphraſis, & hyperbaton nihil ſpeciale habent.

Art.

Digitized by Google

Art. 2. Vſus figurarum, ac 1. earum quæ fiunt per Additionem.

CONuerſio valet ad motum excitandum. Item & Repetitio, multoque magis complexio ex vtraque ſuperiore conſtans.

Exemplum ſit Repetitionis. *Nihil ne te nocturnum Præſidium Palatij, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum, nihil hic minutiſsimus habendi ſenatus locus, nihil ora vultuſque mouerunt?*

Exemplum ſit complexionis. *Sed quæſtiones vrgent Milonem, quæ ſunt habitæ nunc in atrio libertatis? quibuſnam de ſeruis? rogas? Publij Clodij; quis eos poſtulauit? Appius, quis produxit? Appius? vnde? ab Appio.*

Hæ tres figuræ vſurpantur quoque ad exaggerandam virtutem, aut vitium amplificandum.

Conduplicatio vſurpatur vel vt oratio ſit vehementior, vel vt ſit ſuauior.

Ex-

Exemplum ſit prioris. *Viuis, & viuis non ad deponendam ſed ad confirmandam audaciam.*

Exemplum poſterioris ſit. *Non ſum prædicaturus quantas ille res domi militiaque, terra marique quanta felicitate geſſerit; vt eius ſemper voluntatibus non modò ciues aſſenſerint, ſocij obtemperarint, hoſtes obedierint, ſed etiam venti tempeſtateſque obſecundarint.*

Hæc figura nonnunquam includit parentheſim, poſt quam vox eadem repetitur. Vt, *Totum hoc quamtumcumque eſt (quod certè maximum eſt) totum eſt, inquam, tuum.*

Repetitio vſurpatur vt oratio ſit vehementior, iungiturque ſæpe cum interrogatione. Vt, *Nihil-nè te nocturnum Præſidium Palatij, nihil vrbis vigilia &c.*

Alterum ſit exempl. *Quid hæc amentia, quid hæc feſtinatio, quid hæc immaturitas tanta ſignificat? Non vim non ſcelus, non latrocinium, non de-*

iique omnia potiùs quam-ius, àm officium, quàm pudorem?

Addhibetur etiam ad delecta- onem & ad motum.

Præclaram exemplum ſit orat. ro Quinctio, num. 52. *Ad vadi- monium non venit, quis? ſocius: etiam rauius aliud ei deberes concedere, nicum te aut voluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad vadi- monium non venit, quis? is qui tibi preſtò ſemper fuit &c.*

Alterum ſit exemplum pro Flac- co. nu. 102. *O nox illa quæ penè eter- nas huic vrbi tenebras attuliſti, cum Galli ad bellum, Catilina ad vrbem, coniuges ad ferrum & flammam vo- cabantur! cum ego te Flacce, cœlum noctemque conteſtans &c.*

Tertium ſit exempl. pro domo ſua num. 89. ab his verbis. *O ſpe- ciam dignitatemque Populi Rom. quam nationes extera, quàm Gentes vltima pertimeſcant &c.*

Traductio adhibetur ad ſuauita- tem

tem orationis. Exempl. pro lege Manilia, num. 17. ad his verbis. *Quamobrem quidquid in hac cauſa mihi ſuſceptum eſt, Quirites &c.*

Polyptoton ad venuſtatem, & vehementium orationis adhibetur. Eſtque oratio eorundem caſuum varietate diſtincta. Vt orat. de Aruſp. num. 152. ab his verbis; *Tibi verò ſi diligenter attenderis &c.*

Synonimia orationi grauitatem addit & acrimoniam. Exemp. *An verò vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac vrbe verſamini, veſtræ peregrinantur aures, neque in hoc peruagato, ſermone verſantur*. Alterum ſit exemplum, pro Murena. num. 1. *Quæ precatus à Dijs immortalibus, iudices, more inſtitutoque maiorum, illo die quo auſpicato Comitijs Centuriatis, Lucium Murenam Conſulem renuntiaui, vt ea res mihi magiſtratuique meo, Populo Plebique Romanæ bene atque feliciter eueniret.*

Tertium ſit exemplum in Piſonem

nem.n.47. *Ego te non vecordem, non furioſum, non mente captum, non Tragico illo Oreſte aut Athamante dementiorem te putem, qui ſis auſus &c.*

Polyſyndeton adhibetur cum inſtamus & aliquid vrgemus. Exemplum ſit *tectumque, laremque, armaque, &c.*

Denique Gradatio vſurpatur. 1. ad venuſtatem orationis. 2. ad vim addendam orationi. Exemplum ſit pro Sextio, num. 32. ab his verbis. *Quis vnquam Conſul Senatum ipſius decretis parere prohibuit? Quis tyrannus miſeros lugere vetuit? &c.* Alterum ſit exemplū pro Quintio, num. 40. ab his verbis. *Si habuiſſes, Sexte, petiſſet ſtatim: ſi non ſtatim, paulò quidem poſt, ſi non paulò, at aliquando; ſed quidem illis menſibus profectò; anno vertente, ſine controverſia &c.*

Art.

Art. 3. Vſus figurarum, ac 2. earum quæ fiunt per detractionem.

SYnecdoche vt eſt figura, vſurpatur vel ad ornatum orationis, vel ad excitandum aliquem affectum.

Diſſolutio vim addit orationi, & cõcitatiorem eam reddit. Exemplum ſit. *Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent, delectant domi, non inpediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.*

Adiunctio vehementiorem facit orationem. Exemplum ſit. *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Vſus

7 fus figurarum, ac 3. earum quæ fiunt per ſimilitudinem vocum.

PAronomaſia adhibetur vel ad delectandos Auditores, vel ad pungendum Aduerſarium. Vſurpatur etiam ad Iocandum; tumq; multiplicatur, vt quaſi aculeis multis aduerſarius carpatur.

Iſocolon ſuauitatis plurimum habet, & ſe ſe in animum penitùs inſinuat. Vt pro Flacco, num. 74. *Repete à Deciano non pecuniam, non prædia, Socrum denique ſibi habeat, reſtituat vxorem, reddat miſero patri filiam: nam membra quæ debilitauit, lapidibus, fuſtibus, ferro; manus quas contudit, digitos quos confregit, neruos quos concidit reſtituere non poteſt: filiam, filiam inquam ærumnoſo patri redde.*

Ibid. num. 88. O *conditiones miſeras adminiſtrandarum prouinciarum, in quibus diligentia plena ſimula-*

la-

latum eſt; negligentia vituperationum; vbi ſeueritas periculoſa eſt, libertas ingrata, ſermo &c.

Tertium ſit. *Hoc ſentire, prudentia eſt facere fortitudinis; & ſentire verò & facere, perfectæ cumulatæque virtutis.*

Quartum ſit. *Cum triſtibus ſeuerè, cum remiſſis iucundè, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter.*

Quintum ſit. *Debere tibi dicis Quinctium, Procurator negat; vadem vis, permittit; in ius vocas, ſequitur; iudicium poſtulas, non recuſat.*

Sextum ſit. *Quas res luxuria in flagitiјs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in contumeliјs efficere potuiſſet.*

Antitheton non exiguam vim habet ad vrgendum, plurimumq; affert delectationis. Videatur exẽplum Philippica II. ab his verbis; *O multò miſerior Dolabella, quàm ille, quem tu miſerrimum eſſe voluiſti &c.*

Com-

Commutatio adhibetur ad vr-endum.

Correctio, cum eſt figura ver-orum valet ad vrgendum.

Exemplum ſit. *Atque hac Ci-s, Ciues inquam, ſi hoc nomine eos pellari fas eſt.*

Dubitatio vſurpatur cum ali-iid remouere volumus, vel vt li-riùs aliquid dicamus, ita tamen aſſerere nõ videamur. Exemplũ pro Roſcio Amerino num. 33. ab verbis. *Quid primum querar, de primum exordiar, &c.*

Similiter deſinens, ſeu cadens ı parum delectat, facitque ad nerum periodi.

s Figurarum & 4. earum quæ ſunt figuræ ſententiarum.

Iterrogatio vſurpari ſolet in audationibus, vituperijs, vo-deſiderijs, alijſque eiuſmodi ibus exprimendis. Adhibetur

latum eſt; negligentia vituperatio-num; vbi ſeueritas periculoſa eſt, libertas ingrata, ſermo &c.

Tertium ſit. *Hoc ſentire, prudentia eſt facere fortitudinis; & ſentire verò & facere, perfecta cumulateque virtutis.*

Quartum ſit. *Cum triſtibus ſeuerè, cum remiſſis iucundè, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter.*

Quintum ſit. *Debere tibi dicis Quinctium, Procurator negat; vadem vis, permittit, in ius vocas, ſequitur; iudicium poſtulas, non recuſat.*

Sextum ſit. *Quas res luxuria in flagitÿs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in contumelÿs efficere potuiſſet.*

Antitheton non exiguam vim habet ad vrgendum, plurimumq; affert delectationis. Videatur exēplum Philippica II. ab his verbis; *O multò miſerior Dolabella, quàm ille, quem tu miſerrimum eſſe voluiſti &c.*

Com-

Commutatio adhibetur ad vrgendum.

Correctio, cum eſt figura verborum valet ad vrgendum.

Exemplum ſit. *Atque hæc Ciues, Ciues inquam, ſi hoc nomine eos appellari fas eſt.*

Dubitatio vſurpatur cum aliquid remouere volumus, vel vt liberiùs aliquid dicamus, ita tamen vt aſſerere nõ videamur. Exemplũ ſit pro Roſcio Amerino num. 33. ab his verbis. *Quid primum querar, vnde primum exordiar, &c.*

Similiter deſinens, ſeu cadens non parum delectat, facitque ad numerum periodi.

Vſus Figurarum & 4. earum quæ ſunt figuræ ſententiarum.

INterrogatio vſurpari ſolet in laudationibus, vituperijs, votis deſiderijs, alijſque eiuſmodi motibus exprimendis. Adhibetur

Digitized by Google

etiam vt aduerſarium vrgeamus. v. g. 1. æneid. v. 373. *Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris? quoue tenetis iter?*

Reſpon o vim eandem habet atque interrogatio.

Subiectio plena eſt exornationis, vſurpaturque ad amplificationem vel in laude, vel in vituperio; aut cum aliquid vrgemus, ſuademus, aut diſſuademus; denique cum docemus, aut refellimus.

Exemplum ſit pro Murena, n. 88. ab his verb. *Si (quod Iupiter omen auertat) hunc veſtris ſententijs afflixeritis, quò ſe miſer vertet? domumne? vt eam imaginem chariſſimi viri parentis ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit, eandem deformatam ignominia lugentemque videat? an ad matrem? quæ &c.*

Alterum ſit exemp. pro Comædo, nu. 25. ab his verb. *Formulam non noras? notiſſima erat iudicio: grauiora*

uiora exp riri uolebas? quid ita? &c.

Tertium, ſit verrina 5. nu. 205. his verb. *Quid ad hæc Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nunquam dicet: magnam hac ratione pecuniam captam? nè id quidem dicet: non iniuriam &c.*

Quartum ſit verrina 7 nu. 5. ab his verb. *Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam virtute ſua liberatam? magna laus! & honeſta oratio! ſed tamen quo bello? &c.*

Correctio, cum eſt figura ſententiarum, non parum vrget. Exemplum ſit pro Cælio, num. 33. *Quod quidem facerem vehementiùs, niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro; fratrem volui dicere, ſemper hi cerro, nunc agam modicè.*

Alterum ſit pro Milone nu. 101. ab his verb. *Me vna conſolatio ſuſtentat, quòd tibi, ô Tite Anni, nullum à me amoris, nullum ſtudij, nullum pietatis officium deficit: ego ini-*

micitias potentiam pro te oppetiui, ego &c.

Occupatio ſeu prolepſis, vſurpatur in exordijs, refutationibus, & probationibus: Exempl. pro Roſc. Amer. num. 1. *Credo ego vos, iudices, mirari quid ſit quòd cùm tot ſummi oratores hominesque nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is qui neque ætate neque ingenio, neque authoritate ſim cum ijs qui ſedeant comparandus.*

Obſerua de occupatione, quòd aliquando fiat, cùm orator fatetur quod obijci poteſt. Exemplum ſit pro Rabirio, nu. 3. *Si quis eſt qui Caium Rabirium, quòd ſua fortuna fundatas præſertim atque optimè conſtitutas opes poteſtati Regiæ libidinique commiſerit, reprehendendum putet; adſcribat ad iudicium ſuam non modò meam, ſed huius etiam ipſius qui commiſit ſententiam: neque enim cuiquam eius conſilium vehementiùs quàm ipſi diſplicet.*

2. Fiat,

Digitized by Google

2. Fiat, cùm orator emendat aliquid priùſquàm illud dicat.

Exemplum ſit pro Sextio, nu. 3. *Atque ego ſic ſtatuo, iudices à me in hac cauſa atque extremo dicendi loco pietatis potiùs quàm defenſionis, querelæ, quàm eloquentiæ; doloris, quã ingenij partes eſſe ſusceptàs. Itaque ſi aut acriùs egero aut liberiùs quàm qui ante me dixerunt; peto à vobis, vt tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori & iuſtæ iracundiæ concedendum putetis.*

3. Fiat, cum, antequàm velle videamur aliquid dicere, idipſum dicimus.

Exemplum ſit orat. 6. in verrem. num. 2. *Magnum videor dicere, attendite etiam quemadmodùm dicam: non enim verbi neque criminis cauſa augendi complector omnia, cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe; Latinè me ſci ote non oratoriè loqui.*

4. Fiat, cum aliquid præſumimus.

Exemplum ſit pro Cælio, nu.39. ab his verbis. *Dicet aliquis, eſt igitur tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? &c.*

5. Fiat, cum infirmamus per præoccupationem id, quod ab aduerſario obijci poſſet.

Exemp. ſit 5. in verrem. num.2. ab his verbis. *Quid agam, iudices? quò me vertam? quò accuſationis meæ rationem conferam? ad omnes enim &c.*

6. Fiat, cum aliquid nobis obijcimus, & refutamus ſtatim per obiectionem. Exemplum ſit, pro Archia, nu 15. ab his verb. *Quæret quiſpiam, quid? illi ipſi ſummi viri, quorum virtutes literis proditæ ſunt, iſta ne doctrina, quam tu laudibus efferS, eruditi fuerunt? difficile eſt hoc de omnibus confirmare, ſed tamen eſt certum: quid reſpondeam? ego multos homines &c.*

Denique fiat cum præmunimus nobis Auditorum animos, aduertendo

tendo diligenter quò propẽdeant, quidue aduerſarij intendant. Exempl. ſit 7. in verrem. num. 140. *At quam ob cauſam, Dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſa & iuri ciuitatis: quæ ſi enim poſſit eſſe vlla cauſa cur hoc cuiquam Ciui Romano, iure accidat: Ita, quæro quæ in ſeruilij cauſa fuerit: ignoſcite in hoc vno, iudices, in cœteris enim non magnopere cauſas requiram.*

Dubitatio vſurpatur cùm, vt res exageretur, ſuſpenſus Auditorum animus teneri debet. Exemp. ſit pro Quinctio, num. 56. *Si iſta cauſa abi te tota per ſummam fraudem & malitiam facta eſt.*

Vſurpatur etiam in contentionibus. Exempl. ſit. 6. in verr. num. 88. *Vnum hoc crimen videtur eſſe, & à me pro vno ponitur.*

Præterea valet ad laudem & vituperium. Exempl. ſit pro Roſc. Amerino, num. 29. ab his verbis. *Hoc conſilio, atque adeò hac immenſa &c.*

Digitized by Google

Conuenit pariter timori & dolori, nonnunquam hortationi. Exempl. ſit pro Cluentio, n.4. *Equidem quod ad me attinet, quò me vertam neſcio.*

Communicatio vſurpatur cùm oſtendere volumus nos cauſæ noſtræ confidere, & aduerſarium reſellimus. Exempl. pro Cæcinna, num.32. ab his verb. *Hæc res poſita quæ ab aduerſario non negatur &c.* pro Sextio, nu.43. pro Quinctio, num.54. *Ab his verbis Ego pro te nunc conſulo* &c pro Cęcinna n.35. *Quæro ſi te hodie domum tuam redeuntem* &c.

Valet etiam ad fidem faciendam, ad ſedandam iracundiam. Vt pro Muræna, nu.9. ab his verb. *Quòd ſi licet deſinere &c.*

Denique ad commiſerationem & admirationem &c.

Proſopopœia vſurpatur in ſuaſionibus, obiurgationibus, laudationibus, quæſtionibus, & commi-

miſerationibus. Exempl. pro Cœlio, num. 33. ab his verbis. *Sic obiurget mulierem & pro me loquatur.* 1. in Catil. num. 27. ab his verbis. *Etenim ſi mecum patria, &c.* Pro Milone, nu. 94. ab his verbis *me quidem, Iudices, exanimant & interimunt hæ voces.* Pro Balbo num. 44. *Exiſtat ergo ille vir parumper &c.* Actione 7. in verr. nu. 135. ab his verb. *ipſe pater ſi iudicaret.* 1. in Catil. num. 18. *Quæ tecum Catilina ſic agit.* Act. 7. in verr. nu. 103. *Occurrebat illa ratio.* Pro Balbo nu. 13. *Vtrum enim in ſcientem vultis &c.* 7. in verr. num. 109. *Catenas habebat hoſpes tuus.* Pro Quinctio, 71. *De re pecuniaria contendere cupio.* Pro Plancio nu. 65. *at ego cum caſu diebus illis, &c.* Eadem orat. nu. 18.

Apoſtrophe vſurpatur, cùm aduerſarius vrgendus eſt, vel increpandus. Exemplum ſit pro Ligario nu. 9. *Quid enim Tubero, &c.* Verrina 3. num. 77. ab his verbis. *Nemo*

jam Dolabella, &c. 1. Catilinaria numero 1. *Quo-uſque tandem abutere, &c.*

Vſurpatur etiam in laudibus. Exempl. Philipp. 14. *O Fortunata mors, &c.*

Item in cohortationibus. Exempl. pro ſext. nu. 101. *Propugnatores autem Reipub. &c.*

Item in commiſerationibus. Exempl. pro domo nu. 113. *O Quinte Patremne appellem, &c.*

Item in vituperationibus.

Denique in amplificationibus tum ad delectationem, tum ad miſerationem, admirationem, indiguationem.

Hypotypoſis vſurpatur in rerum deſcriptionibus, narrationibus, amplificationibus & exornationibus. Exempl. pro Roſc. amerino nu. 98. 7. verr. nu. 105. ab his verbis *Hæc poſtquam, &c.* nu. 141. ab his verbis, *Hæc cum, &c.* Item 11. Philipp. num. 7. ab his verbis. *Po-*

nito

Digitized by Google

nite igitur ante acuos.

Apoſiopeſis ſeu reticentia adhibetur maximè in motibus doloris, jracundiæ, ſolicitudinis, & moleſtæ ambitionis.

Ethopœia plurimum valet ad ornatum.

2. Ad motus excitandos ſiue amoris. Exempla ſint pro ſext. num.18.ad 20. ab his verbis. *Quorum ſi nondum ſcelerata, &c.*

Emphaſis adhibetur ad exaggerandum ſiue in laudem, ſiue in vituperium.

Suſtentatio vſurpatur præcipuè in Narrationibus, nonnunquam in Exordijs, item ad rem exaggerandam ſiue in laudem ſiue in vituperium Exempla ſint verrina,7.n.10. *Res delata ad iſtum ſtatim, &c.*

Item nu.11. *Etiamnum mihi expectare videmini, Iudices.* Philip.2. nu.2. *Quid putem? contemptum-ne me, &c.*

Valet etiam ad rem imminuendam.

dam.

Digitized by Google

dam. Exemp. Pro Roſc. Amerino num. 39. *Patrem occidit S. Roſcius, qui homo, &c.*

Deniq. valet in cauillationibus.

Prætermiſſio vſurpatur 1. in transſitionibus.

2. In exaggerandis rebus.

3. In objurgationibus.

Denique cum aliquid, quod dicimus, indecorum eſt.

Exempla ſint orat. 1. in Rullum num. 21. *Non queror diminutionem vectigalium* 7. verr. nu. 34. *Iam verò cum in ejuſmodi, &c.* 3. in verrem. nu. 32. *Nunc mihi temporis ejus &c.*

Adhibetur præterea cum volumus ſuſpicionem rei mouere, maximè in conſultationibus, cum leuiora ſunt argumenta.

Licentia vſurpatur ad imminuendam Inuidiam facti, quòd liberè prædicatur. Et pro Sylla nu. 33. *Itaque attende jam Torquate, &c.*

Vſurpatur etiam in minitationibus. vt pro Sylla num. 46. *Fero ego te Torquate.* Ad-

Adhibetur quoque ad fiduciam oſtentandam. vt 1. in Rullum n.23. *Erraſti Rulle vehementer & tu & nonnulli.*

Item ad inſultandum aduerſario. vt pro domo ſua nu.99. *Quare diſrumpatur, &c.*

Item ad objurgandum. vt Philipp.18. *Vos Patres conſcripti graue, &c.*

Item ad commouendum. vt Philipp. 1. nu. 19. *Poſtremò erumpat aliquando, &c.*

Denique vſurpatur in aſſentationibus. vt pro Marcello nu.27. *Itaque illam tuam præclariſſimam, &c.*

Conceſſio vſurpatur cum noſtrę cauſę confidimus & aduerſarium negligimus: Exempla ſint pro Quinctio nu.56. *hac ille ſi verbis, &c.* Pro Roſc. Amerino num.63. *Vtrùm quid agatur non vides, &c.* 4. Verr. nu.46. *Quæ eſt illa Prætura, &c.* 5. Verr. num 16. *Qua in re illud*

pri-

primum reprehendo, &c.

Hæc figura non parum habet iucunditatis cum in contentionibus & controuerſijs vſurpatur,&c.

Parenthesis adhibetur ad rem magis explicandam, & rationem breuiter ſubijciendam.

Ironia vſurpatur cum ludimus aduerſarium, vel aliquid ſimulare volumus,aut irridere,vel extenuare. Exempla ſint verr. 6. num. 86. *Erat hyems ſumma*, &c. Pro Rabirio num.13. *Namque hæc tua*. Pro Cluentio nu.58. *Cum callidiſſimè ſe dicere putaret*, &c. Pro Cluent.111. *Facite enim vt non ſolum*. In Piſon. nu.62. *vt audiſtis Philoſophi vocem*. Pro Milone nu.20. *Sed ſtulti ſumus qui*, &c.

Diſtributio ſiue partitio plurimum valet in amplificationibus, nec parum habet ſuauitatis. Et præſertim vſurpatur in genere Demonſtratiuo. Exempla ſint in Piſonem n.64. *Age ſenatus audite &c.*

2. Ca-

2.Catilin.nu. 7. *At verò huius gloriæ Cæſar &c.* Orat.de Prouincia Conſolari num. 45. *Ecce illa tempeſtas, caligo,* &c.

Permiſſio vſurpatur cum vel nobis vel iudicibus, vel auditoribus confidimus nec mali quicquam vereri nos oſtendere volumus.

Deprecatio ſiue Obſecratio adhibetur cum indigemus ope alicuius, vel motu aliquem ſiue timoris ſiue audaciæ, temperare volumus. Exempla ſint pro Rabirio nu.5. *Quæ cùm ita ſint primùm quod in dimicatione capitis &c.* Pro Milone n.93. *Quid reſtat, niſi orem &c.* Pro ejotaro nu. 8. *Quamobrem hoc nos primum* &c.

Valet etiam in hortationibus & Admonitionibus,& motibus excitandis gaudij, beneuolentiæ, &c.

Elegantur autem tractatur per repetitionem, perſuſtentationem, & per congeriem.

Op-

Digitized by Google

Optatio plurimum valet ad dolorem ſignificandum, timorem, ſpem, &c.

Execratio ſeu imprecatio vſurpatur in motibus odij, & indignationis. Exemp. Philipp. 6. num. 12. *Igitur eſt patronus L. Antonius*. Philipp. 13. num. 48. *Quin tu abis in malam peſtem*.

Epiphonema ſeu Acclamatio vſurpatur in admiratione, fitque vel ad commendationem, vel ad commiſerationem excitandum.

Exclamatio ſolet terminare rem aliquam inſignem. Valetque ad concitandos motus indignationis, miſericordiæ, iracundiæ; multumque habet ſuauitatis. Exempla ſint pro Sext. num. 7. *O diem illum funeſtum*. Philipp. 2. num. 68. *Ad eiuſdem ædes & hortos, ò audaciam*, &c. Pro Cæl. num. 71. *O ſtultitiam! ſtultitiam dicam*. Pro Sylla nu. 91. *ò miſerum & infelicem diem! ò peſtis*, &c.

CA-

CAPVT IIII.

Virtutes Elocutiones.

Articulus primus, de Euidentia.

EVidentia ſeu græce energia eſt repræſentatio rei tam clara vt oculis veluti ſpectãda proponatur.

Hæc repræſentatio duobus modis fieri poteſt, 1. breuiter 2. longiori oratione.

Vtrumque fit 1. per deſcriptiones & per ſimilitudines ex rebus familiaribus aſſumptas.

2. Per emphaſim aut per præciſionem, de vtraque ſuperius.

Articulus 2. de Grauitate.

GRauitas quę dinoſis græcè appellatur, facit vt indignitas rei tanta videatur, quanta eſt, etiam & interdum major. Quiſque videat pro ſua indole, quo artificio eam ſibi cōparare poſſit.

Art. 3. de Copia.

COpia requirit 1. vt quidquid aptè & commodè pro argumento dici poteſt, illud non prętermittatur. 2. Vt quæ proferimus, ea pluribus exponamus. Vide quæ ſuperius dicta ſunt de exornatione & collectione. Cauenda tamen eſt Tautologia, *hoc eſt* ejuſdem verbi vitioſa repetitio; pariter etiam fugiendus eſt Aſiatiſmus, *hoc eſt* prolixior oratio quàm par ſit.

Art.

Digitized by Google

Art. 4. de Varietate.

VArietas deſideratur primò in rebus: propterea conſulendi ſunt Authores tum noſtri, tum Ethnici; addendæ ſunt ſententiæ; attexenda exempla; inſerenda ſimilia; adiungenda ſunt apoptheg-mata; modo vtendum eſt grandi ſtylo, modo infimo, modo mediocri ſiue temperato; nunc figuræ ad docendum, nunc figuræ ad flectendum, nunc aliæ ad delectandum adhibendæ ſunt; hic oratio vehementior, illic moderatior eſſe debet; nonnunquam ratiocinari conuenit, poſtea vti ſubiectione, aliquando ſorite, interdum oppoſitione, & ita de cæteris argumentandi generibus.

Quilibet Rhetoricæ locus plures alios non rarò includit, & in eadem argumentatione plura reperiuntur argumentationum genera.

quæ pariter varijs figuris diſtinguuntur. Denique Phraſis variari debet, v. g. hoc modo: ſi dixeris. *Non eſt miſerum mori*, ego variata phraſi dicam, *Vſque adeone mori miſerum eſt?* vel, *adeo miſerum eſt mori, ſcilicet*, vel, *Bone Deus quàm miſerum eſt mori*, vel, *in morte tanta miſeria non eſt*, vel *nihil eſt in morte, quod adeo miſeros nos efficiat*, &c.

CAPVT V.

Elocutionis Vitia.

ELocutionis Vitia tot, ſunt, quot ſunt ejus virtutes oppoſitæ de quibus actum eſt ſuo loco. Hæc adduntur inſuper elocutionis vitia. Quorum primum eſt deformitas, quando ſcilicet oratio turpis eſt ac fœda, ſed vt ab

ea

ea vehementer abhorret ingenua omnis indoles, ita illam obliuione conterendam eſſe puto.

2. Eſt tapinoſis, nempe cum oratio dignitati rei non conuenit, ſed eam humiliùs tractat.

3. Eſt tautologia, quæ eſt, cum idem verbum vel ſententia non ornatus, ſed inopiæ cauſa repetitur, vel cum idem per idem ſæpius decantatur.

4. Eſt pleonaſmus, hoc eſt quando vocabulum additur ſuperuacaneum.

5. Eſt Macrologia, quæ fit cum iuſto longior ſermo eſt.

6. Cacozelon, id eſt mala affectio. Incurritur autem hoc vitium quando ingenium judicio caret.

7. Brachilogia quæ accidit, cum de re graui nimis breuiter & conciſè loquimur.

8. Mioſis ſeu diminutio, quæ fit cum, pluribus quidem verbis vtimur.

mur, ſed tenuioribus pro rei grauitate.
9. Bomphiologia, hoc eſt tumiditas, quæ contingit, cum res leuiores nimis magnificè extollũtur.
10. Aſiatiſmus, qui fit cum multa ſunt verba, res autem nullæ.
11. Homæologia, fitque quando nulla eſt elocutionis varietas.
12. Picilogia, quæ tunc accidit, cum nihil proprium eſt, ſed omnia ſunt figurata, & vt ita dicam ſcurriliter pictu rata & conſuta.
13. Periergia, quæ fit cum in re leuj copioſam orationem conſumimus.
14. Cacophonia, contingitque, cum litteræ ſyllabæque collidi & ſtridere duriùs videntur.
15. Arithmon, fitque cum numeris caret oratio.
16. Oniconomitom, quod reperitur vbi nulla eſt orationis œconomia. Cauendum eſt denique ne oratio ſordidior ſit, ne ſit ſterilis

Digitized by Google

tilis & iejuna, ne moleſta ſit, ne non florida, ne ingrata, ne non ſatis accurata meritò iudicetur.

CAPVT VI.

Articulus I. *De Tranſitione in communi.*

TRanſitio eſt oratio breuis, quę quod dictum eſt proponit, & de eo quod dicendum eſt monet, cuiuſque beneficio, maxima cum varietate, non modo ab argumentationibus alijs in alias, ſed etiam à partibus vnius argumentationis ad alias eiuſdem argumentationis partes tranſimus: quapropter non tantùm orationis connexio pendet ex tranſitione, ſed fere omnis ſuccus, & quaſi color ſtyli Ciceroniani.

Tranſitionis definitio.

Tranſitio autem tam varia eſt, quàm

Tranſitionis

dam. Exemp. Pro Roſc. Amerino num. 39. *Patrem occidit S. Roſcius, qui homo, &c.*

Deniq. valet in cauillationibus.

Prætermiſſio vſurpatur 1. in tranſitionibus.

2. In exaggerandis rebus.

3. In objurgationibus.

Denique cum aliquid, quod dicimus, indecorum eſt.

Exempla ſint orat. 1. in Rullum num. 21. *Non queror diminutionem vectigalium* 7. verr. nu. 34. *Iam verò cum in ejuſmodi, &c.* 3. in verrem. nu. 32. *Nunc mihi temporis ejus &c.*

Adhibetur prætereà cum volumus ſuſpicionem rei mouere, maximè in conſultationibus, cum leuiora ſunt argumenta.

Licentia vſurpatur ad imminuendam Inuidiam facti, quòd liberè prædicatur. Et pro Sylla nu. 33. *Itaque attende jam Torquate, &c.*

Vſurpatur etiam in minitationibus. vt pro Sylla num. 46. *Fero ego te Torquate.* Ad-

Digitized by Google

Adhibetur quoque ad fiduciam oſtentandam. vt 1. in Rullum n.23. *Erraſti Rulle vehementer & tu & nonnulli.*

Item ad inſultandum aduerſario. vt pro domo ſua nu.99. *Quare diſrumpatur, &c.*

Item ad objurgandum. vt Philipp.18. *Vos Patres conſcripti graue, &c.*

Item ad commouendum. vt Philipp. 1. nu. 19. *Poſtremò erumpat aliquando*, &c.

Denique vſurpatur in aſſentationibus. vt pro Marcello nu.27. *Itaque illam tuam præclariſſimam, &c.*

Conceſſio vſurpatur cum noſtrę cauſę confidimus & aduerſarium negligimus: Exempla ſint pro Quinctio nu.56. *hæc ille ſi verbis, &c.* Pro Roſc. Amerino num.63. *Verùm quid agatur non vides, &c.* 4. Verr. nu.46. *Quæ eſt illa Prætura, &c.* 5. Verr. num 16. *Qua in re illud*

pri-

Digitized by Google

primum reprehendo , &c.

Hæc figura non parum habet iucunditatis cum in contentionibus & controuerſijs vſurpatur,&c.

Parentheſis adhibetur ad rem magis explicandam , & rationem breuiter ſubijciendam .

Ironia vſurpatur cum ludimus aduerſarium , vel aliquid ſimulare volumus,aut irridere,vel extenuare . Exempla ſint verr. 6. num. 86. *Erat hyems ſumma*, &c. Pro Rabirio num.13. *Namque hæc tua* . Pro Cluentio nu.58. *Cum callidiſſimè ſe dicere putaret*, &c. Pro Cluent.111. *Facite enim vt non ſolum* . In Piſon. nu.62. *vt audiſtis Philoſophi vocem.* Pro Milone nu.20. *Sed ſtulti ſumus qui* , &c.

Diſtributio ſiue partitio plurimum valet in amplificationibus , nec parum habet ſuauitatis . Et præſertim vſurpatur in genere Demonſtratiuo . Exempla ſint in Piſonem n.64. *Age ſenatus audite &c.*

2. Ca-

2.Catilin.nu. 7. *At verò huius gloriæ Cæſar &c.* Orat.de Prouincia Conſolari num. 45. *Ecce illa tempeſtas, caligo,*&c.

Permiſſio vſurpatur cum vel nobis vel iudicibus, vel auditoribus confidimus nec mali quicquam vereri nos oſtendere volumus.

Deprecatio ſiue Obſecratio adhibetur cum indigemus ope alicuius,vel motu aliquem ſiue timoris ſiue audaciæ, temperare volumus. Exempla ſint pro Rabirio nu.5. *Quæ cùm ita ſint primùm quod in dimicatione capitis &c.* Pro Milone n.93. *Quid reſtat, niſi orem &c.* Pro ejotaro nu.8. *Quamobrem hoc nos primum* &c.

Valet etiam in hortationibus & Admonitionibus,& motibus excitandis gaudij,beneuolentiæ, &c.

Elegantur autem tractatur per repetitionem, perſuſtentationem, & per congeriem.

Op-

Optatio plurimum valet ad dolorem ſignificandum, timorem, ſpem, &c.

Execratio ſeu imprecatio vſurpatur in motibus odij, & indignationis. Exemp. Philipp. 6. num. 12. *Igitur eſt patronus L. Antonius*. Philipp. 13. num. 48. *Quin tu abis in malam peſtem.*

Epiphonema ſeu Acclamatio vſurpatur in admiratione, fitque vel ad commendationem, vel ad commiſerationem excitandum.

Exclamatio ſolet terminare rem aliquam inſignem. Valetque ad concitandos motus indignationis, miſericordiæ, iracundiæ; multumque habet ſuauitatis. Exempla ſint pro Sext. num. 7. *O diem illum funeſtum*. Philipp. 2. num. 68. *Ad eiuſdem ædes & hortos, ò audaciam*, &c. Pro Cæl. num. 71. *O ſtultitiam! ſtultitiam dicam*. Pro Sylla nu. 91. *ò miſerum & infelicem diem! ò peſtis*, &c.

CA-

CAPVT IIII.

Virtutes Elocutiones.

Articulus primus, de Euidentia.

EVidentia ſeu græce energia eſt repræſentatio rei tam clara vt oculis veluti ſpectãda proponatur.

1. Hæc repræſentatio duobus modis fieri poteſt, 1. breuiter 2. longiori oratione.

Vtrumque fit 1. per deſcriptiones & per ſimilitudines ex rebus familiaribus aſſumptas.

2. Per emphaſim aut per præciſionem, de vtraque ſuperius.

Digitized by Google

Articulus 2. de Grauitate.

GRauitas quę dinoſis græcè appellatur, facit vt indignitas rei tanta videatur, quanta eſt, etiam & interdum major. Quiſque videat pro ſua indole, quo artificio eam ſibi cōparare poſſit.

Art. 3. de Copia.

COpia requirit 1. vt quidquid aptè & commodè pro argumento dici poteſt, illud non prętermittatur. 2. Vt quæ proferimus, ea pluribus exponamus. Vide quæ ſuperius dicta ſunt de exornatione & collectione. Cauenda tamen eſt Tautologia, *hoc eſt* ejuſdem verbi vitioſa repetitio; pariter etiam fugiendus eſt Aſiatiſmus, *hoc eſt* prolixior oratio quàm par ſit.

Art.

Art.4. de Varietate.

VArietas deſideratur primò in rebus: propterea conſulendi ſunt Authores tum noſtri, tum Ethnici; addendæ ſunt ſententiæ; attexenda exempla; inſerenda ſimilia; adiungenda ſunt apoptheg-mata; modo vtendum eſt grandi ſtylo, modo infimo, modo mediocri ſiue temperato; nunc figuræ ad docendum, nunc figuræ ad flectendum, nunc aliæ ad delectandum adhibendæ ſunt; hic oratio vehementior, illic moderatior eſſe debet; nonnunquam ratiocinari conuenit, poſtea vti ſubiectione, aliquando ſorite, interdum oppoſitione, & ita de cæteris argumentandi generibus.

Quilibet Rhetoricæ locus plures alios non rarò includit, & in eadem argumentatione plura reperiuntur argumentationum genera,

quæ pariter varijs figuris diſtinguuntur. Denique Phraſis variari debet, v. g. hoc modo: ſi dixeris. *Non eſt miſerum mori*, ego variata phraſi dicam, *Vſque adeone mori miſerum eſt?* vel, *adeo miſerum eſt mori, ſcilicet*, vel, *Bone Deus quàm miſerum eſt mori*, vel, *in morte tanta miſeria non eſt*, vel *nihil eſt in morte, quod adeo miſeros nos efficiat*, &c.

CAPVT V.

Elocutionis Vitia.

ELocutionis Vitia tot, ſunt, quot ſunt ejus virtutes oppoſitæ de quibus actum eſt ſuo loco. Hæc adduntur inſuper elocutionis vitia. Quorum primum eſt deformitas, quando ſcilicet oratio turpis eſt ac fœda, ſed vt ab

Digitized by Google

ea vehementer abhorret jngenua omnis indoles, ita illam obliuione conterendam eſſe puto.

2. Eſt tapinoſis, nempe cum oratio dignitati rei non conuenit, ſed eam humiliùs tractat.

3. Eſt tautologia, quæ eſt, cum idem verbum vel ſententia non ornatus, ſed inopiæ cauſa repetitur, vel cum idem per idem ſæpius decantatur.

4. Eſt pleonaſmus, hoc eſt quando vocabulum additur ſuperuacaneum.

5. Eſt Macrologia, quæ fit cum juſto longior ſermo eſt.

6. Cacozelon, id eſt mala affectio. Incurritur autem hoc vitium quando ingenium judicio caret.

7. Brachilogia quæ accidit, cum de re graui nimis breuiter & conciſè loquimur.

8. Mioſis ſeu diminutio, quæ fit cum, pluribus quidem verbis vtimur,

Digitized by Google

mur, ſed tenuioribus pro rei grauitate.
9. Bomphiologia, hoc eſt tumiditas, quæ contingit, cum res leuiores nimis magnificè extollũtur.
10. Aſiatiſmus, qui fit cum multa ſunt verba, res autem nullæ.
11. Homæologia, fitque quando nulla eſt elocutionis varietas.
12. Picilogia, quæ tunc accidit, cum nihil proprium eſt, ſed omnia ſunt figurata, & vt ita dicam ſcurriliter picturata & conſuta.
13. Periergia, quæ fit cum in re leuj copioſam orationem conſumimus.
14. Cacophonia, contingitque, cum litteræ ſyllabæque collidi & ſtridere duriùs videntur.
15. Arithmon, fitque cum numeris caret oratio.
16. Oniconomitom, quod reperitur vbi nulla eſt orationis œconomia. Cauendum eſt denique ne oratio ſordidior ſit, ne ſit ſte-

tilis & iejuna, ne moleſta ſit, ne non florida, ne ingrata, ne non ſatis accurata meritò Iudicetur.

CAPVT VI.

Articulus I. *De Tranſitione in communi.*

TRanſitio eſt oratio breuis, quę quod dictum eſt proponit, & de eo quod dicendum eſt monet, cuiuſque beneficio, maxima cum varietate, non modo ab argumentationibus alijs in alias, ſed etiam à partibus vnius argumentationis ad alias eiuſdem argumentationis partes tranſimus: quapropter non tantùm orationis connexio pendet ex tranſitione, ſed fere omnis ſuccus, & quaſi color ſtyli Ciceroniani.

Tranſitionis definitio.

Tranſitio autem tam varia eſt,

Tranſitionis

varie-- tas. quàm varia eſt materia, quà de agitur, vel etiam quàm variæ ſunt figuræ ſententiarum; eſt enim varietas exquiſita in argumentando, cùm adhibitis varijs ornamentis Rhetoricis, tranſimus ab vno ad aliud.

Si fieri poteſt, acuminis aliquid in tranſitione reperiri debet, & ita obrepit, vt tranſire minime videatur. Atque vt aliquot exempla ſubijciam, hás Ciceronis, & aliorum authorum trāſitiones propono.

Art. 2. Varia tranſitionum exempla.

PRimum exemplum ſit, *ſed hæc robuſtioris improbitatis ſcelera omittamus, loquamur potiùs de iniquiſſimo genere leuitatis.*

2. *Magna hæc, ſed ad majora properat oratio*

3. *Satis multa de turpitudine, dicam*

dein-

deinceps de periculo, &c.

4. Dixi de periculo, docebo nè coagmentari quidem poſſe pacem: de tribus enim, quæ propoſui, hoc extremum eſt. In patriam cuiuſmodi fuerit, habetis, nunc in parentes qualis extiterit, conſiderate.

5. Nequeo verbis conſequi, Iudices, indignitatem rei.

6. Nolite, Iudices, ea quæ dixi ſeparatim ſpectare, ſed omnia colligite & conferte in vnum.

7. Nihil dicam reconditum, nihil expectatione dignum, nihil aut inauditum vobis aut quicquam nouum.

8. Princeps ciuitatis, quos idcirco non appello hoc loco, nè mea oratio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata; ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe videatur

9. Veniamus ad ludos, &c.

10. Nolite, Iudices, breuitate orationis meæ potiùs quàm rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum neceſſariò eſt vt omnia vobis, quæ mihi conſtituta ſunt.

ſunt, poſſim exponere: quamobrem quæſtura ipſius demonſtrata, reliqua attendite.

11. Dixi iam antea Iudices, me omnia iſtius quæ in hoc genere eſſent, non enumeraturum, ſed electurum ea, quæ maximè excellerent: accipite nunc aliud eius facinus.

12. Dictum eſt, Iudices, de decumano frumento, dictum de empto, extremum & reliquum eſt de æſtimato.

13. Vultus veſtri, Iudices, me inuitant vt quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere.

14. Habetis, Iudices, quæ in totam vitam de moribus Cluentij accuſatores collegerunt, quàm leuia genere ipſo, quàm falſa re, quàm breuia reſponſione, cognoſcite.

15. Vnum erat reliquum, ſi bene memini, vt docerem, &c. hoc aggredior, &c.

16. Poſſem hoc loco euagari latiùs, niſi me temporis ratio admoneret: ſed ab hac moleſta narratione abducamus animos.

17. De-

17. *Date oculos, qui aures hactenus præbuiſtis, vt.*

18. *Bellè me vocat ad alteram orationis partem amici mei gloria &c. propoſueram enim &c. pudet me toties à breuitate quam mihi propoſueram, aberraſſe: ſed materiæ grauitas & amplitudo me rapit &c.*

19. *Scio me in rebus peruagatis verſari, ſed earum recordatio animos noſtros excitare debet: repetite igitur &c.*

20. *Dicam audaciùs fortaſsè, ſed tamen verè, &c.*

21. *Feliciter cecidit vt ad pietatis officia deſcenderem.*

22. *Poſſem equidem eadem quoque de cæteris commemorare, ſed nè moleſtus videar, adeſte mecum animis, & quo me dudum Oratio mea rapit contendentem benevolentia veſtra ſubleuate.*

23. *Facit in me audiendo veſtra ſingularis humanitas, vt faciliorem ad reliquas orationis partes curſum fore mihi pollicear.* 24. *Ma-*

Digitized by Google

24. *Maximè vellem, vt quantùm mihi vos in tanta rerum multitudine attentionis ac beneuolentiæ commodaſtis, tantùm mihi tempus facilitatis ad dicendum atque opportunitatis concederet, ego penetrarem in eius arcana, docerémque.*

25. *Nunc quoniam temporis anguſtiæ tantam rerum multitudinem capere non poſſunt, ego humanitate veſtra fretus, à grauioribus ad mitiora meam orationem tantiſper animumque conuertam.*

26. *Siſterem hic, niſi vna me cogitatio ſubleuaret, quòd, &c.*

27. *Atque vt illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite.*

28. *Verum hæc prætermittamus, feſtinat enim oratio mea ad præcipuum accuſationis caput.*

29. *Etiam nunc mihi expectare videmini quid deinde factum ſit.*

30. *Non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima, priuſquã docuero.*

31. *Poſſum multa dicere de liberali-*

tate

Digitized by Google

tate illius, ſed mihi ante oculos obuerſatur Reip. dignitas quæ me ad ſe rapit & hæc minora relinquere hortatur.

32. *Aliquando ad hæc propiùs veniam, quanquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas.*

33. *Ad Tribunatum, quia ipſe ad ſe ſe jamdudum vocat & quodammodò aſcribit orationem meam, contento ſtudio curſuque veniamus. Sed neceſſe eſt, antequam de eo dicere incipiam, &c.*

34. *Vultum atque inceſſum animis intuemini, faciliùs facta eius occurrent mentibus, ſi ora ipſa oculis propoſueritis.*

35. *Etſi me attentiſſimis animis ſumma cum benignitate auditis, Iudices, tamen vereor nè quis fortè veſtrum miretur quid hæc mea oratio tam longa ac tam altè repetita velit, &c.*

36. *Ab Illuſtribus electa authoribus eligere conſtitui, vt documenta ſumere volentibus longè inquiſitionis labor abſit,*

abſit, quis enim omnia, quæ geſta ſunt, modico voluminum numero comprehenderit?

37. Obruitur etiam tot Illuſtribus Conſularibus L.F. Bibaculus, vixque poſt Marcellum locum inuenit, ſed pij ſimul ac religioſi animi laude fraudandus non eſt.

38. Verùm quid ego fortiſſimos in hoc genere prudentiæ viros laudem?

39. Dandum eſt etiam aliquid loci alienigenis exemplis, &c.

40. Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutiùs inſiſtere Fortiſſimi Duces.

41. Complura huius ce notæ Romana exempla ſuperant, ſed ſatietas modò vitanda eſt. Itaque ſtylum meum ad externa iam delabi permittam.

42. Toties laudatio Marcelli variari poteſt, quoties nobis ipſe gradibus aduersùs ſocios moderatione vſus eſt.

43. Sed vt à laudibus eius ad facta veniamus.

44. Sed quid externa attingo, cùm do-

me-

Digitized by Google

meſticis priùs liceat vti?

45. *Armet ſe duritia pectus neceſſe eſt, dum horrida ac triſtis ſeueritatis acta narrantur, vt omni mitioris cogitatione poſita, rebus auditu aſperis vacet.*

Art. 3. Artificium tranſitionis.

CVm tranſitio vnum ſit ex pręcipuis Eloquentiæ ornamentis operæ-prætium videtur eſſe, vt pauca hic de illius artificio diſcutiamus. Varij modi tranſitionis.

Varij ſunt modi tranſitionis, ijque ferè omnes continentur in figuris ſequentibus, quas imitari quinis cum voluptate poterit.

Prima ſit interrogatio, quæ maximè auditorem excitat.

2. Subiectio, quæ plurimum habet ornamenti.

3. Anteoccupatio, quæ frequentiſſima eſſe ſolet, cum per eam occurramus objectionibus aduerſa-

ſariorum, ſoletque habere ſequentem interrogationem. V. orat. pro Milone, ſect. 36. & ibidem ſect. 54.
4. Correctio, quæ certè eximia eſt.
5. Dubitatio, v. g. *quo me vertam neſcio*, &c.
6. Communicatio, quæ valdè affinis eſt dubitationi.
7. Proſopopœia, quæ præclariſſima eſt, plurimùmque majeſtatis habet, V. orat. pro Milone, num. 78.
8. Apoſtrophe, quæ frequentiſſima eſſe ſolet, magnamque habet varietatem.
9. Hypotypoſis, quæ ſingularem habet emphaſim.
10. Suſtentatio.
11. Prætermiſſio, vt *nihil dico quid reſpublica*, &c. *omitto ſocios exteros*, &c.
12. Licentia, vt *Vide quam non reformidem*, &c.

13. Con

13. Conceſſio, vt *Excitate, excitate eum ſi poteſtis ab inferis*, &c.

14. Ironia, vt *Cur igitur eos manumiſit? metuebat*, &c.

15. Diſtributio, vt *Nunquid igitur aliud in iudicium venit?* &c.

16. Parentheſis, vt *Pace tua, patria, dixerim* (*metuo enim ne ſcelerate dicam in te quod pro Milone dicam*) &c.

17. Deprecatio, vt *Quid reſtat niſi vt orem?* &c.

18. Optatio, vt *Vtinam Dij immortales feciſſent*, &c.

19. Execratio, vt *Dij te perdant fugitiue* &c.

20. Epiphonema, vt *Vide quam varia commutabiliſque fortuna!* &c.

21. Exclamatio, vt *O me miſerum! o infelicem!* &c.

22. Facti quaſi pœnitentia, vt *Quid ego plura diſputo? quid ego argumentor?* &c.

23. Hæſitatio, vt *Quid jam reſtat?* &c.

Digitized by Google

24. Recapitulatio, vt *Video autem conſtare omnia*, &c. *Videamus quod caput eſt*, &c.

25. Collatio ſuperiorum cum ſequentibus, vt *Quod ſi nondum cernitis poſt tot tamq; clarè argumenta, quid*, &c. *reuocate in memoriam*, &c.

26. Deniq; deſitio quædam diſputationis, vt *Sed iam ſatis multa de cauſa*, &c.

CAPVT VII.

Praxis Rhetorica, ſeu idea eloquentiæ.

CVm ſelegeris argumentum orationis tuæ vel ad laudem aut vituperium; vel ad ſuadendum aut diſſuadendum; vel ad accuſandum aut defendendum.

1. Percurres locos Rhetoricæ tum intrin-

Digitized by Google

intrinſecos tum extrinſecos, & ex ijs aptiores ad rem tuam confirmandam vſurpabis. Non tibi parum proderunt obſeruationes allatæ ſuperiùs de accommodatione locorum Rhetoricæ ad quoduis genus cauſæ.

2. Conſules varios argumentandi modos, & ſtatues, quem adhibere velis ad ſingulos Rhetoricæ locos.

3. Vnamquamque argumentationis propoſitionem amplificabis, prout viſum tibi fuerit, ſtatuendo prius, quæ tibi amplificationis ratio placeat.

4. Accommodabis figuras ad diuerſas argumenti tui ſtatus, nunc docendo, nunc delectando, nunc flectendo.

5. Denique tecum ages de diſpoſitione partium orationis; v.g. Vnde ducas exordium; an ſit addenda narratio, vel non, aut quo artificio contexenda ſit; quæ diſtri-

butio, quæ diuiſio facienda ſit; an præcedere debeat confutatio, vel confirmatio; quæ argumenta diſcutienda ſint in initio, quæ in medio, quæ in fine; qui motus concitandi ſint; qui ſtylus obſeruandus ſit; quæ idoneæ ſint tranſitiones ad præcipuas orationis partes. Omnia hæc, & ſingula oratoris munia ſuis locis habes explicata. Atque vt facilius rem conficias in quouis argumento tractando, Ciceronis orationem tibi propone, quam quidem integram non imitaberis, ſed in œconomia (præcipuarum partium, & argumentorum, atque in ſtyli genere figurarumque ornatu, & tranſitionum varietate conſectaberis, v. g. ſi aliquem defendis, Milonianam lege, orationem pro Sextio, &c. ſi inueheris in aliquem, conſule orationem contra Piſonem, Conſule Philippicam ſecundam, &c. ſi Reum accuſas, lege Verrinas &c.

ſi de

Digitized by Google

ſi de re aliqua deliberas, vide Manilianam, orationem pro pace, &c.
Obſerua autem diligenter.

1. Animo concipiendam eſſe quęſtionem, quam velis diſcutere.

2. Quæſtionem in ſuas partes diuidendam, vt intelligatur quid probandum ſit, quid amplificandum, quid non probandum, quid non amplificandum.

3. Reuocanda eſſe in memoriam, quæ vel audita, vel à te lecta fuerint aliquando, vt ſi ad rem faciant, adhibeantur.

4. Congeſta materia orationis, pergendum eſſe ad diſpoſitionem oratoriam eo modo, quo dictum eſt.

Digitized by Google

LIBER V.

De Memoria.

CAPVT I.

De definitione & diuiſione memoriæ.

MEmoria eſt ex Cicerone rerum omnium Theſaurus; ex Plutarcho cella penuaria diſciplinarum; ex Platone muſarum omnium parens; ex authore ad Herennium, & ex ipſo Cicerone, eſt firma animi rerum & verborum diſpoſitionis perceptio.

Memoria duplex eſt. Altera, Naturalis, Altera Artificialis: Naturalis, eſt à natura; Artificialis, exercitatione & artificio comparatur.

Ars

Digitized by Google

Ars memoriæ potiſſima, eſt exercitatio: Monetque Cicero, vt quod ſingulis diebus dixerimus, audiuerimus, egerimus, veſperi commemoremus.

CAPVT II.

De memoriæ præceptis.

HÆc tradi poſſunt memoriæ præcepta.

1. Vt cùm aliquid ediſcimus, cogitationem omnem aliam deponamus.

2. Vt cùm aliquid longiùs memoria comprehendere volumus, illud per partes addiſcamus, eaſque breues faciamus, non tamen plures.

3. Vt chartæ noſtræ margini notulas aliquas appingamus, eaſque ludicras & conuenientes ſermoni, — Memoriæ præcepta.

Digitized by Google

v. g. vbi de prælio agitur, pingatur prælium; vbi de naue, pingatur anchora, &c.

4. Vt cùm memoriter addiſcimus, elata voce pronuntiemus. Expedit tamen aliquando, vt tacitè addiſcamus.

5. Vt oratio noſtra legitimè diuiſa ſit, & in ſuas partes ſcripto diſtincta.

6. Vt nocturnam quietem, ſi licet, adhibeamus.

7. Vt affectum nullum vehementiorem admittamus.

8. Vt cibis & vino temperatè vtamur. Denique vt corpus animuſque integritatem ſeruent.

Digitized by Google

LIBER VI.

De Pronuntiatione.

PRonuntiatio tria complectitur 1. actionem, 2. pronuntiationem ipſam 3. geſtum.

CAPVT I.

De actione.

ACtio efficaciſſima eſt ad omne momentum preſuaſionis, eſtque conformatio quædam geſtus totiuſque corporis cum orationis argumento, vel eſt pars eloquentiæ, quæ vocis, corporiſque motum, rerum & verborum dignitate cum aliqua venuſtate moderatur.

Cauendum eſt in actione.

1. Nè

Actionis vitia.

1. Nè nimis ſit delicata & nimis curata.
2. Nè ſit rudior & nimis vaſta.
3. Nè ſit frigidior & intemperantior.
4. Nè ſit deformior.
5. Nè ſit juuenilior tum in iactantia tum in oſtentatione: ſed requiritur in ea prudens moderatio, & pro varietate argumenti, varietas.

CAPVT II.

De voce ſiue pronuntiatione.

IN voce ſeu pronuntiatione præter dicta, hæc cauenda ſunt.

1. Nè canere videamur.
2. Nè eodem tenore ſeu cum monotonia pronunciemus.
3. Nè furioſam & vlulantem vocem imitemur.
4. Nè ſupra vires vox augeatur.

5. Nè

Digitized by Google

5. Nè lōgiori ſpiritu protrahatur.
6. Nè ſuſpirijs interrumpatur.
7. Nè naribus potiùs quàm ore efferri videatur. Pronuntiationis vitia.
8. Nè nimium ſit præceps.
9. Nè ſit nimium clamoſa.
10. Nè ſit tardior.

Hæc autem ad pronuntiationem requiruntur.

1. Vt ſit facilis, Vrbana, & pro varietate rerum diſtincta.
2. Vt ſit articulata, & legitimis interpunctionibus diſtincta.
3. Vt extremæ ſyllabæ non abſorbeantur.
4. Vt ſit æquabilis, continua, & clara.
6. Vt ſit firma & pro varietate argumenti diuerſa, nempe in blanditijs & precibus lenis & ſubmiſſa; in ſuaſionibus, monitionibus, pollicitationibus, & conſolationibus grauis; in metu contracta; in hortationibus fortis; in diſputationibus teres; in miſerationibus flexa & fle- Pronunt. virtutes.

flebilis;in expoſitionibus recta; in affectibus cōcitatis vehementior, aliquando obſcurior, ſed pro genere argumenti, v. g. in iracundiæ motu incitata;In miſerationis motu interrupta plena & flebilis; in timoris motu demiſſa,hæſitans, & abjecta. In voluptatis motu effuſa,lenis, tenera, hilaris,ac remiſſa; Deniq;in moleſtia grauis & preſſa.

CAPVT III.

De geſtu.

GEſtus, qui dicitur loquax ſilentium, plurimum confert ad perfectionem oratoris.

Art. 1. De compoſitione geſtus.

Geſtus compoſitio.

GEſtus corporis debet eſſe conformis animi motibus.

Primo Caput aptè componendum

Digitized by Google

dum eſt, nempe ſecundum natu-
ram rei, nam capitis demiſſio abje-
ctionem animi ſignificat, & capitis erectio ſuperbiam: quare motus accipere varios debet, pro varietate geſtus manuum, laterum, totiuſque corporis. aſpectus enim ſemper vertitur, quo geſtus, niſi cum aliquid damnatur, aut remouetur. Cauendum eſt autem, ne jactetur caput. Caput.

2. Vultus componendus eſt pro ratione argumenti, ita vt videatur modo ſupplex, modo minax; nunc blandus, nunc triſtis, nunc hilaris, aliquando erectus, aliquando ſubmiſſus. Vultus.

3. De oculis idem eſt dicendum. Oculi.

4. Supercilia modo ſint immota, modo moueantur, nunc inæqualiter diſſideant, nunc contrahantur, aliquando diducantur, pro vt argumentum poſtulat. Supercilia.

5. Ceruix debet habere ſuam conformationem, hoc eſt, non ſit rigida, vel ſupina. Ceruix.

6. Hu-

Digitized by Google

Humeri brachia.

6. Humeri & brachia ſic componenda, ſunt, vt decenter attollantur, porrigantur, & contrahantur.

Manus.

7. Manus ita conformari debent, vt loqui videantur; nunc poſcendo, nunc minando &c. licet autem manus plurimum conferant ad rei expreſſionem, non tamen, quæ minus decent, vel quæ humiliora ſunt, debent exprimere. Digiti quatuor in ſinum leniter cogi ſolent. Geſtus digitorum & totius manus à ſiniſtra parte inchoantur, & in dextra deponuntur. Pectus & latera non proijciantur. Pedes denique modeſtè componantur. Obſerua autem quod quamuis cura hæc auditores delectet. Cauendum tamen ſit à quibuſdam nugis vt ſi v.g. caput quis mulceret, manum intueretur, articulos infringeret, faciem proferret, capillos retroageret, clariùs excrearet, pedem alterum longius proferret, ſtaret diductus, vel rigidus, vel ſupinus, vel incuruus &c. Ex-

Digitized by Google

Exordio læta pronuntiatio conuenit, non tamen ſemper. Narratio manum prolatam, geſtum diſtinctum, & ſonum ſimplicem poſtulat.

Qui geſtus conueniat partibus orationis.

Contentio variam & multiplicem actionem deſiderat.

Argumentatio acrior plerumque eſt.

Digreſſiones ſolent eſſe leniores. Epilogus feſtinationem ad mouendos auditores requirit; ad placandos, inclinatam quandam lenitatem; ad miſericordiam, inclinatam vocis & ſenilem ſuauitatem, dicam ne fuſcam vocem.

Art. 2. De geſtus vitijs.

Geſtus vitia.

CAuendum eſt in geſtu nè nimiùs ſit & nimis actuoſus: ſed curandum eſt diligenter, vt accommodetur ad rem, quam exponimus.

Eſt etiam præcipue adhibendus in affectibus animi.

De-

Digitized by Google

Denique obſeruandum eſt. 1. non oportere manum ſiniſtram moueri ſolam, niſi per contemptum.

2. Moueri debere ſiniſtram cum dextra, cui accommodatur.

3. Dextram moueri ſæpe ſolam.

4. Vtramque manum, cum mouetur, conformari debere ad ſignificationem verborum, & quaſi rem, & locum indicare.

5. Oculos, totumque vultum exprimere debere animi affectum, quem præferimus.

6. Deniq; geſtum omnem ita componendum eſſe, vt nihil ingrati & moleſti habeat.

F I N I S.

1.007.744

Digitized by Google

INDEX LIBRORVM, Capitum, & Articulorum.

LIBER PRIMVS.

De Arte Oratoria.

CAput Primum. *De Natura Rhetorica.* *pag* 1
Caput Secundum. *De Imitatione.* 5
Caput Tertium. *De Exercitatione.* *pag.* 13

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS.

De Inuentione. 16
De Locis Rhetoricis. 20
De Locis Intrinſecis. 21
Locus à definitione. 22
Locus à Notatione. 27
Locus ab enumeratione partium. 31
Locus à Coniugatis. 36
Locus à Genere. 39
Locus à ſpecie ſeu forma. 41
Locus à ſimilitudine. 43
Locus à Diſſimilitudine. 47
Locus ab Oppoſitis. 48
Locus ab Adiunctis. 52
Locus ab Antecedentibus, & Conſequentibus. 56
Locus à Repugnantibus. 58
Locus à Cauſis. 59
Locus ab Effectis. 65
Locus à Comparatione. 67
Locus à maiori ad minus. 68

Lo-

Locus à minori ad maius. 69
Locus à Pari. 69
De Locis Rhetoricæ Extrinſecis, ſeu aſſumptis. 70
De vſu Locorum Rhetoricorum. 80
Vſus loci à Definitione. 80
Vſus loci à Notatione. 80
Locus ab Enumeratione partium. 81
Vſus Loci à Coniugatis. 82
Vſus loci à Genere. 83
Vſus Loci a Specie, ſeu Forma. 84
Vſus Loci à Similitudine. 84
Vſus Loci à Diſſimilitudine. 85
Vſus loci ab Oppoſitis. 86
Vſus loci ab Adiunctis. 86
Vſus loci ab Antecedentibus, & Conſequentibus. 87
Vſus loci à Repugnantibus. 88
Vſus loci à Cauſis. 89
Vſus loci ab Effectis. 92
Vſus loci à maiori ad minus: vel a minori ad maius. 94
Vſus loci à Pari. 95
Vſus Locorum Rhetoricæ Extrinſecorum.

rum. 97
Obſeruationes. De Locorum Rhetorica ad quaſuis queſtiones propoſitas accomodatione. 105
Caput Secundum. *De Argumentatione.* 124
De Inductione. 140
De Exemplo. 141
Vſus Argumentationis. 143
Loci Rhetorici tum inſiti, tum remoti ad praxim reducti. 146
Caput Tertium. *De Amplificatione Orationis, per locos Rhetoricos. pag.* 152

SECVNDA PARS

Inuentionis.

DE *Motibus, ſeu animi affectibus.* 159
Caput Primum. *De Motibus in genere.* 159

Digitized by Google

De Fontibus affectuum. 169
De Singulis affectibus animi. 171
1. De Amore. 171
2. De Odio. 173
3. De Deſiderio. 176
4. De Fuga. 177
5. De Gaudio, & Lętitia. 177
6. De Triſtitia. 178
7. De Spe. 179
8. De Deſperatione. 181
9. De Metu. 182
10. De Audacia, ſeu Confidentia. pag. 183
11. De Ira. 185
12. De Manſuetudine. 186
De reliquis animi motibus, qui ad priores referri poſſunt, de Commiſeratione. 188
De indignatione. 190
De Inuidia. 192
De Aemulatione. 194
De Pudore, & Verecundia. 195
De Gratia. 196
De Iocis, & facetijs. 198

Vſus motuum. 202
De Figuris, quæ aptiores ſunt ad concitandos affectus. 202
De Iudicio adhibendo in motuum inuentione, & vſu. 205

LIBER TERTIVS.

Prima Pars.

D*E diſpoſitione partium Orationis.* 207
Caput Primum. *De Exordio.* 213
Art.1. De Partibus Exordij. 213
Art.2. Quæ prænoſcenda ſint in Exordijs. 215
Art.3. De duplici exordiorum genere. pag. 217
Exordium ex Abrupto. 217
Exordium iuſtum, & legitimum. 220
Art.4. Quæ maximè Orator attendere debeat in Exordijs. 226
Art.5. Quæ obſeruanda ſint in Exordijs.

Digitized by Google

diis. 230
Art.6. De Inſinuatione requiſita in Exordiis. 240
Art.7. Quæ figuræ in Exordiis uſurpentur. 242
Exempla figurarum Exordii. 243
1. Dubitationis in defenſione. 243
Dubitationis in increpatione. 244
2. Hypotheſeos cum fictione. 244
3. Occupationis. 245
4. Licentiæ. 245
5. Diſtributionis. 246
6. Antitheſeos. 246
7. Suſpenſionis. 247
8. Apoſtrophes. 247
Art.8. De muneribus Exordii. 248
Art. 9. De motibus Exordii. 255
Art. 10. Formulæ quædam Ciceronianæ attentionis conciliandæ. 255
Art. 11. De Virtutibus Exordiorum. pag. 257
Art. 12. De vitiis Exordiorum. 258
Art. 13. & vltimus de artificio componendi exordii. 259

Digitized by Google

Caput Secundum. *De Narratione. pag.* 260
Art. 1 *De Narratione in genere.* 260
Art. 2. *De Figuris Narrationis.* 263
Art. 3. *De Virtutibus Narrationis. pag.* 268
Art. 4. *Artificium componendæ Narrationis:* 276
Caput Tertium. *De Contentione. pag.* 278
Art. 1. *De Propoſitione in genere.* 278
Art. 2 *De Propoſitione in particulari, ſeu de ſtatu cauſæ.* 281
Caput Quartum. *De Confirmatione. pag.* 284
Art. 1. *De Confirmatione.* 284
Art. 2. *De Confutatione.* 285
Art. 3. *De Figuris Confutationis.* 305
Art. 4. *De Digreſſione.* 307
Art 5. *Artificium Contentionis.* 308
Caput Quintum. 311
Art. 1. *De Perorationis Partibus.* 311
Art. 2. *De perorationis muneribus. pag.* 316

Art.

Art. 3. Artificium componendæ perorationis. 324

SECVNDA PARS.

De diuerſis cauſarum generibus. 325

Caput Primum. *De quæſtionibus in genere.* 325

SECVNDA PARS.

Caput Primum. *De Genere Epidicti-co, ſeu Demonſtratiuo.* 329

Art. 1. Demonſtratiui Generis Fontes. 330

Art. 2. Accuratior explicatio eorum quæ faciunt ad laudem aut vituperium rerum ſingularum. 331

Art. 3. Laus Dei. 332

Art. 4. Laus perſonæ. 333

Art. 5. Laus Patriæ. 334

Art. 6. Laus Nobilitatis. 335

Digitized by Google

Art. 7. *Laus Natiuitatis.* 335
Art. 8. *Laus Nominis.* 336
Art. 9. *Laus Educationis.* 336
Art. 10. *Laus facultatum & opum. pag.* 337
Art. 11. *Laus Honorum.* 337
Art. 12. *Laus Felicitatis.* 338
Art. 13. *Laus Pulchritudinis.* 338
Art. 14. *Laus Roboris.* 339
Art. 15. *Laus ætatis.* 340
Art. 16. *Laus Exercitationum Corporearum.* 340
Art. 17. *Laus Virtutis.* 341
Art. 18. *Laus Prudentiæ.* 341
Art. 19. *Laus Sapientiæ.* 343
Art. 20. *Laus Temperantiæ.* 343
Art. 21. *Laus Liberalitatis.* 344
Art. 22. *Laus Munificentiæ.* 345
Art. 23. *Laus Caſtitatis.* 346
Art. 24. *Laus Fortitudinis.* 347
Art. 25. *Laus Iuſtitiæ.* 349
Art. 26. *Laus Religionis.* 350
Art. 27. *Laus Charitatis in Patriam. pag.* 351

Art.

Digitized by Google

Art. 28. *Laus pietatis in Parentes.* 351
Art. 29. *Laus venerationis, & amoris in Principes obſeruantiæ in præceptores, in ſenes, Charitatis in omnes, & fidelis Iuſtitia.* 352
Art. 30. *Laus Clementiæ.* 354
Art. 31. *Laus Seueritatis.* 355
Art. 32. *Laus Verecundiæ.* 356
Laus artis aut ſcientiæ. 357
Art. 1. *Laus rerum inanimarum.* 358
Art. 2. *Laus regionis.* 359
Art. 3. *Laus vrbis.* 360
Art. 4. *Laus Academiæ.* 261
Art. 5. *Laus Fluminis.* 361
Art. 6. *Laus Domus.* 362
Art. 7. *Laus Agri.* 362
Art. 8. *Laus Montis.* 363
Art. 9. *Laus Plantæ.* 363
Art. 10. *Laus in genere.* 364
Laus facti. 365
Caput Secundum. *Quæ obſeruanda ſunt in diſpoſitione generis demonſtratiui.* 366
Caput Tertium. *Progymnaſmata*

Aphthonij in genere Demonſtratiuo. 369

Art. 1 *Laudis diſpoſitio & vituperationis.* 370

Art. 2. *Ethopœia diſpoſitio.* 373

Art. 3. *Comparationis diſpoſitio.* 375

Caput Tertium. *Variæ Orationes, quæ ad genus demonſtratiuum ſpectant.* 376

Art. 1. *Oratio genethliaca.* 376

Art. 2. *Oratio Luſtrica.* 377

Art. 3. *Epinicium.* 378

Art. 4. *Oratio Lamentatoria.* 380

Art. 5. *Epithalamium.* 380

Art. 6. *Oratio poſtulatoria.* 382

Art. 7. *Gratiarum actio.* 384

Art. 8. *Oratio inaugurationis.* 385

Art. 9. *Oratio dedicatoria.* 386

Art. 10. *Oratio ad recipiendum Principem, aut Magiſtratum.* 387

Art. 11. *Oratio funebris.* 388

Caput Quartum. *De genere deliberatiuo.* 390

Art. 1. *De genere deliberatiuo in commu-*

Digitized by Google

muni. 390
Caput Quintum. *Progymnaſmata Aphthonij, quæ ſpectant ad genus deliberatiuum.* 396
Art. 1. *Fabulæ diſpoſitio.* 396
Art. 2. *Narrationis diſpoſitio.* 398
Art. 3. *Chreiæ diſpoſitio.* 400
Art. 4. *Sententiæ deſcriptio.* 401
Art. 5. *Theſis diſpoſitio.* 403
Caput Quintum. *Variæ orationes in genere deliberatio.* 405
Art. 1. *Suaſio.* 405
Art. 2. *Diſſuaſio, & conſultatio.* 407
Art. 3. *Hortatio.* 407
Art. 4. *Dehortatio.* 410
Art. 5. *Commonitio.* 412
Art. 6. *Commendatio.* 414
Art. 7. *Incitatio.* 414
Art. 8. *Conciliatio.* 415
Art. 9. *Conſolatio.* 415
Caput Sextum. *De Genere Iudiciali.* 427
Art. 1. *De genere Iudiciali in Communi.* 427

Art.

Art. 2. De ſpeciali diſpoſitione generis iudicialis. 433
Caput Septimum. Progymnaſmata Aphthonij. 434
Art. 1. Confirmatio. 434
Art. 2. Confutatio. 436
Art. 3. Locus communis. 437
Art. 4. Legiſlatio. 439
Caput Octauum. Variæ orationes in genere iudiciali. 440
Art. 1. Accuſatio. 440
Art. 2. Apologia ſeu defenſio. 441
Art. 3. Defenſio facti. 443
Art. 4. Defenſio manifeſti criminis quod excuſatur. 443
Art. 5. Inuectiua. 444
Art. 6. Obiurgatio. 445
Art. 7. Expoſtulatio. 446
Art. 8. Exprobratio. 447
Art. 9. Comminatio. 448
Art. 10. Deprecatio. 449
Caput Nonum. Vſus orationum Ciceronis in omni genere cauſarum. pag. 450

Art.

Digitized by Google

Art. 1. *Vſus orationum* Cic. *In genere demonſtratiuo.* 450

Art. 2. *Vſus orationum Cic. in genere deliberatiuo.* 451

Art. 6. *Vſus orationum Cic. in genere iudiciali.* 455

Caput Decimum. *Triplex dicendi genus.* 458

Art. 1. *Oratoris ſacri dicendi genus. pag.* 458

Art. 2. *Magiſtratus dicendi Genus. pag.* 465

Art. 3. *Oratoris priuati ſeu priuati cauſidici genus dicendi.* 466

Digitized by Google

LIBER QVARTVS.

Elocutio.

PARS PRIMA.

Caput Primum.

ART. 1. *De verbis ſeu dictionibus. pag.* 467
Art. 2. De ſtructura verborum. 470
Art. 3. De pedibus Periodi. 471
Art. 4. De collocatione pedum in periodo. 473
Caput Secundum. *De Periodo.* 475
Artic. 1. De diuiſione Periodorum. pag. 475
Art. 2. Vſus periodi. 478
Art. 3. Artificium amplificandæ periodi. 480
Art. 4. Amplificationis huius applicatio ad quamcumque materiam. pag.

Digitized by Google

pag. 482
Art. 5. Altera ratio amplificandæ periodi. 483
Caput Tercium. *De Vocabolorum delecta.* 486
Art. 1. Obſeruationes de verbis deligendis. 486
Art. 2. Compoſitio dictionum interſe. pag. 487
Art. 3. Ordo ſeruandus in collocatione verborum, & ſententiarum. pag. 488
Art. 4. Obſeruationes Ciceronianæ de collocatione dictionum. 489
Art. 5. Periodi Concinnitas. 492
Art. 6. Decorum oratorium. 492
Caput Quartum. *De Stylo.* 493
Art. 1. Varium ſtyli genus. 493
Art. 2. Styli vſus. 496

PARS

PARS SECVNDA

Libri Quarti.

De Elocutione.

Caput Primum. *De Tropis verborum, & ſententiarum.* 498
Art. 1. De Trobis verborum. 499
Art. 2. De Tropis ſententiarum. 503
Caput Secundum. *De Figuris.* 505
Art. 1. De Figuris verborum. 505
Art. 2. De figuris verborum quæ fiunt per additionem, ſeu adiectionem. pag. 506
Art. 3. De Figuris verborum quæ fiunt per Detractionem. 509
Art. 4 De Figuris verborum quæ fiunt per ſimilitudinem vocum. 511
Artic. 5. De Figuris ſententiarum. pag. 515
Art. 5. Synopſis Alphabetica figurarum,

rum, quæ ad ſuperiora capita vulgò non referuntur. 524
Art. 6 *Diuiſio Figurarum per Epitomen.* 536
Caput Tertium. *Accuratior vſus troporum, & figurarum.* 540
Art. 1. *Vſus troporum.* 540
Art. 2. *Vſus Figurarum, ac 1. earum, quæ fiunt per* Additionem. *pag.* 547
Art. 3. *Vſus Figurarum, ac 2. earum quæ fiunt per detractionem. pag.* 552
Vſus Figurarum, ac 3. earum, quæ fiunt per ſimilitudinem vocum. pag. 553
Vſus Figurarum, & 4. earum quæ ſunt figuræ ſententiarum. 555
Caput Quartum. *Virtutes Elocutionis.* 571
Articulus primus, de Euidentia. pag. 571
Art. 2. *de Grauitate.* 572
Art. 3. De *Copia.* 572

Art.

Art. 4. *De Varietate.* 573
Caput Quintum. *Elocutionis Vitia.* *pag.* 574
Caput Sextum. *Articulus* 1. *De Tranſitione in communi.* 577
Art. 2. *Varia tranſitionum exempla.* *pag.* 578
Art. 3. *Artificium tranſitionis.* 585
Caput Septimum. *Praxis Rhetorica, ſeu idea eloquentiæ.* 588

LIBER QVINTVS.

De Memoria.

CAput Primum. *De definitione, & diviſione memoriæ.* 592
Caput Secundum. *De memoriæ præceptis.* 593

Digitized by Google

LIBER SEXTVS.

De Pronuntiatione.

CAput Primum. *De actione. pag.* 595
Caput Secundum. *De voce, ſiue pronuntiatione.* 596
Caput Tertium. *De geſtu.* 598
Art. 1. *De compoſitione geſtus.* 598
Art. 2. *De geſtus vitijs.* 601

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]ized by Goo[illegible]